

DENEMELER

Doğa • Orman • Ekonomi • Akademi

Prof. Dr. Kenan OK

DENEMELER:

Doğa • Orman • Ekonomi • Akademi

Prof. Dr. Kenan OK

Türkiye Ormançılar Derneği

Denemeler:

Doğa, Orman, Ekonomi, Akademi

Prof. Dr. Kenan Ok

Türkiye Ormancılar Derneği
(The Forester's Association of Turkey)

Tuna Caddesi No: 5/8 Kızılay/ANKARA
Tel-Faks: 0 312 433 84 13 – 433 26 64
E-posta: tod1924@ormancilarderneği.org

Denemeler:

Doğa, Orman, Ekonomi, Akademi

Prof. Dr. Kenan Ok

TOD Yayın No: 68

TOD Marmara Şubesi Yayın No: 5

ISBN: 978-605-71791-8-0

Ocak 2024

***Teşekkür:** Fotoğraflarını kullanmama izin veren, Sayın Süleyman Alkan'a, Aykut İnce'ye, Kenan Kaya'ya, Oğuz Kurdoğlu'na ve Nagehan Bilge Ok'a teşekkür ederim.*

Baskı ve Grafik Tasarım

Kuban Matbaacılık Yayıncılık

İvedik OSB. Matbaacılar Sit. 1514 Sok. No: 20

Yenimahalle/ANKARA

Yasal Uyarı: Bütün hakları Türkiye Ormancılar Derneği'ne aittir. Yazılı izin olmaksızın kitabın tümünün ya da bir kısmının elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Bilimsel kurallar çerçevesinde kaynak gösterilmek suretiyle atıf yapılabilir.

Türkiye Ormancılar Derneği Sunuşu

Son 15 yılımızı; “**büyük, mega, çılgın**” sıfatlarıyla süslenmiş projeleri tartışarak geçirdik. Ormanlık alanları ve doğal ekosistemleri etkileyecek projeler için, 1993 yılından beri, Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Raporu gereklidir - değildir çekişmesinin içerisinde kaldık! Kabaca son 30 yılda, 23 kere değişen ÇED hazırlama süreci yönetmeliğinin; neye, kime ve hangi amaçlara hizmet etmek üzere değiştirildiğini en iyi müteahhitler, arsa spekülâtörleri ve rant peşinde koşan siyasiler bildi ama bizler işlerin nasıl yürüdüğünü bir türlü açıklayamadık.

Aslında sorun tartışılanın çok ötesindedir. Bir karasal ekosistem olan ormanın günümüz dünyası için, insanlık için, ülkemiz için varlık amacı nedir? Ürettiği fayda veya değerlerin sosyal, ekonomik ve hukuki anlamda ne kadarı ölçülebilir? Ormanın bugünkü kullanımına değeri vardır da, “**miras değeri**” yok mudur? Üstelik bu miras bırakan için mi, yoksa mirası alacak için mi değerlidir? Ölçülemediği söylenen ormana dayalı değerleri ölçmek mümkün değil midir? Ölçmeyi bilmediklerini görmezden gelmek, koca ekosistemin karmaşık ilişkilerini basite indirgeyip yok saymak, niceliği tercih edip nitelikten uzaklaşmak, sürdürülebilir olarak nasıl değerlendirilecektir?

İşte bu bağlamda, Türkiye’de köklü bir geçmiş ve geleneğe sahip İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi’nden değerli meslektaşım, derneğimiz üyesi Prof. Dr. Kenan Ok, farklı zamanlarda yazdığı denemeleriyle, son 20 yılımız tartışmalarıyla ilgili, bilimsel gerçeklerin ışığında kronolojik bir seçki sunuyor. Kitap, birçoğu ulusal basında yayınlanmış, kimisi bir dönem siyasi borazanlık yapmayan meslek dergilerinde yer bulmuş; orman, doğa koruma, çevre, ekonomi, yangın, ormancılık örgütü, turizm, kalkınma ve sürdürülebilirlik, akademik ve bilimsel özgünlük/özerklik, hukuk, anayasa, cumhuriyet gibi ana başlıklarla sınıflandırabileceğimiz 45 adet denemesini içermektedir.

Denemelerin bir özel yanı da, İstanbul özelinde ve Türkiye genelinde kangren olmuş sorunlara işaret ederek, pansuman yöntemler ve ampütasyon çözümlerden söz etmesidir. Makalelerde ele alınan sorunlar aslında ***bünyevi sorunlardır*** ve kronikleşen hastalıklarımıza dikkat çeker! Değerli akademisyen Prof. Ok, hem ***orman mübendisi***, hem de ***iktisatçı*** olması nedeniyle, mikro ve makro ölçekteki çözüm önerilerini orman mühendisliğinin; hukuk, havza yönetimi, amenajman, botanik, entomoloji - koruma, hasılat - biyometri, inşaat - transport, ekonomi, politika - yönetim, ölçme bilgisi -kadaströ, silvikültür, toprak ilmi - ekoloji şeklindeki farklı anabilim dallarıyla harmanlamıştır. Konular, alışılmış bilimsel yazım yaklaşımı yerine, sayın okuyucularımıza keyifli, mizahi bir dille ama bütünüün yalınlığı ile ifade edilmiştir.

Yaşadığımız İstanbul Kenti'ne **"ihamet"** ettiğimiz, dillere pelesenk olmaktadır! Peki; doğa, ekosistem bütünlüğü nerededir? İnşaatı gömülmüş ve sürekli arazi temin etme derdinde olan bir çıkar grubu tarafından, günü kurtarma derdine mi düşülmüştür? Sadece İstanbul özelinde değil, ülkenin geneline yayılmış bir çevreyle ilgili kırım söz konusudur aslında!

Üçüncü Havalimanı, Kanal İstanbul, Kanal İstanbul - Yeni Şehir, Kuzey Marmara Otoyolu, Üçüncü Boğaz Köprüsü, Küçükçekmece Kentsel Yenileme Projesi, Çatalca - Halkalı Gümrüğü, Yüksek Katlı Yerleşim Bölgesi - Otel - Üniversite vs., Yat Limanı Bölgesi, Trakya Hızlı Tren Hattı, Yenilenen Tren Hattı, İkitelli Şehir Hastanesi, Ultra Lüks Villa Projeleri, Kanal Riva, Subaşı - Çerkezköy Bölünmüş Otoyolu gibi -unuttuğum illa ki vardır- vizyon projesi diye ortaya atılan girişimler, son yirmi yılda katlettiğimiz su kaynaklarımızı, orman alanlarımızı, doğa koruma alanları ve milli parklardaki kayıplarımızı görmek için yeterli olmadı mı? Bir yandan susuzluk korkusu çekerken, diğer yandan sel korkusu yaşamanın tuhaflığı altında, şimdi de konut ve mülkiyet haklarımızın yok edileceğini göremez hale mi geldik? Bu gidişatın bir kırılma noktası olmalıdır, olacaktır!

Kenan Ok tarafından ilmek ilmek işlenmiş bu kitap; orman alanlarının, araziden ve inşaatıtan ibaret olmadığını anlamak için yayınlanmalıydı.

Yayınladık, umarız okunur. Bilimin bağımsızlığını, özgünlüğünü unutup, daha çok yayın, daha çok puan derken, verilen nitelik tavizleri alınmış bir hal olmamalıydı! Bilim kooperatiflerinin çoğalıp daha fazla nitelikli yayına ihtiyacımız var! Yayınına destek olduğumuz bu kitapta, akşamdan sabaha, sözüm ona politika (!) üretenlerin (!), plansızlığı bir nimetmiş gibi sunanların, günlük geçim derdine düşmüş insanımıza sunulan yalancı ekonomik kazançları, kalkınma refahı gibi algılatanların ders çıkarabileceği birçok deneme var. Ülkenin ve dünyanın geleceği, seçimlerde koltuk derdine düşen politikacıların, doğanın mirasını arazi rantı için kurban ettirmek isteyen müteahhitlerin emellerine terk edilemez. Bu eser aslında, büyümeyi sayılarla ve grafiklerle uygulanması gereken tek iktisadi hedefmiş ve büyümek yeterliymiş gibi gösterenlerin, geçmişten ders almasına yardımcı birçok denemeyi içermektedir.

Çünkü bugün geçmişte aldığımız kararların bir sonucudur! Ormanlarımızda üretim vahşice yapılmıştır. Ağaçlandırma politikamız zamana, bilimdeki gelişmelere uyum sağlayamamıştır. Başlayan pek çok köklü iş, önemli girişim, kurumlaşmadan, popülist politikalara kurban gitmiştir. Selüloz fabrikaları tek tek kapatılırken, kâğıt fabrikaları ve matbaaları ithalatın esiri yapılmıştır. Bugün enflasyonla nasıl başa çıkacağını bilemeyen, aslında üretemeyen cumhuriyet, yine bizim tercihlerimizin bir eseridir! Utanıyoruz değil mi? Yılmadan çalışmamız lazım... ODTÜ Ormanı gibi, bozkırın ortasında insan eliyle var edilen bir vahayı kuran insanlara bir borcumuz var. Yıllar itibariyle, yangın sayısı, yangın başına yanan alan istatistiklerini azalan bir eğilime sokabilmiş, bizden önceki meslektaşlarımıza bir borcumuz var. Yeniden yangınların patlaması da ne demek? Yıkılmak üzere olan bir imparatorluktan, yıkıntılar üzerinde ayağa kalkmaya çalışan bir devlette, ülkemiz ormancılık eğitimini kuran insanlara bir borcumuz var. Bir sürü yayın yapmış ama ülke ormanlarını tanımayan, ormancılık örgütünü bilmeyen, içinde boğulduğumuz, çözüm bekleyen sorunlarımız hakkında önerisi olmayan fakat atıf rekorları kırmış bir akademik kadroyu kabul etmek istemiyoruz! Geçmişten örnek de, ders de alarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında, Türkiye Ormancılar Derneği'nin 100. Yılına bir yıl kala, *miras almış olduğu için*

değil, miras bırakabilmiş olduğu için mutlu oluyor ve ülkemize kitaplar armağan ediyoruz. Bize düşen görev kitabı çoğaltmak ve siz değerli okuyucuların faydasına sunmaktır.

Sözün özü, değerlerimizi koruma ve yükseltme görevimizi, bilimin ışığında ve yüce önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün izinde çalışarak, sorgulayarak, araştırarak, üretmek yapmayı hedefliyoruz. Kamu yararına çalışan dernek statüsüne sahip Türkiye Ormancılar Derneği aracılığıyla, bu eseri 100. Yılıımıza armağan ediyoruz.

Keyifli okumalar dilerim.

Sezai Kaya

Türkiye Ormancılar Derneği

Marmara Şubesi Başkanı

Önsöz

Değerli dostum Erol Işık'ın www.fuarhabercisi.net sitesini kurup, çevre ve doğa ile ilgili düzenli yazılarla bu siteye katkı yapmamı istemesiyle birlikte, mesleki fakat günlük dille yazılmış kısa yazıları kaleme almaya başlamıştım. Sınırlı bir izleyici kitlesine sahip web sitesinde yayınlanan yazılardan meslek kamuoyunun pek haberi olmadı. Olanların ise yaygınlaşması yönünde kayda geçen bir çabasını göremedim. Hatta bazılarının görmezden geldiğini hep hissettim. Ama dert etmemiştim. Çünkü yazıların asıl hedef kitlesi zaten ormancılık birikimi olmayanlardı, içerikleri ve dilini ona göre oluşturmaya çalışmıştım.

Fuarhabercisinde 35 adet yazım yayınlandı. Fakat hiç biri kâğıt ortama basılmadı ve sanal dünyada bir yerlerde kalmış oldu. Sitenin önce güncellemeleri yavaşladı, ardından da yayın hayatından çekileceği belli oldu. Yazıların sanal dünyada yok olup gitme kaygısı da böylece başladı. Bu arada bazı meslektaşlardan, yazıların dili ve anlatım şekli nedeniyle, özellikle genç ve hatta uzmanlaşmadıkları alanlarda deneyimli kimi ormancıların da makaleleri ilgiyle okuduğunu, aralarında paylaştığını duymaya başladım. Ancak ne ben meslek camiasından kimseden bu yazıları basmasını talep ederken, ne de kimse basalım demedi! Popüler yayın evleri ise bırakınız telif ödemeyi, para veririm basabileceklerini söyledi. Bunun üzerine, www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmış tüm yazıları 2018 yılında topladım ve "***Doğa, Orman ve Ekonomi Üzerine Notlar***" adıyla fakat e-kitap olarak yayınlamaya karar verdim. Madem artık e-kitaplar da hayatımıza girmişti ve madem ticari bir hedefim, kaygım yoktu, öyleyse kimsenin kitabımı basmasını beklememe de gerek bulunmuyordu. Ulusal ISBN ajansınca da tescil edilmiş ***Doğa, Orman ve Ekonomi Üzerine Notlar*** isimli kitabı www.researchgate.net sitesindeki kişisel yayınlarım arasında kamuoyunun faydalanmasına açtım.

Gerçekten de, hizmete açmış olduğum e-kitap akademik teşvik puanı getiremese de, sayıca çok yayın sahibi, bol atıf almış fakat meslektaşların ne bildiğini bir türlü keşfedemediği kimi böyyük bilim insanlarının gözünde kıymeti harbiyesi olmasa da, örneğin TOD şube başkanı Sezai Kaya gibi bazı kişilere ulaşmış oldu. Bu arada, başka web siteleri veya ulusal gazete ve dergilerde de, orman ve akademi üzerine kısa yazılarım yayımlandı. Fakat bu yayınlardan da meslektaşlar içerisinde önemli bir kitlenin haberdar olamadığını gördüm, duydum. Yazdığım fakat yayınlamaya fırsat bulamadığım, kamuyla paylaşmak istediğim kısa başka yazılarım da vardı. Başkan Sezai Kaya'nın teklifi, eski öğrencilerim, şimdi meslektaşlarım Uğur Erol ve Nail Özer'in ısrarlı istekleri üzerine, farklı ortamlarda yayınlanmış veya henüz yayınlamadığım 45 ayrı kısa yazıyı, en yeniden en eskiye doğru bir araya getirerek, basılı ve elektronik olarak ilgi duyacakların hizmetine açmayı uygun gördüm.

Makaleleri toparlarken, yardımcı doçentliğimden bu yana geçen sürede toplumun neler tartıştığını, hangi konularda aydınlatma ihtiyacı duyduğumu da hatırlama fırsatı buldum. Geçen süre içerisinde, üçüncü köprü gibi, artık yaşamımızın bir parçası olmuş konuları da, İğneada nükleer santrali gibi halen belirsiz kalmış konuları da tartışmışız. Yangın çokça yer almışken gündemde, 2B'nin ret edilmesinden, artık kanıksandığı bir döneme geçmişiz. Yangına yapılan güzellmelerin, bu konuyu da normal kabul eden bir topluma evirmesini bilmem dert edenler kaç kişi var? Üniversitede ise rektörlük seçimleri hiç konuşulmaz hale gelmiş! Yayın sayısı, atanma hızı, sanki yegâne akademik kaygıya doğru gidiyor. Zaman zaman yazma gereksinimi duyduğumuz tarih içerikli makaleler gösteriyor ki, tarihimizle hesaplaşmamız da hep sürecek gibi!

Bu yeni kitaba da önceki kitabın aynı başlığını verip, genişletilmiş ikinci baskı yapmak düşünülebilecek bir seçenektir. Ancak, bu defa üniversite ve akademi ile ilgili birden fazla makaleyi de kapsama alıyordum. Orman, doğa koruma, ekonomi, ... fark etmez! Akademinin problemleriyle boğuştuğu, hatta sorunlarından bunaldığı ve ümitsizliğe kapıldığı bir ülkede, ne orman, ne iktisat, ne de bir başka alandaki

gerçek çözümler gündeme gelmez, çareler bir türlü hayat bulamaz. O nedenle, artık sadece doğa koruma veya sadece çevreyle sınırlı bir bakışı bırakıp, akademiden uygulamaya, uygulamadan üniversiteye doğru oluşturduğumuz etkileşimleri görmemiz gerektiği düşüncesindeyim. Bu nedenle, kapsamı değiştiren akademik ortam yazılarını da dikkate alarak, aynı başlıkta kalamadım ve bu defa daha kapsayıcı bir başlıkla ve kısa yazıları birer deneme kabul ederek, yayına çıkmayı uygun gördüm. Nasıl olsa puan veren de, para ödeyen de olmadığına göre, yapay yolla yayın sayısını artırmaya çalışmakla itham edilmenin kaygısını gütmeye de gerek olmamalı diye düşündüm.

Kitabın, ekonomik boyutlarıyla birlikte doğa, orman ve akademik konulara ilgi duyanlara katkı yapabilmesini dilerken, okuyucudan ricam *makalelerin yazıldığı tarihlere dikkat* etmesidir. Bugün yaşadığımız sorunlar geçmişten bağımsız değildir. Geçmişle bağı kurulmadan çözümlerin eksiksiz tasarlanması oldukça güçtür. Diğer yandan, sıkıcı olmadan bilgi vermek amacıyla tercih ettiğim yer yer mizahi dilin hedefinde kimse yoktur. Maksadım sadece bizi boğan sorunları biraz daha farklı bir gözle göstermek, farklı bir dille gündeme getirmeye çalışmaktır. Kitap dizgisi ile kapak tasarımını özenle yapan Sayın Elif Alkan'a, basım işini başarıyla gerçekleştiren Kuban Matbaasının yönetici ve çalışanlarına emekleri için teşekkür ederim. Saygılarımla ...

Prof. Dr. Kenan Ok
Ocak 2024, Emirgan, İstanbul

İçindekiler

Türkiye Ormancılar Derneği Sunuşu.....	III
ÖNSÖZ	VII
Uçtu, uçtu, ama ne uçtu?.....	1
Hangi orman, hangi yangın?.....	6
Kızılçamları beklerken	12
Orman amenajmanı ve yangınlar	15
Dumanların ardındaki kamu görevi: Orman yangınları.....	19
Sayın İnce	22
Hakem – Makem, Editör – Meditör, Bilim – Milim	25
Akademisyen yükselirken bilimsel kalite düşer mi?	39
Bünye ve Cumhuriyet	45
Baltalar elimizde, tur rehberi önümüzde	51
Bak şu ayının yaptığına!.....	59
Sel gider kumu kalır!	66
İğneada'da nükleer santral.....	73
Ali dede!	79
Maksat domuzluk olmasın!.....	83
Bir Orhan Uyanık Vardı!	89
Avcı Kardeş, Avcı Kardeş!.....	95
ODTÜ'de Var Bir Orman!	101
Kontenjan	106
Yangıncı.....	113
Meslek Odaları.....	120
Uzaktan Görünen Köy	125

Laminatlasak mı, Yoksa Laminantlasak mı?	130
Ondokuz Mayıs	135
Orman, Çevre, Şehir!	138
Üçüncü Köprü	142
Sudan bir yazı	147
Anayasa (I)	154
Anayasa (II)	159
Anayasa (III)	164
Termos Ekonomisi	169
Orman ve Ormancılık Kurumları Ne Üretir?	174
PES Doğrusu	180
Sürdürülebilir Kalkınma mı? Sürdürülebilir Yaşam mı?	186
Gilgameş	191
Vahidi Fiyat	197
HES	203
Bay Uğurlu'yu Takdimimdir	209
Yine, Yeni, Yeniden 2B!	215
Biyolojik Çeşitliliğin Piyasası	220
Yangın Olur Biz Yangına Gideriz	225
Rasyonel Beklentiler Teorisi	229
Vasfi Kaybetmek	232
Karar verme teknikleri açısından rektör seçimleri	235
2B, B2 Derken Anlaşılamayan Gerçekler, Yok Olan Ormanlar	243

Uçtu, uçtu, ama ne uçtu?

Uçak uçtu! Helikopter uçtu! Gündüz uçtu ama gece uçamadı! Bu kadar, öyle mi?

14 Ağustos 2021 günü, Kahramanmaraş, Beşen Mahallesi, Kısık Vadi'sinde sekiz can uçtu! Sekiz annenin evladı, sekiz eşin hayat arkadaşı, sayısını bilmediğim çocuğun babası uçtu! Öğrencimiz, meslektaşımız Orman mühendisi **Oğuz Avşar Aydın** uçtu! Evine, evlatlarına, meslektaşlarına bir daha dönmek üzere göçtü, gitti.

Önceki yıllarda da, Turhan Uluğ (Çanakkale), K. Saffet Keven (İzmir), Melih Sekin (İstanbul), Leones Sherbeckow (İzmir), Selim Yıldız (İzmir) isimli pilotlar, orman yangınlarını söndürmek için pek çok kez uçmuş ve fakat bir defasında yaptıkları uçuşun, son uçuşları olduğunu bilmeden aramızdan ayrılmışlardı!

Hani hep soruyorlar ya, geçmiş yıllardan ders aldık mı diye, gökyüzünde uçan araç arayanların 14 Ağustos 2021 uçuşundan da ders alması gereklidir. O gün Oğuz Avşar Aydın, Rus yapımı Be-200 tipi bir yangın söndürme uçağıyla, beş Rus personel ve iki Türk kader arkadaşıyla birlikte, bir orman yangınına söndürmekle görevlendirilmişti. Şüphesiz görev deyince, orman yangını deyince, suların sellerin durması gerekir ama aklın durması, sağduyunun uçması da gerekli midir?

Oğuz Avşar Aydın'ı ve yedi canı kaybettiğimiz orman yangını söndürme kazasını duyduğumda şüphesiz öncelikle üzüldüm. Fakat kazayla ilgili haberleri okudukça, görüntüleri izledikçe, aklımda sorular uçuşmaya başladı. Görüntüler (Fotoğraf 1) yangının ormanın üst sınırlarında bir yerde çıktığını gösteriyordu. Ha ormanın üst sınırı ha alt sınırı, yangın yangındır diyemezsiniz!

Denizden yükseldikçe bitki türleri, sıklığı, topraktaki ölü örtü miktarı, hava sıcaklığı, .. vb. pek çok ekolojik değişken farklılaşır. Örneğin,

denizden yükseldikçe, kızılçamlar yerlerini sedir ve karaçamlara bırakırken, belirli rakımlardan sonra ardıçlar görülmeye başlar. Ardıçlardan sonra ise çayırlar ve bitki yetişmeyen taş ve kayalıklar gelir. Bitki örtüsü seyrekleşir, bodurlaşır.

Bu değişimler, yangının davranışını da değiştirir. Denizden yükseldikçe sıcaklık düşmüş, bitki örtüsü seyrelmiş, yangının yayılışına yardım edecek ölü örtü zayıflamış hatta yok olmuştur. Bu nedenle, benzer arazi ve rüzgâr alt yükseltilerde daha hızlı yangın yayılışına neden olurken, yüksek rakımlarda daha yavaş bir ilerleme görülebilir. Bu da size, yangına daha geç varsanız dahi, çok ilerlememiş bir yangınla karşılaşma fırsatı verir. Yangının çıkış yerine ve anına göre, örneğin hemen ardıçlar ile çayırlar arasında, yağmur öncesi bir yıldırımdan çıkmışsa, vardığınızda yangının durduğunu, hatta söndüğünü görme olasılığınız dahi söz konusu olabilir.

Fotoğraf 1, Oğuz Ayrışar Aydın ve arkadaşlarının kazasını bildiren köylülerimizin çektiği video görüntüsünden bir karedir. İşte bu görüntüdür ki, böylesi bir ortamda çıkmış bir yangına, “*büyük bir uçakla müdahale etmek*” dışında bir seçeneğimiz yok muydu, tercih ettiğimiz müdahale tekniği bizlere ne kazandırırken ne kaybettirdi, sorularını ister istemez sordurmaktadır. Hızlı yayılmayacak, belki de doğal sınırlar ve meteo-

Fotoğraf 1. 14 Ağustos 2021 Kahramanmaraş Orman Yangını Uçak Kazasının Yaşandığı Orman, <https://www.youtube.com/watch?v=Szv7hwacNMc>

rolojik olaylar nedeniyle kendiliğinden sönecek bir yangını söndürmek için bir uçak ve sekiz personelin hayatını riske etmeye, uçağı uçurmanın maliyetlerini göze almaya değeri miydi?

Birileri şimdi hemen *ya yanan ormanların değeri* diyecek ama ister inanın ister inanmayın, her or-

manın değeri de, tıpkı insanda olduğu gibi, aynı değildir. Sakın hemen “*odun hammaddesinin piyasa değerinden*” dem vurduğumu sanmayın veya konuyu oraya çekmeyin! Ormanlar, kullanım ve kullanım dışı değerler üretir. Bazı ormanlardan sadece ticari odun alırsınız ki, bu kullanım değerine girer, ama bazı ormanlar anıt niteliktedir. Varlık, seçenek ve miras değeri üretir ki, bunlar için bırakınız bir piyasayı, kullanım bile gerekemeyebilir. Bunlar malumumuzdur, malum olmasına ama riskin kaybedilecek değer ile olma olasılığının çarpımından oluştuğunu da bilir, yangının her orman parçasında aynı riski oluşturmazken, yangınla mücadele edenler için başka riskler oluşturduğunu da biliriz. Daha sade söyleyelim. Yangının ormanın kullanım veya kullanım dışı değerler için yarattığı riski de bu değerleri korumaya çalışan ekiplere getirdiği riski de birlikte ele almak zorundayız!

2021 Marmaris yangınında yanan alanların bir kısmı odun üreten ormanlarken, bir kısmı hem odun hem bal ürettiyordu. Bir kısmı ise “özel çevre koruma alanı” olarak ayrılmıştı. Bördübet yangını Orman Genel Müdürlüğü’nün (OGM) sorumluluğundaki ormanları da, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’ne emanet Milli Parkı da, ayırım yapmadan yaktı! Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, risk olma olasılığı ile kaybedilecek değerın çarpımı kadardır ve ormanın her yeri de her söndürme tekniğı de aynı derecede riskli değildir!

Gerçekten de, Fotoğraf 1’de görülen ortamda çıkmış bir yangına, büyük bir uçak yerine, su atabilen veya sadece personel taşıyabilen birer helikopter ile veya en yakın yer istasyonundan arazöz veya diğer ilk müdahale araçlarından oluşan bir ekiple müdahale etmesinin oluşturacağı riskler eşit değildir. Tercih edilen söndürme tekniğı hem kazanılan hem kaybedilen toplam değeri etkileyen büyük bir karardır. Yangın yöneticisi, toplam kayıplar ile toplam kazanımlar arasındaki dengeyi gözeterek, kullanması gereken tekniğı belirlemelidir.

Ne yazık ki, bugün böylesi bir muhasebe yapabilecek bir yangın yöneticisini bulabilmek olanaksızdır. Kamuoyunda öyle bir algı oluşmuştur ki, mutlaka uçan bir aracı, gece gündüz demeden uçurmak bir zorunluluk

halini almıştır. Yangının çıktığı anı, yeri, davranış biçimlerini bilmeyen, olası söndürme tekniklerinin ve eldeki olanakların farkında olmayan; çevreci, haberci, siyasetçi, yerel yönetici, sade vatandaş, hatta bilim adamı sıfatlı kişiler **nerede uçak** diye sormakta fakat “bir mühendislik işinin gerektirdiği tekniği kararlaştıracak kişi ben miyim” diye sorgulamamaktadır.

Aslında, uçtu, uçmadı derken orman mühendisliği bilimi uçmaktadır!

Bördübet yangınında, eskiden kocası da yangın işçisi olarak çalışmış köylü vatandaşımız, “önceden de yangın çıkardı, bizinkiler söndürdü, hem de uçak olmadan” derken bir sorgulamaya giriyor fakat gökyüzünde uçan cisim arayanlar, mükelleften gönüllüye geçişin mücadele sistemimize neleri eklerken, neleri uçurduğunu sorgulamıyor. Anadolu insanı geçmişte çeşitli nedenlerle ormanları yakmayı da söndürmeyi de gayet iyi öğrenmiş, bu becerisi seyyahlarca kayıtlara geçirilmiş insanlardır. Kentli gönüllüleri devreye sokayım derken, kırdaki geleneksel bilgiyi uçuruyorsan, gece görüşlü araç bulsan da kesin çözüm bulmazsın!

Geçen yıldan ders aldık mı diye soranlar uçak sayılarını karşılaştırmayı akıl ederken, yangında görevli mühendislerin deneyimlerini karşılaştırmıyorsa, uçtu uçtu liyakat uçtu demektir. OGM, her nedense hiçbir yöneticisinin savunmaya cesaret edemediği **rotasyon** adlı bir uygulamada ısrar ediyor ve yangınla mücadele görevinde ve riskli alanlarda deneyimli mühendislerini, başka bölge ve görevlere atıyor! Deneyimin uçtuğu yerde, gece uçsan ne, uçmasan ne yazar!

Yangın yönetimi hızlı karar vermeyi, inisiyatif kullanmayı gerektiren bir görevdir. Koşullar da, elindeki olanaklar da sürekli değişir. Yukarıdan gelen emirle hareket etmeye alışmış mühendislerin yangın amiri olması doğru değildir. Bu noktada, kameraların yöneldiği bir alanın yaratabileceği popülaritenin cazibesine kapılarak, helikopterlere doluşan, hortumun ucunu kapan ve profesyonel yangın ekiplerine yön vermeye cüret edenlere satır ayırdığım için dahi hicap duyuyorum. Ne yazık ki, şu uçtu, bu uçmadı derken, yangın amirliği müessesesi de, eşgüdüm de uçtu gitti gibi görünüyor. Gece nasıl uçarız kadar, eşgüdümü sağlayacak, bilgiyi

devreye sokacak yönetim düzenlerini, insan kaynağımızı nasıl kurarız diye de tartışmalıyız.

Eskiden orman idarelerinin yerleşkelerinde lokaller bugüne göre daha fazla sayıda ve yaşanılan, canlı yerlerdi. Resmi işlerde kullanıldığı gibi, sosyal etkinliklere de mekân teşkil ederdi. Kimileri buraları, çeşitli nedenlerle sevemedi. Fakat lokallerde deneyimli mühendislerle deneyimsizler bir arada sosyalleşirken, teknik pek çok konuyu da tartışır, adeta meslek içi eğitimler yapardı. Buralara emekliler de gelir ve çalışan-emekli bağına sağlardı. Antalya Orman Bölge Müdürlüğü'nün beni hep etkilemiş geleneklerinden biri, çıkan yangına emeklilerin kendi araçları ile gidip, ben eski bilmem ne müdürüydüm demeden, ekip başı olarak katılmasıydı. Bu katılım, çalışanları motive ettiği gibi, mesleki deneyimin sonraki kuşaklara aktarımına da yardım ederdi. Lokallerden kurtuluyorum derken, bilgi ve tecrübe aktarım ortamları, geleneklerinden haberli kadrolar da mı uçtu!

Parayı bastırıp, gece de görür olunur olunmasına ama uçan liyakati, geleneksel bilgi ve mesleki deneyimi, kaybedilen değerleri nasıl görünür kılacağız?

Bilim uçarsa, akıl uçarsa, vicdan ve sağduyu uçarsa, yangınlarda gece demeden, gündüz demeden, rüzgar, fırtına bilmeden uçmak, kaş yapayım derken göz çıkarmaya götürür!

Uçtu, uçtu ama ne uçtu?

Hangi orman, hangi yangın?

5.6.2022 tarihli Birgün gazetesi,
BirGün Pazar Ekinde Yayınlanmıştır.

Hatırlarsanız usta edebiyatçı ve düşünür Attila İlhan, “*Hangi Atatürk, Hangi Sol, ...*” diye başlıklar atar, sorular sorardı!

Bu yıl henüz konuşulmaya başlanmasa da, Orman Genel Müdürlüğü (OGM) web bilgilerine göre, 2022 yılında da yangınlar çıkmış, söndürülmüş ve hatta halen devam edenler varmış. Türkiye, konumlandığı iklim kuşağı, ormanlarının içerdiği doğal bitki örtüsü ve yoğun insan ilişkileriyle orman yangınlarına maruz ülke özelliğini sürdürecektir. İstemese de, daha sık yangın haberleri duyacağımız günler yine gelecektir.

2021 yangın tartışmaları, sorgulayıcı bir bakıştan çok, şablon yaklaşımları öne çıkardı. Korkarız bu yıl da yine birileri ciğerlerimizin yandığını, ormanların yok olduğunu, yeterince helikopter ve uçağın bulunmadığını, yanan alanların birilerine peşkeş çekildiğini iddia ederken, diğerleri de aslında ormanlarımızın yok olmayıp arttığını, anayasamız gereği yanan ormanlarda hiçbir yapılaşmaya izin verilemeyeceğini söyleyecek. Bazıları, fırsat bu deyip “*ormanda otlatmaya izin verseydiniz, keçiler yangın riskini azaltırdı*” diye ortaya çıkarken, uzman olduğunu söyleyen birileri de “*zaten yangınlar Akdeniz orman ekosisteminin bir parçasıdır, yankı yerleri kendi haline bırakın yeşillenir*” diyerek, oldukça riskli umutlar aşılacak! Kimileri de yine yangını görünce ormancılığı hatırlayacak ve üç beş kelime de diğer ormancılık konularından söz etsek diye, koca sektörün sorunlarını bir çırpıda geçiştiriverecek! Yangınlarla başlayan, yangın bitince kesilen tartışmalar, aslında ormanlarımız konusunda, Attila İlhan gibi, “*hangi orman, hangi doğallık, hangi yangın, ...*” şeklinde çokça soru sormamızı gerektiriyor.

Türkiye ormanlarının durumu: Ormanlardaki değişim, yıllık değil, uzun dönemde değerlendirilmelidir. Türkiye, 1973’de 20.199.296 hektar (ha) ormana sahipken, 2020 yılında orman varlığı 22.933.000 ha düzeyine çıkmıştır. Bu artış, esasen eskiden orman sayılmayan ve ağaçlandırma çalışmalarıyla ormanlaştırılan alanlar yanında, bir zamanlar vatandaşlarca kullanılan fakat kentleşmenin getirdiği değişimle terk edilen ve kendi kendine ormanlaşan alanlardan kaynaklanır. Bu nedenle, “arttı” diyenlere sormak gerekir; *Hangi nedenle arttı, artış sürdürülebilir mi?* diye. Sorarsak görebiliriz ki, 1946-1991 döneminde 1.500.464 ha “**orman içi ağaçlandırma**” yapılmış fakat ağaçlandırılan alanlar zaten orman sayıldığı için, orman alanı artmamıştır. 1949-1991 döneminde ise, 50.047 ha “**orman dışı ağaçlandırma**” yapılmış ve ülke orman alanı 50.047 ha artırılmıştır. Bu nedenle, hangi ağaçlandırma demeden, ağaçlandırmanın nerede ve niçin yapıldığını bilmeden, her ağaçlandırma ile ormanların artacağına beklemek doğru değildir.

Ne yazık ki, 1992 sonrası dönemlerde, öncelik “**özel ağaçlandırma**” çalışmalarına verilmiş, **orman içi** ve **orman dışı** ağaçlandırma ayrımı kaldırılmıştır. Türkiye gibi, farklı medeniyetlerin binlerce yıldır tahrip ettiği bir coğrafya **bilgi yoğun, ayrıntılı planlanmış ağaçlandırmalara** ihtiyaç duyarken, gerekli uzmanlaşma yerini daha yüzeysel yaklaşımlara bırakmış, ağaçlandırma, gençleştirme, rehabilitasyon kavramları birbirinin yerine kullanılabilir hale gelmiş, hatta rakamları yüksek gösterebilmek adına, ölçü birimi hektardan dekara değiştirilmiştir. Gelir getirici türler ve özel ağaçlandırma kisvesi altında **meyve bahçeleri** kurdurulmuş ve ülke orman varlığı içerisinde gösterilmiştir. Sormak gerekmez mi, meyve bahçesi kurmak yaklaşımıyla yapılmış ağaçlandırmayla hangi ormanı elde ettiniz diye!

Son istatistiklerin 22.933.000 ha ormana sahip olduğumuzu gösterdiği gerçektir, ancak bu arazinin tamamının fiilen orman olmadığı da bir gerçektir. 2012-2020 döneminde 44.245 ha orman açık maden işletmesi olarak madencilere verilmiştir. Hangi orman diye sorduğumuzda, bu 44.245 ha ormanın “daha yüksek kamu yararı oluşturduğu iddiasıyla,” bir süreliğine orman olmaktan çıkarıldığı gerçeği de görülebilecek

ve belki de “*hangi kamu yararı*” sorusunu getirerek, “*peki ya ormanlar kamu yararı yaratmıyor mu ki*” sorgulamasına kapı açacaktır.

Sorun açık maden sahalarının sınırlı süreli tahsisinin çok ötesindedir aslında. 2012-2020 döneminde rüzgâr enerji santrallerine 7.584 ha, baraj ve göletlere 34.226 ha, ulaştırma amaçlı kullanımlara 48.657 ha orman verilmiştir. İşletme dönemi bittiğinde açık maden sahasının yeniden ormanlaştırılması hukuken gerekli, teknik olarak yapılabilir. Ancak, baraj veya göletin, ulaştırma altyapısının, otelin, üniversitenin, havalimanının, ömrünü tamamlayıp yeniden orman olması, hukuken mümkün olsa da, hayatın gerçekleri hatırlandığında, mümkün müdür? Bugün “**hukuken orman**” olan 22.933.000 ha içerisinde, sağlık kuruluşları, çöp depolama alanları, hayvan barınakları dahil pek çok kullanım bulunmakta ve toplumun ihtiyaç duyduğu odun hammaddesini, su ve toprak koruma hizmetini, küresel iklim değişiminden sakınma işlevini gören orman azalmaktadır. **Kâğıt üzerindeki** bu alana bakıp, *hani orman* dediğinizde, ağaç yerine çıplak arazi, orman yerine binalar ortaya çıkmaktadır.

Doğrudur, 1973-2020 arasında, orman varlığı 2.733.704 ha artmıştır. Ama 1973-2017 döneminde 535.598 ha orman alanı, 2B gibi uygulamalarla *hukuken uygun ama meşruiyetten yoksun bir yaklaşımla*, kalıcı olarak orman dışına çıkarılmıştır. Hangi artış diye sorabilirsek, kişilerin tapulu mallarına el koyabilen devletin, *işgalcileri hak sahibi görerek* içine düştüğü çelişkili durumu da görebilir ve aslında 3.269.302 ha (2.733.704 + 535.598) artış olması gerekirken, çoğaltabileceğimiz orman varlığının % 16,38 eksikine rıza gösterdiğimiz gerçeğini de anlayabiliriz.

Bir yandan ağaçlandırma ile ormanı artırmaya çalışırken, diğer yandan çıkarılan hukuki düzenlemelerle ormanları daraltma anlayışı halen devam etmektedir. Toplumun 2021 orman yangınlarına duyduğu öfke, ne yazık ki, aynı yıl çıkarılan “*6831 Sayılı Orman Kanununun Ek 16’ncı Maddesi Kapsamında Orman Sınırları Dışına Çıkarma İşlemlerine İlişkin Yönetmelik*” uygulamalarına gösterilmemiştir. Bu yönetmeliğe dayanarak devlet, bazı ormanları hazine adına orman dışına çıkarmakta ve hazine arazilerinden OGM’ne yer vermektedir. Yangınlarla ormanların azal-

masından endişe eden toplum, nedense bu yönetmeliğe göre ormanların parsel parsel azaltılmasından rahatsızlık duymamakta, Ek 16 uygulamasıyla hangi hazine arazisinin, hangi tip ormana dönüşmek üzere, nerede ve ne zaman OGM'ne tahsis edildiğini sorgulamamaktadır.

Türkiye orman yangınları, evrim ve otlatma: OGM belgelerine göre insan kaynaklı orman yangın sayısının toplam yangın sayısına oranı, 2020'de % 91, 2021'de ise % 86,75 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2022 yılında, insanların yangın çıkarma düzeyinin % 84'e indirilmesi hedeflenmektedir. Rakamlara göre, ülkemizdeki yangınları doğadan çok insan çıkarmaktadır. Aslında insan, ilk meyveyi toplayıp, bir mağaraya sığındığı günden beri doğal olanı değiştirmektedir. Bugün ise ozon tabakasını inceleyecek, tüm küreyi ısıtacak, sınır ötesi kirliliklere neden olacak seviyelerde bir etki gücüne erişmiştir. Böylesi bir dönemde hangi yangınların ekolojik ilişkiler içerisinde normal kabul edilebileceğini, hangi bitki örtüsünün doğal sayılması gerektiğini düşünmek gereklidir. İnsanın doğa üzerindeki etkilerinin hiç olmadığı kadar yıkıcı sonuçlar verdiği bir çağda, yangın sonrası olacakları dert etmek yerine insanlar olmasa kızılçamlar kendiliğinden gelir diye düşünenin, şu okullar olmasa milli eğitimi ne güzel yönetirim diyen bakandan pek farkı yoktur. Hangi ormanda diye soranlar bilir ki, yeterli tohum kaynağı olan toprağın ve yetişme ortamının, yangın sonrası tehdit altına girmediği yerlerde, **"insanların olumsuz etkileri kontrol edilebilirse,"** ağaçlandırmaya gerek kalmadan bir restorasyon mümkün olabilir. Yangını çıkaran, doğayı değiştiren insanın, **hiçbir şey yapmayın, dokunmayın, doğa onarır** diyerek sorumluluklarını doğaya yıkması, bir de bunu çevrecilik gibi göstermesi, gerçekten hayret vericidir!

Tarihimiz, yeterince tarımsal üretim yapamayan, geçinmek için hayvan sayısını artırmak dışında çare bulamamış, plansız yararlanma nedeniyle meraları harap düşmüş köylülerimizin, ormanları yakarak, yanık sahalara gelecek ilk yeşilliklerle, **hayvan yemi** açığını gidermeye çalıştığının örnekleriyle doludur. Bu dönemlerde köylü, orman mera demeden hayvanını her yerde otlatmış, bu da yanıcı madde miktarını azaltmıştır. Ancak, **hangi orman** diye soranların hemen görebileceği gibi, genç orman-

ları hayvanlarına yedirerek yok etmiş, yaşlanmış ve gençleştirilmeye başlanmış ormanlarda ise tek bir fidanın yetişmesine izin vermemiştir. Bu nedenle, ormanda otlatma, toprak stabilitesinin, erozyonun sorun olmadığı, fidanların ağaçlara dönüşebildiği odun üretim alanlarında, yangın riskini azaltıcı bir etki yapabilirken, biyolojik çeşitlilik veya yaban hayatı koruma ormanında düşünülmemesi gereken bir etkinliktir. Ancak, 2021 yangınları ve sonrası yaşananlar göstermiştir ki, “*hangi ormanda*” otlatmanın yapılabilir olacağına dikkat etmeyenler “*yanık sabalarda otlatma planı yapmaya*” heveslenmiş, artan yem maliyetlerinin hayvancılıkla uğraşanları daha ucuz ve kolay arayışlara sevk ederek, ormanlarda yeni bir baskı oluşacağı gerçeğinden ne kadar uzak kaldıklarını ortaya çıkarmıştır. İleriki yıllar, daha fazla hayvanın ormanda otlatılmak istendiği yıllar olacaktır.

İklim krizi, yangınlar ve ağaçlandırma karşıtlığı: Geçen yıl yangınlarından akılda kalanlar arasında *aman ağaçlandırmaya kalkmayın* önerisi, belki de en çok sorguyu hak etmektedir. Yangın sonrası, özellikle çalı türlerinin kendiliğinden sürmesiyle yeşillenen yerlerin, biyolojik çeşitlilik açısından çok değerli sahalar olacağını, bu nedenle ağaçlandırmadan uzak durulması gerektiğini sananların, ağaçlandırma adı altında tek tip bir tekniğin olmadığını bilmesi gereklidir. Yüzeysel bir bakışla ve bulduğun her fidanı her yere dikerek yapılan bir çalışmayla, yörenin doğal türlerini analiz etmiş, olası tohum ve fidan orijinlerini öğrenmiş, üretilmek istenen ormancılık değerlerine ve yörenin doğal veya insan kaynaklı risklerine önlemler almış bir çalışmayı ağaçlandırma adı altında birleştirmek, aynı kabul etmek olanaksızdır. Haydi, orman mühendisliği okumamışların bunları bilmeden ağaçlandırma karşıtı söylemleri neyse de, ülkenin ağaçlandırma birikimini görmezden gelerek, başarılarını yok kabul ederek, ağaçlandırma karşıtlığı yapan ormancuların *hangi ağaçlandırmadan* söz ettiklerini açıkça ifade etmesi gerekli değil midir?

Ağaçlandırma, kendiliğinden gençleşemeyecek yanık ormanlarda da, hiç orman olmayan ve ormanlaştırılması gereken boş arazilerde de kullanılması gereken bir tekniktir. Odun hammaddesi üretimi amacıyla yapılabildiği gibi, erozyonu önlemek, sel, çığ, heyelan ve taşkınları azaltmak, yaban hayatını geliştirmek, hatta biyolojik çeşitliliği korumak için

de yapılır. Aaçlandırmada tek tür kullanmak zorunluluk olmadığına göre, itiraz edilen hangi aaçlandırmadır? Küresel ısınmayı durdurmak isteyenlerin karbon emisyonunu azaltması, bunun için de kullanabildiği kadar çok odun kullanması ama **hangi odun** diye sorup **sürdürülebilir orman yönetim ilkelerine uyan** odunu tercih etmesi gereklidir. Biyolojik eşitlilik; yanmış ve korunamamış, başarısız genleştirmelerle makileşmiş alanları artırarak değil, orijinal makileri yaşatmakla korunabilir. Bu nedenle, **hangi maki** sorusunu sormalı ve Mazhar Diker hocanın daha kırklı yıllarda uyardığı gibi, **am gider, çalı kalır, çalı gider aklı kalır** hikyesi yeniden yaşanmamalıdır. İklim düzenlemenin etkili yolu, ormanların daha fazla karbon tutmasını sağlamaktan geçerken, **hangi odun üretimine** karşı olunduğunun farkına varmak şarttır.

Ne yapmalı? Sorgulamalıdır! Sorgulamazsak, ilk akla geleni, en çok konuşulana doğru sanmak kaçınılmazdır. Türkiye’de ormancılığın **kamu işletmeciliği** ağırlıklı yapısı, ısrarla yaygınlaştırılmaya çalışılan düşüncenin aksine, dünya ormancılarının üstün ve şanslı bulduğu özelliklerimizin başında gelir. Geçmiş yıllar, hem ormanları artıran, hem azaltan eylemleri birlikte yaşatmış ve sonuç **artış** şeklinde gerçekleşmiştir. Yeni bir kırdan kente göç beklenmezken, kentlerden kıra dönüş olasıdır. Yaşadığımız orman artışı, bu koşullar altında sürdürülebilir görünmemektedir. Yönelim, daha az araziyi ormana katabilirken, daha çoğunu çıkaran bir gidişata işaret etmektedir. Ormancılık teşkilatının acilen, aaçlandırmadan, kırsal kalkınmaya, otlatma planlarından, kentsel rekreasyonel hizmet arzına kadar uzanan, klasikleşmiş ve yeni gelişen toplumsal talepleri karşılayabilecek örgütsel yapı ile insan kaynağına eriştirilmesi gereklidir. İhtiyaç duyulan tüm bu alanlarda çalıştırılabilecek genç orman mühendisleri, ümitsizlik içerisinde iş beklerken, **danışman mühendis** adı altında, göstermelik işlerle avutulur hale getirilmiştir. İsrarla yaygınlaştırılan dışarıdan hizmet alımının aksine, ormanlarını, ülkesini ve dünya doğasını benimsemiş mühendislere sahip, zgn çözümler tasarlayıp uygulayabilen bir orman teşkilatına evrilmek hedeflenmelidir.

Orman yangınlarının en çok zarar verdiği yıl 2021 oldu! 2022 de en az zarar veren yıl olsun.

Kızılçamları beklerken

2 Aralık 2021 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi
Olaylar ve Görüşler sayfasında yayınlanmıştır

Ağustos'u orman yangınlarının ve sellerin dehşetiyle kapattık. Eylül ayında dumanlar çekildi, yangınların kararttığı tablo çıktı ortaya. Hatırlarsanız, bu yangın döneminde bazıları “*bekleyin, burası Akdeniz, yanan sahaların çoğu Kızılçam, kendi kendine yeşillenecektir*” demişti. Bu sözleri duyunca hayretle, “orman mühendisliğinde yerelliğin” önemini hatırlamış, “her yerde mi bekleyelim” diye şaşmış, mühendislere projelendirme öğreten bir öğretim üyesi olarak, “doğa beklemez ki” demiştim. Gerçekten de, Eylül, Ekim geçti, Atamızı anarak kederlendiğimiz Kasım geliverdi.

*Kızılçam tohumları hemen hemen her ay, en fazla Temmuz – Ekim ayları arası dökülmektedir. Tohumların çimlenme zamanı alçak zonlarda Kasım, ortalarda Şubat, yüksek zonlarda Nisan ayından itibaren başlamaktadır. Çimlenme zamanından önce sahadan çıkılmalıdır*¹. Bu bilgilerle yetişmiş ormancuların Kasım ayıyla birlikte tedirginliği arttı. Birilerinin tavsiyesine uyararak, kozalaklarda saklı tohumla ormanlaştırılmak istenen alanlarda, işler bitirilmeyip, beklendiyse, denize yakın yerlerde şimdiden vay halimize! Yangının kuruttuğu ağaçlar kesilip, taşınırken, yeni çimlenmiş tohumlar zarar gelecek, ziyanlık olacak!

Doğa Eylül, Ekim boyunca tohumları çimlenmeye hazırlarken, mevsimi de kışa yaklaştırdı. Kendi haline bırakın denilen özellikle yüksek eğimli yerlerde yağışlarla erozyon başladı, başlayacak! Yağmur önce külleri, sonra toprağı taşıyacak. Tohumların çimlenebilmesi, çimlenenin hayata tutunabilmesi için gerekli toprağı azaltacak. Sığ orman toprağını bir kaybettiniz mi, eski hale dönüş zordur. Kirlenen sular, zarar gören

¹ *Kızılçam, Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1987, 182 sayfa.*

dere ekosistemleri ve altyapı da cabası! İyi Orman Mühendisleri, eğimli ormanları diğerlerinden ayrı tutar. Bitki örtüsü kalkmışsa, önce toprağı tutacak önlemleri almaya girişir! Beklemez! Acaba, yangınlardan beri, nerede, kaç hektar alanda, acilen toprak korumaya alınabildi?

Ülkemiz orman mühendislerinin çalışma düzenini herkesin, başka uzmanların bilmemesi, haritaları, sembolleri okuyamaması doğaldır. Ormanlarımız numaralandırılmış bölmelere ve bölmeciklere ayrılmıştır. Bazı bölmeciklerde **Çza1I**, **Çzb2II**, **ÇzdBIV** .. gibi kodlar yazılıdır. Çz kıvılcamı, a, b, c, d ve e ise gençlik, sırkılık, .., şeklindeki ormanın çağını gösterir. Eklenen **B** harfi, ağaç tepelerinin alanın %10'undan azını kaplayabildiğini, **1**, **2** ve **3** ise, sırasıyla kapalılığın % 11-40, 41-70 ve % 71-100 arasında olduğunu gösterir. sondaki **I**, **II**, .. rakamları ise bonitet (verimlilik) göstergesidir. Kapalılığı ve boniteti düşük alanlarda mevcut tohum miktarına da, çimlenme olasılığına da güven azalır.

Yani, kapalılık ve verimlilik sorunlu yerlerde de beklemenin alemi yoktur. Bölgeye nakledilebilecek uzaklık ve uygunlukta kozalaklı dal ve tohumun olup olmadığı araştırılmalı ve "çimlenme sezonu" geçmeden serme, ekme işlemi bitmelidir. Tohum takviyesi yapılamayacak yerlerde ise hemen ağaçlandırma sürecinin başlatılması şarttır.

Deneyimli orman mühendisleri, tek çarenin ağaçlandırma olduğu yerleri tespit eder, çalışılacak yöreye ve yükseltiye uygun fidanlıkları tarar. Bir yandan doğru fidanın tahsisini yaptırırken, diğer yandan yetiştirme ortamını dikime hazırlar. Çevre fidanlıklarda uygun fidan yoksa kamuoyunu memnun edeceğim diye, bulduğu fidanı toprağı sokuşturmaya yönelmez. Bilir ki, dikeceğı uyumsuz fidanlar, bu yıl kurumasa bile, ilk ekstrem yılda kuruyacak, yakınlarında genetik kirlilik yapacak kullandığı tüm kaynaklar, emek ve zaman boşa gidecektir. Ama fidanlıklarda sahaya uygun fidan yok diye de beklemez. Onarılması gereken yere en yakın tohum kaynağını arar, toplama işlerini düzenler, uygun fidanlıklarda ekim yerlerini ayırtır, kullanabileceğı fidanlık yoksa, geçici fidanlık yeri belirler ve geçici fidanlık kurma sürecini başlatır.

Acaba, Eylül ve Ekim aylarında Manavgat veya Marmaris orman işletmelerinin hangi bölgesindeki kaç hektar yanık alanın, çevreden tohum takviyesiyle ormanlaştırılabileceği saptandı? Hangi bölmelerin hemen ağaçlandırılması gerektiğine karar verildi? Hangi bölmelerdeki yanık alan için, hangi fidanlıkta kaç tane orijini belli fidan bulunabildi? Kaç bölmenin yanık sahalarına uyum sağlayabilecek fidanı üretmek üzere, nerelerden tohum toplatılmasına, nerelerin geçici fidanlık olmasına karar verildi? Umarım, Akdeniz'in yangına uyumlu kızılçamına güvenip, bu işlerde de beklenmemiştir!

Birileri, ağaç kesmeyi ihmal etmeden, hem doğayı taklit etmeliyiz diyor, hem de birkaç kaplumbağayı ormana tekrar bırakıp, beklemeyi öneriyor! Bilmiyor ki, *Kızılçamın gençleştirilmesinde en büyük sorun ottur. Amaç ot gelmeden gençliği sahaya getirmek olmalıdır*¹. Gelen yeşilliği memnuniyetle karşılamak için bile, beklemek değil, önce izlemeyi sonra değerlendirmeyi bilmek, ardından doğru kararları alıp projelendirerek, başarıyla uygulamak gerekir. Değerlendirme sırasında, sadece biyolojik veya sadece ekolojiyle sınırlı bakış, orman mühendislerinin kurması gereken sürdürülebilirlik için yeterli olamamaktadır. Ne yazık ki, yeterli bütçeyi, araçları, işgücünü bulamadığı, izinleri alamadığı için; gördüğü sorunlara, bildiği çözümleri uygulayamayan orman işletmeleri hep olmuştur.

Vatandaş, gönüllüleri, bağışları ve tepkileriyle ormanlarını önemseydiğini gösterdi. Orman Genel Müdürlüğü, yaptıklarını ve yapamadıklarını gerekçeleriyle topluma anlatmalıdır. Uzmanları, idari bağımsızlığı ve sivilliğiyle dikkat çeken Orman Fakültelerinin, Orman Mühendisleri Odası'nın, Türkiye Ormancılar Derneği'nin, çevreci vakıfların; haklı gerekçelerle yapılanı, yapılamayanı, olması gerekeni, "yerellik" ilkesine uygun değerlendirmesi, bulgularını kanıtlanabilir göstergelerle kamuyla paylaşması gereklidir.

Muğlalıların dediği gibi, hadi gari!

Orman amenajmanı ve yangınlar

4 Ekim 2021 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi
Olaylar ve Görüşler sayfasında yayınlanmıştır

Orman amenajmanı kamuoyunun pek aşına olmadığı fakat ormancıların çok kullandığı bir terimdir. İngilizce *management* kelimesiyle ilişkilidir ve *orman yönetimi* şeklinde Türkçeleştirilse de, kurulu bir düzeni idare etmekten çok, ormanların planlamasını yapar.

Kamuoyundaki yaygın kanının aksine, dünya ormancıları *tek bir ağacın kesimine* odaklanıp, *ormanı* unutmaz! Plan ünitesindeki ağaç türlerini, ekosistemin dikkate alabildiği kadar fazla bileşenleriyle birlikte, ekonomik ve sosyal açılardan da değerlendirip, **sürdürülebilir** bir faydalanma düzeni kurmaya çalışır. Orman mühendisliği mesleği, sürdürülebilirliğin ancak uzmanlaşarak sağlanabileceği gerçeği anlaşılınca ortaya çıkmıştır.

Ülkemizin ilk Orman Amenajman Planı 1917'de Hendek Mustafa Şeref Bey Ormanı için hazırlanmıştır. Sonrasında, bir yandan ormanların nasıl planlanacağına ilişkin mevzuat geliştirilirken, diğer yandan planlamayı yapacak mühendisler yetiştirilmiş, Orman Genel Müdürlüğü'nde (OGM) Orman Amenajman Heyetleri kurulmuştur. 1973 yılına gelindiğinde, planı olmayan ülke ormanı kalmamıştır.

Orman amenajman planları, uzun dönem hedefleri karşılamak üzere, belirli bir dönemde yapılacakları ortaya koyar. Endüstriyel plantasyonlar hariç, 10, 20 yıl gibi kısa sürelerde, *sürdürülebilir değerler* üretecek bir orman oluşturulamaz. Dünya ormancılarının uzun dönemli amacı, doğayı korurken toplum gereksinimlerini en yüksek düzeyde karşılayabilecek bir orman kurmaktır! Geçmişte, odun hammaddesi üretimine odaklanılmışken, zamanla rekreasyonel hizmetler, yabancılaşma ait değerler de ihtiyaç kapsamına girmiştir. Son olarak, ekosistem hizmetleri ile kullanım dışı değer adı verilen, varlık, miras ve seçenek değerle-

ri amaçlara dahil olmuştur. Ormanlar dış etkilere açık ekosistemlerdir ve doğanın veya insanın etkisiyle sürekli değişir. Bunun için idealdeki amaçları hayata aktarmak oldukça güçtür. Güçtür fakat sürekli değişim bahane edilerek, işler doğaya bırakılmaz ve uygulayıcıların rotası, hazırlanan planlarla sürekli bu hedef doğrultusunda tutulur.

Bu yıl olduğu gibi, ormanın yapısını değiştirecek büyüklüğe ulaşmış yangınlar sonrası, planların yenilenmesi gereklidir. Yangın bölgedeki dengeleri değiştirmiştir. Yanık sahadan çıkacak orman ürünleri piyasayı değiştirecektir ve yanmamış olsa da, kesimi planlanmış ormanların bazılarının kesim dışı tutulması gereklidir. Marmaris örneğindeki gibi, basıralı kızılçam ağaçları yanmış, arıcı – orman - ormancı ilişkileri değişmiştir. Yeni denge kurulmazsa, sosyal nedenlerle süreklilik de tehdit altına girecektir. Manavgat vakıası baraj havzalarında ortaya çıkmış ve su üretim amacına hizmet etmeye ayrılmış ormanlar da yanmıştır. Orman – sel - su kalitesi – ormancı - aşağı havza halkı arasındaki denge bozulmuştur. Yapılacak ormanlaştırma çalışmalarının, sadece ormanların değil, içilebilir suyun kalitesinde de süreklilik sağlayabilecek bir sonuç vermesi gereklidir.

Yangın sonrası yapılması gerekenlere yönelik tartışmalarda, işin planlama boyutunu dikkate alabilen bir bakışın yer alamadığını görmek, yüz yılı aşmış bir orman amenajman geçmişi olan ülkede, oldukça üzücüdür. OGM, 2008 yılında Orman Amenajman Yönetmeliğini değiştirmiş ve *ekosistem tabanlı fonksiyonel planlama* anlayışını uygulamaya başlamıştır. Planlamadan beklenenleri tek bir aşamada karşılamaya çalışan bu yönetmelik bizce yetersiz olsa da, ormanın her noktasını sadece odun hammaddesi üretmek amacıyla planlamayıp, su üretiminden, toprak korumaya, yaban hayatından, çığ koruma işlevine, biyolojik çeşitlilikten, rekreasyonel hizmetlere kadar uzanan farklı *orman işlevlerini* dikkate almaya çalışması açısından, ileri bir adımdır.

Yangın sonrası yapılması gerekenlerle ilgili öneri geliştirenlerin, mevcut planlardaki işlevleri de, yangın sonrası verilecek işlevlerle kurulacak dengeleri de umursamadıkları ortaya çıkmaktadır. Isparta Yazılı Kanyon

Tabiat Parkı ve Kovada Gölü Milli Parkı'nı yakan yangınlar da, amaç farkını görebilmelerine yetmemiştir. Yanan her yer aynı değildir ki, yapılması gereken aynı olsun.

Nasıl ki, ormanların *sadece kerestecilere hizmet edecek şekilde* planlanması mümkün değilse, sadece su üretimine, sadece yaban hayatına, sadece biyolojik çeşitliliğe yönelik planlanması da *sürdürülebilir* değildir. Tek bir işlevi talep eden bir toplum olmadığı gibi, tüm işlevleri en iyi şekilde karşılayacak bir orman yapısı da yoktur. Taşlık, kayalık ve seyrek ağaçlarla kaplı bir orman odun üretimi için kötü, yaban keçisi habitatı için iyi bir ormandır. Plancı böylesi bir ormanı yaban yaşamına tahsis ederken, odun üretiminin azalmasına neden olmaz. Benzer şekilde, gerçek bir maki alanının, odun hammaddesi üretim alanına dönüştürülmesi, üretilen odunu artırırken içerdiği biyolojik zenginliği azaltarak, varlık, seçenek ve miras değerlerini düşürür. Buna *işlevler arası ödünleşim* denir. Ancak, makiye benzeyen fakat ideal maki özellikleri taşımayan bir alan odun hammaddesi üretimine ayrıldığında, oluşan ödünleşimin yarattığı kayıplar, odundan elde edilen değerden daha az olur. Bu noktada, her çalılığın potansiyel maki olmadığı, bazılarının insan etkisiyle bozulmuş orman alanları, sekonder maki, olduğu hatırlanmalıdır. Hatta ve hatta insan etkisiyle bazı makiliklerin, tür çeşitliliğinin bozulduğu, neredeyse tek türden oluşan çalılığa dönüştüğü, Türkiye'nin çok görülen bir gerçeğidir. Bu nedenle, plancının bir ormanın hangi işleve tahsis edileceğine karar verirken hem nokta, hem bütünlük ölçüğünde değerlendirme yapması şarttır.

Küresel ısınmanın yangın çıkma olasılığını artırdığı sürekli dile getirilmiş fakat bu ısınmayı tersine çevirmek için yapılması gerekenlere yeterince odaklanılmamıştır. Şüphesiz iklim değişimi sadece Türkiye'de alınacak önlemlerle tersine çevrilemez. Ancak, bir an için yaşamakta olduğumuz II. Orta Çağ'ın bittiği ve dünya ülkelerinin küresel ısınma sorununu çözmek istediğini varsayalım. Bu bakış "insan olmasa..." diye başlayan kabullerden daha gerçekçidir ve bizleri daha fazla az karbon yaymak, daha fazlasını tutmak yaklaşımına götürür. Bu noktada, odun hammaddesi kurtarıcı bir rol oynayacaktır. Üretilen her metre küp odun,

tutulmuş bir karbondur. Üretilen her ster odun, petrol türevi yakıtlara daha az muhtaç olmak demektir. Odun üretimi tutulan karbonu, kullanımını ise yayılan emisyonu azaltır. Bu nedenle, odun hammaddesi üretimini, ekonomik bakışla sınırlı bir çaba olarak nitelemek, çok sığ bir yaklaşımdır.

OGM'nün 2020 istatistiklerine göre, ülkedeki 22.933.000 hektar (ha) ormanın, % 42,3'ü ekonomik, % 48,5'i ekolojik, % 9,2'si sosyokültürel işlevlere ayrılmıştır. Bu yıl yanan 150.000 ha ormanın, ülke ormanlarının küçük bir örneği olduğu kabul edilirse, 63.450 ha yanık sahanın yeniden *ekonomik* işlevleri görebilecek şekilde restore edilmeyi beklediği, 72.750 ha alanın ise *ekolojik* işlevleri görebilecek şekilde onarılmaya muhtaç olduğu görülür. Yangın sonrası için *doğaya bir şans verelim, en az 1 yıl (3-4 yıl diyen de var) bekleyelim* diyenler, ekonomik, ekolojik, sosyo kültürel amaçlardan hangisine göre bu yargıya ermiştir?

Diğer taraftan, fidanlıkların kapasiteleri ve yetiştirme planları, iki ay gibi kısa sürede, 150 bin ha alanda tekniğine uygun ağaçlandırmaya yapmak için gerekli materyali tedarik etmeye yeterli değildir. Bu koşullar altında, *ekim sonu gibi, yağmur sezonuyla başlayacağız ve yılsonu tüm alanı dikip bitireceğiz* demek, orman mühendisliği birikimlerini hiçe saymaktır.

Her yeri doğaya terk et grubuyla, hemen şimdi dikeceğim taraftarları arasında sıkıştırdı bizleri 2021 yangınları! Vatandaş, ağaçlandırma tekniğinden de, orman amenajman planından da habersiz olabilir. Kamu önüne çıkıp olması gerektiğini söyleyen bilim insanlarının, günümüz ve gelecek toplumların emaneti ormanları yönetme sorumluluğunu almış kurum amirlerinin, ağaçlandırma tekniği ve planlama birikimlerini bilmemek veya umursamamak hakları olamaz!

Dumanların ardındaki kamu görevi: Orman yangınları

16 Eylül 2021 tarihinde
Herkes Bilim Teknoloji Dergisinde yayınlanmıştır.

Ülkemizde her yıl orman yanardı. Fakat bu yıl bir başka yakıt! Resmi istatistiklere göre, yıllık yanan orman alanı ormancılık tarihimizin rekor düzeyine erişti! Orman yangınlarının zarar verdiği tarım alanı ve sivil yapı kaybı da, alışılmışın üstündeydi!

Bu durum 2021 yılıyla sınırlı kalırsa, yaşanan kayıpların zamanla telafi edilebileceği düşünülebilir. Ama yaşananlar kötü bir dönemin başlangıcıysa, telafisi olanaksız kayıplar da kapıda bekliyor demektir. 2021’de yaşadıklarımızın nedenlerinin yangınların dumanı altında kaybolmasına izin vermeden, bu tabloyla karşılaşmak için ne yaptık, neyi yapamadık diye sormalı ve gerekli önlemleri almalıyız.

2021 yangın zararında etkili olabilecek faktörleri ararken, yasalarda yaptığımız değişikliklere bir göz atmak yararlı olabilir. 2018 yılında çıkarılan 7139 sayılı kanun ile 6831 sayılı Orman kanununun 69. Maddesi değiştirilmiş ve ilk fıkrası “*Orman idaresi, orman yangınlarını önlemek ve söndürmek maksadıyla her türlü hizmeti yapar veya yaptırır*” şeklinde yazılmıştır. Bu cümledeki “*veya*” kelimesinin öncesi, yıllardır olanın yeniden ifadesiyken, eklenen “*yaptırır*” kelimesi, aslında bir zihniyet değişimini ortaya koymaktadır. Eskiden tamamen bir kamu görevi olarak kabul edilip, kamu kurumlarınca icra edilen bir hizmetin, bundan böyle “başkalarına yaptırılmak istendiği” 7139 sayılı kanunla ortaya çıkmıştır.

Aslında yaşanan zihniyet değişimi, aynı Madde içerisinde yer alan “*Gö-nüllülerin yangına ulaşımı ile yangın söndürmeye yarayacak aletleri ve gi-yecekleri, Devlet ormanlarında orman idaresi, diğer ormanlarda ise sahipleri tarafından karşılanır*” ifadesinde de görülmektedir. Bu ifadeyi yazanlara

ve kabul ederek kanunlaşmasını sağlayanlara göre, tüm insanları ilgilendiren bir varlık olduğu düşüncesiyle, kimin olduğuna bakmaksızın “orman söndürmeye çalışan gönüllülerin” ulaşım, alet ve yiyeceklerini Orman idaresinin sağlaması doğru değildir! Kanun koyucu, devlet ormanı, kamu ormanı ve özel ormanlar arasında adeta ayrımcılık yapmayı gerekli görmüştür. Üstelik ülkemizde bu sıfatlara uyan ormanların tüm ormanlar içerisindeki payı %1’den azdır. Kanun koyucu, bu derece küçük bir düzeydeki özel bir şahsa ait ormanın söndürmesine yardım eden gönüllüye, bir destek de ben vereyim diyememiş, aksine, pinti biri gibi, “sahibi ödesin” diyebilmiştir! Ormanlar herkese yarar sağlıyorsa, orman sahibinin hakları bu nedenle kısıtlanabiliyorsa, adil olalım ve biz de kamu olarak katkı yapalım, yüceliğini gösterememiştir. Üstelik bütün bunlar, bireyin devletin önünde görüldüğü, devlet ormancılığında millet ormancılığına geçildiğinin iddia edildiği bir dönemde olmuştur.

Ayrımcı bakış yukarıdaki ifadeyle de sınırlı değildir. 69. Maddenin ikinci cümlesinde “*Orman sayılan alanlar dışındaki yangınlarda ormana sırayet etme riski bulunan kırsal alan yangınlarının söndürülmesine imkânlar ölçüsünde katkı sağlanır*” denilerek, orman yangınlarından tarım alanlarına, köylere veya tarım alanlarından, yerleşim yerlerinden ormanlara sıçrayabilecek yangınlara müdahaleyi, “*imkânlar ölçüsünde katkı*” ile sınırlı tutmuştur. Bu nedenle, 2021 yangınları sırasında yaşadığımız “ormancının mı sorumluluk alanında, belediyenin mi” tartışmasının temeli, 2018 yılında ve 7139 sayılı kanun ile atılmıştır. 2021 yangını göstermiştir ki, ormanlarla ilişkili tarım ve yerleşim alanlarıyla ilgili “görev tanımı” sorunludur. Üstelik kanunun “*Orman yangınlarını önlemek maksadıyla, orman yangını öncesinde ve yangın esnasında orman idaresi ile diğer kamu kurum ve kuruluşları arasındaki koordinasyonu, mahallin en büyük mülki idare amiri sağlar*” hükmü, pratikte etkin bir sonuç verememiştir. Bakan veya Belediye Başkanı düzeyinde verilen beyanatlar, vali düzeyinde eşgüdüm sağlanamadığını ortaya koymuştur.

69. Maddede “*İzne konu edilen Devlet ormanlarında izin sahipleri, hususi ve hükmi şahsiyeti haiz amme müessesesine ait ormanlarda ise sahipleri, orman yangınlarının önlenmesi ve söndürülmesi ile ilgili her türlü tedbiri*

almakla yükümlüdürler” denilerek, kamu orman idaresinin yangınlarla ilgili sorumluluklarının bir kısmı daha, başkalarına devredilmiştir. Kamu yöneticilerine, “ama yasa görevi sahibine veriyor” deme olanağı sunulmuştur.

Bir an için, itfaiye teşkilatının çalışma esaslarını düzenleyen mevzuatın değiştirildiğini, vatandaş vergileriyle, yangın söndürmek için işlendirilmiş, eğitilmiş, donatılmış itfaiyecilerin “*sadece devlete ait yerlerde*” işlerini yapacağını, diğer yerlerde “*imkânlar ölçüsünde katkı*” vereceğini, *her kesin kendi evinde, işyerinde çıkabilecek yangını söndürmekten birinci derece sorumlu olduğunu* kabul edelim. Bundan böyle yangın ihbarı yapanların, *yangının çıktığı yerin kime ait olduğunu belirtmesi gerektiğini* topluma açıklayalım, halimiz ne olur? Vatandaş “öyleyse bu devlet neden var” demez mi? Devletin varlık nedeni olan kamusal görevler, sürekli vatandaşa yüklenirse, kamu düzeni nereye varır?

Ne yazık ki, 7139 sayılı kanunun yukarıda açıklanan ifadeleri, kamunun orman yangınlarıyla mücadele azminin erozyona uğradığını, Anadolu Türkçesinde “bir işin yapılmasını başka birine bırakmak, havale etmek, iş üzerinde tartışmak” anlamına gelen “*eyeşmek*” yaklaşımıyla hazırlandığını göstermektedir. Özelleştirmeci yaklaşımın evrile evrile geldiği yer, sürekli kamusal görevleri devretme zihniyetine dönüşmüştür. İşini başkasına devretme eğilimine girenlerin, mücadele azimlerinin erozyona uğramaya başladığı düşünülebilir ki, bu durum gelecek için önemli bir kaygı kaynağı olmalıdır.

Yangın söndürmek, çıktığı yerin kime ait olduğuna bakmadan yapılması gereken, kamusal bir görevdir. Mevzuat geliştirirken uzmanlık alanları orman yangınları veya yerleşim yerleri olan kamu kurumları arasında veya devlet ile vatandaş arasında “*eyeşmek değil*”, “*işbirliği yaptırmak*” esas olmalıdır. Kamusal görevleri icra etme yükünü kaldıramayanların, öncelikle “*kendilerini özelleştirerek*” özel sektöre geçmeleri, şahıs ve ülke açısından daha iyi olabilir.

Sayın İnce

10 Ağustos 2021 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi'nde
Özdemir İnce imzasıyla yayınlanmış makedir.

3 Ağustos 2021 tarihli ve "Orman Yangınına Teselli Çayı" adlı yazımla ilgili olarak, İstanbul Üniversitesi (Cerrahpaşa) Orman Fakültesinde görevli Prof. Dr. Kenan Ok'tan aldığım iletiyi, yararlı olacağını düşünerek aynen yayınlıyorum. Kendisine çok teşekkür ederim.

[Sayın İnce,

Yazınızı ilgiyle okudum fakat sanırım bilgi kaynağında bir sorun var. Türk Hava Kurumu (THK) web sitesinde yer alan kuruluş tüzüğü'nün 4. maddesinin "c" fıkrasını aşağıya kopyalıyorum.

Türkiye'de havacılığın kuruluş ve gelişmesini sağlamak, genel havacılık (havadan yangın söndürme, hava ambulansı, tarifersiz seferler) alanında Türk Milletine hizmet etmek

İfadeden anlaşıldığı gibi, dernek statüsünde olan THK, üyelerinin iradesi, bakanlar kurulunun onayı ile yangın söndürmeyi görev bilmiş bir kurumdur. Bu gibi kamusal görevleri gereği THK'ya "kamu yararına çalışan dernek" statüsü verilmiştir.

Asıl sorun, bir kamusal amacın "ticari faaliyet" kapsamına dönüşmesidir. THK, zamanla iktisadi işletme kurmuş (Gökçen AŞ) ve ticari faaliyetlere başlamıştır. İçerisine düşürüldüğü borç durumunu bilemem. Fakat ticari faaliyetinin potansiyel müşterisi olarak, ne yazık ki Orman Genel Müdürlüğü'nü (OGM) saptamıştır! OGM de kendisini müşteri kabul etmiş, orman yangınlarıyla mücadele kamusal görevini görürken, yine bir kamu kurumu sayılması gereken THK'yı "hizmet satan tacir" konumuna sokmuş, "ticari ilişki" temelinde ihalesine kabul etmiş veya etmemiştir.

Bence asıl tartışılması gereken de budur. THK'nın kişisel merakları için hava aracı kiralayanlardan, uçakla gezme heveslilerinden, zevkine paraşütçü, pilot kursu almak isteyenlerden, "kâr" etmesi, bu kârlarla da "kamu yararına çalışan dernek" statüsü kazandıran görevleri yapması makul olabilir. Ancak, bu tutumu orman yangınına müdahale, sağlık sorunu olan bir vatandaş hastaneye erişirme alanlarına yansıtması, bana göre kabul edilemez bir durumdur. Büyük Atatürk'ün, askeri havacılığa ek bir sivil havacılık birimi kurarken, bir gün bu derneği yönetenlere "huzur hakkı, kâr payı kazandıracak" iktisadi işletme kurma fırsatı vermek istediğini düşünemiyorum. THK'ya kurban derisi toplama hakkı tanıyan kamunun, deri bağışlayan vatandaşın "bu paralarla işletme kurun, sonra yine benim olan ormanları söndürme işinden kâr edin" diye yardım yaptığını da düşünemiyorum. Vatandaşın bağışladığı deri ile satın alınan uçakla, yine vatandaşın ormanını söndürmek nedir? 2021 yılında var olan uçakların da THK aracılığıyla bir şirketten kiralandığı gözden kaçırılmaktadır. Neden THK bir şirketin ortağı veya görünür yüzü olarak orman yangını "piyasasına" girmiştir?

Sayın İnce,

OGM, geçmişte orman yangınlarıyla uğraşırken, belediyelerin ve diğer kamu kurumlarının araçlarını kullanmıştır. Fakat hiçbir belediye veya kamu kurumu, "yangında çalışacağım ama akaryakıt parası ne olacak" dememiştir. Çünkü bunlar mevzuatla düzenlenmiş ve kamu kurum kültürü haline almıştır. OGM yangın sırasında oluşan giderleri ödemiştir. Öyleyse, bu düzen neden THK ile OGM arasında kurulamamaktadır? Söylenen olası nedenleri dile getirmeye, bir akademisyen olarak utanıyorum.

Önerim, 6831 sayılı orman yasasında yapılacak düzenleme ile OGM'nün THK araçlarını kullanmasının öncelik olduğunun mevzuata girmesidir. Orman yasasının yangınla ilgili maddelerine yapılacak bir ekle, hangi hallerde THK araçlarına ek araç ihalesi yapılabileceği ortaya konur. THK'nın, araç modernizasyonu ve sürdürülebilir bir finansman kapasitesini oluşturmak üzere, her yıl OGM'den yapılacak ödemenin mikta-

rı ve şekli, çıkarılacak yönetmelikle belirlenebilir. Böylelikle, yangın en azından kamu kurumları arası bir ticari zeminden kurtulur.

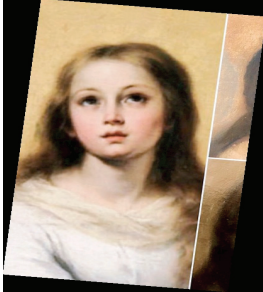
Hava araçlarının kullanılmaya başlandığı ilk yıllarda, OGM'nün bir hava filosu kurması gündeme gelmiştir. Kurum içerisinde bir havacılık birimi oluşturulmuşsa da, zamanla en uygun hava araçlarının satın alınmasından, liyakate uygun pilot seçimine, yangın dönemi dışında araçların, personelin atıl kalmasına kadar çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu deneyimle “uçan araçların havacılarca yönetilmesi, ormancılardan da ormancılığa odaklanması” sonucuna varılmıştır. Bu dönemleri hatırlıyorum. Meslek hayatı havacılıkla geçen insanların yönettiği THK gibi bir kamu örgütü varken, ormancılığın bu alanda büyümesi istenmemiş, ulusal kapasiteden yararlanılmamıştır. Böylelikle, THK'nın elindeki araçların; sadece ormancılıkta değil, tarım, sağlık, denizcilik ve diğer sivil alanlarda da kullanılacağı ve kamu kaynaklarının kullanım etkinliğinin artırılacağı düşünülmüştür. Bu bakış, tamamen mesleki taassuptan uzak, kamucu bir bakıştı! Fakat ne yazık ki sonraki yıllar, pek çok şeyin değiştiği gibi, bu bakışlar da değişmiştir.]

Hakem – Makem, Editör – Meditör, Bilim – Milim ...

1 Temmuz 2020 tarihinde
<https://www.inovasyon.org> sitesinde yayınlanmıştır.

Bilmem 24 Haziran 2020 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan “ Mobilyacı Tamir Ederse” başlıklı haberi gördünüz mü? Habere göre İspanya’da yeni bir restorasyon skandalı daha yaşanmış. **Bartelome Esteban Murillo**’nun, Meryem’in Kusursuz Gebeliği isimli aşağıdaki tablosu, yenilenirken daha da berbat edilmiş!

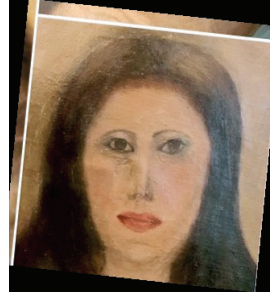
Özgün eser

İlk müdahale sonrası

İkinci müdahale sonrası

Mobilyacı tamir ederse .. Foto: Cumhuriyet, 26 Haziran 2020, Sayfa 16’dan

Kuşkusuz, üzücü bir olay. Sadece ressam ve tablo sahibi açısından da değil! Bir sanat eserinin, haber resimlerinde görüldüğü gibi, kötüleştirilmesi, aslında tüm insanlığın kaybıdır. Fakat bu kayıp, genç bir akademisyende başka çağrışımlara neden olmuş ve sosyal medyada “**üçüncü tur revizyondan sonra makalem**” notuyla paylaşılmış!

Paylaşım sahibi belli ki, akademik hayatta yol almaya çalışan bir genç! Belli ki, kötü bir deneyim yaşamış! Anlaşıyor ki, emek vererek ürettiği makalesinin, “bilimsel değerlendirme süreci sonunda” daha iyi bir esere

dönmesi gerekirken, daha da kötüsü olmuş! Anlaşılan “hakem” ve “editör” adlı birileri, genç bilim insanımızın çalışmasını, bırakın geliştirmeyi, daha da kötüleştirilmiş!

Normalde, hakemli bir dergi makalesiyle, hakemsiz dergidekinin, kalitesinin farklı olması beklenir. Gerçekten de, hakemsiz dergide yayınlanmış makalede, sadece yazarın bilgi, beceri ve deneyimi üretime katılmıştır. Yazar ne kadar iyi niyetli ve kapasiteli olsa, gerekli tüm gayreti gösterse, tüm kontrolleri yapsa da, yine de gözden kaçanlar olabilir. Oysa bir gözün görmediğini, bir başkası görebilir. Bir aklın eremediği yere, bir başkası erişebilir. Bu nedenle, hazırlanmış bir makalenin, o alanda deneyimli, bilgili hakem veya hakemlere gönderilmesi, onların kontrolden geçirilmesi, hatta önerileriyle iyileştirildikten sonra yayınlanması, kişinin çalışmasına değer kattığı gibi, bilimsel kaliteyi de yükseltir. Yayınlarla duyulan güveni artırır. Bu mantığı kavrayabilmiş akademisyenler, hakemlik müessesesini bir angarya olarak görmek yerine, “bilimi geliştirme” misyonuyla yerine getirilmesi gereken bir sorumluluk olarak kabul eder. Geçilen uzun ve denetimli süreç nedeniyle ki, bütün dünyada “hakemli dergi makalesi” bilime yapılmış daha değerli bir katkı olarak görülür.

Şüphesiz hakemli bilimsel dergilerde, editörlerin de önemli bir yeri vardır. Genellikle editör denildiğinde; yayın yapılan konuda deneyimli bir yazar, literatüre hakim bir insan akla gelir. Editör o alanda yazılanları da yazarları da bilir, takip eder. Editör de aslında, alanında takip edilen, ilham alınan kişiler arasından seçilir. Editörün bilimsel kapasitesi ve etik değerleri hakkında, yazar adaylarının, meslektaşlarının bir şüphesi olmadığı gibi, genelde alanında saygı gören bir şahsiyet kabul edilir. İyi bir editör bulmak aslında hiç de kolay değildir.

Tabii bu anlatılanlar “normal koşullar altında” geçerli açıklamalardır. Hayat zaman zaman, kazın ayağının öyle olmadığını gösterir. İlhan Selçuk bir yazısında, ideal ile ideal olmayanı ayırt etmek amacıyla; savcı - mavcı, avukat- mavukat, hoca – moca şeklinde ikilemeler kullanmıştı. Gerçekten de, örneğin hoca sıfatlı bir kişiyi, bu unvanla anmaya içi-

miz elvermediğinde, Türkçe'nin bu özelliğini kullanıyor ve *hoca mıymış, moca mıymış* deyip, liyakate duyduğumuz şüpheyi ortaya koyuyoruz.

Akademik kapasite gelişimi, değerlendirmeler ve yayınlar

Üçüncü tur revizyondan sonra makalem paylaşımını yapan genç akademisyenin çalışmasını sizce **hakemler** mi, yoksa **makemler** mi değerlendirmiş olabilir? Makalesi liyakatle seçilmiş bir **editörün** mü, yoksa **meditörün** mü yönetimi altında revize edilmiş olabilir? Deneyimlerimiz genç bilim insanının kötü bir tecrübe yaşadığını düşünmemize yol açıyor! Fakat olur, böyle vakalar, dünyada da örnekleri yok mu, deyip geçebilir miyiz? Münferit hadiselerle takılıp kalmayalım, sisteme güvenelim diyerek, içimizi rahatlatabilir miyiz? Yoksa biz de genç olduk, çekecekler biraz diyerek, arkamızı mı dönsek? Ya da, hızımızı alamayıp, “O da sağlam bir dergi seçseymiş” diyerek, genç arkadaşı suçlamaya mı yönelsek?

Aslında çok yapısal bir hal almış “*akademik değerlendirme ve yayın*” sorununu, neredeyse hiç konuşmaz hale geldiğimizi, gençlere ait bir problem gibi görmeye başladığımızı düşünüyorum. Oysa akademik yayınlar bilimin aynası ve en önemli motivasyon aracıdır. Bilim insanları çalışmalarının yayımlandığını görmenin verdiği mutlulukla yeni çalışmalara heveslenir.

Ülkemiz gazetecileri içerisinde, gerek köşesinde, gerek etkinliklerinde, bilime en fazla yer veren yazar diyebileceğimiz Sayın Orhan Bursalı, restorasyon faciası haberinden sadece dört gün sonra (28 Haziran 2020) “**Türkiye üstün nitelikli bilimsel araştırmalarda geriledi**” başlıklı bir köşe yazısı yayınlıyor ve bu konuyla ilişkili bir soruna işaret ediyordu. Gerçekten de, nitelikli yayın artmıyorsa, değerli bilimsel sonuçlar yayılmıyorsa, bilim üretim merkezlerini oluşturan insan kaynağının, kurumsal yapının, finansal olanakların, bilim anlayışının ve ahlakının sorgulanması gereklidir. Üstün nitelikli bilimsel araştırmalar geriliyorsa, bir yerlerde sorun var demektir.

Bilimsel çalışma yapamayan bir ülkenin dünyanın geleceğinde söz sahibi olabilmesi mümkün değildir. İçinde bulunduğumuz COVID-19

salgını, tüm insanlığı tehdit ederken, bu virüsü en iyi anlayabilen, en doğru karşı stratejileri geliştirebilen ülkelerin, en az zararla bu badireyi atlatabileceğini, bilime en uzak kişilere dahi göstermiştir. O nedenle, ülkelerin sağlam bir bilimsel altyapılarının olması, sadece, iktisadi büyüme veya bilim meraklılarını ilgilendiren bir sorun olmayıp; salgın, deprem, küresel ısınma gibi tehditler karşısında hayatta kalma meselesidir.

Türkiye’de 1933’de üniversite sayısı sadece 1 iken, 1957’de 7, 1975’de 18, 1982’de ise 27 adete yükselmiştir. Bu tarihten sonra, hızlı bir üniversite açma süreci başlamış ve devlet üniversitelerinin sayısı, 1992 yılında 51’e yükselirken, 2008’de 94, 2019’da ise 129 düzeyine erişmiştir. Vakıf üniversite ve meslek yüksekokulları da dikkate alındığında 2020 yılı itibarıyla 208 yükseköğretim kurumunda, hem eğitim-öğretim, hem bilimsel çalışma yapılmaktadır.

Bakanlıklara bağlı araştırma enstitülerinin de esasen ihmal edilmemesi gereken bir bilimsel birikim ve kapasitesi bulunmaktadır. Sayıları her geçen gün artan teknoparklarda kurulmuş firmalardan, sıradanlaşmış ticari faaliyetler yerine, inovasyon tanımına uyan mal ve hizmetler üretmesi beklenmektedir. Bu beklentiyi karşılamak için de önemli bir araştırma kapasitesinin oluşması şarttır. Artan firma sayısına paralel olarak, özel firmalar bazında da, bilimsel kapasitenin artması beklenmelidir. Üniversiteler, kamu araştırma enstitüleri, özel AR-GE firmaları veya bölümleri artarken, öyleyse neden “*Türkiye üstün nitelikli bilimsel araştırmalarda gerilemekte*”, istenen gelişim bir türlü ortaya çıkamamaktadır?

Sayın Bursalı “*diğer dünya üniversitelerine göre 3 misli artışın kısa sürede imkânsız olduğu aşikar. Belki 5-10 yıl gerekli, o da yeterli yatırım yapılırsa. Burada kastettiğim 10 yıl boyunca, her sene 300 milyon dolar civarında bir yatırım. Bu yatırımlar sadece ilk 5 üniversite için değil, tüm araştırma altyapısını yaratmak için gerekli*” diyor. Şüphesiz haklılık payı var. Fakat sorunlarımız, tek başına finansal kaynak yetersizliğiyle açıklanamayacak kadar karmaşık!

Bugüne kadar yaşadıklarımı ve halen gözlemlediklerimi hatırlayınca, bilimde asıl üretici faktörün **insan** olduğunu görmüş bulunmaktayım.

Üniversite adı altında **müniversite** açıp, hoca diye **mocaları** yerleştirdiğinizde, dergi diye **mergi** kurup, başına editör diye **meditör** atadığınızda, hakemli makaleye geçtik diye, emek, bilgi ve beceri eseri çalışmaları **makemlere** sorgulatmaya başladığınızda, gençleri ve araştırma projelerini, sağlam jüriler yerine **müirilere** emanet ettiğinizde, sadece bir sürü para harcamış ve karşılığında "...mış gibi" işler, ürünler elde etmiş oluyorsunuz. Ortaya ne kalite ne de toplumsal saygı çıkıyor. Üstelik bu girişimler, kendi üretim alanlarıyla sınırlı bir etki de yaratmıyor, başka alanları da "bileşik kaplar" misali, kendi seviyesine doğru harekete zorluyor. Ardından da ortak bir alt seviyede denge kuruluyor. Üzüm üzüme bakıyor, Gresham yasası devreye giriyor, düzene uymayan yalnızlaştırılıyor, sistem dışına atılmaya çabalıyor.

Örnek mi istiyorsunuz?

İşte o nedenle, genç bir akademisyen, bir mobilyacı ustasının bir sanat eserini bozduğunu görünce, kendi makalesini hatırlıyor! Bilim tarihi, dönemin ilerisinde pek çok bilim insanına yapılan engelleme ve baskı örnekleriyle doludur. Fakat sanılmasın ki bu baskılar geçmişte kalmıştır. Bugünkü bilim dünyasında da pek çok **makem**, **meditör**, **müri** üyesi, iyileştirme yapıyorum adı altında icraat sergiliyor. İşte birkaç örnek:

- Bir kurumun bir proje değerlendirme panelinde, zaman serileri analiziyle talep tahmini yapmak üzere hazırlanmış bir projeyi görüşmek için, farklı üniversitelerden akademisyenlerle toplanmıştık. Doçent düzeyinde ve uluslararası indeksli dergilerde "bir şekilde" yayın yapabildiği için panelist seçilmiş birinin "eski yılların verilerine bakıp, gelecek için tahmin yapıyorlar" eleştirisiyle karşılaşınca çok şaşırmıştım. Ekonometri diye bir bilim dalı olduğunun, zaman serileri analizi diye bir yöntemin bulunduğu farkında değildi. Tesadüfen orada olduğumuz ve itiraz ettiğimiz için proje kabul edildi ve başarıyla tamamlandı. Ya elenen projeler! Acaba kaç tane elenmeyi hak etmişti?

- Henüz Science Citation Index kapsamına giremediği dönemlerde, ülkemizin nadide bilim kurumlarından birinin yayınladığı, hem tarımı hem ormancılığı kapsayan bir dergide, bu sektörlerin ekonomisi ve

planlamasıyla ilgili yayın yapabiliydik. Yapabiliydik diyorum çünkü günün birinde “*mısır yetiştiriciliği*” konusunda uluslararası yayınlar yapabilmış bir editör derginin başına getirildi ve ormancılıkla da ilgili bir derginin kapsamını değiştirme hak ve yetkisini kendinde görebildi. Uzmanlığının tarımın tamamını yansıtmayıp yansıtmadığını dahi sorgulamadan, ormancılık alanında yapılması gereken yayınların kapsamına bile karar verebilme yetkisine sahip olabildiği vehmiyle, derginin içeriğini değiştirdi. Mısır uzmanı olmasına rağmen, gönderdiğimiz makalenin “ormancılık” alanında olmadığını dahi iddia edebildi.

Kamunun kaynaklarıyla çıkarılan bir derginin, bir grup bilim insanının yayın yapmasına kapatılmasının, bu bilim insanları için bir fırsat eşitsizliğine neden olabileceğini umursamadığı gibi, bazı konularda yayın yapılmasının engellenmesinin, bu alanların gelişimine olası olumsuz etkilerini önemsemedi bile! O dönem dergiden sorumlu daire başkanı ise, başka dergilerde de editörlerin alan belirleme yetkisi olduğunu, karışamayacaklarını ifade ederken, bir cemiyet dergisi çıkarmadıklarının farkında değildi. Ne akademisyenine ne de memuruna laf anlatamamış, bir de “siz de bir dergi çıkarın” nasihatlarına mazhar olmuştuk. Halen, ülke tarımının veya ormancılığının planlanması, ekonomisi hakkında, kamunun parasıyla yayın yapan bu dergide makale çıkaramazsınız. Varsın ülke tarımında en büyük sorun “planlama” olsun! Varsın, hayvancılık yapanlar zarar ederken, neden insanlar eti bu kadar pahalı yiyor diye, toplum şaşkın şaşkın bakınsın! Ekonomisini araştırırsanız bile, sonuçlarınızı yayınlamazlar size!

- Zamanın birinde, bir Alman üniversitesinin çağrısı ile biyokütleyle dayalı enerji üzerine bir ERA-NET konsorsiyumuna ortak olmak istemiştik. İspanya'dan Norveç'e kadar uzanan pek çok ülkeden katılımcı konsorsiyum ortağı olacaktı. Başvuru kuralı gereği; yapmak istediklerinizi açıklayan ve talep edilen bütçeyi içeren, özet bir proje önerisi hazırlamak ve bunu önce ulusal ajansa sunmak gerekiyordu. Ulusal ajans projeyi onaylarsa, belirtilen kadar bütçeyi vereceğini taahhüt etmiş oluyor, siz de konsorsiyum ortaklarınızla birlikte, Avrupa Birliğine (AB) proje başvuru-

runuzu yapıyordunuz. Projeyi hazırladık, ulusal ajansa sunduk ve onayını aldık. Ortaklarımızla birlikte AB'ye verilecek projeyi de oluşturduk ve başvuruyu yaptık.

Proje lideri Alman ortağımızdan, başvurumuzun ilk değerlendirmeyi geçtiği ve müzakere aşamasına geldiği haberini aldık. Kısa listeye girmeyi başarmıştık. Ardından, konsorsiyum lideri, projemizin desteklenmeye değer bulunduğu müjdesini verdi. Bir AB projemiz olmuştuk fakat ulusal ajanstan bu başvurumuzla ilgili hiçbir bilgi gelmiyordu. Bir süre sonra, proje lideri tüm ortaklardan ulusal ajanslarla temasa geçerek, çalışmalara planlandığı gibi başlanmasını istedi. Ulusal ajansa başvurduk ve çalışmalara başlamak istediğimizi, bütçeyi açmalarını talep ettik ve hayatımızın sürpriziyle karşılaştık! Ulusal ajansa göre AB projemizi kabul etmemişti! Konsorsiyum liderinin bildirdiğine göreyse, projemiz kabul görmüştü. Şaşkındık! Ortağımızdan, AB proje değerlendirme toplantısında ulusal ajans temsilcisinin de olduğunu ve projenin kabul edildiğini ülke temsilcimizin de gördüğünü ifade eden mail geldiğinde daha da şaşırдық ve ulusal ajansta muhatap aramaya başladık. Alabildiğimiz yanıtlar hiç de tatmin edici olmadığı gibi, derdimizin çözümünde kurumumuzdan da destek bulamadık. Artık, bilim adamı mı, milim adamı mı, yoksa başka birileri mi, devreye girmiş ve projeye katılımımız engellenmişti. Proje ortağı olamadığımızı mı, boşa giden emeklerimize mi, yoksa tüm konsorsiyum üyeleri nezdinde “zaten Türkler böyledir” şeklinde kötü bir imajın oluşmasına mı yanmalıydık, bilemedik!

- Bir kamu araştırma enstitüsü ile ortak tamamladığımız bir araştırma projesinin yayınlanmamış sonuç raporundan üretilmiş bir özeti, yine bu kurumun bağlı olduğu üst kurumun hakemli dergisinde yayınlamak istemiştik. Herhangi bir makale yazmamış, yüksek lisans bile yapmamış olmasına rağmen mizanpaj işlerine yatkın olduğu düşünülen bir mühendis, bu derginin baş editörlüğüne getirilmişti. Zaten bir süredir, editörlerin donanım eksikliğinin farkında olan pek çok dergi, “alan editörü, istatistik editörü, dil editörü, ..” gibi görevler türetmiş ve daha geniş bir kadroyla beklenen işlevi görmeye çalışır olmuştu. Herkesin her konu-

da iyi olmasının gerekmediği, “yanına doğru kişiler verilerek” herkesin eksikliğini giderilebileceği şeklinde bir anlayış dillerdeydi! O nedenle, bu kişinin baş editör olmasında da bir sakınca olmamalıydı! Aslında üniversite ve araştırma dünyasında tanımış olduğumuz bazı örnekler, akademik unvan veya eğitim açısından eksik gibi görünse de, kendini yetiştirmiş, yaptığı işin anlamını kavramış ve istekli bazı kişilerin, zamanla akademik ortama ne kadar değer kattığını bize göstermişti. Bu nedenle, mühendis arkadaşın zamanla iyi bir işlev gören olgunluğa gelebilmesi için bir şans verilmeliydi! Verdik, destekledik.

Baş editör, makalemizi önce dil editörüne inceletti. Dil editörü de, araştırma deneyimi olmayan bir mühendisti ve ara ara mesleki dergilerde kısa incelemeler yazardı. Gerçekten de, yayın alanını sadece akademik ünvanlı kişilere bırakmak gerekmiyordu ve yaptığı incelemede bazı yazım hatalarımızı buldu, gösterdi. Mutlu olduk, teşekkür ettik. Fakat bununla yetinmedi ve “usul” öğretmeye, kelime seçimlerine karışmaya, metin içerisinde yer değişikliklerine yöneldi. Usule aykırı kaynak gösterim biçimleri bile istedi. Hangi kelimeyi cümle içerisinde büyük harfle yazmamız gerektiğini dahi hatırlattı. Dil editörüne göre, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğü, örneğin Kızılçam kelimesinin, cümle içerisinde küçük harfle yazılmasını emrediyordu. Yazarlar bitki adlarını küçük harfle yazmalı ve hatalarını düzeltmeliydi. Fakat dil editörü, normal bir insan için sıradan bir ağaç olan Kızılçam’ın, ormancılık bilimi söz konusu olduğunda kendine has yetişme ortamı, biyolojisi, üretim fonksiyonları, ağaç teknolojisi olan, “özel bir birey” kabul edilmesi gerektiğini, “bir terim” halini aldığını bilebilecek bir mesleki deneyim veya bakış sahibi olmadığının farkında değildi. Editörlükten meditörlüğe dönüşmeye başladığını göremiyordu.

Araştırma projesi hazırlama, gerçekleştirme ve sonuç raporu yazma ve değerlendirme kurullarında savunma külfetini göze almış yazarlar, dil editörünün katılmadıkları talepleriyle ilgili görüşlerini açıklayan bir rapor yazarak, önce dil editörünü ikna edebildi ve baş editörün makaleyi “alan editörüne” göndermesi aşamasına erişebildi. Alan editörü iki

hakem belirleyecek ve makalenin yayınlanabilir olup olmadığını değerlendirecekti.

Yazarlar, profesör ünvanlı alan editörünün adını ilk defa duyduklarını fark ettiler. Yayınlarına ve verdiği derslere baktıklarında, aslında makale içeriğiyle ilgili bir çalışmasının olmadığını, fakat odun fiziğinden, “liderlik” ve “insan haklarına” kadar genişleyen bir yelpazede, farklı kişi ve kurumlara dersler verebilmiş olduğunu ilgiyle gördüler. Seçilen kişi, indeksli dergilerde yayınlanmış otuzdan fazla makalenin yazar kadrosundaydı. Fakat tek başına yazdığı tek bir makalesi yoktu. Üstelik makalelerinin % 60'dan fazlası, dört ve üstü sayıdaki yazarlarla yazılmış makaleydi. Alan editörü olması tercih edilen kişinin, “ekip çalışmalarına çok yatkın olduğu” görülüyordu. Yazarlar, bu kişinin bir alan editörü olup olmayacağı kaygısıyla, seçeceği hakemleri merakla bekledi. Zaten hakemlerin isimlerini öğrenemeyecek, yapacakları değerlendirmeden neyi ne kadar bilebildiklerini göreceklerdi.

Dergi dünyanın pek çok ülkesinde uygulanan “kör hakemlik” sistemini kullanıyordu. Bu sistemde, hakemler yazarların, yazarlar da hakemlerin adlarını bilmeden, aralarında doğrudan bir iletişim kurmadan, kişisel dostluk veya husumetleri sürece katmadan değerlendirme yaparlardı. Böylelikle, bilimde olması gereken “nesnel” değerlendirme yapılmış olurdu. Yazarlar, işin arkasındaki mantığı bilse de, geçmiş tecrübelerinden kaygı duydular. Kendi yayınına atıf yapılmadığı için makaleye hayır diyeni de, bizzat kendi yayınına kaynaklar listesine ekleyip, kendi atıfını kendi yapmanı da görmüşlerdi. Esas hakkında tek bir kelime edememiş olmasına rağmen, örneğin “normal” kelimesi yerine “olağan” kelimesinin kullanılması gerektiğini belirterek yapılan proje eleştirileriyle karşılaşmışlardı. Bu nedenle, hakem değerlendirmelerini merakla beklediler.

Alan editörü, şahsi bir değerlendirme yapmadan hakem raporlarını yazarlara gönderdiğinde, bir hakemin bir iki yazım hatası dışında bir düzeltme önermeden “makaleyi yayına uygun gördüğü” anlaşıldı. Diğer hakem uzun bir düzeltme listesi hazırlamış ve “bunlar düzeltildikten sonra yayınlanabilir” kararına varmıştı. Gerçekten hakemin bazı düzelt-

me talepleri, gözden kaçmış hatalara veya iyileştirmelere işaret ediyordu ve düzeltilmeliydi. Bu hakemin raporunda uygulanan yöntemlere ve varılan yargılara pek girilmeden, şekille ilgili istekler öne çıkmıştı. Makalede yapılmış bazı açıklamalar hakemce görülemedi, verilmiş bilgiler atlanmış ve yazarlardan yeniden talep edilmişti. Fakat bir istek vardı ki, makaleye bir değer katmayacağı gibi, yazarları yanılsa sevk ediyordu. Hakem bir yandan yapılmış regresyon analizindeki parametrelerin açıklanmasını istiyor, diğer yandan bu parametreleri ve regresyon istatistiklerini açıklayan tabloları makaleden çıkarmayı talep ediyordu.

Yazarlar, makalelerinde yapılması gereken düzeltmeleri yapıp, hakemlerin yapıcı önerilerine teşekkür eden, katılmadıkları eleştirilerin gerekçelerini açıklayan bir rapor daha yazarak, alan editörüne gönderdiler ve yeniden beklemeye başladılar. Alan editörü, yanıtlar raporunu ve gözden geçirilmiş makaleyi, hakemlere yeniden gönderme gereği duymadan, yazarlara yeni bir talep listesi göndermeyi tercih etti. Bu liste karşısında yazarlar hafif hafif alan editörünün *meditörleşme* eğilimine girdiğini görmeye başlamıştı. İlginçtir ki, alan *meditöründen* gelen yanıtta, onun da regresyon bilmediği anlaşılıyordu. Alan *meditörü*, bir yandan bilimin tekrar edilebilir (sınanabilir demek istiyor olsa gerek) olması gerekçesine sığınıyor, diğer yandan da regresyon analizini sınamak için gerekli verilerin makaleden çıkarılmasını talep edebiliyordu! Nitekim alan *meditörü*, *makemleşme* eğilimi gösteren hakem raporunda yer alan ve yanıtlanan isteklerden beş tanesini yeniden talep etmişti. Yazarlar, üçüncü defa ve daha geniş bir rapor ile isteklerin neden karşılanamayacağını bildirdiler. Bu açıklamaların ardından *alan meditörü*, üç isteğinden vazgeçtiğini fakat diğer “iki tanesinin yerine gelmemesi halinde makaleyi reddedeceğini” belirten bir yanıtı yazarlara gönderdi.

Bir hakemin neredeyse hiç istekte bulunmadan, diğerinin ise bazı isteklerle kabul ettiği makale, alan editörünün iki isteğine bağlanmış ve “ret aşamasına” getirilebilmişti. Sanki makalenin olası hatalarının bedelini kamuoyu nezdinde kendileri verecekmiş gibi, makem ve alan *meditörü*, çalışmaya biçim verebilme hakkını kendilerinde görebileceklerini ortaya koymuşlardı. Yazarlar, temelsiz istekleri kabul etse ve makale bu

hatalarla çıksa, bilim camiası eksiklik ve hataların sahibi olarak yazarları suçlayacak, ayıplayacak fakat meditör ve makem bundan hiç etkilenmeyecekti!

Yazarlar, içinde buldukları tuhaf durumu “mizanpaj ustası” baş meditöre bildirdiler ve çözüm talep ettiler. Baş meditör, bir yandan alan editörünü yanlış seçtiğini itiraf ederken, diğer yandan yazarların “fazla itiraz ettiklerini, bu makaleyi daha dil editöründeyken geri çevirmesi gerektiğini” belirterek, yazarların makalesini reddedip, süreci kapatır.

Ret olunan makalenin; bilimsel bir kurulun yapılmasına karar verdiği bir araştırma projesine dayanması, dergiye de sahiplik yapan kurumun bütçesiyle finanse edilmesi, yine bir bilimsel kurulun değerlendirmesiyle kabul edilmiş sonuç raporundan üretilmesi kimin umurundadır ki! Araştırmayla üretilmiş ve bu makale ile yaygınlaştırılmak istenen bilginin, en temel faydalanıcısının derginin sahibi kurum olmasının ne önemi vardır ki! Bir şekilde editörlük yakalamış meditörün, nasıl seçildiği meçhul alan meditörü ile makemin egoları kadar bilim üretebilirsiniz bu ülkede!

İnsani değerleriyle birlikte akademik ortam!

Uluslararası ticarete tarife dışı engel (*Nontariff barriers*) olarak adlandırılan bir konu vardır. Ülkeler, kendi üreticilerini korumak için bir başka ülkenin ürününü gümrükten geçirmek istemediği zaman, yasak veya izin vermiyorum demek yerine, çevre standartları, sağlık yönetmelikleri, .. vb. ticaretle ilgisiz gerekçeler kullanır ve yabancı satıcıyı engeller. Dile gelen sağlıktır, fakat asıl amaç ticareti engellemek, yerli üretime avantaj sağlamaktır. Günümüz Türkiye bilim dünyasında da, bazılarının aklının arkasında, adını biz koymuş olalım, “**bilim dışı engeller**” (*Nonscientific barriers*) listesi oluşmuş durumdadır. Şekil şartları ile esası birbirine karıştırmak, bu listede en baş taktik halini almıştır. Bilimsel olmayan engellerle, bazı kişilerin ve kurumların çalışmalarının sekteye uğratılması sık görülen bir tutuma dönüşmektedir. Bu bariyerlerin oluşmasının arkasında, bilimsel yetersizlikten, öznel yargılara, araştırmacıların siyasal konumlarına, üniversiteler arası psikolojik rekabete kadar uzanan pek

çok değişkenin etkisi bulunmaktadır. Tıpkı usta şairimiz Özdemir İnce'nin Cumhuriyet Gazetesi'ndeki (12 Temmuz 2020) köşesinde dediği gibi “*denetim yetkisi ahlak bozmaktadır*”.

Böylesi bir akademik ortamda, en iyimser bakışla bilim, **milim milim** ilerler! Biraz kötümser yaklaşırsanız, **bilim milim bile ilerlemez, geri-ler**. Bilimsel ortam böyle olursa, inovasyon minavasyon da olmaz! Bu işin sonu korkarım, hakem – makem, editör – meditör, dergi – mergi, bilim – milim ... derken; milim milim çürümeye, çöküşe doğru gider. Sonuçta inovasyon yapan bir bilim yerine, var olanı da bozan bir milim ortamı oluşur.

Kendi ülkesinde kötü ve kuralsız top oynayan, dünya liglerinde de iyi top oynayamaz! Kendi futbol ligin berbat ise uluslararası futbol turnuvalarında da berbat ederler insanı! Tesadüfen kazanılmış maçlar, asla sürdürülebilir başarılaraya yol açamaz. Bu küçük başarılar, sadece yapısal sorunları görmenizi engeller. Akademik çalışmalarını değerlendirme sorunu, sadece akademik terfi çabasının bir parçası olarak görülmemeli, genç akademisyenlerin sırtına yüklenmemelidir.

Türkiye'nin veya bir üniversitenin nitelikli yayınlarını artırmak için gençlere; “mezuniyet için tezden indeksli makale üret, terfi için yayın sayın şu kadar olsun”, şeklinde yeni yeni çıtalar koymak yerine, “sağlam bir akademik ortamda” yaşama fırsatı sunmak gereklidir. Yüksek lisans eğitiminden başlayarak, tüm akademik hayatta bir dönüşüm hedeflenmelidir. Bir lisans üstü öğrenci; özgün bir sorunu ele alıp, yine özgün bir yöntemle teze dönüştürmeye çabalarken, “kredi kartına bilmem kaç taksitle” lisans üstü programlar açılıyorsa, lisans üstü derslerin nasıl yapıldığı sorgulanıyor, kabul edilen tezlerin geçtiği jüriler tartışma konusu oluyorsa, yayınlanmış bazı makalelerin, kabul edilmiş projelerin nasıl kabul edildiği hayretle karşılanırken, makale yazım rekorları kıranlara ülke sorunlarıyla ilgili danışabilecek bir soru bulamıyorsanız, akademik ortam sorunlu demektir. Nitelikten çok, unvan ve niceliğe odaklanmış değerlendirmeler artık kronikleşen bir sorun halini almıştır. Eskilerin,

zarfa değil mazrufa bakmak sözü unutulmuş, dışta görünen içindekinden önemli hale gelmiştir!

Üstelik bu sorunu tek başlarına, üniversite veya araştırma kurumu yöneticilerinin çözebilmesi de olanak dışıdır. Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi, bilimin içerisinde yer alan akademik kadroların, bilim lojistiğini sağlayan idari destek sınıflarıyla birlikte, ortak bir nitelik sorununa inanması, ortak değerleri anlayabilecek bir dil birliğine sahip olmaları gereklidir. Nitelikli bazı bilim insanları, getirdiği iş yükü nedeniyle, panelist, editör, hakem, jüri üyesi sorumluluklarından kaçınırken, bazen de, yönlendirmek zor olur diye, kurum yöneticileri, dergi sahipleri veya yöneticileri bu görevleri liyakat sahiplerinden kaçırmaktadır. Nitelikli bilim insanlarının, içinde buldukları ortamın iyileştirmesine katkı verme sorumluluğu, yöneticilerin de bu kişilerin sistem dışına itilmesini engelleme görevi vardır. Bu nedenle her iki yanda da değişim şarttır ve bu makale “akademik ortamın şekillenmesine küçük bir katkı” amacıyla kaleme alınmıştır. Kişi veya kurum isimlerine değil, yapısal sorunlara odaklanıldığından, editör, dergi veya kurum adı vermediğimiz yukarıdaki örneklerin tamamının kanıtları elimizde mevcuttur. Bu makaleyi okuyanların da “kişi veya kurum adlarını” merak etmek yerine, “gerçekten çevrelerinde böylesi olayların olmaması için ne yapabileceklerini” düşünmeleri önerilir.

Daha bilimsel bir akademik ortam elde etmek üzere, şüphesiz dünyanın diğer bölgelerinde uygulanan strateji ve taktiklerden de yararlanılacaktır. Ancak, “kör hakemlik” adı altında, perdelerin arkasına sığınarak, “toplum önünde” söz edilemeyecek gerekçeler üreterek, “*olmayacağı ol-
dururken, olacağı öldürmek*” bir tarz halini almışsa, başka ülkelerde de uygulanıyor diye “kör hakemliği” sürdürmek yerine, Türkiye’de “şeffaf değerlendirme” sistemine geçilebilmelidir. Akademik bir değerlendirme süreci, bilim insanlarının girişimlerini desteklerken, bilim insanlarının şahsi teşebbüslerini eleyebilmelidir. Akademik terfi jüri üyeliği, proje değerlendirme raportörlüğü, yayın hakemliği yapmak adına hazırlanan bilimsel görüşler, “kişisel” değil, “toplumsal” icraatlardır. Belki de bu raporları kamuya açarak işe başlanabilir. Kim kimi doçentliğe veya

profesörlüğe layık bulmuş veya bulmamış, kim hangi projenin reddini istemiş veya onaylamış, kim hangi makale için ne düşünmüş, toplum bilmelidir! Bırakalım yarası olan gocunsun! Bir görelim bakalım, kapalı kapılar arkasında söylenenler, örtülerin arkasından yazılanlar kamuoyu önünde de söylenebiliyor mu?

Keşke, sorun araştırmalara, üniversitelere “para bulmak, bütçe ayırmak” kadar kolay bir çözüme dayansaydı! Keşke, parayı kime verip kimden koruyacağımızı bilebilseydik!

İnanın korona aşısı da gelirdi, nitelikli yayınlar da!

Akademisyen yükselirken bilimsel kalite düşer mi?

14 Aralık 2018 tarihinde
Herkese Bilim ve Teknoloji Dergisinde yayınlanmıştır.

Bir zamanlar “**uçan profesörler**” varmış Türkiye’de. Yeni kurulan üniversitelere ders vermeye giden hocalar, zorunlu olarak ve çokça uçak kullanırmış. Ne aldılar ne verdiler bilmiyorum ama uçan profesörlerin gittikleri üniversitelere özveriyle katkı yaptıkları kesin!

Bir de “**pijamalı profesör**” duymuştum. Yeterlilik şartları bir gecede değiştiği için, doçent yatıp profesör kalkanlara pijamalı denirmiş. Bu değişim onların durumunu etkilerken, üniversite ortamını da etkiledi. Pijamalı profesörler arasında, değerli katkılarıyla aslında zaten yükselilecek örnek aldığımız hocalar olduğu gibi, olmasaydı olurmuş dediklerimiz de vardı!

Akademik yükseltme ölçütleri dediğimiz konu, aslında dünyanın ilk üniversiteleri arasına giden yolun kilit taşlarından biridir. Sadece yükseltilecek kişileri ilgilendirmez. Bu ölçütler, akademik ortamı oluşturan değerler yanında, araştırmaları, öğretimi, üniversitelerimizin ülke ekonomisine yaptığı katkıları etkileyen, önemli bir “**yapısal değişim ve teşvik**” aracıdır. O nedenle sadece kim yükselbildi, kim yükselmedi kapsamında ele alınamaz.

Tanımlanmış yükseltme ölçütlerinin bulunmadığı, jürinin vereceği rapora dayalı terfi döneminde akademik yaşama başladık. Jüri üyelerinin “öznel” yaklaşımlarla, kimleri yükseltip yükseltmediğini, bunun ciddi tartışmalara neden olduğunu yaşayarak gördük. Adayın sınıflandırılmamış akademik çalışmalarını sanki “incelemiş” gibi raporlar yazılabildiğini, sözlü sınavların değerlendirme kapsamında ne kadar doğru yapıldığını, sürekli tartıştık.

Hakkında karar vereceği adayın yayınlarını dikkatle okuyan, kendine göre sözlü sınav değerlendirme ilkeleri benimseyip, tüm adaylara aynen uygulayan bilim insanları şüphesiz hep vardı ve zaten sorun onlardan kaynaklanmıyordu. Sorun; adayın yayınlarını okumayı bir yük gördüğü, adayla ilgili raporu bile adaya yazdırdığı, adayın öznel özelliklerini sözlüde öne çıkardığı söylenen, keyfi davranışlı jüri üyelerinden kaynaklanıyordu. Sistem böyle çalışan jüri üyelerini kontrol edemediği için **akademik yükseltme ölçütleri** tanımlamak çare olur gibi görünüyordu.

Gibi diyorum, çünkü ölçüt getirilmesini savunanlardan biriydim. Fakat ölçütlerle başlayan yeni dönemi yaşadıktan sonra, bu düzenin de çözüm olamadığını düşünüyorum.

Önce “**ölçüte uygun gibi görünen yayınlar**” çıktı. Doçentlik için Science Citation Index (SCI) kapsamında yayın şartı yeni getirilmişti. Henüz SCI açılımının ne anlama geldiği bilinmeden, Secer’li diye yayınların anıldığı günlerdi. SCI kapsamında bir dergi, araştırma makaleleri, ülkelerden haberler, .. vb. farklı sınıflarda yazılar yayınlıyordu. Bir akademisyenin, genel bilgiler içeren, kaynaklar listesi olmayan, çokça resimli, dört sayfalık bir yazıyı bu dergide yayınlattığımı görmüştük. Ardından, SCI koşulunu bu makaleyle sağladığı iddiasıyla doçentliğe başvurduğunu duymuş ve jürinin ne yapacağını merakla beklemiştik. Jüri makaleyi, SCI kapsamında bir yayın olarak kabul etmiş fakat “bu makalede ele alınan özgün bir problem var mı, hangi önemli araştırma yöntemi kullanılarak sonuçlara erişilmiş” gibi temel incelemeyi gereksiz görmüştü. Bu kişinin doçent olabildiğini de herkes gördü. Derginin SCI listesinde olması yetmişti! Ölçüt vardı, jüri vardı fakat muhakeme neredeydi?

Ardından “**ben yaptım gibi gösterilen yayınlar**” sorunu doğdu. Her bilim alanında yayın yapma fırsatı eşit değildir. Dergi sayısı fazla olan, araştırmayı tamamlamak için daha kısa sürelerin yeterli olduğu bilim alanlarında çabuk yayın sahibi olunabilmektedir. Böylesi bilim alanlarıyla, diğerleri arasındaki karşılaştırmalı üstünlük zamanla fark edildi. Bu fark ediş, ülkece beceremediğimiz kooperatifçiliği, hiç beklenmeyen bir alanda “**yayın kooperatifleri**” şeklinde ortaya çıkardı.

Çok disiplinli çalışmalar kendiliğinden arttı. Ele aldığı konudan, kullandığı yöntemden, çalışma içerisindeki payından teknik bir iş olduğu hemen anlaşılabilen bazı makaleler "... ve ekonomisi" adıyla yayınlandı. İlk bakışta teknik kökenlilerle iktisatçıların ortak çalışması sanıldı. Fakat inceleyenler, hiç de özgün olmayan, iktisat alanındaki birikimi ifade edebildiği tartışılır makalelerle karşılaştı. Girdi maliyetleri toplanmış veya çıktılarının miktarıyla fiyatları çarpılmış ve ekonomik analiz denmişti. Demek ki, teknisyenlerle ekonomistler arasında, "yükselme şartını sağlamak üzere" kurulan kooperatifin akademik ürünü böyle oluyordu.

Zamanla, bu uyanıklık övünmeyi, övünmeler özenmeleri başlattı. Yayıncı kooperatifleri çoğaldı. Burada ekonomist örneği verildi diye, sanılmasın ki bu durum iktisatçıların icat edildi ve uygulandı! Başka veya aynı disiplin içerisinde de kooperatifler kuruldu. Kooperatif üyeleri mutlu, böylesi bir üyeliği etik bulmayanlar ise yalnızdı. Gençler kooperatifleşmeyi hoş görenlere yaklaşıırken, **halden anlamayan hocalardan** uzaklaştı. Akademik hayata ölçütlerle getirilen sorun kooperatifçilikle çözülmüş, yayınları artırmıştı! Ölçüt vardı, makale ölçüte uyan dergide yayınlanmıştı. Hatta YÖK Etik Davranış İlkeleri arasında "**sözde- armağan yazarlık**" diye bir norm belirtilmiş, önlem alınmıştı. Ama jüri nicelik yanında, nitelikle de ilgilense ve bu çeşit yazarlara **sözde yazar** dese, ne yazar, hali nice olurdu?

Akademik hayatımızda, uçan ve pijamalılardan sonra, **kooperatif profesörler** devri başlamıştı! Üstelik doçentlik sınavının bir parçası olan sözlü sınav Üniversiteler Arası Kurul düzeyinde kaldırılmış, atama aşamasında üniversitelerin isteğine bırakılmıştı. Sözlü sınavın verdiği, adayın sözde yazar olup olmadığını sorgulama olanağı da yok edilmiş veya zaafa uğratılmıştı!

Bir çalışmanın bilim dünyasında gördüğü takdiri anlamak için aldığı atıf gerçekten önemlidir. Ama ne zaman ki atıf akademik yükseltme veya teşvikte etkili bir ölçüt oldu, **sipariş üzerine atıflar** doğdu. Bir kitap içerisinde yer alan ve sadece bir veya iki paragraftan oluşan mad-

delerin yazarları “kitap bölüm yazarı” yapıldı. Ardından da her maddeye ayrı atıf yapılarak toplam sayı artırıldı. Hakemlik yaptığı makalede kendi yayınına atıf yapılmasını şart koşan da, bizzat ekleyip gönderen de duyuldu. Karşılıklı atıf çağrılarında bulunan, siz onların projelerini kabul edin onlar da sizinkini diye öğüt veren, yeni davranış biçimleri ortaya çıktı. İlgisiz, yersiz atıflar yapıldığı gibi, hak ettiği, okunduğu ve yararlanıldığı halde yapılmayan atıflar ortaya çıktı.

Şüyu vukuundan beterdir örneği, anlaşmalı yazarlıkların, atıfların, danışıklı değerlendirmelerin çok konuşulur olması, olandan daha çok zarar verir hale geldi. Atıf, bilim alanında evrensel bir göstergedir, kullanabiliriz. Fakat yazarın kendine yaptığı atıfa dikkat ederken “yersiz atıfları” da sorgulamamız gerekir. Belki atıf almadığı için bir çalışma dünyanın diğer yerlerinde değersiz görülebilir. Ama bu ülkede, bazı bilim insanlarının, bazı kişilerin çalışmalarına atıf yapmamaya adeta özen gösterdiğini, özellikle görmezden gelinen önemli çalışmaların olabileceğini de bilmek gerekir!

Yükseltme ölçütleri gündeme geldiğinde, bizim alanda, dergi makaleleriyle bildirilere eşit önem verilirdi. Eski bir rektör, “kongre bildiriyle makale aynı olur mu” dediğinde, yadırgamıştık. Meğer bildiği varmış! Bilim kurulu falan kurarak, bilimsel kongre, sempozyum, konferans görünümlü toplantılar düzenleyen ama sunulan çalışmaların bilimsel içerikleri tartışmalı organizasyonlar yapılmış da haberimiz yokmuş! Bu toplantılar sayesinde, birileri akademik yükseltme ve teşvik için gerekli çalışmaları tamamlarken, birileri de para kazanırmış! Meğer bilimsel çalışmaların yaygınlaşmasından “kongre turizmi” doğmamış. Turizm, bilim doğurmaya çalışmış!

Organizasyon ekibi, katılımcıları neredeyse tamamen Türklere oluşan ama yurt dışında yapılan toplantılar dönemi başladı. Eskiden spesifik konularda toplantı düzenlenirken, sınır tanımaz kapsamlarla toplantılar düzenlenir oldu. Mühendisin de sosyal bilimcinin de katılabileceği, katılımcı sayısını en çoklamaya çalışan temalar, nedense arttı! Bazı

kongrelerde “akademik teşvik kapsamına girdiği, bilmem hangi müzik grubunun sosyal etkinlikte çıkacağı” özellikle ilan edildi. Sen, ben, bizim oğlan şeklindeki toplantılar uluslararası olurken, yirmi yılı aşan bir süredir, düzenli bir şekilde yapılan, doktora kolokyumlarıyla desteklenmiş ulusal kongreler küçümsenir hale geldi. Bazı rektörlerin, çeşitli önlemlerle üniversitelerini bu nitelikteki organizasyonlara karşı korumaya çalıştığını da duyduk. Ama ülke bilim camiasının, kamu parasıyla bu gibi toplantılarda gezen bilim insanlarının bildirimleriyle gölgelenmediğini iddia etmek, gerçekten zor!

Bütün bu gelişmeler üniversitelerde etik kurullar yaygınlaşırken yaşandı. *Üniversite olarak, genç bilim insanlarımıza hangi olanakları sunduk, nasıl destekledik demeden, aniden ve hızla uygulanan akademik yükseltme ölçütleri, potansiyel adayları baskı altına aldı. Ardından gelen akademik teşvik yönetmeliği tuzu biberi oldu ve kimilerini bugün şikâyet ettiğimiz arayışlara yöneltti. Ölçütler çeşitlenip istenen nicelik arttıkça davranış bozukluğu arttı. Gidişe uyum sağlayanlar çoğaldıkça, ama diyenler azaldı. Kolay itibar görünce, zor da, zorlayan da, tercih edilmez oldu.*

Bu makaleden gocunan, şahsiyetlerinin zedelendiğini düşünen, satır aralarında suç arayıp, konunun tartışılmasını engellemek isteyenler olabilir. *Makale zaten bilgisiyle, yaratıcı yetenekleriyle, bilimsel etik değerleriyle bilim yapan ülke bilim insanlarımızın varlığını bildiğimiz ve onların emeğine duyduğumuz saygı gereği yazılmıştır.* Birilerinin zekice çözüm sandığı yollara, etik değerleri gereği yönelmeyenler adına yazılmıştır. Lütfen sadece yarası olanlar gocunsun!

Niteliği dışlayıp, sadece niceliksel artışlardan medet uman arayışlar sürdükçe, Herkese Bilim ve Teknoloji dergisinde yayınlanan; *Türkiye: Bilimsel Yayın Sayısı Arttı Ama Etki ve Kalite Hızla Düştü* (İbrahim Ortaş, sayı 117, sayfa 12-13), *Akademi ve Bilim (18) – Çakal Yayıncılık*, (Mustafa Çetiner, sayı 112, sayfa 19) veya *Çöp Makaleler Başarıyı Ölçmemeli* (Zehra Taşkın, sayı 108, sayfa 22) benzeri makalelerin arkası kesilmez. Kalite sorgulanmaya başlayınca, ortak saygınlık azalır, akade-

miye dışarıdan müdahalenin n açılır. Herkes kendi evinin önünü s-
prse ... deyişine uygun olarak, gocunmak yerine, akademinin üzerine
düşen gölgeleri öncelikle kendi kaldırması daha doğrudur.

ltsz olmadı! ltlerle de olmadı!

Sanırım asıl **insanı** unuttuk.

N'apcaz şimdi?

Bünye ve Cumhuriyet

29 Ekim 2017 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Bu ülkede yaşayan herkesin övünçle Cumhuriyet Bayramını kutlaması gereken bir günde, bu bünye yazısı da nereden çıktı demeyin lütfen!

Gönül rahatlığıyla bu kutlamayı yapamıyor, göstermelik kutlamaları içi- nize sindiremiyor, coşkulu paylaşımları görünce çocukluğunuzdakinden bile daha çok hisleniyorsanız, aslında sizin de bir bünye sorunuz var demektir!

Yok, efendim Türk Dil Kurumu bünyeyi şöyle tanımlarmış, bilmem kim bünyeyi böyle betimlemiş gibi şablon açıklamalar da beklemeyiniz bu yazıdan. Derdimiz zaten kalıplaşmış davranışlarımız, artık kanıksama- dığımız tutumlarımız! Bünyenin ne olduğunu bilmiyorsanız, zaten bu yazıyı bünyeniz kaldırmaz! Okumayın lütfen.

Gündelik hayatta, bünye kelimesini “bünyesi kaldırmadı” şeklinde kul- lanırız çoklukla. Adam çok içer, vücut içileni kaldırmaz, bünyesi kal- dırmadı deriz. Kişi hastadır, yapılan tedavi ağır gelir, bünyesi kaldırma- dı deriz. Hanımefendi hassas bir yapıya sahiptir, gördüğü muameleyi değerlerine uygun bulmaz ve bünyesi kaldırmadı deriz. Çocuğumuz el üstünde bir yaşam içinde büyümüştür, askerde, yurttta, yurt dışı gezi- de yedikleri dokunur, bünyesi kaldırmadı deriz. Örnekler çoğaltılabilir fakat özetle vücudun kabul etmediklerini anlatmak için çok işe yarar **“bünyesi kaldırmadı”** sözü!

Acaba kişilerin bünyeleri olduğu gibi, kurumların, derneklerin, partile- rin, toplumların ve hatta ülkelerin de bünyesi yok mudur? *Bünyesinde .. fakülte, .. enstitü barındıran üniversitemiz veya bünyesinde .. genel müdür-*

lük ve .. bağlı kurum bulunan .. bakanlığı dediğimize göre, **kurumsal bir bünyeden** de söz edebiliriz.

Acaba kurumsal bünyelerde de **kaldırılmayanlar** olur mu? Birey olarak oluşturduğumuz kurumlar, neyi ne kadar kabul ederken, neleri veya kimleri kaldıramıyor ve reddediyor acaba? Örneğin tek tek bizlerin bir araya gelmesinden oluşan toplumumuzun bünyesi, Cumhuriyeti kaldırabiliyor mu? Kaldırıyorsa sorun zaten yok! Ama kaldırdığına dair şüphelerimiz varsa **bünyevi bir sorunumuz** var demektir! Üstelik cumhuriyet sorunu, hem kişilerin tek tek, hem de üyesi olduğu kurumların, derneklerin, partilerin bünyevi sorunundan bağımsız değildir.

Lütfen geçmişinize bir bakın ve kendinizi sorgulayın. Bünyem bugüne kadar neleri kaldırdı, hangi konularda veya olaylarda kaldıramadı, diye bir sorun kendinize! Örneğin, Cumhuriyete bağlı çalışacağından şüpheleriniz olan birine, bugüne kadar hiç oy verdiniz mi? Hadi siyasi adayların lafına baktınız ve yanılıp bir defa oy verdiniz. Yetki eline geçince, kendi çıkarlarını ülkesinin ve toplumunun çıkarlarının önüne koyan birini bünyeniz kaç defa kaldıramadı ve sonraki seçimlerde reddettiniz? Mahallenizdeki muhtarlıktan, üyesi olduğumuz derneğin başkanlığına, vatandaşı olduğunuz ülkenin yönetim kadrolarına kadar bu sorgulamayı yapmadan herhangi bir seçimde oy verseysek, bünyemizin bugünkü tabloyu kaldırması gerekir! Neden şikâyet ediyoruz ki!

Çalıştığınız kamu kurumu, özel sektör veya kendi işinizde hak ihlallerine göz yumdunuz mu hiç? Liyakate önem vermeden kişilerin terfi etmesine yardım ve yataklık ettiniz, bu şekilde mevki sahibi olanlara yalakalık yaptınız mı? Bu sorulara evet diyorsanız, sizin bünye, maşallah kaya gibi olmalı. Ama tüm sorulara “hayır, ne münasebet” diyorsanız, işte sizin de **bünyevi bir sorununuz** var kardeşim!

Üyesi olduğunuz dernekte, meslek örgütünde veya siyasi partide, oyunuzu verirken bu kurumu kimler yüceltebilir mi dediniz? Yoksa, beni kimler nerelere getirir diye mi düşündünüz? Hep kazanan tarafta olmayı mı seçtiniz? Yoksa sizinle birlikte derneğinizin, mesleğinizin veya

meslektaşlarınızın, partinizin, ülkenizin de kazanmasını mı hedeflediniz? Sürekli birey düzeyinde kaldıysanız sizin bünye de maşallah, sıkıntı yoktur! Ama **ben** kazanırken, **biz** ne oluyoruz acaba diye kaygılanmışsanız, gözünüz aydın. Sizde de **bünyevi bir sorun** var demektir.

Valla askerde çok kebaftım, hiçbir iş yapmadan yattım diyenlere özenerek baktıysanız, sizin bünye kabul eder her şeyi! Bal tutan parmağını yalar diyerek, yetkilerini menfaati için kullananları aklayan atasözlerinden rahatsız olmadıysanız, güçlü bir bünyeniz var demektir! Kamu araçlarını ailesine açan kişileri de, ihalelerden malı götürenleri de bünyeniz kaldırır. Tüyü bitmemiş yetimin hakkı var deyip duruyorsanız, **bünyevi bir sorununuz** var demektir!

İş yerinden, sosyal hayata, vatandaşlık ilişkilerimize kadar uzanan farklı alanlardan bünyevi sorun örnekleri çoğaltılabilir. Bir insan işini iyi yapıyor diye eleştiriliyorsa, erdemleri ve yetenekleri nedeniyle takdir görmesi gerekirken sürekli dışlanıyorsa, sistemde de **bünyevi sorunlar** var demektir. Sorunu tanımlayabilmek çözüme giden en önemli adımdır. Bizim de bir bünyevi sorununuzun olduğu kesin ama bu sorun kişideki bünyeden mi, yoksa üyesi olduğu işyeri, kurum, dernek, meslek örgütü, parti ve hatta ülkedeki topluluk bünyesinden mi kaynaklanıyor? Henüz bunu yanıtlayamadık!

Sorun kişiden kaynaklanıyorsa, kişilerle uğraşmalıyız. Ama bazı kişilerden kaynaklanan bünyevi sorun, kurumsal bünye şekline dönüşmüşse, tek tek kişilerle uğraşmak çözüm olamaz ki! Hele hele, kurumsal bünyevi sorunları kişisel bünyeden kaynaklanıyor sanıp kişilik değiştirmeye karar verenler hızla artıyorsa, durum felakete dönüyor demektir ve bu sorunu topluca, toplumca dert etmeyi gerektirir!

Öğrenciliğimden hatırlarım. Derslerde sıkmayan, bizimle ilişkilerinde neredeyse laubalilik derecesinde serbest davranan hocaları sever, diğerlerini kıl kabul ederdik. Öğrenci bünyemiz **şeker hocalara** meylederdi. Mezun olunca gördük ki kıllar bizim gerçek dostumuz, şekerler ise uzun vadede adamı obeziteden diyabete kadar uzanan pek çok hastalığa götürenlermiş meğer! Askerde en sevilen komutan, askerlik kurallarına en

az uyan ve uyduyan değil midir? Varsın kazalarda, operasyonlarda zayıt fazla olsun! Bünye **şeker komutan** istemiyor diyebilir miyiz?

Bir kurumun yöneticiliğine atanan kişi meslektaşlarına “*biliyorum sizden daha zeki değilim, hatta daha çalışkan değilim ama şans bana güldü*” deyip, yöneticilik makamında oturmaya devam ediyorsa, bu kişisel bir bünye sorunudur. Ama bu sözlere rağmen, ileride ya araç istediğimde vermezse, ya kadro meselede yanımda olmazsa şeklindeki menfaatçi kaygılarıyla, liyakatsiz atamayı görmezden gelen kurum çalışanları çoğunluğu oluşturmaktaysa, sorun kurumsal bünye meselesi halini alır. Liyakatsiz yöneticinin, temelsiz uygulamalarına itiraz eden çalışanlar dışlanırken, sesini çıkarmayanlar pirim yapıyorsa sorun kurum bünyesine sızmış demektir. Bugünkü yapımızda, bünyenin **şeker yöneticiler, şeker çalışanlar** istemediği söylenebilir mi?

Bir siyasi partinin lideri pek çok seçim kaybettiği halde, halen koltuğunda oturabiliyorsa, bu durum başarısız liderin bünyesi kaldırdığı için mi vardır? Dernek başkanlarının, parti liderlerinin başarısızlıklarına rağmen, koltuğu bırakmak istememeleri kişisel bir bünyevi sorun olabilir. Ama ya üyelerin bunu içine sindirmesi ne olacak? Derneklerimizin, mesleki örgütlerimizin, partilerimizin bünyelerinin “*istediğimi versin de nasıl yönetirse yönetsin*” diyen **şeker üyeler** içermediği, “*bana oy versinler de ne yaparlarsa yapınlar*” diyen **şeker yöneticiler** barındırmadığı söylenebilir mi?

Ucuz popülist söylemlerle, halk böyle istiyor diye sürekli kısa dönemli planlara odaklanmış siyasi kişilikler bulunabilir. Bu onların bünyeleriyle ilgili bir sorundur. Ama ya toplum! Torpil olmayacak diyen ve bu yönde inandırıcı tutumlar gösteren bir partiye oy verir mi? Bilmiyor muyuz, sınıfta kalan kızımı geçirsin, tembel oğluma “*bütün gün oturup, bir şeye karışmayacağı bir iş versin, ben de ona oy vereyim*” diyen akrabalarımızın, eşimizin, dostumuzun varlığını! İşgal edilen orman arazilerini 2B diye işgalcisine vermeyi veya satmayı siyasiler mi akıl etti, yoksa seçmenler mi onların aklına soktu bu fikri! Her seçimde karşılıklı bir al-ver yaşamıyor muyuz **şeker seçmenlerimizle şeker siyasilerimiz** arasında. Bün-

yenin **şeker hükümet, şeker vatandaş** veya **şeker seçmen** istemediğini söyleyebilir miyiz?

Shakespeare'in Kısasa Kısas (Measure for measure) şiirinde bir cümle "*bazı insanlar günahlarıyla yükselirken, bazıları erdemleriyle dışlanır*" der! Şiirin bütününe yorumlayan üstatlar ise şairin bu sözlerle üyesi olduğu toplumunun hastalıklı bir dönemini anlattığını ifade ederler.

Şimdi soruyorum size, işyerinizde, üyesi olduğunuz dernekte, mensubu olduğunuz meslek örgütünde, oy verdiğiniz partide sürekli dışlananlar kimler? Günahkârlar mı? "Evet, günahkârlar" diyebiliyorsanız biz hasta bir toplum değiliz demektir! Lütfen inanarak söyleyin, sağlıklı mıyız sizce?

İsmet Paşa'nın "*bir memlekette namuslular, namussuzlar kadar cesur olmadıkça, o memlekette kurtuluş yoktur*" sözüne sık sık atıf yapıldığına tanık olmuştunuzdur. Paşa işin bir boyutunu aktarmış ve haklıdır. Ama toplum olarak kime pirim verdiğimizizin de bir önemi yok mu? Efendim, derneklere girip, durumu değiştirelim, partilere üye olup yapının değişmesine katkı yapalım. Tamam, ama dersinde veya akademik çalışmalarında ciddi hocaları bünye kabul etti de, onlar mı kaçtı sınıflardan, tez izleme komitelerinden, doçentlik jürilerinden?

Kifayetsiz muhterisler derneklere, meslek örgütlerinde itibar görünürken, yapıcı eleştirilerle kurumlarını geliştirmek isteyenler, geçimsiz diye dışlanmadı mı? Siyasi partiler üye yazımında, ideolojik yakınlığa göre mi hareket ediyor? Yoksa sözlerinden çıkmayanları içlerine alırken, bünyeleri diğerlerini kabul etmiyor mu? A, B veya C partisi hiç fark etmez! Bir gün o partide diğerine küfrederken, diğer gün küfrettiği partide yönetici olabilenler, siyaset dünyasında sürekli yer bulabilirken, kimler dışarda kaldı? Son zamanlarda partilerinden dışlanan siyasilerin, erdem sorunundan ihraç edildiğini söyleyebilir miyiz? Yoksa parti bünyesi bu kişileri kaldıramadı mı?

Yüce Atatürk "*Cumhuriyet ahlak üstünlüğüne dayanan bir ülküdür, fazilettir*" diye boşuna dememiş! Hangi dini inanışta olursa olsun, dini ve-

cibeleri yerine getirmeyi yeterli görüp, namus denilince sadece cinsellik anlayan; hak, hukuk, adalet, dürüstlük, insanlık gibi evrensel değerlerden habersiz toplumların bünyesi Cumhuriyet'i kaldırabilir mi ki!

Ey sade vatandaş, öğrenci, öğretim üyesi, dernek mensubu, meslek erbabı, partili;

- Bünyen neyi kaldırıyor sa sen o'sun, o'nun kadar değerlisin!
- İtibar ettiğin büyür ve gelişir. Dışladıkların senden uzaklaşırken, sen de onların değerlerinden, erdemlerinden, faziletlerinden uzaklaşırsın.
- Topyekûn bünyevi sorunumuzu çözümeden, değerlerimizi sorgulamadan Cumhuriyet'i yaşatmak mümkün değildir.
- Unutma şeker hasta eder insanı! Kendini ve aileni şekerden sakındığın gibi, okulunu şeker öğretmenlerden, üniversiteni şeker hocalardan, askerini şeker komutanlardan, işyerini ve toplumunu şeker yöneticilerden, ülkeni şeker siyasilerden koruman görevindir.
- Şeker seçmen olmak yerine, sorgulayan ve sadece hakkını, hakkı kadar talep eden bir vatandaş olman dileğiyle,

Cumhuriyet bayramımız kutlu olsun.

Baltalar elimizde, tur rehberi önümüzde ..

20 Ağustos 2016 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Çocukken söylediğimiz “*Baltalar elimizde, uzun ip belimizde, biz gideriz ormana hey ormana*” sözleri ile başlayan şarkıyı hatırlarsınız.

Sanırım ormanlar hakkında bilinç geliştirmek, yararlarını tanıtmak amaçlanıyordu şarkıyla! Ne söz, ne de beste sahibini bulabildim. Bugünlerde şarkıyı pek duymuyorum, sanırım içeriği pek beğenilmiyor artık!

Şarkıda balta geçtiğine göre, kestiriyor ağaçları! Uzun ip belinde diyor, denk ediyor, taşıyor kütükleri! Her ne kadar *yaşlı kütük seçeriz* falan dese de şarkının ormanı odun kaynağı olarak gördüğü kesin. Ağaç kesiminden hoşlanmayanların sevebileceği bir şarkı değil!

Toplum değişiyor, doğa değişiyor, şarkıların da değişmesi gerekmez mi?

Eskiden ormanın ürettiği odun hammaddesine çok bağımlıydık. Bina yapmak, yemek pişirmek, ulaştırma araçları üretmek için hep odun hammaddesi gerekirdi. Ama şimdi öyle mi? Çelik var ve kule gibi binalar dikip; bilmem ne *tower* diyoruz. *Odundan kule olur mu ki!* Doğalgaz var. *Kışın odun yanmasa alevler parlamasa ne olur ki!* Fiber tekneler yapıyor, nano teknolojik malzemeler üretiyoruz. *Odundan araçla uzaya çıkacak değiliz ya!* İlk bakışta odun değer kaybetti gibi düşünülse de halen çevreci, yeşil bir materyal olarak önemini koruyor. Bu ayrı yazı konusu ama odun üretimi dışında kalan ormana dayalı hizmet üretimlerinin değeri ve önemi gittikçe daha fazla dikkat çekiyor.

Öyleyse baltalar elimizde şarkısı da toplumun ormandan beklediği tüm mal ve hizmetlerdeki değişimleri yansıtabilecek şekilde **DEĞİŞME-LİDİR!** Bu devirde çocuklarımızın eline balta verip, beline ip dolayıp, yaşlı kütük seçtirerek, baltayı önce sağdan, bir de soldan, sıkı vurdurarak,

her gördüğü ormanda her ağacı kesebileceği anlayışıyla bu iş yürümez! Çocuklarımızın bazı ormanlardan odun bazılarında ise hizmet alması gerektiğini artık öğrenmesi gerekir. Bu nedenle, şarkımızın da ormanın odun üretimi dışındaki hizmetlerine uyum sağlayacak şekilde geliştirilmesi gereklidir. Nasıl mı? İşte size yeni şarkımız;

*Harita elimizde, tur rehberi önümüzde
Biz gideriz ekotura, hey ekotura,
Ucuzunu severiz, kendimizden geçeriz
Turları da atarız, hoş atarız*

*En güzel yerde dur, bir de renkli çadır kur
Kamp ateşini harla, etleri midene yuvarla
Çöpleri derdine katma
Davul-zurnayı unutma
Şarkı söyler oynarız hey oynarız*

Nasıl oldu? Eski beste yeni sözlere de uyuyor sanki Mırıldanın bakalım, eskisi kadar güzel oldu mu? Yeni sözler şarkının içeriğini odun üretiminden rekreasyonel hizmet üretimine evirdi doğrusu! Ama işi görürde yapmak yetmez, içeriğini de kontrol etmek lazım! Değişim yapıcağız diye yanlış bir mesaj vermeyelim.

Nasıl odun üretimi “**sürdürülebilirlik**” ilkesine uygun olmalıysa, hizmet üretiminin de “**sürdürülebilir**” olması şarttır! **Orman sadece keserek yok edilmez, gezerek de yok edilebilir!** Yeni sözlerle şarkının içeriğini değiştirirken **süreklilik** ilkesini biraz dışladık gibi geliyor! Sanki şarkının yeni sözleri, **ideal** durumdan çok, ülkemizdeki ekoturizmin **fili** durumunu anlatıyor!

Gerçekten de pek çok kişi rehber diye birilerinin peşine takılmış ekoturizm yaptığına inanıyor. Ama bu rehber nasıl rehber olmuş, eğitimi-deneyimi nedir, kerameti nereden menkul demiyor! Ucuz pahalı pek çok tur var ortalıkta. Ama bu durumdan şikâyet eden, *her konuyu yazıyorsun, buna ne zaman sıra gelecek diye fırça atan Prof. Dr. Gülen Özalp* gibi do-

ğanın içerisinde çalışan uzmanlar, gerçek doğaseverler çok rahatsız bu gidişten! Her yerde bir ekoturizm modası, ilgili ilgisiz kişilerde eko turist halleri! İçinde bulunduğumuz durumu sorgulamanın zamanı geldi de geçti bile!

Doğada yapılan her yürüyüş ekoturizm midir? Ormanda yapılan her kamp ekoturizm kapsamında görülebilir mi? Başında kendini uzman olarak tanıtan biri bulunuyorsa, bu kişinin eşliğinde yapılan her etkinliği ekoturizm etkinliği olarak kabul edebilir miyiz?

Kentlerde yaşayan fakat kentlileşmemiş insanımız gerçekten bunaldı. Doğayı rahatlayabileceği bir yer, bir kaçış alanı olarak görüyor. Kentlerde orman kurmak yerine ormanlarda kentler kurularak, tüm habitatlar havasız, rüzgârsız betonarme labirentlere dönüştürülüyor. Ormanlar hep uzaklaşıyor insanlardan! Kaçmak isteyen, insanı da hayvanı da bir labirent içinde. Bu bir gerçek! Fakat insanlardaki kaçışı “yeni bir ticari fırsat alanı” olarak görüp ekoturizm alanına yönelenlerin-dalanların olduğu da bir gerçek! İnsanımızdaki ilgi artışını, doğa ihtiyacını kişisel popülerlik artışına dönüştürmek isteyenlerin birden ekoturizm uzmanı olarak peydah oldukları da bir gerçek! Ama gelir yaratıyor, ama halk istiyor denilemeyecek durumdayız.

Bir rehber ormana yürüyüş yapmaya götürdüğü insanların eline kılıç benzeri palalar, bıçaklar verip sağa sola vurdura vurdura yürüyüş yaptırıyorsa, bunun adı ekoturizm ya da doğa yürüyüşü olamaz. Bu vandallığın yürüyüşüdür.

Bir otel ATV ismi verilen, motosiklet – jeep karışımı araçlar alıp, dere tepe insanları dolaştırıyor, yerel kültürün tek bir unsurunu göstermeden oteline tıkıyorsa, bu *doğa turizmi* değildir.

Bir turizm firması, jeep safari düzenliyor ve özellikle kırılğan dere yataklarını “parkur” diye düzenlemeye kalkıyor ve değiştirdiği ortamın binlerce canlının evi olan bir doğal ekosistem olduğunu bilmiyor, görmek istemiyorsa bu *ekoturizm* değildir.

Bir operatör tek bir köylüyle temas kurmayan, kurduğunda da köylüleri geleneksel yaşam biçimi yerine eğitilmiş aktörlere dönüştüren etkinlikler tasarlıyorsa, bu *eko tur* değildir.

Ormanlardan yararlanma biçimimizin ağaç kesmekten uzaklaşıp, doğada daha fazla etkinlik yapan bir şekle dönüşmesinden memnun olanların bilmesi gerekir ki, **süreklilik ilkesini dışlayan ekoturizm de doğaya zarar verir!** Daha da ötesi süreklilik ilkesini dışlayan bir etkinlik ekoturizm olamaz. En hassas ekosistemlerin ekoturizm açısından daha çekici yerler olduğu gerçeği hatırlandığında; ekoturizmin, sürdürülebilirlik ilkesini dışlayan odun üretiminden daha tehlikeli olabileceği bile iddia edilebilir.

Ekoturist çöp, gürültü, duman, ATV, Jeep izi, yaralı - ürkmüş hayvan, zarar görmüş bitki örtüsü değil, doğada sadece **ayak izlerini** bırakır! Ekoturist doğadan topladığı veya avladığı hayvanlarla, arabasına bağladığı yaprak ve dallarla, söktüğü taş ve kayalarla evine dönmez! Sadece **anılarıyla döner!** Bu nedenle, yapılan etkinliklerin sürdürülebilir ekoturizm anlayışına uygun olması gereklidir.

Farklı yayınlarda çok çeşitli ekoturizm tanımları görmek mümkündür. Ama bu tanımların çoğunun uzlaştığı **ortak nokta** ekoturizmin **keşif** özelliği taşımasıdır. ***Ekoturist evinden doğal veya kültürel bir değeri keşfetmek için çıkmış kişidir.*** Ekoturistin seyahat etmesinin arkasındaki öncelikli saik, **keşfetme** güdüsüdür!

Bir kişi ormanda kızarmış et, köfte, kanat vb. yemek için evinden çıkmışsa, bu tanıma göre ekoturist sayılmaz! Herhangi bir köftecinin müşterisinden tek farkı yediği yerdir. Amma *yerel bir köfte türünü keşfetmek* için seyahat ediyorsa, durum değişir! Bir kişi ormanda yürüyüp gelmiş fakat gezdiği yerlerde bulunan tek bir doğal değer farkına varamamışsa ekoturist olmaz! Sporçudur, o kadar.

Ekoturizmin keşif özelliğinin sağlanabilmesi için öncelikle etkinlik yapılacak yerin **doğal ve kültürel değerlerinin** çalışılmış olması gerekir. Doğal değer denilince endemik bitkilerden ilginç bitki topluluklarına,

nadir hayvanlardan hayvan izlerine, jeolojik oluşumlardan iklim olaylarına kadar uzanan bir dizi değer anlaşılır. Kültürel değerler ise yörenin içerdiği tarihi eserlerden, hikayesi olan mekanlara, yaşayan gelenek ve göreneklere, yerel yemek ve oyunlara kadar çeşitlenen görünür veya görünmez pek çok değeri içerir. Kimse doğal ve kültürel değerleri ortaya koymamış, tanımlamamışsa ekoturizm yapamazsınız! Bu değerler tanımlanmış fakat tur düzenleyenlerce öğrenilip hazırlanan programların bir parçası haline getirilmemişse, etkinlik o bölgede yapılsa da, ekoturizm halini alamaz.

Gerçek ekoturistler neyi keşfetmek istediklerini bilen kişilerdir. Evlerinden bilmem ne bitkisini görmeye, bilmem hangi hayvanı izlemeye, şu doğa olayını yaşamaya veya bu kültürel etkinliğe katılmaya giderler! Doğal ve kültürel değerlerin farkına varamadan tur düzenleyenlerle gerçek ekoturistlerin tatmin edilmesi olanaksızdır! Dünyada şu kadar ekoturist var, bu pazardan payımızı alalım diyenlere, önce bu pazara uygun sunum yapıp yapamayacaklarını sorgulamalarını öneririz!

Efendim, bizde böyle keşif talebi falan yok da denilebilir! O zaman keşfe ihtiyacı olmayanların doğanın en değerli parçalarına girmelerine de gerek yoktur! Milli parklar, tabiat anıtları, biyosfer rezervleri vb. korunan alanlar yerine, piknik yerleri, oyun parkları onlar için yeterlidir. Yok, illa en değerli korunan alanlara girmek istiyorlarsa, **bugün için bir talep olmasa dahi**, yapılan her etkinlikte bir keşfettirme yönü olmalıdır. Bu keşif yaptırıldığında ciddi bir doğa ve kültür bilinci oluşur ki ekoturizmle asıl erişmek istediğimiz hedef bu bilinç düzeyi olmalıdır.

Ekoturizm etkinliği düzenleyenlerin, “götürdüğü kişiyi nasıl getirdiğini”, alan yöneticilerinin de “sahalarına giren ile çıkan kişi arasındaki farkı” değerlendirmesi gereklidir. Bu etkinlikte, *katılımcıların doğal ve kültürel değerler hakkındaki birikimini nasıl değiştirdik* sorusuna makul bir yanıt veremeyen etkinliklerin yararı sorgulanmalıdır.

Baltalar elimizde şarkısının gözden geçirilmiş sözleri; eski besteye, güncel uygulamalarımıza ve hatta bugünkü toplumsal taleplere de uygun görünmesine rağmen, içerik olarak iyileştirmeye muhtaçtır! Bu nedenle

haritaları elinize alın, hatta harita dışında ziyaret edeceğiniz yerle ilgili ne kadar kaynak varsa okuyun inceleyin. Gideceğiniz yerin neden korunmuş alan olduğunu, hangi doğal veya kültürel değerleri içerdiğini öğrenin. Bunları yapmadan bir milli parka gidip “ayol burayı da neden park yaptılar ki” demeyin. Bilgisizlikle övünülmez, ayıptır! Mümkünse bir **tur rehberi önünüzde** olsun. Özellikle sahayla ilgili ziyaret öncesi çalışma yapmak istemeyenler, rehberlerden çok yararlanacaklar, gezilerini çok daha değerli hale getireceklerdir. Ama her rehberim diyeni de rehber bilmeyin! Yoksa kılavuzu karga olanla ilgili atasözümüzü biliyorsunuz!

Ucuzunu sevmeyin, ekotururların uygununu arayın. Ne yedirecek, nerede yatıracaktan çok, **neyi keşfettirecek** diye sorun! Bu turlarda da **kendinizden geçmeyin!** Ziyaretçi olduğunuzu, misafirlikte olduğunuzu unutmayın. Her ne kadar şehirde bağırıp çağırana, “**orman mı burası, git dağ başına**” deseler de, ormanda da bağırılmaz! Dağ başında da edebinle durmak gerekir. Unutmayın, siz misafirsiniz. Ev sahibi ise doğanın sakinleri ve ziyaret ettiğiniz yerel halktır! Ev sahibine saygı duyulur.

En güzel yerde dur, önerisinde sorun yok! Ama oranın güzelliğini değiştirmeyecek zamanda ve şekilde durmak gerekir! **Bir de çadır kur**, önerisine de izin verilebilir. Hatta renkli olmasına bile göz yumulabilir. Fakat yine yer, zaman ve biçim önemli! Sadece kamp yapılabilecek yerlerde bunu yapmalısınız. Bu hem doğa hem sizin güvenliğiniz için gereklidir. Kazdağları’nda dere yatağına kamp kuran ailenin gece gelen selle kaybedilen fertlerinin acısını hatırlayınız. Her yer kamp yeri değildir. Kamp demişken, yeni şarkımızdaki **kamp ateşini harla** sözlerini, hayatımızdan çıkarsak daha iyi olmaz mı? Pikniklerimizi hatırlayın. Zaten ya kibrit unutulur, ya tuz eksiktir ya da ateşi doğru düzgün yakamayan eşimiz dostumuz sayesinde, pişmemiş ya da kömürleşmiş etleri yemek zorunda kalırız! Bütün bunlar için ormanı yakma riskini artırmaya değer mi? **Etleri mideye yuvarlamaktan** çok; bilgiyi beyne, duyguyu kalbe götürmeyi hedefleyelim. En iyisi içimizdeki **keşif ateşini** güçlendirmek! Lütfen yukarıdaki şarkının ilgili satırlarını bu içerikte değiştirin.

Fotoğraf 2. Kültüre duyarlı ekoturistler, bir doğa etkinliğinde horon öğreniyor,
Foto: Oğuz Kurdoğlu

Çöpleri derdine katma satırıyla ilgili ne demek lazım bilemiyorum. Okul öncesi dönemden başlayarak çocuklarımız çöp konusunda eğitiliyor. Gerçekten duyarlı hale de geliyorlar. Ama nasıl oluyor da büyüdükçe, bu duyarlılık duyarsızlığa dönüşüyor anlamış değilim! Çöpleri gördükçe, çocuksu masumiyeti ortadan kaldıran, yerine yozlaşmayı teşvik eden bir toplum mu olduk yoksa diye sorasım geliyor! Dertlenmeyen normal miyim diye kendine bir baksın lütfen!

Şarkımızda ve hayatımızda değişmesi gereken bir başka satır **davul ile zurnayı unutma** sözleri için de geçerli değil mi? Güzel bir harmandalını, horonu, zeybeği bilerek oynayan kaldı mı? Salon düğünleri sayesinde folklor; spor derslerinde öğretilen, tekrar edilen figürler topluluğuna döndü! Hele damat halayı diye bir şey var ki! İlk gördüğümde 19 Mayıs gösterileri için üretilmiş bir koreografi sanmıştım! Oysa folklorumuz da biyolojik çeşitliliğimiz kadar zengindir. Sadece Geyve yöresinde yaklaşık yirmi ayrı oyun olduğunu, (*Konak Getirme, Karşılama (Vama-Geme)*,

Kadın Karşılması (A Meleşim), Genç Osman, Karagözlüm, Geyve Zeybeği, İnce Hava, Öptürmem, Geyve Çiftetellisi, Argat Sallaması, Kocakarı Kocaadam, Geyve Kasabı (Halay), Üsküdar, Babriye Çiftetellisi, Korudere Zeybeği, Domine, Meşeli, Nirinam, Herayi) bu oyunlardan örneğin Korudere Zeybeğini oynayabilenlerin nadiren görüldüğünü, Herayi'nin ise son yıllarda hiç görülmediğini biliyor muydunuz? Belki tarihi eserlerin görünürlüğü bu alanda bir koruma sağlıyor ama görünmeyen kültürel değerler, tıpkı tehdit altındaki doğal değerler gibi sessizce yok oluyor.

Bir doğa severin kültüre kayıtsız kalması mümkün değildir. Kültür insanlarının doğaya sırtını dönmesi büyük hatadır. Bu nedenle ekoturlarınızda ormanda davul zurna çalmak yerine, folklorun halen otantik haliyle ve bir sanat gibi icra edildiği köylerimizi ziyaret edin. Güzergâhlarınızı köylerden geçirin, sadece süt, yumurta sormayın. Denk gelerseniz düğünlere de bir yaklaşın. Halen oynayacak dermanı ve aşkı kalmış bir iki yaşlı varsa, oyunlarına bir göz atın, ilham alın! Kaydedin! Folklorik değerlerimizi yaşatan bir biçimde olduktan sonra, kimin itirazı olur ki **şarkı söyler oynarız hey oynarız** sözlerine!

Haydi doğal ve kültürel değerlerimizi keşfe!

Bak şu ayının yaptığına!

15 Temmuz 2016 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Kars'ın Selim ilçesine bağlı Eskigeçit köyü yakınlarında üç kız kardeş ve bir çocuk ayı saldırısına uğradı. Ayı saldırısı sonucu Devran Erdem (9) ile teyzesi Selma Güneş (26) uçurumdan düşerek yaşamını yitirirken, Devran'ın annesi ile diğer teyzesi de yaralandı. ... Sevgi Erdem, beraberinde kız kardeşleri Selma Güneş, Cansu Ekinci (13) ve oğlu Devran Erdem ile gezintiye çıkmak ve yöresel otlardan toplamak üzere Eskigeçit köyü, Düzkaya Mevkisi Döşkaya Tepesine çıktı. Bu sırada bölgede ölü ayı yavrusu gören üç kız kardeş bunu incelemek isterken ayıların saldırısına uğradı. (Cumhuriyet, 12 Temmuz 2016)

Cumhuriyet'in haberine başka yerde de rastlamış olabilirsiniz. Hatta yeni bir olay değil ki, her zaman olur da diyebilirsiniz. Ayıların insanlara saldırma hikâyeleri köylerimizde hep anlatılır. Ayının kız kaçırdığı bile söylenir! Televizyonda gördüğüm habere göreyse, ayılar bu son olayda iki kişiyi bir süre **rehin almış!**

Eskiye bugünle karşılaştığımızda kırsal nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının daha fazla, ormanlık alanların daha geniş ve yaban hayatının daha yoğun olduğu bir gerçektir. O nedenle, yaban hayvanı saldırısına uğrama olayları eskide kalmalıydı, günümüzde bir insanın ayı saldırısında ölmesi de neymiş diye düşünebilir ve **bak şu ayının yaptığına** diyebilirsiniz.

Fakat sorun eskiden kalma bir sorun değil! Son derece güncel ve önemi artan bir sorun. Üstelik eskiyle güncel farklılaşmış durumda. **Örneğin günümüz insanı, eskinin insanı değil!** Günümüz kentli, yarı kentli hatta kırsal insanı; eskinin kırsal insanına göre ayıyı daha az tanıyor, daha az biliyor. Bugünün insanının ayının nerede bulunabileceği, ne zaman, ne

yapabileceği hakkında ya fikri yok ya da çok yüzeysel. Nitekim Kars'taki mağdurlar da aslında yakınlarını ziyarete gelmiş, o yöre ile bağı olan fakat yerel deneyimi az kentliler! Acaba küçük Devran'ın sürekli Kars'ta yaşayan yakınları da ***ölü bir yavru ayı gördüklerinde*** incelemek için yakınına gider miydi? Ölü yavrunun üzgün ve kızgın bir annesi olabileceğini, saldırıya uğrayabileceklerini akıllarına getirirler miydi?

Kentlileşen nüfus, artan refah, bölgesel izlemekle yükselen doğa hevesi; günümüz insanının ayı veya diğer yaban hayvanları ile rastlaşma olasılığını artırıyor! Çoğalan arazi araçları, daha uzaklara erişebilen yollar, ayı ile insanın karşılaşma olasılığını artırmışken, bu iki canlı arasında sağlıklı bir etkileşim kurmak için gerekli bilinci oluşturamadı. Çoğalan ekoturist kabileleri yabanıl yaşamla temas kuran insan sayısını yükseltti fakat insanla yaban hayatı ilişkisini iyileştiremedi. İzlediğimiz belgesellerden, çocuklarımıza aldığımız pelüş ayıcıklardan bu hayvanlara sempaticimiz arttı ama onların yabani bir hayvan olduğu konusundaki farkındalığımız artmadı. Yaban hayvanı yaşamak zorundadır ve yaşamını idame ettirmeye odaklanmıştır! Ormanda karşılaştığınız ayı, sizin sevimli çizgi film kahramanınız olduğunun farkında bile değildir!

Örneğin günümüz ormanı da eskinin ormanı gibi değil! Lütfen bu noktada ülkemizdeki ormanlık alanın arttığını hatırlatmayın. Yaban hayatı açısından ormanın niceliksel değil, niteliksel durumu önemlidir. Odun hasılasını artırmak için değiştirdiğimiz orman yapısı, yaban hayatı için gerekli besin kaynaklarını ne yönde etkiledi acaba? 2B'lerle orman dışına çıkardığımız, yollarla parçaladığımız, tel örgülerle çevrelediğimiz orman alanları acaba yaban hayatı yaşam alanları üzerinde nasıl bir etki yaptı? İstedığınız her yeni yol, var olan eski bir habitatu parçalıyor! Hayvanların eskiden su içtiği, besin topladığı veya barınmak için gittiği bir yere artık inşa ettiğiniz bu yeni yoldan geçerek gitmesi gerekiyor! Yaya kaldırımları yapsanız, trafik ışıkları koysanız, yaban hayvanları için çözüm olur mu? Bu yolları habitatları parçalamadan oluşturmak, çok zorunlu hallerde ise ekolojik köprüler kurmak gerekli! Şimdilik Osman Gazi köprüsünün geçiş ücreti ile üçüncü köprünün açılış tarihiyle ilgiliniz! Belki bir gün habitat parçalanması ve ekolojik köprüleri de konu-

şuruz ama günümüz yaban hayatı, eskiye göre büyük baskı altında ve bu hayvanlar gündelik yaşamlarını idame ettirmek için daha zorlu bir mücadele veriyor. **Günümüz yaban hayvanı da eskinin hayvanı gibi değil!**

Sürekli kırdaki yaşayan insanımızın yaban hayatından yakınlıkları büyüktür. Köylü, arıcılık yapıp geçimini sağlamak ister ama ayı gelip kovanlarını yıkar. Vatandaş meyve yetiştirip evine bakmak ister ama ayı daha önce gelip meyvesini yediği yetmemiş gibi ağaca da zarar verir! İnsanlar bu hayvanları avlayıp öldürmek istiyor fakat devletin kuralları ile karşılaşiyor ve **devlet ayıyı bizden çok koruyor** diyor! **Ayının hakkı var, insan olarak bizim yok** diye yakınıyorlar! Bu hayvanların varlık değerlerinden, seçenek ve miras değerlerinden bahsedecek olduğunuzda öfkeyle **“ya bizim değerimiz”** diyorlar. Haksızlar mı?

Fotoğraf 3. Birlikte yaşamayı öğrenmemiz gereken bir Ayı, **Foto:** Aykut İnce

İnsanlığın geleceği için biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesi; kısa ve uzun vadeli, bireysel ve toplumsal tercihlerin dengelenmesi gerekir. Tüm insanlara sağlanacak yarar için yereldeki insanlardan fedakârlık yapmaları bekleniyor. Aslında ayı ile köylü, yaban hayatı ile insan değil, kısa ile uzun dönem, bireysel ve toplumsal hedefler arası çatışma yaşanıyor! Bu nedenle, maliyeti yüklenenler ile faydaları toplayanlar arasındaki denge-sizliği görmek, adil bir paylaşım kurmak gerekiyor.

Doğa koruma hareketinin evrimi incelendiğinde farklı anlayışların ege-men olduğu dönemler görülür. Önceleri **insan odak** olmuş ve doğa insana göre düzenlenmeye çalışılmıştır. İnsanın ihtiyacını karşılamak üzere doğadan yararlanmanın mübah olduğu düşünülmüştür. Oysa doğanın da sürekliliğini sağlayabilmesi için “tıpkı insan gibi tatmin edilmesi gereken ihtiyaçları” bulunmaktadır. Ne yazık ki, insan odaklı bakışın ege-men olduğu zamanlarda doğaya ait değişkenler görmezden gelinmiştir.

Bu anlayışın sürdürülebilir olmadığı yaşanan deneyimlerle kanıtlanmış ve bu defa **doğa odak** yapılmış, insanın ona tabi olması beklenmiştir. Ancak insan doğanın herhangi bir bileşeninden çok farklıdır. Ayının iktisatları yoktur ama insan iktisatları uğruna çevreyi değiştirir. Lütfen politik hırslarla yapılan projeleri hatırlayın! Ayının biriktirme huyu yoktur ama insan mal varlığıyla çevresinden farklılaşmak için kardeşine bile kıyabilir! Karsta ayı saldırısı yaşanırken Ordu'dan fındık tarlasını paylaşamayan kardeşler arası cinayet haberi gelmedi mi? Ayı gıcık olsun diye kovan yıkmaz, armut dalı kırmaz ama insan komşusunu kıskanıp ekinini, devlete kızıp ormanını yakar! O nedenle insanı yok sayan tüm kabuller, tasarımlar gerçek dünyada yer bulamamaktadır. Yaşanan bu deneyimler sonucunda ne insan ne doğa odak tutulmuş ve **insan ve doğa karşılıklı bağımlılık içerisinde** noktasına gelinmiştir.

Türkiye'de, köylü veya kentli önemli bir kesim halen insan odaklı bir bakışla "**önce insan sonra doğa**" diyebilmekte, bunu hararetle savunabilmektedir. Buna karşılık, ister samimi duygularla isterseniz toplumsal hayat içerisinde "çevreci" kimlikle sivrilme güdüsüyle deyin, önemli bir başka insan grubu da "**insan doğaya tabi olmalıdır, insan da kim oluyormuş**" diyebilmektedir. Samimi duygularla çevreci olanlar bir yana, çevrecilikten geçinenlerin yanında "ama insan da var" demek ayı saldırısına uğramak kadar tehlikelidir. Özetle ülkemizde insan ve doğanın karşılıklı bağımlılık halini keşfedebildiğimizi söylemek güçtür!

Karşılıklı bağımlılık halini görmeden, Kars'tan gelen haberi anlamak, benzer hadiselerin önüne geçecek çözümleri üretmek zordur. Ayı avını yasaklamakla ayılar korunmuyor! İnsanın doğaya girişini yasaklamakla insan durdurulamıyor! Ayıyı ve insanı, bir bütün halinde yönetmeyi öğrenmek gerekiyor!

Hocam, insanı yönetebildik mi? Ülkenin hali ortada! Parlamenter bir yönetimle, başkanlık arasındaki tercihimizi makul bir zeminde tartıştığımız bile söylenemezken, bir de "ayıyı yönetmekten söz ediyorsun, hayal görme ne olur" diyebilirsiniz. Ama inanın ayıyı yönetmek daha kolaydır! Yeter ki gerekli bilimsel bilgiyi üretin ve kullanın!

Ayı veya diğer yaban hayvanlarının yaşam alanlarına habitat, bunların yönetimine de **habitat yönetimi** diyorlar. Habitatı yönetebilmek için önce iyi bir tanımlama çalışmasına ihtiyaç var. Bu tanımlama yapabilmek için de; hangi hayvan yaşıyor, kaç tane hayvan var, nasıl bir popülasyon yapısına sahip, ne yiyor, suyunu nereden karşılıyor, nerede barınıyor, nerede çiftleşiyor, gibi soruların net yanıtlarını verebilen araştırmalar yapılmalıdır. Bugüne kadar çoklukla hayvanın görünümünü, boyutlarını, alandaki sayısını veren araştırmalar yapıldı. Yediği bitkiler isim isim sayıldı ama miktarı, beslenme için yeterliliği analiz edilemedi.

Habitat yönetimi için gerekli tüm sorulara yanıt verebilecek araştırmalar ülkemizde hem çok yeni hem de çok az! Bu alanda öncü sayılabilecek bir iki araştırmayı ve araştırmacıyı izliyorum ve mutlu oluyorum. Fakat araştırma sayılarının artması, niteliklerinin iyileşmesi, üretilen bilginin uygulamaya aktarılması lazım!

Üstelik sadece yaban hayatını araştırmak başarılı bir habitat yönetimi için yetmiyor! Hangi hayvan ile hangi insan yerleşimi, etkinliği nerede keşiliyor, çatışıyor, saptanmalıdır. Yerel demografik verileri alt alta koymakla; kaç avcı var, yılda kaç kere ava çıkar gibi sorulara dayalı anketlerle sosyal yapı analiz edilemiyor! Yerel veya bölge dışı kullanıcılarla yaban hayatının olası çatışma alanlarının ortaya konması gerekiyor.

Habitat yönetimi elbette tanımlayıcı araştırmalar gerektirir fakat sadece sorunları ortaya koymak yetmez! Problemlerin çözümüne yönelik eylemler tasarlamayı, eylemleri hayata geçirecek kurumsal yapıları kurmayı da gerektirir. Bir başka deyişle, *burada x adet ayı var* demek marifet olmuyor! Merkez Av Komisyonu kararına göre bu zamanda, şu kadar hayvanın avına izin verilmiştir diyebilmek ise hiç marifet sayılmıyor! Kars'ın Selim ilçesinde "*x adet yetersiz beslenme alanına sahip, a köyünün yerleşim, tarım alanlarında bu açığı gidermeye çalışan ayı var*" diyebilmek ve "*c bölgesinde yapılacak d tipi bitkilendirme ile x adet ayıyı a köylülerinden uzaklaştıracağız*" gibi hedeflere sahip olabilmek gerekiyor! Gerçekten de ayıların besin olarak tercih ettiği bitkileri insanların yoğun kullandığı yerlerden sökerek veya az kullandığı yerlere dikerek hayvanların yaşam alanları yönlendirilebiliyor.

Ülkemizde Orman mühendisliği, biyoloji, zooloji gibi alanlara gençlerin ilgisinin azaldığı bir gerçek! ÖSYM istatistikleri bu bölümlerde açılan kontenjanların dolmadığını gösteriyor. İlginçtir ki belgesellere ilgi artarken, bu belgeselleri çekebilecek bilgiyi üretmek isteyenlerin sayısı azalıyor! Dört yıllık lisans düzeyinde Av ve Yaban Hayatı programları açıldı fakat burada da istenen ilgi olmadı! İnsan kaynağının sayı ve nitelik olarak yetersiz olduğu alanlarda üstün nitelikli araştırmalardan ve uygulamalardan söz etmek güçtür! Bu nedenle ülkemizde, popüler alanlar dışında kalan, fakat hayatın idamesi için oldukça gerekli tüm bölümlerin, nitelikli öğrenci alabileceği bir yüksek öğretim yerleştirme düzenine acilen geçmek gerekiyor!

Gerek üniversitelerin gerek kamu araştırma kurumlarının araştırma öncelikleri de sorunlu! Akademik yükselme yarışının üniversitelileri uzun dönemli, zahmetli gözlem ve analizleri içeren araştırmalar yerine, kısa dönemde yayına dönüşebilecek projelere yönelttiği bir gerçektir ve bu tip araştırmaların çoğaldığı bir ülkede habitat yönetimi için gerekli bilgileri üretmek hiç de kolay değildir!

Bu araştırmaları yapabilseniz de başarılı bir habitat yönetimi için kurumsal yapınız kritik önemdedir. Tablo dolduran, mevzuat takip eden, takip ettiği mevzuatı tayin olduğunda veya emekli olurken sıkıntı çekmeden devir teslim yapabilecek şekilde uygulamaya odaklanmış bir teknik kadro ile habitat yönetimi yapmak hayaldir. Yaban hayatı yönetimi teknik bilgiyle yürüyen bir görev olmaktan o kadar uzaklaşmıştır ki, geçmişte orman mühendislerinin görevlendirildiği Milli Park Mühendisliklerine orman endüstri mühendisleri atanabilmiş, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü görevine, uzmanlık alanına bakılmaksızın müdürler getirilebilmiştir. Bu noktada işsizlik sıkıntısıyla yaban hayatı iş alanını kapmaya çalışan meslek grupları arasındaki rekabet de dikkat çekmektedir. Yetki yasalarıyla, yönetmeliklerle yaban hayatı yönetimini bir mesleğin tekeline almak yerine, aldığı lisans eğitimine ek, lisans üstü öğrenimlerle yaban hayatını tanımak, yönlendirmek için gerekli temel ve uygulamalı bilimlere hakimiyetini, istek ve hevesini kanıtlayabilecek göstergelere sahip kadrolarla kurumların donatılması gerekmektedir.

Şimdi tekrar yazının başlığına dönelim! Bir yavru ayının, bir insan yavrusunun ve bir yetişkin insanın hayatını kaybetmesinden söz eden bu haberde katil kimdir? Katil ayıdır, ***bak şu ayının yaptığına*** diyebilir miyiz? Yaşanan bu talihsiz olayın tekrar etmemesi için sorumluluk alma önceliğini ayıya bırakabilir miyiz? Veleve ki bıraktık, ***düşünebilen***, düşünebildiği için kendini eşrefi mahlukat veya ***şerefli canlı*** olarak adlandırmayı hak eden ***insansa***, sorumluluk neden ayıda demezler mi Adem babanın çocuklarına!

Sel gider kumu kalır!

7 Aralık 2015 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Kar geliyormuş! Gelir. Gelsin. Hep gelmedi mi? Takar kar lastiğini, paşalar gibi gezeriz! Kardan mı korkacağız. Ya Ruslar gazı keserseymiş! Kessin! Erzurumlu göstermedi mi çareyi? Tezek yakarmışız! Erzurum'u bilmem ama memlekette hiç tezek yakmadık biz! Kardan biraz anlarız, lastiğine de alışırız. Fakat tezek gerçekten düşündürücü! Mart ayına saklanan, kazma kürek bile yok ki İstanbul'da!

Ne demiş atalarımız: *sel gider kumu kalır!* Kalıcı olana bakalım, geçicilere takılıp kalmayalım. Ne olaylar gördü, ne badireler atlattı bu toprakların insanı! Şikâyetçi olmaya, enseyi karartmaya gerek yok! Kar da biter, Rus sorunu da çözülür diyebilirsiniz. Ama *sel meselesi* hiç de geçici görünmüyor! Pek sık gelir oldu!

24-25 Ağustos 2015 Artvin Hopa! Sel geliyor, yıkıyor ve gidiyor. 8 insanımız hayatını kaybediyor. 4 yaşlarında bir çocuğumuz kayboluyor! Haberlere göre çocuğun adı **Taha Su**. İşe bakın ki, büyükleri onca seçenek arasından aile adı olarak **Su** kelimesini seçmiş! Sen suya bu kadar önem ver, o evladını alsın götürsün! Üstelik selin oluşturduğu tehdidini gördüğün, aileni kurtarmak için yardım istediğin, yetkililerin varıp yetiştikleri bir anda, çocuğunu su alsın! Olacak iş mi bu? Sel Taha'yı alıp gitti ama geride evlat acısıyla baş etmesi gereken bir anne, baba, akrabalar bıraktı. Hani kumu kalırdı selin!

Bitti mi? Hayır. Henüz üç ay geçmiş aradan. 11-12 Kasım 2015 ve bu defa Artvin'in bir diğer ilçesi Borçka'dan sel haberi! 74 yaşındaki bir dede heyelan altında yaşamını kaybederken, 3 yaşındaki **Zümra Naz**, herkesin korkudan sığındığı, en güvenilir kabul edilen evinde, toprak altında kalarak hayatını kaybediyor. Üstelik daha bebek sayılabilecek bir

yaşta! İslanmıyorum diye sevindiğin, korkudan sığındığın, sel ulaşamaz diye güvendiğin evinin ikinci katı, heyelanla toprak dolsun ve daha bebek yaşındaki evladını alsın! Olacak iş mi bu? Borçka seli de gitti! Geride yine evlat acısıyla sınıanan bir aile kaldı. Hani kumu kalırdı selin!

Karlı kışın ardı, yağmurlu bahardır. Eriyen karlara eklenen bahar yağmurları, ıslanmış ve suya doymuş toprakla birleşince, sel de artar, heyelan da! Hopa, Borçka geride kaldı. Fakat gelecek baharla birlikte, belki aynı yerlerde, belki de yurdun başka bir parçasında seller karşımıza çıkacaktır.

Gaz meselesini Putin'le bir şekilde görüşür, hallederiz. Kar meselesini de polisimiz sıkı lastik kontrolü ile halleder! Ama gittikçe daha sık duyduğumuz selleri kiminle görüşeceğiz? İşte yazı bunun için yazılmıştır. Dostlar seli kiminle görüşeceğiz?

Atalarımız affetsin ama sel gidiyor kumu kalıyor benzetmesi tam oturmuyor gibi! Sel kimine kışlık odun taşırken, kiminin ocağını söndürüyor. Çocukluğum çay kenarında bir evde geçti ve sık sık sel gelirdi. Evi çaya yakın olanlar sulara karşı önlem almaya çabalarken, daha uzakta-kiler selden odun kapmaya, vahşi suları izlemeye gelirdi! Bazı fırsatçılar da sel suları çekilir çekilmez, dere yatağında gezinir, yukarı havzalardaki gömülerden gelebileceğini ümit ettiği altınları arardı! Onlara göre sel gider altın kalırdı!

Bir yerden diğerine vahşice akan seller, bilir misiniz ki, bizim neden olduğumuz *faýdaları* ve *malîyetleri* toplum içerisinde yeniden dağıtır, bölüştürür. *Selle birlikte kimilerinin faydası kimilerine malîyet olarak akar!* Hatta seller faydalananlarla malîyetlere katlananlar arasındaki dengesizliklerin eseridir bile denilebilir. Üstelik bu sözlerin sel fırsatçılarıyla falan ilgisi de yoktur. İş son derece teknik bir *kaynak tahsisi, kaynak yönetim kültürü* konusudur. Bu nedenle, selleri oluşturan dere havzalarının en üstlerinden başlayıp denize kadar bir tarama yapmadan, kimin alıp, kimin verdiğini görmeden, sel olayını anlayamaz, çözemeyiz.

Her derenin bir havzası vardır ve suyunun toplandığı alandan oluşur. İsterseniz irdelemeye havzanın en yukarisından başlayalım. Denizden yüksekliğine göre değişmekle birlikte, havzaların en üstünde bitkiler açısından ya ormanlar ya da alpin çayırlar vardır. Bu çayırlara Karadeniz'de yayla derler! Dereler buradan akmaya başlar.

Bu yaylaları ikinci konutlarla yapılaştırırsanız, aşırı otlatmayla çayırlarını yok ederseniz, turizm yapıyorum diye yeşilliklerini kurutur, yeşil yol inşa ediyorum diye bütünlüklerini parçalarsanız, yağmurla düşen damlalar aşağı havzaya daha büyük olarak ve daha hızlı gider! Siz yaylada otlatma planlarıyla, sürdürülebilir turizmle kısacası azıcık özen göstererek yaşamının **maliyetine** katlanmayarak çok **fayda** elde ettiğinizi düşünürken, düşen yağmur aşağıda sel ve heyelan olarak ortaya çıkar ve aldıklarınızın **maliyetini** aşağıdakilere yükler, faturayı keser! Kısacası; yayladaki otelcilikten kazansın diye aşağıdaki evini kaybetmiş olur! Yaylada hayvancılık yapan kontrollü otlatma külfetine/**maliyetine** katlanmasın diye şehirli arabasını sele verir! ***Yağmur aynı miktarda yağsa bile, yaylalar bozuluyorsa, sel de heyelan da artar!***

Ya ormanlar! Orman yapısının değişimi de yağmurla gelen suyun toprağa erişimini, yüzeysel akışa geçişini etkiler. Tepe çatısı toprağı tam örten bir orman yapısını yavaş yavaş seyreltirsenez, çok tabakalı bir yapı gösteren ormanı tek tabakalı hale getirirseniz, yağış aynı kalsa dahi, yüzeysel akış artar! Ormancı daha çok odun kesip satayım, **fayda** sağlayayım diye kapalılığı yok ederse, sel olma olasılığı artar. Ormancının daha çok odundan elde ettiği **fayda**, daha özel bir ormancılık uygulamayarak sağladığı **maliyet** tasarrufu, bayındırlık bakanlığına yıkılan köprü olarak döner, **maliyeti** diğer kurum öder! ***Yağmur aynı miktarda yağsa bile, sel, heyelan dikkate alınmadan orman yapısı yönetildiğinde risk artar!***

Havzanın yukarisından başlamıştık ya! Yayla bitti, orman gitti, tarım alanlarına geldi sıra! Hatta orman bitmeden, ormanı açtık, tarım yapıyoruz diye fındık diktik, çay ektik! Biraz mısır ve kara lahana da fena olmaz diyerek, ormancıyı aştık, tarlayı açtık ya! İşte bu tarım alanlarıyla sellerin, heyelanın ilgisi yok mu? Hiçbir tarımsal yapı ormanlar kadar

toprağı koruyamaz. Su akışını dengeleyemez. Özellikle heyelan yerlerinin resimlerine bir bakın! Ormanların açıldığı, altında veya üstünde küçük küçük tarımsal alanların olduğunu görürsünüz. Oysa ormanları açarak açığözce **faýdayı** kapmıştık. Fındık, çay satıyor para kazanıyor, lahana, mısır ekiyor karın doyuruyorduk! Az mı elde ettiğimiz **faýda**! Birilerinin tarım yapıp **faýda** sağlarken, parçaladıkları bitki örtüsünün şiddetlendirdiği seller, heyelanlar; örneğin belediyelere daha fazla drenaj kanalı inşası, daha çok kanal temizliği masrafı olarak faturayı keser, **maliyeti** ödetir! **Yağmur aynı miktarda yağsa bile, sel dikkate alınmadan bitki örtüsü değiştirildiğinde tehlike büyür!**

Fotoğraf 4: Trabzon Çaykara'nın Eğimli Arazisinde Bitki Örtüsü Değişiyor, Ya Toprak ve Su Dengesi? **Foto:** Süleyman Alkan

Derelerin havzalarında sadece yaylalar, ormanlar, tarım alanları yok ki! Köyler kurduk. Kasabalarımızı büyüttük. Dereler boyunca HES'ler yaptık, HES! Yollar yaptık, orman içinde köyler arasında hatta sahil yolları yaptık ve denize kadar erdik. HES yapma izni koparabilmiş olmanın

verdiği güvenle, inşaatlar sırasında dere yatağı nasıl değişmiş, sonu ne olurmuş pek düşünmedik. Güzergah seçimleri zaten sıkıntılı yollarımızın kestiği derelere; “bunun altından yeterli su geçer mi” demeden köprüler kurduk. Medeniyet getirdik, medeniyet! Yok mu bunların sellere ve heyelanlara etkisi.

Eğer bir yamaçtaki toprak kütlelerinin üzerine bir apartman dikerseniz, yük artar ve aşağıdaki toprak kayma eğilimi gösterir. Bir yamacın altını yol yapıyorum diye oyarsanız, üstteki toprak daha ağırlaşır ve kaymak ister! Dağılacak suları bir noktada toplarsanız, orayı oyar, taş toprak yığar bir yerlere. Sakin sakin aktığı yatağının yanında bir de taşkın yatağı bulunan derenin sınırları içine mahalle kurarsan, dere kadastrucu gibi sınırını bilir! Derenin taşkın yatağına ihtiyaç duyduğu zamanlarda ister istemez sel suyuyla mahalle halkının buluşması kaçınılmaz olur! Kıyılardan dere ortasına gittikçe bir kambur gibi yükselen, Karadeniz’in o güzelim tarihi taş kemer köprülerini sadece resim çektirirken hatırlayıp, neden ortası daha yüksek bu köprülerin demez, yeni köprüler yaparken aklına getirmezsen, su akış hattına paralel eksenli yapılar inşa edersen, yükselen sular köprüne takılır kalır. Takılan sular gücü yeterse köprünü yıkar, yetmezse köprü gerisinde taşkınlara neden olur!

Hopa’da da Borçka’da da böyle olmadı mı? Medeniyetimiz çamura battı, çocuklarımızı yuttu! Sonuç buydu ama neden böyle olduğu daha önemli! Vatandaş olarak evimizi yapacak arsayı seçerken ideal yeri mi aradık, yoksa ucuz - kolay erişilene mi? Kolayına kaçtık, sevindik. **Fayda** sağladık sandık ama sel evi alınca **maliyet** yine buldu bizi! Nüfusu artan vatandaşımıza yerleşme riskleri oluşturmayacak arsalar üretmek zahmetli, **maliyetli** geldi. Plansız, programsız yerleşilen yerlere imar verdik, seçmen kazandık, **faйдalandık!** Az maliyet çok fayda! Köprüleri, menfezleri, az **maliyetle** gerçekleştirilebilir şekilde projelendirdik. Yolları evrensel mühendislik standartlarında yapmak yerine, “akıllı kalkana kadar aptal oğlunu evlendirirmiş” deyip, ucuzcu bir yaklaşımla yapıverdik! İş bitiriciliğimizle övündük. Daha az bütçeyle/**maliyetle** daha çok **faйдa** üretiyoruz sandık! Sonra, yol mu dere mi belirsiz bir yerde devrilen itfaiyemizden Taha Su’yu sele verdik! Riski unuttuk ve aynı yere birden fazla

köprü yapma **maliyetine** neden olduk. Köprü yapım maliyetlerinden kaçalım derken, kapanan yollar nedeniyle ulaştırılamayan hastalarla can, mallarla para kaybettik! **Yağmur aynı miktarda yağsa bile, seli, heyelanı dikkate almadan yerleşim alanlarını genişletir, kentlerini büyütürsen ne evladına ne yaşlına sahip çıkabilirsin!**

Dostlar, tekrar soruyorum. Seli kiminle görüşeceğiz? Yaylacıyla mı? Ormancıyla mı? Karayollarını köprüleri yaptıranla mı? Yoksa evlere ruhsat veren, imar planları yapan belediyelerle mi? Valiyi çağırırsak, AFAD'ı arasak, asker helikopter uçursa, hatta polis denetim yapsa, sel ve heyelandan yırtabilir miyiz?

Nasıl ki fen bilimlerinde **yoktan var, vardan yok olmaz** kuralı geçerliyse, ekonomide de görmemekte ısrar ettiğin, görmek istemediğin **maliyet** yok olmaz! Katlanmak istemediğin, hatta kazanç bellediğin **maliyet** bir başka yer veya zamanda, fatura edilir! Faydalananlar maliyeti hep başkalarının ödeyeceğini sanabilir. Fakat başkasına fatura etmek bir kural değildir. Bazen **yaylada kazanç** bildiğini **sahilde maliyet** olarak yine sen ödersin. Bugün **kazanç** saydığın, yarın yine senin ödeyeceğin **maliyet** olur! Acaba bunun için midir ki “sel gider kumu kalır” sözlerini, bazıları “kişi ettiğini bulur” sözleriyle tamamlar? Üstelik sorun Hopa veya Borçka'ya özel değildir ve ortak kültürümüz halini almış durumdadır!

Vilfredo Pareto'yu (1848-1923) bilmem duydunuz mu? Refah ekonomisi yazınına **Pareto Optimumu** anlayışını kazandırmıştır. Pareto optimumuna göre “*bir değişim toplumun diğer bireylerinin durumunu kötüleştirirseniz bazı bireylerin durumunu daha iyileştiriyorsa bu değişim etkin bir değişimdir*”. Konumuzla ilişkilendirirsek; arazi kullanım şeklimizde yaptığımız değişiklik (yeşil yol inşa etmek, HES yapmak, tarla açmak, orman kurmak .. vb) örneğin turizm yapanlara kazandırırken hayvancılık yapanlar kaybediyorsa, HES'ten birileri kazançlı çıkarken, köylü mağdur oluyorsa, belediyeniz kazanırken bayındırlık idareniz kaybediyorsa iktisaden etkin bir kaynak tahsisi yapmıyorsunuz, varlıklarınızı yanlış yönetiyorsunuz demektir!

Seller ve heyelanlar; yollarımızı yararak, köprülerimizi yıkarak, evlerimizi çamurla doldurup, evlatlarımızı alarak iktisadi yanlışlarımızı görsel hale getirmiştir. Bu ülkenin kurumlarında Pareto'nun yaklaşık yüz yıl önce söylediklerini anlamış, hayata aktaracak yaklaşımları geliştirmiş tek bir refah ekonomisti kalmadı mı acaba? Hadi Pareto optimumu tutturamıyoruz, optimuma en yakın kaynak tahsisini hedefleyemez miyiz?

Evet, yağın yağmurun miktarı zamanla değişir. Ama toplum da, nüfusuyla, değerleriyle, tekniğiyle, kültürüyle değişir. Toplumdaki değişime bakmadan, neyi nasıl yaptığını sorgulamadan sorunu sadece doğada aramak, suçu “yağın yağmur” miktarına yıkmak da bir **maliyet** yıkma yaklaşımı değil midir?

Yık maliyeti diğerine! Geçerli yaşam ilkemiz bu mu oldu acaba? Olayı bütünleşik göremeyen, benden bize geçemeyen, kurumsal yapımızın, “seçmen, aday, mühendis, yönetici hiç fark etmez”, kısa dönem çıkarlara odaklanmış kişiliklerimizin hiç mi etkisi yok bu sorunda? Kiminle görüşecekmişiz seli!

Kumu mumu bilmem! Hopa ve Borçka'da yaşananlar gösterdi ki, **sel gider evlat acısı kalır**. Acısını paylaştığımız Taha'nın, Zümra Naz'ın ailesi yaşadı bu acıyı. Belki yarın biz ..

Devret bakalım o acı maliyeti, kime devredebileceksin?

İğneada'da nükleer santral

30 Ekim 2015 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Bilir misiniz İğneada ismi nereden gelir?

Geçmiş yazılarımızı bilenlerin hatırlayacağı merhum Orhan Uyanık; hem bir İğneada'lı, hem de bir İğneada sevdalısı olarak yazdığı **Benim Cennetim İğneada** kitabında, İnegazi'den söz eder. 1452 yılında bu yerin İnegazi tarafından fethedildiğini anlatır ve İğneada ismi ile İnegazi'yi ilişkilendirir.

Bilir misiniz İğneada neresidir?

Trakya'nın Karadeniz sahilini göz önünüze alıp, Bulgaristan sınırına doğru ilerlediğinizde, sanki balık oltasının kancasına veya iğnesine benzeyen bir körfezi görürsünüz. İğneada işte o doğal limandaki bir belde-dir. Adındaki iğnenin bu görünümünden geldiği de söylenir. Ama İğneada bir ada değildir! İsmindeki ada, beldenin her iki yanında yer alan **Mert** ve **Erikli** gölleri ile bu göllere su getiren Madara gibi derelerin zaman zaman beldeyi bir ada gibi göstermesinden gelir.

İğneada çevresinde Mert ve Erikli gölleri dışında; Saka, Pedina ve Hamam gölü de vardır. Pedina denize en uzak gölken, Mert, Erikli ve Saka gölleri zaman zaman deniz ile birleşir. Resimden de göreceğiniz gibi Mert gölü ile Karadeniz ince bir kumul bandı ile ayrılmış durumdadır. Bu durumu Saka gölünde de görebilirsiniz. Erikli'deki durum, araya giren İğneada-Limanköy yolu nedeniyle biraz farklılaşmıştır ama ekolojik işlev devam etmektedir.

Göllerdeki su seviyesi toprağın suya doyması, karların erimesi ve bahar yağmurlarıyla en yüksek seviyeye ulaşır. Su seviyesinin artması; göller çevresindeki ormanların bir kısmının su içerisinde kalmasına neden

olur ve Longoz ormanı veya subasar orman olarak adlandırılan nadir bir ekosistemin oluşmasını sağlar.

Fotoğraf 5: Mert Gölü ve Karadeniz Ekosistemlerinin Birleştiği Yer, Arada Kumul, Arkada ise Orman Ekosistemleri, **Foto:** Kenan Kaya

Günümüz dünyasında Longoz ormanlarının görülebileceği birkaç yerden biridir İğneada! Fakat su seviyesindeki değişim sadece ormanları değiştirmekle kalmaz! Gölleri de değiştirir. Sular yükselince göl bildiğimiz Mert'i, Saka'yı, Erikli'yi Karadeniz'den ayıran kumul bandını **PAT-LATIR** ve tatlı sularla tuzlu suyu, göl ekosistemi ile deniz ekosistemini buluşturur. Bu patlama, aslında ayrı bir ekosistem olan *kumullarda* da değişimlere neden olur. O nedenle İğneada çevresi orman, göl, sulak alan, kumul ve deniz ekosistemlerinin iç içe geçtiği çok ender bir ekosistemler birliğidir. *Ekosistemler çeşitliliği* beraberinde *tür çeşitliliğini* de getirir.

Gerçekten de Longoz ormanlarındaki tür çeşitliliği diğer ormanlardan daha fazladır. İki ayrı meşe, iki ayrı gürgen, kayın, dişbudak ile kızılbaş gibi boylu ağaç türleri Longozlarda görülür. Ayrıca bu ormanlar sarılıcı bitkilerle (üç tür), ormanların alt tabakasını oluşturan alçak boylu ağaç

ve çalı formundaki bitkiler (13 tür) açısından da zengindir. Ormanlardan tatlı sulara doğru gidildikçe bitki çeşitliliği farklılaşır. Tatlı su çevrelerinde 19 farklı bitki tespit edilmiştir. Özellikle Hamam Gölü içerisinde görülen *Traça natans* bitkisi hem Bern Listesinde, hem de Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabında “Zarar görebilir (VU)” kategorisinde yer alan ve bu türün ülkemizdeki en iyi örneği olarak dikkat çekmektedir.

Kıyı kumulları esasen tatlı ve tuzlu su ekosistemleri arasındaki hassas denge üzerinde bulunmaktadır. İğneada kumullarında dokuz bitki çeşidi belirlenmiştir. Bu bitkilerden *Centaurea kilaea* ve *Silene sangaria* endemik, bir başka deyişle sadece ülkemizde yer alan türlerdir.

İğneada bölgesinde Bern sözleşmesi kapsamında 8, VU statüsünde 7, endemiklik özelliğine sahip 2, EN tehdit altında (EN) statüsünde 2 türün olduğu kanıtlanmıştır.

İğneada Longozlarının bir başka önemi, gölleri ve sulak alanları ile göçmen kuşlar için yaşamsal bir konaklama alanı olmasından ve uluslar arası göç yolu üzerinde yer almasından kaynaklanmaktadır. Bu alan özellikle bazı su kuşları (balıkçılar, kazlar, ördekler su tavukları ve yağmurcunlar), yırtıcılar (kartallar, şahinler, doğanlar ve deliceler) için önemli bir üreme alanıdır. Önemli sayıda su kuşu ve yırtıcı için İğneada sonbahar göçünde geçiş yoludur. Bilmem siyah leylek olduğunu daha önce duydunuz mu? İğneada’da bildiğimiz beyaz leyleklerle birlikte yaşar ve bu habitatların yok olması veya bozulması, aralarında siyah leyleğin de bulunduğu pek çok kuş türünün varlığını tehlikeye atmaktadır.

İğneada ormanları pek çok memeli ve sürüngen de ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede; Bern sözleşmesine göre “kesinlikle korunması gereken” Akdeniz foku, su samuru gibi 18 tür, gelincik, kokarca, ağaç sansarı gibi “korunması gereken” 15 tür yaşar. Yöredeki oluklu kertenkele ve yeşil kertenkele kesinlikle korunması gereken sürüngenler olarak dikkat çekmektedir.

İğneada balıkçılıkla da anılan bir beldedir. Gerçekten de İğneada da kalkan mersin’e palamuttan morinaya kadar uzanan çok geniş bir tür

çeşitliliği görülmüştür. Orman, göl, sulak alan, kumul ekosistemlerinden geçerek denize ulaşan su; denizlerdeki balık çeşitliliğini de artıran bir işlev görmüştür.

İşte Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sayın *Ali Rıza Alaboyun*'un 14 Ekim 2015 günlü “*üçüncü nükleer santral için Kırklareli İğneada bölgesinde arkadaşlarımız yoğunlaşıyorlar. Muhtemelen üçüncü santrali de orada kurmak niyetindeyiz*” şeklindeki beyanatına konu olan İğneada burasıdır!

Aslından devletin İğneada ile ilgisi Sayın Alaboyun'un belirttiği çalışmalarından çok daha eskilere dayanır. İğneada bölgesinin zengin ve verimli ormanları devletçe işletilir ve geliri devlete aittir. Hal böyle olmasına rağmen, yukarıda açıkladığımız tür çeşitliliği devleti, odun hammaddesi üretiminden yer yer vazgeçmek zorunda bırakmıştır. Alanın çeşitli parçaları 1978 yılından beri Yaban Hayatı Koruma Alanı, 1988 yılından bu yana, Saka Gölü Longozu Tabiatı Koruma Alanı, 1991 yılından beri de Doğal Sit Alanı ve 2007 yılından beri Milli Park statülerine sahiptir.

Türkiye’de en kapsamlı araştırma ve incelemelere dayanarak milli park ilan edilmiş yer neresidir diye sorulduğunda, *İğneada Longoz Ormanları Milli Parkı*’dır, denilebilir. İğneada’da bir milli park açma kararı alınmadan çok önce, dönemin Orman Bakanlığı **Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi** isimli bir proje hazırlamıştır. Bu proje Birleşmiş Milletler’in küresel ölçekte ve insanlığın ortak sorunu olarak görülen problemlerin çözümü için kaynak oluşturmak üzere kurduğu GEF (Global Environment Fund) fonuna sunulmuş ve 8.2 milyon dolarlık bir **hibe bütçe** ile ödüllendirilmiştir. Türkiye ise bu projeye 3.3 milyon dolarlık bütçe eklemiştir.

Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetim projesi kapsamında Türkiye’nin İğneada, Camili (Artvin), Sultansazlığı (Kayseri) ve Köprülü Kanyon (Antalya) bölgelerinde çalışılmıştır. 2000-2006 yılları arasında; İğneada’nın bitki dünyası, hayvanlar alemi, doğa toplum ilişkileri ayrıntılı olarak incelenmiş, olası sorunlarla ilgili yönetim planları hazırlanmış ve sahanın yönetimi için en uygun statünün Milli Park olacağına karar verilerek, bu saha 2007 yılında oluşturulmuştur.

Sayın Alaboyun'un İğneada'da nükleer santral kurma düşüncesi, bu çalışmalar nedeniyle, aynı hükümetin Orman ve Su İşleri Bakanı'nı da yakından ilgilendiren bir beyanattır. Bu nedenledir ki Orman ve Su İşleri Bakanı Sayın Veysel Eroğlu "*birincisi İğneada'yla ilgili orada yapılan çalışmalar bizim koruma alanında yani milli parkların koruma alanında değil. İkinci olarak şu anda böyle bir talep de böyle bir müracaat da yok. Sayın Bakanımız sadece burada böyle bir çalışma yapıldığını ifade etmiş. Ama bizden herhangi bir talep yok. Bu konuda herhangi bir çalışma da henüz bize intikal etmiş değil*" diye bir açıklama yapmak zorunda kalmıştır.

Sayın Alaboyuna'a göre "*arkadaşları İğneada bölgesinde yoğunlaşmış*" Sayın Eroğlu'na göre ise "*henüz bir talep de müracaat da yokmuş*". Sayın Alaboyun'a göre üçüncü santral "*muhtemelen İğneada'da kurulacakmış*", Sayın Eroğlu'na göre ise **olmayan başvuruya konu çalışmadaki yer** "*milli park içinde kalan bir yer değilmiş*".

Doğrusu daha oluşmamış bir talebin kuruluş yerini parsel bazında dahi bilebildiği için Sayın Eroğlu'nun ülke konularına hâkimiyetini takdir etmek gerekir! Ama nükleer santral işi milli park dışında da gerçekleşse, tüm sahada yaratacağı etkilerin eksiksiz değerlendirilmesi gerektiğini de hatırlatmak zorunludur.

Bir yerde bir milli park açmak dahi, o bölgedeki hem ekosistem ilişkilerine, hem de sosyal düzene müdahale etmek demektir. Devlet yıllarca odun hammaddesi üretilen ormanları milli park ilan ederken, odun üretim işinde çalışan orman köylülerini, ormandan odun dışı ürün olarak toplanan mantar toplayıcılarını, avcıları, tur operatörlerini .. vb. ya mevcut sistemin dışına itmiş ya da gelir açısından mağdur etmiştir. Bu mağduriyeti gidermek üzere; küçük hibe programlarıyla gelirsiz kalanlara yeni iş kazandırmaya çalışmış, bir strateji olarak **ekoturizmi** geliştirici girişimlerde bulunulmuştur. Bu nedenle İğneada'da eskiden beri var olan av, deniz, kum turizmi doğa turizmine dönme eğilimine girmiştir!

Ekoturizm kültürel ve doğal değerleri keşfetmek, bu değerleri yaşayarak hissetmek üzere evinden çıkarak seyahat etmeye yönelmiş kişilerin yaptığı bir etkinliktir. Doğaya ve kültürel değerlere zarar vermeden, bu

değerler hakkında bilinç ve farkındalık yaratarak yerel kalkınmaya hizmet eden ekoturizm anlayışının oluşması, korunan alanlar için önemli bir fırsattır ve sadece korunan alan içerisinde yapılmamalı aksine çevresine de yayılmalıdır! Hatta ve hatta çoklukla çevrede, zorunlu hallerde korunan alan içerisinde yürütülmelidir.

İğneada Longoz Ormanı Milli Parkı için hazırlanmış yönetim planları incelendiğinde, haklı olarak, Demirköy ilçesinin tamamının kapsam alanına alındığı görülmektedir. Bu nedenle Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın İğneada Nükleer Santralini "*milli park sınırı içinde kalmıyor*" diye geçiştirmesi mümkün değildir!

Sayın Alaboyun'un beyanatu ile bir tartışma daha başlamış oldu. Bakalım bu tartışmada ne inciler dökülecek! ***Biraz radyasyon doğaya da iyi gelir, mutasyonla çeşitlilik daha da artar*** incisinin kimden çıkacağını, doğrusu merakla bekliyorum! Ekoturizm de neymiş, ***nükleer santrali görmeye gidenler olacak ve bölge kalkınacak*** şakalarına bile hazırım! Yeter ki, bilimin yol gösterici olduğu, saydam tartışma ortamı yok olmasın!

Bugün 30 Ekim, iki gün sonra 1 Kasım ve yeni bir seçim var. Yeni meclis üyelerini mi belirleyeceğiz, yoksa yeni yaşam biçimimizi mi seçeceğiz? Göreceğiz!

Haydi seçmeye, haydi nükleer santrale karar vermeye ..

Ali dede!

18 Mart 2015 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Ali dede de bugün mü şehit olmuştu acaba?

18 Mart Çanakkale şehitler günü diyoruz ama acaba Ali dede ne zaman hayatını kaybetmişti?

Ali dede, babam Sabri'nin dedesi aslında. Yani dedem Mehmet'in babası.

Kalkınmadan nasibini alamamış fakir Anadolu'nun; doğumda annesini, savaşta babasını kaybetmiş, öksüz ve yetim Mehmet'inin, hiç görmediği babasıdır Ali dede. Yani benim büyük, kızımın ise dedesinin dedesidir Ali!

Çanakkale şehitlerinden biri olan Ali, Bugün Sakarya ilinin, o zaman İzmit vilayetinin bir kazası olan Geyve ilçesindeki Melekşe Oruç köyünde Rumi 1305 yılında doğmuş. Veya biz öyle sanıyoruz. Çünkü aile rivayetidir ki bizimkiler “yukarı vilayetlerden” buralara gelmişler. Yukarı vilayetler Kafkaslardır diyen de var, Romanya tarafını gösteren de!

Aslında çok da önemi yok nereden geldiğimizin. Bu topraklarda kim bir yerlerden gelmemiş, bir yerlere gitmemiş ki! Bizimkiler de onlardan bir örnek. Dedelerimiz üç erkek kardeş gelmişler Sakarya'ya. Üç kardeş; eş çocuk, ana, baba olmadan birlikte geldiklerine göre, bir dert attı onları yurtlarından anlaşılan!

Üç kardeşin biri, onlardan ayrılıp Geyve'nin Saraçlı köyüne gitmiş, fakat eş, ev, ocak sahibi olamadan ölmüş. Diğeri İstanbul'a gelmiş ve bakırcılık yapmaya başlamış. Bizim üniversitenin, İstanbul Üniversitesi'nin duvarlarının dibinde, bu amca-dedenin torunları varmış. Fakat ne onlar beni bilir, ne ben onları!

Ali dede Melekşe'de kalanın devamı. Nüfus kayıtlarına göre İbrahim oğlu ve Rumi 1305 doğumlu. Fakat Ali dedenin babası İbrahim dede, yukarı illerden gelen üç kardeşten Melekşe'de kalan mıdır, bilmiyoruz. Ailedeki tapulardan 1880'lerde Melekşe Oruç'ta mülk sahibi olduğu anlaşılıyor. Ama bu mülkler babaannelerden de gelmiş olabilir. Kısacası bizim erkek tarafı, ne zaman yukarı illerden gelmiş kesin bilmiyoruz!

Ali dedenin doğum tarihi olan Rumi 1305 yılı, Miladi 1889 veya 1890 yıllarına karşılık geliyor. Doğum gününü bilsek sorun çözülecek ama onu da bilmiyoruz. İbrahim veya büyük olasılıkla onun babaları yukarı illerden gelmişler ve Sakarya'ya yerleşip, babaannelerin sülalesi ile birleşmişler. 1889 veya 1890'da da Ali dede doğmuş.

Ali dede ne zaman askere alındı, nerelerde savaştı bilenimiz yok. Boyu posu nasıldı, hiç fikrimiz yok. Hiç görmediği için olsa gerek, oğlu Mehmet'in babasının görünümünü anlattığını da hiç duymadık. Belki dedelerinden duymuştur fakat birine anlatmış mıydı, en azından ben bilmiyorum. İri kıyım Mehmet dede babasına çekmişse eğer, Ali dedenin de oldukça yapılı biri olması, büyük olasılıktır.

Çanakkale şehitleri kayıtlarına göre, Geyve askerlik ocağından gelme, 1305 doğumlu, İbrahim oğlu Ali isminde, 72. Alay 9. Bölükte bir asker varmış! Ama ilginçtir, 72. Alayın Urfa yöresinden toplanmış askerlerden oluştuğunu yazanlar da var! Öyleyse bizim Geyve'li Ali'nin ne işi var 72. Alayda?

Ali dedenin birliği meşhur 57. Alayla birlikte Conkbayırı mevkiinde savaşmış. Hani Atatürk'ün komuta ettiği, hani ***ben size taarruz etmeyi emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum*** dediği askerler var ya onlarla birlikte Conkbayırı taraflarındaymış!

Kayıtlara göre Ali dede 1331 yılında, daha 26 yaşındayken şehit olmuş. Aile lakabı olarak İbrahimogulları yazmışlar. Ailemizin bu isimle anıldığını hiç duymadım. Belki baba adından dolayı, şehadetten sonra uydurulmuş da olabilir!

Ali dedenin şehadeti, Atatürk'ün ölmeyi emrettiği o an gerçekleşmişse eğer, ölüm tarihi 18 Mart 1915 demektir ve tam 100 yıl önce, diğer Mehmetçiklerle birlikte Ali dede de, hayata gözlerini yummuş olmalıdır.

Tarihçilerin anlattığına göre 26 yaş o dönem askerler arasında oldukça “olgun ve deneyimli” bir yaş. Lise talebelerinin, onbeşliklerin askere alındığı zamanda 26 yaşında bir askerinin ilk savaş görevi Çanakkale olmasa gerek! Kim bilir Çanakkale öncesi nerelerde hangi savaşlarla uğraştı ve en nihayetinde Çanakkale’de son nefesini verdi Ali dede. Belki de bu tecrübe nedeniyle, 72. Alay gibi deneyimsiz ve yeni askerlerden oluştuğu iddia edilen bir birliğe verilmişti! Belki de bir er değil, onbaşı veya çavuştu Ali dede. Bildiğimiz tek gerçek, oğlu Mehmet’i de, bugün sayısı yüzleri aşmış torunlarını da görmeden 100 yıl önce dünyadan ayrıldı!

Fakat daha acısı, yakın zamana kadar bu satırları yazan torun dahi, Ali dedeyi sadece bir efsane olarak aile büyüklerinden duyar, pek de inanası gelmezdi! Bugün orman olmuş, galiba Tarakçıgözü’ndeki tarlanın hemen üstündeki pınarın, Ali dedenin suyu olarak anıldığını duymuştu ve aslında somut bir iz olarak sadece o kalmıştı Ali dededen akılda!

Ta ki geçen yaz Çanakkale Şehitliği’ni yeniden ve kaçıncı gezi olduğunu unutmuş bir şekilde gezene kadar. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı yönetimi şehitler arşivini elektronik olarak sorgulanabilir hale getirmiş. Baba adına, doğum yerine ve askerlik şubesine ait bilgilere sahipseniz, yakınınızla ilgili özet de olsa, var olan bilgiye hemen erişebiliyorsunuz. Bu sorgulama için milli park idaresine kadar gitmenize de gerek yok! Lütfen Milli Parkın kurumsal web sayfasını (<http://gytmp.milliparklar.gov.tr/gelibolu/AnaSayfa/duyurular.aspx?sflang=tr>) bir ziyaret edin. Ama önce halen yaşayan aile büyüklerinden hep duyduğunuz aile şehitlerinize ait, artık ne kadar kalmışsa var olan bilgileri toplayın. Bakın bakalım dedeniz neredeymiş! Web sayfasındaki sorgulamanın henüz çok pratik olmayışı sizi ümitsizliğe sevk etmesin sakın. Şehit yakınlarının yoğun talebi yetkililerin hızla bu hizmeti iyileştirmelerini sağlayacaktır! Talep edin ki arz oluşsun!

Ali dedenin birliği olan 72. Alaya ait özel bir şehitlik henüz yok. Fakat Milli Parkta çalışan uzmanlar 57. Alay temsili şehitliği olarak düzenlenen yamacın kuzey doğusunda gerçek bir şehitliğin yer aldığını, 72 Alay şehitlerinin de burada yattığını düşünüyor. Ali dede büyük olasılıkla, Fotoğraf 6'da görülen anıtın sağ arkasındaki ağaç istikametinde yer alan sırtın üstlerine yakın bir yerde yatıyor!

Fotoğraf 6: 57. Alay Şehitliği,
Foto: Süleyman Alkan

1915'de şehit olan dedelerimiz yüz yıldır oradalar. Artık Anzak'ların atalarına verdikleri önemi birbirimize anlatıp yakınmayı bırakmanın zamanı gelmedi mi? Nerede Sakarya Meydan Muhaberesinde, Dumlupınar'da şehit olanların torunları? Buldunuz mu dedelerinizi veya geri dönebilen dedelerinizin savaş meydanlarında bıraktığı kardeşlerini?

Gelibolu yarımadası Tarihi Milli Parkı ziyaretçilerle sahanın bütünleşmesini sağlayacak çok önemli bir uygulamayı başlatmış! Bence yollardan, otoparklardan, hatta ve hatta ziyaretçi merkezlerinden de önemli bir farklılık yapmış! Bunu diğer tarihi milli parklarımızdan da bekliyoruz. Bu gibi Milli parkların yöneticileri sadece çevre düzenlemesine odaklanmamalıdır. Ziyaretçilerin mekanlarda kendilerinden bir şeyler bulması asıl hedef olmalıdır. Bunun için de daha fazla araştırma, daha fazla açıklayıcı, bilgilendirici hizmet gerekmektedir.

Ali dede; yüz yıl sonra da olsa teşekkür ediyoruz sana ve arkadaşlarına. Tarlaların orman oldu ama pınarın hala kurda kuşa su veriyor. **Bıraktığımız onur** ise her geçen gün daha da büyüyor. Torununun çocuğu seni bildi, torununun torunu da öğrendi. Eminim sonrakiler de sadece öğrenmeyecek, sizlerden ve mücadelenizden, ilham alacaktır.

Lafın kısası, sizlere layık olmaya çalışıyoruz diyeceğim ama bugünlerde biraz başımız eğik, yüzümüz kara!

Affedin!

Maksat domuzluk olmasın!

6 Kasım 2014 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Geçen yıl da duymuştuk İstanbul boğazını yüzerek geçen yabancı domuzları.

Habercilere göre “ilk kez gözlenen” bir olaydı ve haber değeri taşıyordu. Bu nedenle televizyonlarımızdan, Sarıyer açıklarında yüzen domuzları izlettiler bizlere.

Görgü tanıklarına göre Asya yakasından, Avrupa’ya geçmiş domuzlar. Habercilerin konuştuğu yaşlıca tanıklar, hiç böyle bir olaya şahit olmadıklarını, zaman zaman orman tarafından domuz indiğini, ama denizden çıkarma yaparını hiç görmediklerini söylüyorlardı!

Ama bu yıl da domuzlar denizden çıkarma yaptılar!

Üstelik sık sık yaşanan bir olay haline gelip, haber değeri taşımama kaygısıyla mıdır bilinmez, bu defa daha güneye, daha popüler mekanlara inmeyi denediler

Fotoğraf 7: İstanbul Bebek Sokaklarında Gezen Bir Domuz, (www.milliyet.com.tr, 05.11.2014)

Bir tanesi Tarabya sahiline çıkmayı başardı. Fakat yakalanmaktan kurtulamadı. Şanslıymış ki “hayvan sever” birileri yakaladı ve linç edilmekten kurtuldu. Hatırlarsanız Erzincan’da dere içinde kısırılan bir Ayı taşla-

nararak, adeta linç edilmiş ve öldürülmüştü. Ama Tarabya'lı domuz, haberden öğrendiğimize göre, ayakları bağlı bir vaziyette Belgrad ormanına götürülmüş ve serbest bırakılmış! Ne de olsa taa Asya'dan Avrupa'ya yüzmeyi başarmış bir domuz! Avrupa yakasında da insanlık ölmedi ya.

Tarabyalı domuz olayı bir istisna derken, bu defa Bebek'te denizden bir domuz daha çıkmaz mı? Bebek'li domuz, Tarabya'lı kadar şanslı değilmiş anlaşılın. Önce üç ayrı arabanın tamponundan nasibini alıyor ve ardından bir bahçede sıkışıp kalıyor. Büyükşehir Belediyesinin veterinerlik birimlerince uyuşturularak, yakalanıyor ve Bebek gibi nezih bir yerden alınıp, yuvası olduğu söylenen ormanda “*özgür*” bırakılacak denilerek, götürülüyor.

Yüzen, denizden gelen yaban domuzu haberleri çoğaldıkça, insanımız “bu yıl deniz iyi lüfer yapmadı ama domuz fena değil” diye dalga geçmeye başladı bile!

Özellikle bilim ve doğasever çevrelerden bazıları da konuyu hemen Üçüncü Köprü inşaatıyla ilişkilendirdi. Ama işin bu boyutunu pek ciddiye alan yok gibi. Ormanlar konusunda duyarlı kitleler, köprü ve bağlantı yolu inşaatlarıyla yabanıl yaşam alanlarının (habitat) tahrip olduğu, parçalandığı, bu nedenle hayvanların yeni yaşam alanları arayışına girdiklerini dile getirdikçe, olayın magazin boyutu sanki daha bir öne çıkıyor! Nedense, yaban hayatı ve ormanlar konusunda çalışanların uyarılarını duymak, inşaat – habitat bozulması – hayvan davranışlarında değişim ilişkisini kurmak istemiyor gibiyiz.

Gazete haberlerinden öğrendiğimize göre konu İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinin Ekim ayı gündemine de getirilmiş. Fakat domuzların, Asya'dan mı, yoksa Avrupa'dan mı yüzmeye başladıkları daha çok merak uyandırmış!

Zaten ne zaman köprü, havaalanı, vb. yatırımlarla, yeşil alan ilişkileri tartışılrsa, iktidardakilerin yapmak istediklerini eleştirenler “*ideolojik yaklaşmak, siyaset yapmak, dış mibraklardan beslenmek ve ekonomi bil-memekle*” suçlanmazlar mı?

Öyleyse biz de ideolojik yaklaşımdan, siyaset yapmadan ve dış mihrakların kuklası durumuna düşmeden **yüzen domuz** hadisesine, tam istedikleri açıdan yaklaşalım. 2013'te bir, 2014'te ise, şimdilik üç yüzen domuz olayı! Önce Sarıyer, ardından Tarabya ve Bebek. Kuzeyden güneye domuz akımı!

İşte sorumuz: *Bu domuzlar neden, durduk yerde boğazda yüzme meraklısı oldular? Neden, her geçen gün daha fazla sayıda domuz, kuzeyden güneye doğru bir yüzme eğilimine girdiler? Niçin ormanları bırakıp, denizlere indiler ve nereye yüzüyorlar?*

Lütfen yanıt veriniz ama siyaset yapmayınız. Hayvanları kullanarak siyaset yapmak yakışmaz! Hayalci olmayınız. Doğa kadar insanı da düşününüz. Yurdu düşünüyorum derken dış mihrakların emellerine hizmet etmeyiniz! Bunlara dikkat ettiğinizde göreceksiniz ki işin ardında neler var neler!

Yanıt 1, Evrimsel yaklaşım: Domuzlar evrim geçiriyor olabilir. Darwin de demiyor muydu bazı hayvanların denizden karasal yaşama geçtiğini. Bu defa karadan denize geçiyor olamazlar mı? Bilmiyor muyuz doğanın boşluk kabul etmeyeceğini! Akdeniz foku denizlerimizde kalmayınca, domuzlar bu boşluğu doldurmak üzere denizde yaşamayı seçmiş olabilir! Biraz sabırlı olursak, birkaç bin yıl sonra, Boğaziçi deniz domuzunu literatüre kazandırabiliriz. Hadi adını da şimdiden koyalım, *Sus scrofa bogazicii!* Olayda abartılacak bir durum yok yani! Hatta domuzların doğanın çöpçüleri olduğunu bilenler, deniz kirliliğine çözümü bulduğunu da hemen kavrayacaklardır!

Yanıt 2, Komplocu yaklaşım: Aslında ortada domuz göçü falan yok! Köprülerden, yollardan rahatsız olan ve siyaseten iktidarla başa çıkamayanlar, domuzları ormandan toplayıp, toplayıp denize atıyorlar. Sonra da işbirlikçi medyayı çağırarak haber yapıyorlar. Bekleyin göreceksiniz, bunların arkasındakileri! Elbet gerçekler ortaya çıkacak, biraz sabırlı olun ve projelere zaman tanıyın yeter!

Yanıt 3, Külyutmaz yaklaşım: Dikkatli vatandaşımız hemen görecektir bölgedeki insan tacirlerinin faaliyetlerini. Daha birkaç gün önce küçük bir teknede 24 kişi Romanya'ya kaçak gitmeye çalışırken Boğazın hemen çıkışında ölmedi mi? Adam başı 7000 Avro vermişler. Bu paranın peşindeki kaçakçılar dikkatleri Karadeniz'deki kaçak göçmen faaliyetlerinden uzaklaştırmak için, domuzları kullanıyorlar! İnsanlar domuzla odaklanmışken, yeni kaçakçılık peşindeler! Bunlar insan tacirlerinin domuzları.

Yanıt 4, İlahi yaklaşım: Bildiğiniz gibi, domuzlar dinen mundar hayvanlardır. İnançlı kişiler domuz yemezler ve bu hayvana sempati duymazlar. Bu topraklarda bizi domuz yemeye alıştırmak isteyenler zamanında çıkmıştır. Hatta ismi lazım değil bir yazar, insanımızın protein açığını gidermek için domuz yetiştiriciliğinin teşvik edilmesini öneren yazılar bile yazmıştır. Şimdi de aynı senaryo gündeme alınmak istenmektedir. Denizde yaşam mücadelesi veren domuz görüntüleriyle, bu mundar hayvana sempati duyulması isteniyor. Ardından da zaten protein değeri çok yüksek falan diyecekler. Algı yönetimi yani, yemezler!

Yanıt 5, İnsan merkezli yaklaşım: Bilirsiniz, bazı insanlar vardır ki sürekli zarar peşindedir. Yaptıklarından hiç hayır çıkmaz. Biz bu kişilerin yaptıklarını nasıl adlandırırız? Domuzluk olsun diye yapıyor, demez miyiz? İşte bu domuzlar da binlerce yıldır yaşadıkları ormanları, sırf domuzluk olsun diye terk ediyorlar. Hayvanın fitratında var domuzluk! Açıklama aramaya ne gerek var? Görüldüğü yerde vurulmalı, vatandaşımız bu muzır hayvana karşı uyarılmalı, eğitilmeli, gerekirse silahla donanmasına destek verilmelidir!

Bilmem ki, siz yukarıdaki yaklaşımlardan hangisine inanırsınız? Bu yanıt veya yaklaşımların hepsi de **sadece şaka olarak dikkate alınabilecek** açıklamalardır. Sadece gerçekler karşısında kıvırtmak demektir ve biliyor musunuz *domuzlar doğaları gereği kıvırtamaz!* Bilimsel hiçbir değeri yoktur bu yanıtların. Ortalama bir zekayla bile üretilebilir!

İşi magazine çekseniz de, görmemezlikten gelseniz de, yüzen domuz olayı İstanbul'un kuzeyindeki ormanlarda yaptığınız projelerle ilgilidir!

Değerli okuyucular, ister bilim insanlarını dinler, isterseniz yukarıdaki yaklaşımlara benzer sığılıkları bilgiççe anlatan kişilere inanırsınız!

Ama domuzlar hiç de domuzluk olsun diye bir eylem yapmazlar. Beslenmek ve üremek temel güdüleriyle hareket ederler. Bu noktada tıpkı insan gibi, et de, ot da yerler. Bütün gün toprağı karıştırıp yiyecek bulmaya uğraşırlar. Aslında bu eylemleriyle orman topraklarının işlenmesine de ciddi katkı yaparlar. Örneğin kayın ve meşe ormanlarının altında kalın bir yaprak tabakası bulunur ve bu tabaka tohumların toprakla buluşmasını engeller. Kayın ve meşe ormanlarının gençleşmesinde bir çimlenme sorunu yaratır. Yaban yaşamının olduğu ormanlarda ise bu sorun, biraz tohum karşılığı domuzlarca bedavaya çözülür. Yaşam alanları işgal edildiği için tarlalara gitmek zorunda kalanlar insan için zararlı olabilir fakat kendi ekosistemi içerisinde domuz hiç de işlevsiz bir yaratık değildir.

İşin bir de diğer yanı bulunmaktadır. Dinen caiz değil dence, mahalle korkusundan itiraf edilmese de, Anadolu'da etini tüketen az değildir. Domuz avcılığında para gelirse orada da dini uygunluk pek hatırlanmaz. Atalarımız ne demiş: domuzdan bir kıl bile koparmak kardır!

Domuzların içlerinden ne yüzmeye, ne de Tarabya'ya gitmeye hevesli olan çıkmaz. Bebek'te görüntülenmekten kazançları da yoktur domuzların. **Olay tamamen bir yaşam mücadelesidir.** Ekranlarda gördüğünüz domuzlar, kaybettikleri yaşam alanlarının yerini alabilecek yerler bulmak üzere, doğal yeteneklerini zorlayan bir mücadeleye girdiklerini herkese gösterdiler.

İyi niyetli insanımız ise, gördüğü yerde katletmek yerine, onları yok etmekte olduğumuz ormana tekrar bıraktı! Tıpkı bir hapisane kaçacağını yakalayıp, insanlık namına asmayıp, ekmek, su dahi bulunmayan aynı hapisaneye tekrar tıkar gibi! Bir yandan yaşam alanını yok edip, diğer yandan *öldürmedik, ormana bıraktık* demek ne kadar tutarlıdır insanlık adına?

Domuz veya diğer yaban hayvanlarının hikâyesinin sonu aslında ma-lumdur. Orman yok edildikçe, kaplumbağa, köstebek gibi bazı hayvanlar

hiç gözümüze görünmeden yok olmayı kabul ederken, domuz gibi mücadele edebilen yaban hayvanları çıkış yolları aramak için bahçelerimize, tarlalarımıza, yollarımıza, denizlerimize, daha sık çıkmaya devam edecekler. Taa ki soyları tükenene kadar.

Kendini gösteren hayvanlar aslında bizim için bir uyarıdır, yaptıklarımızı değerlendirmek için bir fırsattır. Hayvanlar yaşam savaşı veriyorlar, yaşam! Ama asla ne domuzluk yapıyorlar, ne de insan olmaya çalışıyorlar.

Ortada bir “domuzluk” olduğu kesin ama bu insanın mı, yoksa hayvanın mı, doğasına daha yaklaşıyor, bilinmez!

Belki bir gün magazinden bıkar, dayatılan düşüncelerin esaretinden, egemenlere zaman kazandırıcı münazaralardan kurtulur ve gerçeği bulmak için tartışırız!

Umut işte...

Bir Orhan Uyanık Vardı!

14 Şubat 2014 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Ve 22 Şubat 2010'da kaybettik. Sürekli *şifa aramak* üzere geldiğini, bu nedenle pek sevmediğini belirttiği İstanbul'da! Hem de bir tıp fakültesinde. Günümüz korkulan hastalıklarına göre, son derece sıradan gibi görünen böbrek taşı alım ameliyatının ardından, aramızdan ayrıldı **Orhan Uyanık!**

Orhan Uyanık İğneada'lıların sevdiği, Trakya'da tanınan bir insandı. 1953 yılında Kırklareli ili, Demirköy ilçesinin, İğneada'sında doğmuştu. Üniversite, askerlik, sağlık gibi zorunlu nedenler hariç, neredeyse ömrünün tamamını "*benim cennetim*" dediği bu sahil kasabasında geçirmişti.

Orhan'ı ilk defa 2001 yılında İğneada'ya yaptığım bir ziyarette görmüş-tüm. Sahildeki, babadan kalma kahvehanesine tesadüfen girmiş ve maç izlemiştik. Latin Amerika tarzı beyazlı, yeşilli, çiçekli gömleği ve top sakalıyla diğer İğneada'lılardan hemen ayrılıyordu. Kahvehanesi de ilginçti. Masaların ayakları plastik bir sepetin içine sokulmuştu! Sanırım **Orhan** çöplerin yerlere atılmaması için, kalıcı ve güçlü bir mesaj vermek istediğiydi. Zira **Orhan** mesaj vermeyi severdi. Kahvehanenin bir duvarını, yaz güneşinin zararına karşı çocuk ve yaşlıları uyaran duyurulara ayırmışsa, diğer duvarda, hırçın Karadeniz dalgalarının yüzme deneyimi zayıf insanlar için ne kadar tehlikeli olduğunu hatırlatan ifadeleri görebilirdiniz.

Doğrusu bu ya, ilk kahvehane ziyaretinde sıra dışı biriyle karşılaştığımı fark etmiş, ama Orhan'dan öğrenebileceklerimin çeşitliliği ve derinliği aklıma bile gelmemişti.

Daha sonra, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Birleşmiş Milletler'in Küresel Çevre Fonu'ndan mali destek alarak, İğneada

ormanlarında Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi'ne başladı. Bu projenin çeşitli adımlarında, fakülte ve ÇEKÜL adına görevlendirildim.

Fotoğraf 8: Orhan Uyanık Limanköy'de Çok Sevdiği Trak Tipi Yapılarına,
Foto: Kenan Kaya

Projenin özellikle ekoturizm, odun dışı orman ürünleri, hakla ilişkiler kapsamlı işlerine akademik olarak destek veriyor, yöre ormancıları ve öğrencilerimle yerel araştırmalar yapıyorduk. Yerel halktan bilgi almayı gerektiren her konuda, karşımıza kaynak kişi olarak **Orhan Uyanık** çıkıyordu. Kimileri tarihçi, kimileri yerel doğa bilgilisi, kimisi de kültür adamı olarak **Orhan**'ı kaynak gösteriyordu.

Kahvehanesini pek çok defa, bilgi alma amaçlı ziyaret ettik. Gördük ki bizim ilginç kahveci, okumaya meraklı bir kitap kurdu! Hatta Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi mezunu. Fakat ne iktisatta, ne de ticarete mahir biri! **Tam bir gönül adamı!** Çocukla çocuk, ihtiyaçla ihtiyar. Ormandaki tavşanın da, sokaktaki sahipsiz köpeğin de dostu. Hani

köpeklere ver elini derler ya! **Orhan** “ver bir öpücük” diyor ve kahvenin önünde pinekleyen sokak köpekleri Orhan’ın yanağını kokluyordu!

Orhan Uyanık, üniversiteden mezun olur olmaz İğneada’ya dönmüş. Kahvehane işletmeciliği, orman işçiliği benzeri işlerle ailesini geçindirmeye çalışmış. İş alanı farklılaşsa da; tarih, kültür ve doğa merakı hep olmuş. Evinin bir odasını, kahvehanesinin yazıhanesini kitaplık, arşiv karışımı bir hale sokmuş!

Orhan Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetim Projesi boyunca bizlerin önemli bir bilgi kaynağı oldu. İğneada’lıların tarihiyle ilgili amatörce topladığı bilgileri hiç kıskanmadan verdi. Yöre halkının kültürüyle ilgili bildiklerini paylaşmakla yetinmeyip, bizimle birlikte araştırmacılığını da devreye soktu ve saha çalışmalarına katıldı. Proje süresince, ilgili uzmanlar; orman, doğa, ekosistem, turizm, kalkınma halka ne anlattılarsa en hevesli dinleyen yine **Orhan** oldu.

Hatta öğrendiklerini yöre insanıyla tartışmaktan çekinmedi. Komşuları bazen onu “**projecilerle birlik olmakla**” suçlasa da, **Orhan** doğa ile toplum dengesinin ne olduğunu anladı ve tarafını akli ve vicdanına gördü. Proje tartışmalarında İğneada’lıları, Demirköy’lülere hiç unutmadı, hep savundu! Ama hiçbir zaman ucuz halkçılık yapmadı! Belki bu nedenden dolayıdır ki, çok hak etmesine rağmen, İğneada’nın hiçbir zaman belediye başkanı da olamadı.

Hiç unutmam; Güneşin Aydemir, Zeynep Boratav ve ben, Hamam gölü çevresine araziye gideceğimiz bir gün, **Orhan** gönüllü yerel rehberlik yapmıştı bizlere. Biyolog Güneşin bir deneme yaparak, ağaçkakan çağırmaya kalktı! Fakat başarılı olamadı. Ya yörede ağaçkakan yoktu ya da köylüler gibi ağaçkakanlar da bizi dikkate almak istememişti. Bunu gözlemleyen **Orhan**; bizden sonra, İğneada’lılarla birlikte ormana gittiklerinde de aynı denemeyi yapmış. Köylülerinin “**kuşçularla gide gele, sen de kuş kafalı oldun**” diye kendisine çıkıştıklarını, fakat daha ilk denemede bir ağaçkakan geldiğini ve onlara “**var mı kuşa söyleyeceğiniz, aktarırım**” dediğini **Orhan** keyifle anlatırdı.

Şüphesiz olay kahramanı ağaçkakan sadece **Orhan**'ın saygınlığını kurtarmamış, köylülerin gözünde “kuşçuların” itibarını da yükseltmişti! **Orhan**'ın keyif aldığı bu olay benim için çok öğreticiydi. Katılımcı bir biçimde doğayı yönetmek istiyorsanız, dışarıdan getireceğiniz uzmanlarla yapacağınız **“farkındalık”** uygulamaları, hiçbir zaman doğal bir süreç içerisinde verilen mesajlardan daha güçlü olamıyor. Bir toplantı yaptık, iki afiş astık diye farkındalık hemen oluşmuyor! Mesajlarınızı doğal bir biçimde verebilecek, yerel elçilerinizin olması gerekiyor ki biz bu elçimizi, **Orhan Uyanık**'la bulmuştuk.

Gerçekten de **Orhan Uyanık**, küresel bakışların yerele aktarılmasında, fahri bir elçi haline gelmişti. Korunan alanla ilgili sorumluluklar almak üzere İğneada'da bir dernek kurulmalı dedik ve **Orhan, İğneada Doğal Ekosistemi Koruma ve Bölgesel Yaşamı Destekleme Derneği**'nin kurucusu, başkanı, ana güç kaynağı oldu. İğneadayı ziyaret edenler, yerel kültür, doğa, tarih konularında bilgilenebileceği bir kaynağa ihtiyaç duyar dedik, Orhan **Benim Cennetim İğneada** kitabını yazdı. Longosların suyunu almak istediler, **Orhan** suyumuz çalınıyor diyenlerin önderiydi. Limandır, çimento fabrikasıdır, nükleer reaktördür, İğneada'nın denizi de balıkçılığı da tehdit altına girdiğinde, **Orhan** bu konularda paneller düzenleyenlerin içindeydi!

Oysa doğa **Orhan**'a çok da cömert davranmamıştı! İlk kızının sağlık sorunlarıyla uzun süre uğraşmış fakat evlat acısını yaşamaktan kurtulamamıştı. Çernobil denilen bela, ikinci evladının sağlığını da olumsuz etkilemişti. Bütün bunlara rağmen, neden ben demeden, toplumun anlayışsızlıklarına küsmeden, sorunlarıyla sevgiyle, mizahla, sanatla mücadele etmeyi bilmişti. Belki de **Orhan**'dan öğrenmemiz gereken en önemli ders de buydu!

Türk sanat müziğini güzel söyler, mizahı severdi. Zehirli mantar konusunda, **“her mantar yenir ama bazıları sadece bir defa yenilebilir”** esprisini sık yapar, boş konuşanlara, boş işlerle uğraşanlara yerel deyimlerden

“*haydi Kakara’ya kombalak¹ toplamaya*” sözünü hatırlatmaktan hoşlanırdı.

Orhan Uyanık, yaşça büyüğümdü. İlk zamanlar resmi bir saygı gereği, “Orhan bey” diye hitap ederdim. Bilgi ve mücadelesini görünce, resmi saygıya ek olarak, bir sevgiyi de hak ettiğini düşünüp, “Orhan abi” demeyi tercih etmiştim. Zamanla hislerini, duygularını da tanıdığımda, yaş farkını bir yana atıp, **arkadaş, dost** olmak istedim ve **Orhan** demeye başladım. O ise içten bir “**hocam**” der ve kaçamayacağım sorumluluklar yüklerdi bana.

İlk tanıdığımda dağınık bir yazıhanede elle tutulmuş notları olan biriydi. Bilgisayar bilmezdi! Bir dostunun hediye ettiği, eski bir bilgisayarla önce düz yazılar yazmaya, ardından power point sunumlar hazırlayıp, okul okul longoları, İğneada ekosistemlerini anlatmaya başladı. Önce ne zaman yayınlanacağı bilinmeyen, düzensiz notlara sahip biriyken, kitap yazarı, ardından sanal alemde blog yazarlığına geçti. Bir yetişkin için kısa sürede atılmış büyük adımlardı bunlar!

Orhan’ın sevgili eşi Ferhan hanım emekli olmuş, kahvehaneyi yenileme ve turizm alanından düzenli gelir elde etme imkanı doğmuştu. Ağrı veren böbrek taşlarından da kurtuldu mu, artık yeni yaşam biçimi yerli yerine oturacaktı! İğneada yürüyüş yollarını tüm özellikleriyle açıklayan bir kitap ile İğneada Kuşları’nı sesleriyle birlikte tanıtan bir el kitabının hazırlıklarını yürütürken kaybettik **Orhan**’ı! Çok özliyoruz!

Cenazesi bile farklıydı. Elllerinde pankartlarla ilkokul öğrencilerinin en önde yürüdüğü, bayram geçidi gibi kaç cenaze korteji gördünüz siz? Orhan’ın seminerler verdiği, Karadeniz’in hırçın dalgalarından, kızgın güneşten koruduğu öğrenciler unutmamıştı **Orhan** amcaı. Kaç cenaze namazında hocanın çevreci mesajlar verdiğine tanık oldunuz bu ülkede? Hoca efendi, **Orhan**’ın ardından “ey cemaat, merhuma zaman zaman kızdınız ama korumaya çalıştığı doğayı size bıraktı ve gidiyor” derken,

¹ Kakara İğneada’da bir mevkinin, kombalak ise yerel halkın Meşe’lerde görülen mazılara verdiği addır.

pek de dindar sayılmayan, alkole düşkünlüğüyle bilinen bir dostu ise imama “**Orhan** için geldim, bir daha da gelmem, kendine pay çıkarma” diyordu!

Ey doğal kaynak yöneticileri, ey yerel idareciler *farkında* mısınız çevrenizdeki **Orhan**’ların! Sizin kasabanızdaki, sizin ilçenizdeki **Orhan**; Ali, Veli, Ayşe, Fatma .. hangi kimlikte çevrenizde dolaşıyor? Biliyor musunuz, tanıyor musunuz onları?

Doğal kaynak veya korunan alan yönetiminde stakeholder, paydaş veya adına her ne diyorsanız deyin, içtenliksiz ilgi grubu analizleri yapmak pek moda oldu. Oysa bu analizleri moda olduğu için değil, yerel *insan değerlerimizi* keşfetmek üzere yapmalısınız! **Orhan**’ları; belediye başkanları, muhtarlar, imamlar, öğretmenler arasında belki bulabilirsiniz. Ama çoklukla idarecilerimiz atamaya, halkımız seçmeye layık bulmaz **Orhan**’ları. Partilerimiz aday belirleme çalışmaları yapar fakat **Orhan** gibiler pek giremez listelere! Huysuz bulunurlar genellikle!

Orhanların ne ihale almak, atamaları etkilemek, nüfuz ticareti yapmak gibi hedefleri vardır. Ne de her yeni atananı; hayırlı olsunlarla ziyaret etmek, hediyelere, yemek davetlerine boğmak gelenekleri bulunur. Orhanlar sizi bulmaz, siz bulmalısınız onları! İğneda gibi Türkiye’nin en köşesinde de olabilirler, Anadolu’nun bağrında da!

Farkındalık yaratmak için, farkında olmak gerekir. Evet, söyleyin bakalım kimdir sizin köyün **Orhan**’ı?

Avcı Kardeş, Avcı Kardeş!

6 Ocak 2014 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Bir duyduk ki, son **Anadolu Leoparını** (*Pars, Panther*) bilerek veya bilmeden öldürmüş olabilir mişiz! Daha varlığını kanıtlayamamıştık oysa. Ardından, **suçluluk duygusuyla olsa gerek**, bizimki midir diye sorgulamaya başladık. Öyle ya, bizimki değilse, son olanı vurmamış olacak ve içimiz rahatlayacaktı.

Uzmanlar incelemelerini tamamladı da rahatladık. İran Leoparımız! Varsın ölsün, bize ne! Zaten adama saldırmış. Öyle ya, insan canından daha önemli diyecek halimiz yok! Olay kapanabilir biz de rahat rahat, halen Anadolu'da Leopar yaşıyor mu diye "muhabbet" etmeye devam edebiliriz. Sorana da geyik muhabbeti yapıyoruz deriz ama Ala Geyik de kalmadı bu topraklarda haberimiz yok!

Bilir misiniz, Ala Geyiğin ana vatanı Anadolu'dur. Bu topraklardan dünyaya yayılmış hatta Yeni Zelanda gibi ülkelerde çiftlikleri kurulmuştur. İçiniz rahat etsin diye yazıyorum, bir gün **"ya bu ormanlarda niye hiç hayvan yok"** diye merak ederseniz, son örneklerden bazılarının postlarını MTA müzesi gibi yerlerde saklamayı başarabildik! Bazıları da başka ülkelerde yaşamlarını sürdürüyorlar fakat **"göçmen işçi"** olarak bu toprakları terk etmediler. Katliamdan kaçtılar, kovuldular. Yani olsa olsa, **"sığınmacı, mülteci"** sayılırlar artık!

Dicle nehrinin kıyısında katledilen panter de İran'dan veya Kafkaslardan bize iltica etmiş ama yanılığını hayatıyla ödemiş bir hayvan çıkmadı mı?

Şimdi sıra Vaşak'da! Hani avcılarının veya avcı geçinenlerin, ne olduklarını bile bilmeden, çekip üzerine ateş ettikleri, hani sonra **"yav ne biçim**

hayvan bu” diyerek, resimler çektirip, paylaşım sitelerinde “**sosyalleştikleri**” gariban hayvan var ya, işte o Vaşak'da! Son haber Burdur'dan geldi. Meğer oralarda, yolların parçalandığı habitatlarda, trafik kazası mağduru olmadan yaşayabilmiş bir vaşak varmış! Fakat bir gün yolu bir maden bekçisinin oralardan geçmiş. Büyük olasılıkla küçük fare veya tavşan peşinde karnını doyurmaya çalışmış. Ama “adam çekmiş vurmuş” onu da! Üstelik Anadolu'da kalmış son vaşak olabilir mi, avı yasal mıdır, eti yenir mi, postu değerli midir demeden. Sadece öldürme güdüsünün esiri olarak ve sadece “**nasıl olsa yakalanmam**” güvencesiyle!

Farkında mısınız, benzer haberlerden geçilmez oldu! Bir gün Leopar, diğer gün Vaşak, bir başka gün, Mezgelerde veya Toy kuşu! İnsanın artık uçana, koşana ateş eder hale geldi. Yok mu bunun hukuku? Yok mu bunun ahlakı? Yok mu bu garibanların sahibi?

Fotoğraf 9: Sivas Dağlarında Bir Vaşak,
Foto: Aykut İnce

Bu noktada, hiç kimse, ülkemizde uygulanan av yönetiminden falan söz etmeye kalkmasın!

Biz de biliyoruz, yırtıcıların olmadığı ekosistemlerde, bazı popülasyonları dengede tutmak için avcıdan yırtıcı olarak yararlanılabileceğini. Ama, daha

hayvanı teşhis edemeyen, biyolojisini bilemeyenlerin, envanter de yapamayacağını biliyoruz. Bir bölgedeki toplam hayvan sayısını “tahmin etmenin” popülasyon envanteri anlamına gelmediğini, yaş sınıfları, cins dağılımları bilinmeyen popülasyonlar hakkında “**avlanılabilir hasıllara**” karar verilemeyeceğini, akıl edebilecek kadar doğal kaynak planlamasından haberimiz var!

Daha yaban hayvanı ile av hayvanı farkını anlayamamış kaynak yöneticilerinin bulunduğu bir ülkede, av yönetiminin ne kadar yapılabileceğini

kestirebilecek kadar, yönetsel yapıyı tanıyoruz. Bu eksiklikleri tamamlamadan, Türkiye’de av yönetimi falan olmaz! Yaptığını söyleyenler, kendi inansın önce.

Açıklama yapıyorum bilgiçliğiyle, hiç kimse Merkez Av Komisyonu Kararı falan demesin!

Mevcut hukuk normlarına uyanın meşru olabileceğini nereden çıkarıyorsunuz? Bu komisyon üyelerinin av yönetimi için gerekli verilere sahip olmadan, hangi yerde hangi hayvanların avlanabileceğine nasıl karar verdiklerini bir açıklayabilir misiniz? Bir kişi bu komisyona atanınca, zihnine envanter verileri, hem de güncel olarak aktarılmış mı oluyor? Siz de biliyorsunuz ki, komisyon üyelerinden her yıl bazı yerleri ve hayvanları “ava açmaları talep” edilir. Hatta sosyal baskı var falan denilerek bu kararları almaya zorlanırlar. Kimseyi kandırmayalım! Yapılan iş hukuki olabilir ama akla ve mantığa uygun değildir, vicdanlarda yeri yoktur! Bu nedenle meşruiyeti de olamaz.

Mevcut durumu savunmak adına, hiç kimse ne ata geleneğinde, ne spor yaptığından ne de insanımızın savaştı karakterini koruduğundan söz etmesin!

Atalarınız size düşküne vurulmaz demedi mi hiç! Bu toprakların hayvanı artık “düşkündür”. Yaşam mücadelesi değil, soyunu sürdürme mücadelesi vermektedir! Kökü kuruyor kökü!

Spora gelince, iş sporsa neden atıcılıkla yetinmiyorsun avcı kardeş! Git bir poligona, at istediğin kadar. İlla bir canın mı alınması gerekiyor spor için? İş sporsa, neden bazı batılı ülkelerdeki gibi, eline ok alıp çıkmıyorsun ava? Hem ata geleneği sürer hem de birazcık ahlak içerir. Avının doğal yetenekleriyle seninkiler yarışır da görürüz ne kadar sportmen olduğunu. Yok, illa son model bir otomatik tüfek alınacak ve rambovari bir edayla, etrafa saydırılacak. Sorunun kaynağı bir çeşit tatminsizlik mi yoksa!

Savaşçılığa gelince, ordusuna sahip çıkamayanları avcılık da koruyamaz, bunu bilesin! Derdin ulusal savunmaysa eğer, yaban hayvanları üzerinde

yapacağın talim bir hiçtir artık! Güne uymalısın. Çözüm yaban hayatı değil, teknoloji geliştirecek ARGE'dedir!

Hiç kimse "ama av ekonomisini de düşünmek lazım" demeye kalkmasın!

Evet, avcı silah alır, seyahat eder, bazen konaklar, .. ve bütün bunlar için para harcar. Onun harcadığı para birilerinin de geliridir. Örneğin silah tüccarlarının geliridir. Örneğin ulaştırma işi yapanların geliridir. Örneğin avlanma tezkeresi veren devletin geliridir! Bütün bunlar da bir ekonomi yaratır.

Ama bu ekonomiyi yaratmanın başka yolları da vardır. Silahın yerine bir fotoğraf makinesi verirsiniz avcının eline, öldürmez ama kameraya hapseder hayvanı! Üstelik kılına zarar vermeden. Hem de aynı hayvanı kadraja oturtabildiği sürece, bu işi tekrarlayarak! Bu da benzer ekonomiyi yaratır. Bunun ekonomisi kısa dönemde üç aşağı beş yukarı aynıdır, hatta uzun dönemde avcılıktan bile karlıdır! Aynı hayvan pek çok kişiye hizmet verir fakat hiçbirinin malı olmaz. Hayvanın tükenmesi de söz konusu değildir. Hayvan akşam işten dönercesine, yavrularına ailesine kavuşarak yıllarca yapabilir sizin foto modelliğinizi! Fotoğraf çekmek için de seyahat etmek gerekir, bunun için de konaklama yapılır. Belgesellerini bile çekmek isteyenler çıkar ki ekonomiyse bu da ekonomidir!

Bu söylediklerimize av etleriyle oluşan aile ekonomisinden söz ederek dudak bükecekler de olabilir. Gerçekten eski dönemlerde insanımız av hayvanıyla besleniyordu ama avcı göçebe toplumdaki tarım devrimine geçeli on bin yıl olmadı mı? Anadolu tarım ve hayvancılığını bitirip, yabanıl hayatta kalabilmiş üç beş hayvanla insanımızın karnını doyuracağını düşünenlere ancak "batık tüccar eski defterleri karıştırmış" denilebilir! Tarım ve hayvancılığını batıranları, kendisi kurtarılmaya muhtaç yabanıl yaşamın üç beş kilo eti hiç kurtaramaz.

Efendiler, yaban hayvanlarının tüketim dışı değerler de üretebileceğini görün artık! Tüketim dışı değer, yok etmeden de faydalanmak demektir. Hatta ve hatta bir kullanım söz konusu olmasa bile, bu hayvanlar insanlık için "kullanım dışı değerler" üretir. Eğer seyretmekten büyük

keyif aldığınız bir kuşuyu evladınızın da görmesini arzu ediyorsanız, eğer müziğinizden çok zevk aldığınız bir bülbülü torununuzla birlikte de dinlemek sizin için önemliyse, siz “**miras değeri**” ne önem veren bir olgunluktasınız demektir ve yabanıl hayat sizin için miras değerleri üretir! Yok etmeyin bu değeri!

Bugün postuna ihtiyaç duymadığınız bir ayının sizin için bir değer ifade etmediğini düşünebilirsiniz. Ama ayı, kış boyunca uykuda kalıp biyolojisini koruyabilen bir hayvandır. Acaba uzun uzay uçuşlarını insan da, tıpkı ayı gibi uykuya dalarak yapabilir mi? Eğer böyle bir merakınız varsa, önce ayıdan nasıl uyunur ve uyanılır onu öğrenmek gerekir. Ayı var oldukça, bizim de bunu öğrenebileceğimiz bir **seçenek** var olacaktır. Ayının varlığı bizim için “**seçenek değeri**” taşır.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Siz kokmaya biraz yüz tutmuş eti yerseniz gıda zehirlenmesine maruz kalırsınız ama ne Akbaba'ya ne de Çakal'a bir şey olmaz! Çakal'ın varlığı, gıda zehirlenmelerine karşı canlı vücudunun alabileceği önlemleri öğrenebilme **fırsatıdır**. Yılan sizi sokarsa ölürsünüz ama Kirpi bu zehre karşı çözümü bulmuştur. Kirpi var oldukça, zehrin vücut içerisinde sorun olmaktan nasıl çıkarılacağını öğrenebileceğimiz bir **seçenek** de duracaktır ortada! İşte bunun için biyolojik çeşitliliğin artık bir **seçenek değeri** olduğunu kabul ederiz. Yok etmeyin bu değeri!

Varlık değerinden hiç söz etmiyorum. Biliyorum ki hadiseye **insan merkezli**, hadi daha süslü tanımlayalım, **antroposentrik** bakmayı seviyor Anadolu'mun insanı. Ama bilmeli ki miras değeri de, seçenek değeri de **insan merkezli değerlerdir** yani sizin içindir, kendin için korumalısın diyoruz!

Ne yazık ki, ülkemizde yaban hayatı yönetimi yok, ama av turizmi var! Bir kara avcılığı kanunu var fakat sağlayabildiği sürdürülebilirlik, hak getire! Sorumlu kurumlar oluşturulmuş, ancak istenen etkiyi verebilecek yapıya kavuşturulamamış. Bilgi düzeyi, çoklukla biyolojik temelli, belirli türlere odaklanmış, flora fauna ilişkilerini açıklamaktan uzak durumda

ve bütünleşik habitat yönetimi için gerekli teknikleri üretmeye uygun değil!

Avcı kardeş, avcı kardeş; vurduğun hayvan, türünün son örneği olabilir ve sen de bu hayvanın kökünü kurutan kişi olarak tarih önünde lanetlenebilirsin!

Avcı kardeş, avcı kardeş; yıllarca ses çıkarmadan fakat hoşnutsuzca sizleri izleyen pek çok kişi adına yazıyorum “çek namlunu ağzı var dili yok gariplerin üzerinden, öğren artık yabanıl yaşamla medeni bir ilişki kurmayı, bizim de hakkımız var o hayvanlarda”, yetti artık!

Yürü git ...

ODTÜ'de Var Bir Orman!

2 Aralık 2013 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Ama ne orman?

Bozuna da, kırına da inat, bozkırın ortasından çıkan bir orman! Ne çıkması, insan emeğiyle, insan bilgisiyle, üreten toplum kültürüyle, yoktan var edilmiş bir orman!

Dahası var. Ayrım gözetmeksizin, tüm insanlığa ve diğer canlılara hizmet etmeyi seçmiş bir eğitim-öğretim kurumuyla bütünleşmiş bir orman!

Aslında orman ve eğitim kurumu kadar birbirine yakışan, başka hangi kavramlar, başka ne var ki! İlk bakışta orman; ağacını kesene, pikniğe gidene fayda sağlar diye düşünülür. Üniversite de öğrencisine faydalıdır denilebilir. Ama ormana hiç gitmeyen bile; ister oksijeninden, ister suyundan, ister iklim iyileştirmesinden, özetle tüm üretilenden pay alır. Üniversite de öyle değil midir? Sadece öğrencisine mi faydalıdır? ODTÜ'de (Orta Doğu Teknik Üniversitesi) okumasan da, okuyandan faydalanırsın. ODTÜ mezunu olmasan da, üretilenleri, keşfedilenleri görür, ülkemizin üretimi diye gururlanır, ben de yapayım istersin. Kolay iş midir umut verebilmek!

Ormanı kurmak da, eğitilmiş bir toplum yaratmak da “dünden bugüne” yapılacak işler değildir. Sabır ister. Bugünün adamı olmaktan çok, geleceğin, kuşaklar ötesinin **insanı** olmayı gerektirir. Herkesin harcı değildir!

Geçmişte de, üniversite ve orman kelimelerini birlikte duyduk. Ama ODTÜ örneğindeki gibi duymadık. Hatırlayın, ağaçları kesip, ormanı açıp, üzerine özel veya devlet üniversitesi kurmak istedikleri için, bu

kavramlar sık sık gündemimize giriyordu. Üniversite kuruyorum diye, kamu yararı oluşturuyoruz diye ormanın üstüne yerleşiyorlardı!

Ama ODTÜ örneği farklı! Eskişehir'deki Anadolu Üniversitesi ve Adana'daki Çukurova Üniversitesi'yle birlikte Ankaralı ODTÜ; ne ormanın üzerine oturdu, ne de ormanı yedi! Aksine, bu üniversitelerimiz yerleşkelerinde ormanlar kurdular ve yetişmiş binlerce gençle birlikte, ülkemize bir de orman hediye ettiler. Tam da bir eğitimciye yakışır biçimde, sessiz, yavaş, derinden ve sabırla çalıştılar. Bir **kamu yararı** oluşturmak için, bir **kamu maliyeti** oluşturmadan üretmeyi bildiler! Bu kurumsal deneyimler olmasa, neredeyse üniversiteleri ormanları azaltan müesseseler diye bilecektik! Meğer zamanla **orman kuran üniversitelerden, ormana yerleşmeyi marifet bilen üniversiteler** dönemine geçmişiz!

Bugünlerde Ankara'da malum, bir yoldur gidiyor! Ortada bir mi, yoksa birden fazla mı yol var, o bile belirsiz. Bir başkan ODTÜ karşı derken, bir bakan ama ODTÜ de izin vermişti diyor! ODTÜ'den "şöyle olursa" izin vermiştim açıklamaları geliyor. Ankara Büyükşehir Belediyesi gece operasyonları düzenliyor. Mahalle halkı protesto ediyor. Polis teyakkuzda. Başbakanlık ise eşgüdüm görevini unutmuş, herkesten çok taraf. Kısacası, hiç de normal olmayan bir durum var ortada!

Üniversiteliyiz ama ODTÜ'lü değiliz. Ormancıyız ama bu ormandan sorumlu değiliz. Zaten İstanbul'da yaşıyoruz, Ankara'nın sorunundan bize ne! Olay tamamen kamu kurumları arasında ve tarafsız kalmalıyız desem gerçekten bu olaydan kurtulur, gerçekten tarafsız olur muyuz? Yazar veya okur olarak nedir rolümüz bu olayda?

Bu sorunun yanıtlarını verebilmek için ODTÜ ormanı ile ilgili bazı temel bilgileri hatırlamak gerek!

Türkiye Ormancılar Derneği'nin (TOD) Orman ve Av isimli bir dergisi var. Daha çok ormancı meslektaşlar arasında okunan bu dergide, ODTÜ ormanı ile ilgili pek çok makale ve anı yayınlanmıştır. Derginin takipçileri bilirler ki, ODTÜ ormanı aslında Atatürk'ün Ankara'da orman kurulması vasiyetinin parçasıdır. 1956 yılında TOD'nin 17. ge-

nel kurulunda, Ata'nın vasiyetinin yerine getirilmesi kararı alınır ve yer olarak ODTÜ yerleşkesi seçilir. 1957 yılında ODTÜ ile bir protokol yapılır ve ağaçlandırmanın planlanması, uygulanması ve fidan tedarik işlerinin dernekçe karşılanması, dikim ve bakım masraflarının ODTÜ tarafından üstlenilmesi kararlaştırılır. 1960 ihtilali bu ağaçlandırma çalışmasını destekler ve TOD - ODTÜ, sivil toplum – kamu ortaklığının daha da güçlenmesine yardım eder. Orman Genel Müdürlüğü'nün (OGM) ağaçlandırma masraflarını üstlenmesi sağlanır.

O dönem ağaçlandırma çalışmalarını yöneten Orman Yüksek Mühendisi Ahmet Tarhan'ın anılarından öğrendiğimize göre¹, sahanın iklim kısıtlarını gözetken özgün toprak işleme ve dikim teknikleri kullanılarak, ağaçlandırmalar gerçekleştirilir. Türk ormancılarının tasarımı olan bu özgün tekniklerdir ki, bozkırda orman kurmaya fırsat verir. Fidan bulmakta büyük sıkıntı çekilir. Ahmet Tarhan'ın belirttiğine göre; fidan sıkıntısını bilen Prof. Dr. Hikmet Birand, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nin 2000 karaçam fidanını, bu ağaçlandırmaya vermiş ve “Ankara'da orman kurma” sevdasına katılmıştır. Sonraki yıllarda OGM desteğiyle yürütülen ağaçlandırmaları, ODTÜ zamanla içselleştirerek devam ettirmiş ve hatta bünyesinde bir “Ağaçlandırma ve Çevre Düzenleme Müdürlüğü” kurarak, kurumsallaştırmıştır. Farklı zamanlarda gerçekleştirilen ağaçlandırmalar sonucunda bugün 3229 ha orman oluşmuş ve önce ODTÜ'lülere, ardından Ankaralılara, yabancılaşma ve en nihayetinde tüm insanlığa hizmet eder hale gelmiştir.

ODTÜ ormanı, *kamu - sivil toplum, kamu - kamu dayanışmasının* bir ürünüdür. “**Bozkırda orman**” sevdasının göstergesidir. ODTÜ ormanı aslında, kadercî ve köylü bir toplumun evladı olarak dünyaya gelmiş, Göynük köylüsü Ahmet'lerden, doğanın özelliklerini okuyabilen, kendisine koyduğu kısıtları aşmak üzere, özgün teknikler geliştiren Mühendis Ahmetlere geçiş çabamızın hikâyesidir.

İşte bugün bu orman tartışılmaktadır. Olay “*hangi paftadan kaç metre yol geçecek, kaç ağaç kesilecek, nakledildiği yerde tutacak mı, bu güzergahın*

¹ Orman ve Av Dergisi yıl 2011, Temmuz Ağustos, Sayı 4, Sayfa 6-12.

alternatifi var mıdır,” dar kapsamalarına hapsedilemeyecek derinliktedir. Alan, Türkiye ölçeğinde küçük görülebilir. Ama Ankara gibi “ormansız” bir yerdeki küçük yeşillik, zengin ormanlık bölgelerdeki “büyük” alanlardan çok daha önemli, çok daha verimli işlevlerdedir.

Dar hukuk kalıplarıyla bakıldığında dahi, gelinen nokta sorunludur. ODTÜ ormanı, 6831 sayılı Orman Yasası’na göre “hükmü şahsiyeti haiz amme müesseselerine ait orman” statüsündedir. Bu statüye sahip ormanların sahipleri; ormancılık yapma sorumluluğu bulunmayan fakat orman sahibi olabilen, üniversiteler, belediyeler, köy tüzel kişilikleri, vb. kamu kurumlarıdır. Bu tip ormanların yönetimi sahibi olan kuruma aittir, fakat her türlü eylemleri, OGM tarafından denetlenmek zorundadır. Bu ormanların yönetimi için gerekli planları sahipleri adına OGM yapmakla sorumludur ve ODTÜ ormanı için de bir yönetim planı hazırlamıştır.

Bugün, tartışmanın tarafları olarak; ODTÜ, Başbakanlık, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, kısmen Ulaştırma Bakanlığı ve çevre halkı ortaya çıkmaktadır. Ancak, Orman Kanunu’na göre, **ODTÜ yola izin vermiş olsa dahi**, OGM’nün bu iznin uygunluğunu kontrol etme ve tıpkı devlet ormanlarındaki gibi, bir inceleme yaparak, olaya taraf olma sorumluluğu vardır. Kaldı ki, sahanın ağaçlandırma masraflarını yapmış bir kurum olarak OGM, olaydan zarar gören sıfatına da uymaktadır.

İlginçtir ki, OGM üst yönetimlerine gelebilmiş bazı kişiler, zaman zaman kurumlarının sorumlu olduğu ormanların özelleştirilmesini savunmuşlar, yerel yönetimlere devrinden söz etmişlerdir. Bu kişilere göre, OGM artık “denetçi” bir konuma gelmelidir. Ancak, ODTÜ hadisesinde OGM’nün bu rolü ne kadar becerebildiği belirsizdir. OGM ya konuyu sadece seyretmiş ve “beni ilgilendirmez” demiştir ya da sorumluluklarının bilinciyle veya kendisine yapılan başvurulara bağlı olarak, konuyu incelemiş ve kurumsal bir görüş hazırlayarak, taraflara bildirmiş fakat kamuoyuyla paylaşmamıştır. Öyle veya böyle, OGM toplum adına kamu ormanlarını denetleme yeteneğine veya yetkisine sahip olduğunu

kanıtlama fırsatını kaçırmıştır. Eğer yolun açılmasının bir sıkıntı yaratmayacağını tespit etmişse, bu bulgusunu argümanlarıyla birlikte kamuya açıklamayarak, toplumsal çatışmanın çözümünde üstüne düşen rolü üstlenmemiştir.

Ortada kamu kurumları arasında bir çatışma hali vardır. Ortada kamu kaynaklarının heba edilmesi tehlikesi bulunmaktadır. Bu da sadece o kurumların kamu yöneticiliğini üstlenmiş kişilerin sorunu veya sorumluluğunda değildir. İster İstanbul Üniversitesi'nde çalışsın, ister ODTÜ veya büyük şehir çalışanı olsun, hatta ve hatta kamuda çalışmasın, her Türk vatandaşı orman açısından da, ODTÜ açısından da bu çatışmada taraftır. Tarafsız kalıyorum diyen ise gücü elinde tutanı veya fiili durumu destekliyor demektir.

ODTÜ bir kamu kurumudur ve sahibi tüm toplumdur. Bu kuruma sadece rektörünün sahip çıkması beklenemez. Söz konusu orman, kamu ormanıdır. Vatandaşlarımızın vergileriyle kurulmuştur ve sahibi Türk halkıdır. Sadece ODTÜ'lülerin zarar göreceği düşünülemez!

Taraflara kendilerini ifade etme fırsatları verilmeden, yasaların kendilerine tanıdığı hakları kullanma olanakları sunulmadan, yaptım oldu mantığıyla hareket etmek, ileri demokrasilere uygun değildir. Dayanışan Türkiye'nin göstergesi ODTÜ Ormanı, ülkenin çatıştığının kanıtına dönüştürülmemelidir!

Ormanları, ağaç türleri, geçmiş ve gelecek kuruluş yapılarıyla tanımlamak adettendir. Ancak, ODTÜ ormanını oluşturan ağaç türü bilgidir. Meşcere yapısı dayanışmadan oluşur. Geçmiş üretilen kültüründen gelir ve bütün bu özellikler Türkiye'nin kuruluş biçiminden almıştır şekli!

Gelecekteki yapısı ise henüz bilinmemektedir. İşte biz bunu tartışıyoruz aslında.

Haydi, verin kararınızı.

Nasıl olsun ODTÜ'nün, ormanının ve hatta Türkiye'nin yapısı?

Kontenjan

10 Ekim 2013 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

İçinde bulunduğumuz zamanı, kimi elmaların bitip ayvaların toplanmaya başlandığı, kimileri ise balık sezonunun açılıp, palamutların beklediği zaman olarak görebilir. Pastırma yazı öncesi demek de mümkündür.

Üniversiteler için öğrenci kayıtlarının tamamlanıp, yeni öğretim dönemlerinin açıldığı bir dönemdeyiz. Devlet büyüklerinin kendince değerli mesajlarını, öğrencilerin, özgün veya sıradan protestolarını dinlemeye, görmeye hazırız bugünlerde. Fakat bu yazının asıl amacı, ne açılış törenleri ne de verilen mesajların içeriği!

Bu yazı asıl olarak, başlayana değil, biten bir yüksek öğretim etkinliğine dikkat çekmek istiyor! Yeni başlayacakları daha iyi planlayabilmek için, tamamlanan çalışmalardan veya süreçlerden sağlam derslerin çıkarılabilmesi gereklidir. Bu nedenle, henüz tamamladığımız, 2013 - 2014 öğretim döneminde yüksek öğretim programlarına alınacak **öğrencileri seçme ve yerleştirme** işlemini bir değerlendirmeye ne dersiniz?

Yazılarımızı takip edenler, **orman, çevre, ekonomi** yazıları yazmaya gayret ettiğimizi bilirler. Bu yazıda da kapsamı dağıtmak gibi bir niyetimiz yok. Üstelik **doğal kaynaklarımızı yönetecek kişilerin seçim süreci** asıl derdimiz. Bu nedenle, ilk bakışta bu sayfanın amacıyla ilgisiz gibi görünen, ama sessiz ve derinden bir biçimde ülke kalkınmasını ilgilendiren bir konuyu ele almak istiyoruz.

Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi'nin (ÖSYM) ismi, bildiğiniz gibi, **Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi** olarak değiştirildi! Bu kurum ilk bakışta mevcut yüksek öğretim programlarına girmek isteyen öğrencileri, başarıları ve istekleri çerçevesinde, yerleştiriyor gibi görünür.

yor. Fakat aslında, ülke insan kaynağının, hem de zihinsel olarak en başarılı kabul edilenlerin, hangi üretim alanlarına tahsis edileceğine karar veriyor. Bir program açıyor, bugün olmayan bir mesleği yarın karşınızda görüyorsunuz! Bugün alamadığınız hizmeti yarın alabilir oluyorsunuz. Nasıl ekonomiyle ilgisiz görebiliriz ki!

Uç bir düşünüş olarak, ÖSYM'nin gelecek yıl Orman Mühendisliği programlarına hiç kontenjan ayırmadığını varsayalım. Bu karar **kısa vadede**, 2014-2015 öğretim yılında Orman Mühendisliği programına sahip üniversitelerin öğrencisiz kalması, eğitim öğretim yapabilecek kapasitenin atıl bırakılması sonucunu verir. **Orta vadede** ise Orman Mühendisliği programlarının bulunduğu yerlerde öğrenci ve öğretim kaynaklı harcamaların azalması, talebin düşmesi sonuçlarını doğurur ki bizde genellikle bu durum dikkate alınır ve konuşulur. Fakat asıl merak edilmesi gereken, **uzun vadede** nelerin olacağıdır! Orman Mühendisi yetiştirmezseniz ormanlarınızı bilime göre yönetecek nitelikli elemanları gelecekte bulamazsınız! Ormanlarınızı önce verimsiz hale getirir, ardından yok eder ve memleketinizi de yaşanmaz kılarırsınız.

Şükür ki, ülkemizde Orman ve Orman Endüstri Mühendisliklerine kontenjan vermeme sorunu yoktur! Fakat bu alanlarda sıkıntı olduğu da bir gerçektir ve problemin kaynağını anlayabilmek için, yukarıdaki uç varsayımı, bir defa da “**aşırı kontenjan verme**” hali için incelemek şarttır!

ÖSYM deneyimi kanıtlamıştır ki, piyasa mekanizmasının fiyatı oluşturma biçimi, yüksek öğretim programlarının giriş puanlarında da benzer çalışmaktadır. Pazarda arz artarken, talep aynı kalırsa, nasıl ki fiyatlar düşüyorsa, herhangi bir yüksek öğretim programı için verilen kontenjan (arz) artarken, bu alana öğrenci ilgisi (talep) aynı oranda artmıyorsa, puanlar düşmektedir.

Öğrenci ilgisinin artış / azalış nedeni de ilginç değişkenlerin etkisi altındadır. Mezun olunca iş bulabilme halinden tutun da, memlekete yakınlık, öğretim yapılacak yerin gerektirdiği yaşam olanaklarına, eğlenme fırsatlarına kadar pek çok değişken, öğrenci talebini etkilemektedir. Batı

ülkelerinde burs olanakları ve öğretim yapılacak kurumun akademik başarısı en etkili faktörler olarak görülürken, Türkiye’de Orman ve Orman Endüstri Mühendisliği alanlarında akademik niteliğin dikkate alındığına dair ciddi göstergeler, ne yazık ki yoktur. Hatta aksi yönde işaretler bulunmaktadır!

Peki puanların düşüp düşmemesi çok mu önemlidir? Bu puanlar, ne yazık ki, insan kaynağının başarısını tanımlayabileceğimiz, neredeyse tek göstergemizdir. Bir programa taban puandan öğrenci alıyorsanız, bunun anlamı, o program alanının gelecek yıllarını, bu puanı alabilenlere bırakıyorsunuz demektir! Bir örnekle açıklamak gerekirse, 1984 yılında Orman Mühendisliği programına, o yıl öğrenci seçme ve yerleştirme sınavında başarılı olan öğrenciler içerisinde, ilk % 8’lik dilimde yer alabilmiş öğrenciler kabul edilmiştir. Bu öğrenciler, örneğin İTÜ’nün İnşaat Mühendisliği veya İstanbul ve Ankara dışındaki, tıp veya diş hekimliği bölümlerine girebilecek öğrencilerdir. Bir başka deyişle, bugün ülke ormanlarını, zamanında inşaat mühendisi veya doktor olabilecekken, orman mühendisi olmayı tercih edenler yönetmektedir.

Bugün ise sadece bir fen veya matematik sorusu yapabilene, bu mesleklerle girebilme yolu açılmış durumdadır. Bir başka deyişle, 2034 yılında ülke ormanlarını, başka mesleklere girebilme olanağı kalmadığı için, bu mesleği seçmek zorunda kalmış kişiler yönetecektir! Buna bir de yüksek öğretim programlarında “alacakları öğretimin nitelik sorunu eklendiğinde, ormanlarınız ne kadar emin ellerde” olacağını, varın siz düşünün!

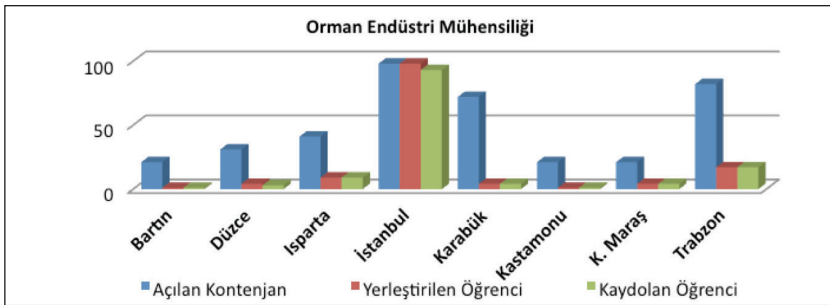
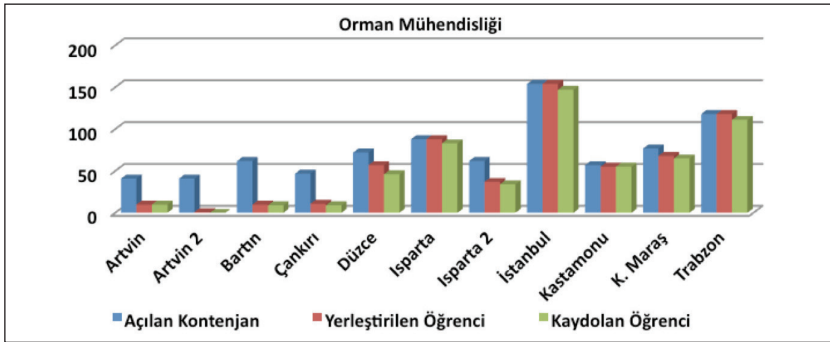
Yaşayacaklarınız, bugün aldığınız kararların sonucudur! Ne dersiniz, ÖSYM’nin yaptığı yerleştirme veya tahsis işlemi; ekonominizi, doğanızı, çevrenizi etkilemeyecek mi?

Son yirmi yılda ormancılık yüksek öğretimi önemli değişimler yaşadı. Önce doksanlı yılların üniversite açma modasıyla Orman Fakültelerinin sayısı ikiden, dokuza yükseltildi! Ardından gelen her ile bir üniversite sloganıyla; bu sayı, 13’e çıkartıldı. Eski fakültelerden bazıları ikinci öğretimlerle daha fazla öğrenci talep etmeye veya daha fazla parasal gelir

elde etmeye yönelirken, bazıları da ÖSYM’ce daha fazla kontenjan açmaya zorlandı!

Kimse Türkiye’de yeni açılan fakültelerle, ülke ormancılığının artan üretimi veya yükselen insan kaynağı ihtiyacı ilişkisini kanıtlayamaz. Türkiye, yaklaşık 21,5 milyon hektar ormanı için, 2013 yılında 819 orman mühendisliği kontenjanı açarken, ABD 303 milyon hektar orman varlığına karşılık, ülkedeki 46 ormancılık programına bizim kadar öğrenci almıyor! Her programda 15 - 20 arası öğrenci var!

Her ne kadar bu satırlarda istatistikleri çokça kullanarak okuyucu sıkılmamak istense de, konuyu özet bir biçimde anlatabilmek için aşağıdaki grafiklerden yararlanmak gerekmektedir!

Görüldüğü gibi, ülkemizde halen dokuz ayrı üniversitede Orman Mühendisi, sekizinde ise Orman Endüstri Mühendisi yetiştirilir. Süleyman

Demirel Üniversitesi ile Artvin Çoruh Üniversitesi, sanki öğrenciler Orman Mühendisi olmak istiyor da yer bulamıyormuş gibi, ikinci öğretimleri açmışlardır. Gece öğretimi de denilen bu programların işleyişlerindeki şüpheler bir yana, Artvin birinci öğretim için, Bartın, Çankırı ve Isparta ile birlikte **öğrenci bulamamıştır!** Açılan kontenjanlar boş kalmıştır!

Kontenjan - kaydolan öğrenci çelişkisi, Orman Endüstri Mühendisliği için daha da düşündürücüdür! Orman Endüstri Mühendisliği başlıklı grafiğe lütfen bir bakın. Sadece İstanbul Üniversitesi'nin açtığı kontenjanı doldurabildiği, diğerlerinde, eğitim öğretim yapabilecek kadro, yer, olanak bulunduğu veya bulunduğu iddia edildiği halde, yeterli öğrenci kaydının yapılamadığı görülecektir. Birilerinin bu boş kapasiteler için yapılan harcamaların hesabını vermesi gerekmez mi? Alın size ekonomi!

Öyleyse, bu aşamada ne yapılmalıdır? 2013-2014 öğretim yılı için yaşadığımız öğrenci yerleştirme veya Ölçme, Seçme işinden ne öğrendik? Kimler gelecek yıl için hangi dersleri çıkarmalı ve bir sonraki süreçte hangi iyileştirmeler, önlemler alınmalıdır? Bizce bu sorgulamayı yapma zamanıdır!!

Üstelik Bursa Teknik Üniversitesi ile İzmir Katip Çelebi Üniversitelerine de Orman Fakülteleri kurulmuştur ve öğrenci alımı için uygun zaman beklenmektedir!

İstanbul Üniversitesi'nin hem orman mühendisliği, hem orman endüstri mühendisliği programlarının kontenjanları en az % 50 azaltılmalıdır. Böylelikle Anadolu'da oluşan atıl kapasiteler kullanılabilir hale getirilirken, akademik kadrosu en güçlü İÜ Orman Fakültesi'nin daha öğrenci odaklı, niteliğe yönelmiş öğretime yönelmesi teşvik edilmelidir.

Bursa Teknik ve İzmir Katip Çelebi Üniversitelerine verilecek kontenjanlar, ülke düzeyinde orman ve orman endüstri mühendisliği kontenjanlarını artırmamalı, aksine, diğer fakültelerin kontenjanlarında düşüşler yapmalıdır.

İkinci öğretim programları kapatılmalı, hatta ve hatta bir dekan ve iki dekan yardımcısından oluşan fakültelerin öğrenci almasına izin verilmemelidir. Programın bulunduğu fakültenin öğretim kadrolarının sayı ve nitelik dağılımı ile yörenin bu mühendislik öğretimine sunduğu olanaklar dikkate alınarak, bazı programların kapatılması, diğer fakülte-lerin programlarıyla birleştirilmesi düşünülmelidir.

Konu sadece orman veya orman endüstri mühendislikleri kapsamında ele alınmamalı, tüm mesleklerin, üstün yeteneklere sahip insanlarımızdan öğrenci kazanabilmesi için, ÖSYM'nin basit bir Pazar mekanizması gibi işlev görmesi engellenmelidir! Bir başka deyişle, **bu piyasaya müdahale edilmelidir.** Hiçbir meslek alanı, zihinsel yetenekler açısından başarılı kabul edilenlerin en altındaki öğrencilerle veya potansiyel meslektaşlarla doldurulmaya mahkum bırakılmamalıdır. Bu kapsamda, meslek alanı başarı burslarının getirilmesi, meslek odalarının, ana işlen-dirici konumundaki işverenlerin sorumluluk alması, kendi süreklilikleri için de, gereklidir.

Daha açık söylemek gerekirse, Türkiye Ormancılar Derneği'nin, Orman Mühendisleri Odası'nın, ÖSYM'de ilk % 10' girmiş ve herhangi bir Orman, Orman Endüstri Mühendisliği programını ilk tercih olarak yazan öğrencilere, tüm öğretim hayatı boyunca, kayda değer bir burs vermesi gereklidir! Orman Genel Müdürlüğü'nün, kurumsallaşmayı düşünen orman endüstri şirketlerinin, benzer şekilde, ÖSYM'de ilk % 10'a gire-rek Orman, Orman Endüstri Mühendislikleri programına kaydolanlar- dan, başarıyla mezun olanlara işlendirme ayrıcalığı yapacağını ilan et-mesi, mevzuat uygun değilse, gerekli değişikliklere başlaması gereklidir.

İçinde bulunduğumuz zamanı ayva zamanı olarak görenler de, bu mu- hasebeyi Ziraat Mühendisliği için yapmalıdır. Pastırma yazını seven-lerin Veterinerlik programlarının durumlarını da biraz düşünmeleri önerilir. Balık sezonunu hevesle bekleyip, palamut bulamayanlar, Su Ürünleri Mühendisliği programlarının ülkedeki durumunu şimdiden dert edinmelidir.

Durum Orman Mühendisliğinden de beter bir halde olabilir! Öyle rast gele demekle palamut yakalanmıyor!

Çokça küçümsediğiniz; tarım, orman, hayvancılık meseleleri, sizi açlıkla terbiye etmeye, yaşam alanlarınızı yok ederek, cezalandırmaya hazırlıyorlar, haberiniz ola!

Yangıncı

26 Ağustos 2013'de ABD, Athens'da yazılmış ve www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Ondokuz Ağustos tarihli New York Times gazetesinin ilk sayfasında, ilk bakışta bir orman yangını haberi gibi görünen, fakat aslında bir “**yangıncı**” haberi vardı.

Ülkemizde orman yangınlarıyla mücadele edenlere; işçi, memur, mühendis ayrımı gözetmeksizin, yangıncı diyorlar. ABD’de ise “**yangınla dövüşen, mücadele eden**” anlamında “*firefighter, yangın savaşıcısı*” demeyi tercih etmişler.

Bizde “yangıncı” kelimesini kullanmaya kim başladı, bilmiyorum. Halkımızın takdiri gibi geliyor bana. Fakat bu yangıncılardan birini, Or. Yük. Müh. **Hüsnü Esen**’i yakından tanıdım. Orman Mühendisleri Odası’nın Marmara Şubesi’nin ilk yönetim kurulunda birlikte çalışma onurunu paylaştığım değerli bir büyüğümüzdü. Kendisini yaz başında, yine aynı yönetim kurulunun başkanı **Prof. Dr. İsmet Şanlı** ile çok yakın bir sürede, kaybettiğimizi öğrendim. Her ikisine de Allah rahmet etsin, yakınlarına sabır versin.

Hüsnü ağabey, Çanakkale’de çalıştığı dönemlerde çok yangın çıktığını ve sürekli yangına gittiklerini anlatırdı. Bir gün ilkokulda çocuklara, anne ve babalarının mesleklerinin sorulduğunu ve oğlunun “**babam yangıncı**” dediğini anlatır ve “yangın o kadar çok hayatımıza girmiş ki, en yakınımındaki oğlum bile, bir mühendis olduğum gerçeğinden çok, yangıncılığı bana yakıştırmış” der ve gülerdi.

Gerçekten de ABD’nin **yangın savaşıcıları** varsa, bizim de **yangıncılarımız** var! ABD’de de, bizim gibi çok yangın çıkıyor. Her iki ülkenin

birbirinden öğrenecekleri olması gerekir diyerek, sistemlerini anlamaya çalışmak gerekir.

Bu gözle bakınca, New York Times gazetesinin haberi gerçekten dikkat çekiciydi. Üstelik öyle sayfa altlarında ve tek bir paragraflık bir yazı da değildi. Haber, gazete başlığının altına yerleştirilmiş bir yangın resmini tamamlayan iki sütun şeklinde yazılmıştı. Yazı ana sayfanın beş konusundan biriydi ve iç sayfalarda da, tam yarım sayfa olarak işlenmişti.

Haber aslında yangın savaşçılarının görevde ölümleri halinde yapılan yardımları konu edinmişti. Meğer sadece bu yaz ve geçen sürede, ABD'de 26 yangın savaşçısı yaşamını kaybetmiş bu uğurda!

Üstelik ABD'nin batısında halen yangınlar devam ediyor. Oregon'da Big Windy adını verdikleri bir yangın var ki, aslında üç ayrı yangının birleşmesiyle oluşmuş ve şimdiden 50 000 acre (20 234 ha) genişliğinde bir alanı etkileyen bir yangın halini almış. Yöre ormancılarının gazetelere verdikleri demeçlere göre, Ekim ortalarına kadar yangının sürmesi bekleniyormuş! Kabul etmek zor ama **daha iki ay yanmaya devam edecek bu orman!**

Bu durum da gösteriyor ki, orman yangını ABD'de de, Türkiye'deki gibi, önemli bir sorun. Akşam televizyon haberlerinde de orman yangınları sık sık yer alıyor. İşte bütün bunlar bana ülkemdeki orman yangınlarını ve yangıncılarını bir kez daha hatırlattı. Bizde de yangın önemli bir sorundur. Bizde de ana haber bültenlerinde yangına yer verilir. Fakat ayrılan süre çok kısadır ve genellikle, yanan alan, ciğer kelimeleriyle yetinilir. Bu işin ekolojik, ekonomik ve sosyal boyutu pek irdelenmez!

Oysa haber burada, ülke ölçeğinde önemli bir gazetenin ana sayfasında çıkmış. Üç sütuna değilse de iki sütuna manşet olmuş. Üstelik işin insani boyutuna odaklanarak! Yangın için yanan, boğulan, uçaktan düşen, helikopterle yere çakılanlara ve ailelerine odaklanarak!

Bu gazete yaz başında yaşanan ve 19 yangın savaşçısının ölümüne neden olan **yangın uçağı** kazasına da geniş yer vermişti. Peki ya ülkemizde!

Sanırım Yaşar Kemal'in gazetecilik yıllarında yaptığı bir dizi röportaj dışında, basınımızda yangıncılarımızı, orman işçilerimizi hatırlayan pek olmadı!

Ama bizimkiler de ölüyor! Dumandan boğularak, önünü göremediği için, adı bile Cehennemdere olan yarlardan yuvarlanarak, ateş içinde kalıp yanarak, bizim mütevazı yangıncılarımız da can veriyor. Onların da aileleri var. Onlar da evlat, eş, ana, baba bırakıyor geriye. Ne yer, ne içerler kaygısıyla!

İşte New York Times, bu geride kalanları konu edinmiş ve **“ulusal bir değeri koruma uğruna hayatını kaybedenlere, nasıl sahip çıktığını”** tartışma konusu yapmış.

Meğer ABD, yangınla mücadelede de “serbest girişimi” pek beğeniyor-muş! Yangın bir özel ormanda çıkmışsa, orman sahibi, kamu ormanında çıkmışsa bu ormandan sorumlu devlet kurumu yangına müdahale ediyormuş. Bu kamu kurumlarının başında da Forest Service geliyormuş. Bu kurumlara ek olarak, önemli derecede ormanı olan eyaletler, adı Ormancılık Bölümü (Forestry Department)” veya Ormancılık Komisyonu (Forestry Commission) olabilen, ayrı birer yerel örgüt de kurmuşlar.

Yakın zamanda bu komisyonlardan biri olan Georgia Forestry Commission'ı ziyaret ettim. Bizdeki Orman Bölge Müdürlüğü gibi bir yapı çıktı karşıma. Bütçesi esasen eyaletin topladığı vergilerden oluşuyor. Fakat özel orman sahipleri de yangınla mücadele işleri için, ormanlarının büyüklüklerine göre bu birimin bütçesine parasal katkı yapıyor.

Özel veya kamu ormanında bir yangın çıktığında, orman sahibi veya sorumlu kurum yangına müdahale ediyor fakat eyalet ormancılık birimi veya komisyonu da söndürme çalışmalarına katılıyor. Hatta bazen bizzat üstleniyor. Çünkü bazı özel ormanlar çok küçük ve eyalete yaptıkları parasal katkı dışında bir yangın organizasyonunu karşılayabilecek durumda değil! Bu nedenle, kamu ormanlarından sorumlu Forest Service'den çok, eyaletlerin bu ormancılık birimleri yangınla mücadele çalışmalarını yürütüyor. Yangın işçileri alıyor, eğitiyor, halkı bilinçlen-

dirme çalışmaları yapıyor, orman sahiplerinin “bilinçli” veya “kontrollü yakma” dediğimiz çalışmaları yapabilmeleri için gerekli izinleri veriyor.

Ziyaret ettiğim Georgia Forestry Commission’ın yerleşkesinde idari binalara ek olarak, OGM’nün eski ana tamirhane müdürlüklerine benzeyen bir atölyesi vardı. Burada ordunun terk ettiği ve federal mülk olan araçlarla, belediyelerin eski itfaiye araçlarını yenileme ve birer yangın aracına dönüştürme işi yapıyorlardı. Bizimkiler gibi tamirhaneleri kapatmamışlar, bir kamu kurumu olmalarına rağmen, aksine bir üretici gibi araç yenileme işine girmişlerdi. Bahçelerinde uçak pisti, dozer parkı, müze ve sergi alanları bulunuyordu.

Dozerler, yangın çalışmaları dikkate alınarak yapılmış bıçak ve pulluklarla takviye edilmiş, oluşan duman ve sıcaklıktan çalışanları korumak üzere, sürücü bölümü çok kalın bir cam ve havalandırma, soğutma sistemiyle donatılmıştı. Bu dozeri görünce, Gelibolu Milli Parkı’nı korumaya çalışırken, dozer operatörüyle birlikte yaşamını kaybeden Orman Bölge Müdürü Talat Göktepe aklıma gelmedi değil! Bizim ekipmanlar da böyle olsaydı, belki de kaybetmezdik yangıncılarımızı!

Fakat ABD yangın organizasyonununun zayıf yönleri de yok değil ve bunlardan biri serbest girişimcilik saplantısında karşımıza çıkıyor. Burada yangın işçilerinden bazıları bir kamu çalışanı sıfatıyla yangınla mücadele ederken, bazıları özel bir şirketin elemanı olarak mücadeleye atılıyor. Bir başka deyişle, özel firmalardan yangınla mücadelede hizmet satın alıyorlar! Hatta geçenlerde Fox TV’de yerel bir yönetici bu şekilde hizmet alımını daha da genişletecek şekilde artırmaktan söz ediyordu ve sunucusuyla bunun doğruluğunu tartıştılar.

Fakat New York Times’ın haberine göre işin pratiği pek oturmuşa benzemiyor. Haber “kamu işçisi olarak yangınla mücadele eden ile özel girişim işçisinin” akıbetine odaklanmış.

Meğer kamu çalışanı olarak yangında yaşamını kaybeden ile özel şirket çalışanına aynı destek **verilmiyormuş!** Örneğin 19 yangın işçisinin yaşamını kaybettiği uçak kazasından sonra, hayatını kaybedenlerin aile-

lerine Kamu Güvenlik Çalışanları Faydalanma Programı'ndan toplam ve bir defa olmak üzere 328 612 \$ yardım yapılmış. Fakat özel şirket çalışanlarına bu gibi yardımlar yapılmamış ve sigortalarının kapsamlarına göre destek alabilecekleri belirtilmiş. Aileler, “**yangın aynı yangın, yapılan iş, aynı iş fakat farklı işlem**” diye itiraz ediyorlar. Mahkemeye giden örneklerden söz ediyor gazete!

Acaba bizde durum ne?

Bizde orman yangınlarının söndürülmesinden Orman Genel Müdürlüğü (OGM) sorumludur. OGM bu kapsamda mühendisler, memurlar, sürekli veya geçici işçiler istihdam eder. OGM'nün gücünün yetmediği durumda yangının çıktığı yerdeki halktan, diğer kamu kurumlarına kadar genişleyen bir “mükellefiyet”, katılım sorumluluğu vardır. Katılımcıların gerek duyacakları ekipmanlar, ulaşım gereksinimleri, yemek içmek ihtiyaçları ve yangın sırasında uğrayacakları kayıplar OGM tarafından karşılanır. OGM'nün yerel teşkilatını oluşturan Orman İşletme Müdürlükleri kendi sorumluluk bölgelerindeki yangınlar yanında, komşu bölgelere de giderler. **Ya bende de çıkarsa diye, komşu yangını seyretmezler!** Hatta aynı genel müdürlüğün birer organizasyonu olarak, uzak bölgelere bile gidebilirler ve eşgüdüm, OGM sayesinde ülke ölçeğinde bile, kolaylıkla sağlanabilir. Bazen yerel orman idaresi ile valilik arasında uyum sorunu çıkabilse de, valiler; asker dahil, diğer kurumların olanaklarını yangına yönlendirmekte gayretlidirler.

Oysa ABD'de ciddi bir, kurumlar arası koordinasyon sorunu olduğu açık. Askerlerini yangınla mücadelede sadece “başkan” görevlendirebiliyormuş! Başkanlar da dünyanın dört bir yanına gönderilen askerlerini takip etmekten, sanırım orman yangınlarına fırsat bulamıyorlar!

Yangın savaşı ismi bizim yangıncıyla karşılaştırıldığında daha asil gibi görünüyorsa da, bizim yangıncılar da içerikte az asil insanlar değildir! OGM içerisinde belki işini ihmal edenlere göz yumulabilir fakat yangından kaçmak, ne idari, ne de sosyal açıdan kabul edilemez bir küçüklüktür! Yangınla savaş idari bir iş olarak değil, kutsal bir vatan görevi olarak kabul edilir.

ABD'nin, söndürme maliyetlerini dikkate alarak, bazı yangınları kendi haline bıraktığı da düşünülmektedir. Big Windy örneğinde böylesi bir saptamamız olmamasına rağmen, yangın hareketlerini modelledikleri, meteorolojik verilerle, diğer verileri bütünleştirerek yangın davranış modelleri geliştirdikleri bilimsel yayınlardan bilinmektedir. Ayrıca tamamen insan dışı doğal nedenlerle çıkmış yangınları söndürmeyi, doğal sürece müdahale olarak gören düşünceleri de bulunmaktadır. Bizde ise ne yazık ki, modelleme ve yangın çalışmalarını daha ekonomik biçimlerde yürütme konularında eksiklikler bulunduğu bir gerçektir.

Böylesi bir yapıda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, 17 Mayıs 2013 tarihinde Orman Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nı Meclise göndermiş. Bu tasarıda yangınla ilgili hükümler de var! Örneğin özel orman sahiplerinin sorumluluğunu artırıyor! Pratikte bir anlam bulabilir mi? ABD deneyimi pek olumlu işaretler vermiyor. Koruma işlerinde hizmet alımını yasal bir zemine oturtmaya çalışıyor. ABD deneyimi çok parlak değil! Kurumlar arası eşgüdümle ilgili bazı hükümler içeriyor. ABD deneyimi, bu işin eşgüdümünden yoksun yapıldığında, gerçekten ne kadar sorunlu olacağını gösteriyor ve koordinasyonu artırma çabası olumlu gibi görünüyor. Fakat tasarıda diğer kurum zararlarının “karşılabilir” şeklinde ifade edilmesi, karşılanamayabileceğini ve bir süre sonra yangın görevinden kaçınmaya neden olunacağını düşündürüyor!

Peki, tasarı, yangıncıların sorunlarıyla ilgili ne getiriyor? Atalarımız “alet işler, el öğünür” demiş fakat tek başına ne para, ne de alet, ne de yangın davranış modeli yangın söndüremez. Orman yangınlarında kullandığımız araçların iş güvenliği açısından geliştirilmesi zorunludur. Ancak bu görevde asıl gerekli olan insandır. Yangını onur meselesi yapan, adına ister yangın savaşçısı, ister yangıncı deyin, insan gerekir son tahlilde!

Ülkemizde orman yangınlarıyla mücadele pek çok ülkeden iyi durumdadır. Bu sonuçta ülke ormanlarının çoğunluğunun devlet mülkiyetinde olmasından kaynaklanan yönetim birliğinin etkisi büyüktür. Orman yangınlarıyla mücadelenin bir ormancılık çalışmasından çok “doğal

afet” olarak kabul edilip, OGM’nün genel bütçeden desteklenmesi, yangınla mücadele gücünü artırmıştır. Bu özelliklerin gelecekte de mutlaka korunması, fedakar yangıncıların daha fazla desteklenerek yüksek moral gücünün geliştirilmesi, yangın davranışlarıyla ilgili çağdaş araştırmaların uygulamaya daha fazla yansıtılması gereklidir.

Hal böyleyken, yeni kanun tasarısı yangıncılarla ilgili ne getiriyor? Özellikle yangınla mücadelenin insani boyutunu geliştiren hangi katkıyı yapıyor?

New York Times’tan, Use Today’dan okuduklarını gazetelerinde köşe diye yazanlar, haydi bir inceleyin lütfen şu tasarımı. Haydi, atlayın arabalarınıza ve gidin bir yangın alanına. Görün ne yerler, ne içerler, nerede uyurlar bu yangıncılar diye!

Hüsnü kabul göreceğinizden kuşku duymadan, davetlisiniz yangıncı Hüsnü’nün dünyasını keşfetmeye!

Meslek Odaları

1 Ağustos 2013 tarihinde ABD, Athens'da yazılmış ve www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Bilmem Sayın Cumhurbaşkanı onayladı mı?

Bugünlerde Türkiye'nin gündeminde bir torba yasa daha varmış. 3194 sayılı İmar Yasası'nın 8. Maddesi değiştirilerek, kısaca meslek odası dediğimiz, mimarların, mühendislerin mesleki örgütlerinin yetkilerini düzenleyen kurallarda değişiklik yapılmak isteniyormuş.

Yorumlara göre, bu değişiklik bir tepkiymiş! İlgili odaların Taksim'de yürütülen projelerle ilgili girişimlerine tepki olarak, bu yasa değişimi gündeme gelmiş!

Meslek odalarının Türkiye'deki halini görünce, insan ister istemez, Gülse Birsel'in Yalan Dünya dizisi için yarattığı Vasfiye teyzeyi hatırlıyor.

Ne çektiniz be meslek odaları!

Yetki desen biraz, para desen, yok kadar. Meslektaş üye bile olmaz, fakat hizmet ister. Üye çalışmalarına katılmaz ama benim için ne yaptın der. Toplum, dikkate bile almaz ama her mesleki alanda koruyuculuk bekler. Elde yok, avuçta yok! **Ne çektiniz be meslek odaları!**

Gelişmiş ülkelerde meslek odaları vardır. Bizde de var. Bu odaların kurulma gerekçelerinden biri, meslek mensubu kişilerin, yine o meslek mensupları tarafından izlenmesi ve değerlendirilmesidir. Bir mesleği icra edenler, o işin inceliklerini bildikleri gibi, ekme yedikleri mesleğin saygınlığına gölge düşürebilecek meslektaşlarını da ilk elden görürler ve engelleyebilirler. Böylelikle bir yandan hizmet alan kişileri, diğer yandan meslek onurlarını, saygınlıklarını ve sürekliliklerini sağlarlar.

Bizim ülkemizde bu işlevin görülmesine ihtiyaç yok mu? Var. Öyleyse bu işlevi görecektir etkin meslek odaları olmalıdır. Neden karşı olalım, neden zayıflatalım onları!

Üstelik bu odalar, ilgili mesleklerin gelişimleri için de gereklidir. Nitelikli üretim yapanla, niteliksizi aynı kefeye koyarsanız, aslında niteliksizi korudunuz demektir! Bilgisini, becerisini geliştirmiş, mesleki kurallara uyan biriyle, “sahte diplomayla mühendis” olması aynı alanda çalıştırırsanız, üniversitelerin de bir anlamı kalmaz. İşinin gereğini iyi yapabilmek için dirsek çürütmüş, göz nuru akıtmış biriyle, yalan yanlış ve parayı bastırarak alınmış belgelerle iş yapanı bir tutarsanız, kimse kendini geliştirmez, çalışmaz. Meslek odaları bu durumlarda gözetmenlik, denetmenlik, hakemlik görevi görür. Toplumumuzun böylesi bir ihtiyacı yok mu? Var. Öyleyse bu işlevi görecektir donanımlı meslek odaları da olmalıdır. Neden karşı olalım onlara, neden zayıflatalım onları!

Hatta ve hatta meslek odaları üniversitelerin eğitim öğretimlerini izler, zamanın ihtiyaçlarına göre eğitim öğretim, araştırmalar yapılması konusunda taraf olur. Akreditasyon işleri yürüterek, kurslar açarak, burslar vererek, araştırma olanakları sunarak, gelecekteki meslektaşlarının daha nitelikli olması konusunda çaba sarf eder. Yok mu bizim ülkemizde böyle bir ihtiyaç? Var. Öyleyse bu işlevi görecektir kurumsallaşmış meslek odaları da olmalıdır. Neden karşı olalım, neden zayıflatalım onları!

Meslek odalarının kurulmasının belki de en temel gerekçelerinden biri toplumsal sorumluluk anlayışından kaynaklanır. Herkes her meslek alanında uzman olmayabilir fakat hizmet talep edebilir. ***Kişilerin her alanda uzman olma sorumluluğu yoktur fakat hizmet talep etme hakkı vardır.*** Herhangi bir alanda üretilen hizmetin kalitesini anlayabilmek için mesleki birikim gerekiyorsa, meslek odaları toplum adına bu birikimi kullanır. Bir başka deyişle, üretilen hizmetin toplumun veya bireyin gereksinimlerini karşılayıp karşılayamadığını, **toplumsal süreklilik** ilkesi gereği, inceler ve yargısını toplumla paylaşır.

Örneğin biri bir bina yapmak, hatta yaptırmak isteyebilir. Parası da olabilir fakat bu alanda uzmanlığı olmayabilir. Üstelik amacı artan kentsel

ranttan yararlanmak bile olabilir. Eğer üretilen proje hatalıysa, oluşacak kaynak israfı nedeniyle, hem yatırım sahibi, hem toplum zarar görür. Bu kişiye proje satmak isteyenlerin dışında birilerinin, üretilen projeyi girişimci ve toplum adına incelemesi ve yapılabilirliğini sınaması gereklidir.

Bu öyle kolay bir iş de değildir. Projeleri incelemek için gerekli mesleki birikime sahip olmayı gerektirir. Birikime sahip olunup olunmadığına da, yine o meslek mensupları en iyi bilir. Fakat siz onaylama yetkisini bu kişilerden alıp “tayinle” gelmiş kişilere bırakırsanız, proje değerlendirme sürecini de “tayin eden kişinin etkisine” açmış olursunuz. Ne mi yapar tayin eden kişi;

- İnceleme yetkisini mesleki birikimi olmayan başka meslek mensuplarına verebilir. İmar komisyonlarına sağlıkçı, sağlık kurullarına maliyeci, korunan doğal alanların yönetimine kereste uzmanı, hatta Anayasa Mahkemesi başkanlığına iktisatçı birini atayabilir! Örnekleri vakıyla sabittir. Bu kişiler “iyi niyetli” olsalar dahi, mesleki birikim eksikliği bazı durumları görmelerini engelleyebilir.
- Tayin ettiği görevlileri, özgür iradeleri dışında kararlar almaya zorlayabilir. Eğitim öğretim dönemi içerisinde bir başka ilde görevlendirmek, eşinin çalıştığı ilin dışına tayin etmek, sürekli dış görevlendirmelerle eve hasret bırakmak gibi klasik uygulamalara, günümüzde mobbing denilen yeni uygulamalar da eklenmiştir. Bakanın evet dediği projeler hakkında, hayır diyen raporlar yazmak, her baba yiğidin harcı değildir! Zaman zaman hayır diyebilen onurlu kişiler çıkmıştır fakat bedel ödemek zorunda kalmışlardır.

İşte son torba yasa ile meslek odalarının mesleki denetim yetkileri ellerinden alınıp, bakanlığa veriliyormuş! Neden? Gerçekten neden?

Değişiklik her zaman yapılır. Toplum değiştiğine göre, doğa değiştiğine göre, kurallar da değişir. Tıpkı insanların bilgisizden bilgiliye, görgüsüzden edepliye, fakirden zengine, diktatörden demokrata değiştikleri gibi! Yeter ki değişim ters istikamette olmasın.

Peki, bu meslek odalarıyla ilgili mevzuatın değişmesini nasıl değerlendirmek gerekir? Zaman içerisinde ortaya çıkan hangi ihtiyaç böylesi bir değişimi gerektirmiştir?

Üstelik mesleki odalarda yaşanan bu durum ülkemiz için yeni bir uygulama da değildir. Oniki Eylül olur, meslek odaları siyasete bulaşmakla suçlanır ve “üye olma” zorunluluğu kaldırılır ki, “insanlar üye olmasın, örgütler önemini kaybetsin” diye! Geçen zamana bir bakın bakalım, kimin önemi ne seviyede! Oda seçimleri olur; bakanı, genel müdürü listelere girmeye; girecekleri, oy verecekleri belirlemeye çalışır! İstedığı yönde oy vermeyeceğine inandığı çalışanlarını seçim bölgesinden uzak yerlerde görevlendirir, tehdit eder! Bunların hepsi olmuştur bu ülkede.

Toplumsal hayatta işlevi olan kurumları ele geçirebilir veya zayıflatabilirsiniz. Fakat bu işlevi tam anlamıyla yerine getirecek birimler oluşturmadıkça, ihtiyaçları ortadan kaldıramazsınız. Çünkü onlar zaten bir gereksinimden doğmuş kurumlardır. Zamana göre, bazen ahi teşkilatı olarak ortaya çıkar ve esnaf olmayı düzenlerler. Bazen meslek odası olur ve çılgın projelerle ilgili topluma düşüncelerini bildirir, hukuk nezdinde adaletin oluşmasına taraf olurlar!

Özet olarak toplumsal ihtiyaçların ürettiği kurumlardır bunlar. Bir ihtiyacı gideriyormuş gibi yapmak, gerçekten gidermez. Ondan alıp buna vermek, her zaman umulan sonucu getirmez!

Öyleyse, neden karşı olalım meslek odalarına ve neden zayıflatalım onları! İşlevini yeterince görememe sorunu varsa, bunun kaynağına inelim, nedenlerini araştıralım ve düzeltelim. Fakat güçsüzleştirmek, zayıflatmak niye!

Herkes sizin gibi düşünür, sizin gibi görürse; göremediklerinizi görecektir ve gösterecek, düşünemediklerinizi, düşünecek ve düşündürecek, size yeni fikirler için ilham verecek kimse kalmaz çevrenizde! Meslek odalarına çektireyim derken, onlarla, sizinle, nihayetinde tüm toplum birlikte çeker sıkıntıyı.

Sonra; daha ortada ne bina ne inşaat varken, henüz proje halindeyken, kentin tarihsel bir önem kazanmış görsel dokusuna, Sultan Ahmet Camii'nin silüetine zarar verebilecek bir yapıyı görebilen ve bunun için ilgilileri sözle, yazıyla, gerektiğinde mahkemeye giderek uyaran “kurumsal dostlardan” olursunuz. Benim dediğiniz adamlarınız bu yapıya çoktan onay vermiş ve siz gördüğünüzde, “atı alan Üsküdar'ı geçmiş, milletin kaynakları harcanmış, tarihi yarımada'nın tepesine kazık gibi kuleler dikilmiş” olur. Yık deseniz de yıkmazlar. Sizin yapana, çevrenizin size küstüğüyle kalırsınız!

Yalan dünya işte! Biri gelir biri gider, birileri var olurken, birileri yok olur. Başka ne olacaktı ki!

Ne çektiriyorlar be Vasfiye Teyze!

Uzaktan Görünen Köy ..

10 Temmuz 2013 tarihinde ABD Athens'da yazılmış ve www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Bir süredir Georgia Üniversitesi, Warnell Ormancılık ve Doğal Kaynaklar Okulu'nun ziyaretçisi olarak ABD'de bulunuyorum. Bu yaz gözlem, inceleme ve yayın çalışmalarlarıyla, burada geçecek.

Gelmeden önce İstanbul'da Taksim, Gezi olayları henüz başlamıştı. İlk günlerine üzülerken tanık olduk. Seyahat hazırlıklarının yoğunluğu içerisinde konuyla ilgili görüşlerimizi paylaşamadık. Geçmiş yazılarımızın içeriğini bilenlerin, bütün dünyanın dikkatini çeken bir hadise karşısında sessiz kaldığımızı düşünmeleri çok normaldir.

Gerçekten de, bu konu sessiz kalınabilecek bir konu değildir. Üstelik geçmiş yazılarımızdan da bağımsız bir konu değildir. HES'in arkasında ne varsa, III. Köprü tartışmaları hangi boyutlarıyla ele alınmalıysa, bu konu da o kapsamda irdelenmelidir. İşin demokrasi boyutu, bizce insani değer yargıları konusunu da dikkate almayı zorunlu kılmaktadır.

Toplumun sahip olduğu bir kaynağın, bir varlığın herhangi bir kullanıma, hangi ilkelere göre ve nasıl tahsis edilebileceği konusunda tercihlerimizi ortaya koymadan, ne Gezi Parkı konusunu çözebiliriz, ne de demokrasimize olgun bir içerik kazandırabiliriz.

Üstelik bu durum sadece bize özgü bir sorun da değildir. Geldiğim günden beri Georgia'da olanla, ülkemizi ister istemez karşılaştırıyorum.

Biliyor musunuz eski Amerikan filmlerden tanıdığımız büyük, sarı, öğrenci otobüsleri burada halen okulların bahçesinde duruyor! Altmışlı yılların filmlerinde kalmamışlar. Eskimiş bu otobüslerin yerini, özel sektörün minibüsleri almamış! Girişimciliklerini mi yitirmişler bu Ame-

rikalılar. Yoksa korumaya çalıştıkları başka amaçları, değerleri mi var, henüz anlayamadım! **Öğrenmem lazım ..**

Georgia Üniversitesi bir kampüs şeklinde kurulmuş. Arch olarak anıldıkları, sembolik bir kapıları var. Fakat kapı, bizim Temel'in kapısı gibi. Çünkü üniversitenin bir duvarı, çiti yok. Her yerden herkes girip çıkıyor. Hatta kampüs içerisinde özel mülkler de var ve öğrencilere, öğretim üyelerine kiralık olarak veriliyor. Acaba neden şehir dışına kurmamışlar bu üniversiteyi?

Oysa içindeki tarihi mezarlıktan, kentin hemen yanına kurulduğu görülüyor. Kent geliştikçe neden üniversitenin bazı bölümlerini daha ucuz arsalarla değiştirmeyi düşünememişler? Öyle ya, kamu kurumu olan üniversiteye verirsin daha düşük değerli hazine arazisini, alırsın elinden değerli olanı, yaparsın üzerine binanı! Artık turistik tesis mi olur, müze mi olur, alışveriş merkezi mi, orası önemli değildir! İnşaat yaptıktan sonra nasıl kullanılacağına karar verilir! Tıpkı Topçu Kışlası örneğinde olduğu gibi! Başbakanımız demedi mi "henüz nasıl kullanılacağı belirli değil" diye. Sanırım ABD'lilerin rant ekonomisi konusunda bilgileri çok kıt, vizyonları dar! Oysa biz "amacı henüz belirli olmayan" projelerle ekonomik başarılar yaratmanın ustadayız! **Öğrenmeleri lazım ..**

Georgia Üniversitesi'nin kampüsü içerisinde başka kurumların da binaları var. Örneğin Türkiye'deki Orman Genel Müdürlüğü'ne eş bir kurum olan Forest Service'in binası hemen Warnell'ın yanında, ormancılık okuluna komşu. Üniversite yöneticileri acaba kendi kampüslerine neden başka kurumların girmesine izin vermişler? Öyle ya, bizde bir kurumun kampüsüne bir başka kurumun girmesi düşünülebilir mi? Hemen diğer kuruma karşı bir eylem başlatılmalı ve kendi çalışanlarımıza, kurumumuzu ne kadar çok düşündüğümüz kanıtlanmalıydı değil mi? Varsın kamu ekonomisi daha fazla kaynak harcasın, ne önemi var! Yeter ki, kamu üniversitesi belediyeden, belediye orman idaresinden, orman kara yollarından bir şeyler koparsın, hep bizim olsun, bizden başkası "diğeri" haline gelsin. **Öğretmek lazım ..**

Bize birer üniversite kimliği verdiler fakat karşılığında 20'şer dolar almayı da ihmal etmediler! Bu kimlikle kampüs içerisinde ve Athens şehrindeki otobüslerde seyahat edebiliyoruz. Hem de ücret ödemedem! Bir üniversitenin, bir de şehrin otobüsleri var. Üniversiteninkileri yarı zamanlı çalışan ve çoğunluğu öğrencilerden oluşan şoförler kullanıyor. İtiraf etmeliyim ki bir öğretim üyesi olarak, direksiyonu öğrenciye bırakmak zor gelmedi değil! Fakat burada kimsenin umursadığı yok. Bilmiyorlar ki bugün otobüsün direksiyonu verersen, yarın ülkenin direksiyonunu ister bunlar! Belki Taksim'den ders alırlar ve apolitik bir gençliğin, nasıl politize olabileceğini görürler! Öğrenmeleri lazım!

Üstelik öğrencileri her yere sokmuşlar. Laboratuvarlarda yarı zamanlı olarak çalışanlar mı dersiniz, yoksa bahçe bakımı yapanlar mı ararsınız, her yerdeler. Hem para kazanıyor hem üniversitenin işleyişine yakından tanıklık ederek, farkındalık kazanıyorlar. Çalışırken başlarına bir kaza gelirse diye sigortaları da varmış! Öyle bizdeki asistan öğrencilik boyutlarıyla kıyaslanmayacak kadar geliştirmişler düzeni. *Öğrenmemiz lazım..*

Bu üniversitenin, biliyor musunuz kendi mülkiyetinde arabaları, kamyonları da var! Kimse bunlara “gereksiz yere kamu kaynaklarını çarçur etmeyin, harcamaları artırmayın, özelden kiralayın daha ekonomik olur” dememiş! Üstelik park yerlerinde bile “kamu araçları” için ayrı yerler ayırmışlar. Demek ki diğer kamu kurumlarının da araçları var!

Oysa bizdeki gelişme nasıl olmuştu bir hatırlayın! Devletin arabasında “karılarını pazara, çocuklarını okula götürüyorlar” diye araçları sattırıldılar, yeni araç aldırmadılar. Şimdi kiralık filolarda neler oluyor hesap soran yok! Kimin parasıyla kime, hangi model araba kiralandı sorgulayan yok! Sorun sanki mülkiyetymiş gibi, malik değiştirildi fakat ahlak değişmedi, haluk olamadı. Oysa burada kimlerin nereden nasıl araç tahsis ettirebileceği web sayfalarında ilan edilmiş durumda. Araçlarda kimlerin bulunabileceği de belirtilmiş. Kamunun da aracı var, özelden de hizmet alıyorlar. Toptancı bir zihniyet yok. Asıl sorun hedefe alınınca, çözüm de daha doğru bir seçenek üzerinde toplanıyor. A deyip B yapınca hatlar kopuyor! *Öğrenmemiz lazım ..*

Benzer durum konut alanında da var. Üniversitede “University Housing Office” diye bir birim çalışıyor. Gelen ziyaretçilerin, öğrencilerin konaklama işini organize ediyor. Yani “devletin evi mi olur arkadaş, vereceksin düzgün bir maaş, isteyen istediği yerde otursun” dememişler. İşine yakın bir yerde otururlarsa, verimlilikleri de artar diye düşünmüşler. Toplu konut idareleriyle, bankalarla özel anlaşmalar yapıp, çalışanları için özel konut projeleri de geliştirmemişler. Konut sorununu bugünün çalışanları için çözmek yetmez, sürekli çözmek gerekir, kurum için sadece bugün değil, gelecek de önemlidir diye düşünmüşler! İstanbul’da fakülteye ulaşım için harcadığım zamanı hatırladıkça hayıflanıyorum. *Öğrenmemiz lazım.*

Üstelik evlerinin çeşmelerinden akan sular da içiliyor. Herkesin elinde bir şişe, çeşmelerden doldurup doldurup içiyor. Şişe suyu girişimciliği diye bir şey yok! Evlere servis de yok. Geldiğimizden beri suyu çeşmeden içiyoruz ve sorun çıkmadı. Geçen hafta sonu da beş milyon kişiye su veren Buford Barajı’na görmeye gittik. Çok yoğun bir yağmurun hemen ertesi günü ziyaret etmemize rağmen, su bulanık değildi. Demek ki su toplama havzasında bir erozyon sorunu yok! Fakat asıl ne görelim, saha askeri koruma altında. Barajların korunmasını askerlere bırakmışlar! Konu Ulusal Savunmayı ilgilendirmiş!

Türkiye deneyiminin etkisiyle çok militarist bir yaklaşım gibi geldi bize! Öyle ya, özel koruma şirketlerinden hizmet alınabilir! İSKİ gibi kurumlara korutulabilir bu gibi yerler! Yok, koruyamazlar da çevresine yerleşimler yapılırsa, havza koruma alanını bir yasa veya yönetmelikle değiştirmek mümkündür! Suyu da arıtma tesisleri kurarak tekrar arıtmak biraz maliyetli ama kolay! Neden bu askeri tutum, anlaşılabilmiş değildir! *Öğrenmeleri lazım ..*

Uzaktan bakınca işte şimdilik bunlar görünüyor sevgili dostlar.

Bize ABD’nin serbest ve özel girişimin cenneti olduğu, temel felsefelerinin “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” şeklinde ifade edildiği söylenmişti. Fakat buradakiler, her gelene geç dememişler. Kamu veya

özel, her iş yapanın neyi ne kadara ürettiğini sorgulamışlar. Neden yapıyoruz, niçin öyle olmalı diye açıklama aramışlar ve halen de arıyorlar!

Bizse; ormanları işgal ettiler, 2B ile veririz, kurtuluruz dedik. Özelleştirin dediler, kamu görevi diye bir görev olduğunu her alanda unuttuk, suyu bile ticari mala çevirdik. Demokrasi isterken, sosyal devleti, insan hakları derken, temel özgürlüklerimizi kaybetme noktasına geldik.

Gelen geçti, fırsatını bulan, yaptığıyla kazandı.

Asıl biz, bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler dedik.

Taksim'dekilere hariç!

Anayasamızın 34. Maddesi “Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir” dese de, onların “durması” bile suç oluyormuş artık!

Bilmem ki, kimin, kimden, neyi öğrenmesi lazım!

Laminatlasak mı, Yoksa Laminantlasak mı?

27 Mayıs 2013 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Başlığı zor okudunuz değil mi? Ben de zor yazdım zaten! Oysa adına bazen **laminat** bazen **laminant** dediğimiz bu parke çoktan yerleşti hayatımıza!

Eskiden balık sırtı veya kılçığı olarak adlandırılan bir biçimde döşenen ahşap ve masif parkelerin yerini çoktan aldı **laminant** veya **laminat**! Fark edebildiniz mi farkı? Birinin bir N fazlası var! Fakat bu malzeme içerik açısından bildik masif ahşap parkeden çok farklı!

Ahşap parkelerin içi de dışı da birdir. Her haliyle odunun doğallığını taşır. Cilalanmış, bazen emprenye edilmiş de olabilir. Fakat bildiğiniz odunun kesilerek, parlatılarak elde edilmiş halidir.

Bu nedenle ahşap parkelerin ileri teknoloji gerektiren tesislere gerek olmaksızın kolayca üretimi mümkün, fakat salonlarımıza döşenmesi ve bakımı esasen sorun oluyordu.

Oysa **laminant** veya **laminat** denilen malzeme görüntüsüyle de içeriğiyle de çok farklı! Kağıt parçalarına yapay reçineyi emdiriyorlar. Ardından bunları, ortada yüksek veya düşük yoğunluklu lif levhalar yer alacak biçimde, tabakalar halinde üst üste koyuyor ve yüksek ısı ve basınç altında birleştiriyorlar. Sonra da ahşap görüntüsü vermek üzere, üst yüzlerini bir başka tabaka ile kaplıyorlar ve ortaya henüz Türkçe karşılığını veremediğimiz yeni tip parke çıkıyor!

Bu parkenin üretimi için tabakalandırma ve kaplama yapabilen tesisler gerekiyor. Yani daha sermaye yoğun bir teknoloji gerektiriyor! Fakat salonlara döşenmesi, masif parkeye göre çok daha kolay ve neredeyse bakım hiç istemiyor!

Biz halen bu parkeyi hangi isimle adlandıracağımıza karar verememiş olsak da, bir zamanlar refah göstergesi olarak gördüğümüz ve salonlarımıza yerleştirdiğimiz ahşap masif parkeyi evlerimizden, işyerlerimizin çoktan kovabildi. Artık misafir salonlarında da, yatak odalarında da o var!

Aslında isim için görünen yüzü. Bu parkenin ülkeye girişi; ekonomik, sosyal ve çevresel pek çok alanda köklü değişiklikler yarattı!

Örneğin pazarlardaki, sokak aralarındaki parke satıcılarının veya döşeyicilerinin sayılarındaki azalmayı fark ettiniz mi? Eski sokağımızda bu işletmelerden bir tane vardı. Küçük küçük dükkânında hem ahşap parke döşer, hem de parke tamir ve cila işleri yapardı. Artık çığ köfteci oldu. Sizce bu iş değişiminde henüz ismini bile kararlaştıramadığımız yeni ürünün etkisi yok mu? İster ekonomik ister sosyal açıdan bakın, işte size bir etki!

Orman yönetimiyle ilgilenenler yakından bilirler. Özellikle Kocaeli, Sakarya, Düzce ve Bolu illerinde küçük küçük ahşap masif parke imalat atölyeleri bulunurdu. Bunlar genellikle sanayi odunu olarak adlandırılan ve tomruk kadar değerli olmayan odun hammaddesini; parke taslakları ve parkelere dönüştürerek, ticaret yaparlardı. Bir kısmı kereste atölyeleriyle bütünleşik çalışırlardı. **Laminat** veya **laminanttan** sonra bu işletmeler de neredeyse yok olmuş durumda. Bir kısmı kapanmış. Bir kısmı iş değiştirmeye çalışıyor.

Şüphesiz kırsal ekonomi, bölgesel ekonomik dengeler, istihdam açılardan olumsuz etkiler bunlar! Fakat odun hammaddesi arz talep dengeleri açısından da etkileri var. Örneğin devlet orman işletmeleri artık parkelik odun satışı yapacak müşteri bulamıyor. Ancak bu durum orman endüstrisindeki diğer alanlardaki gelişim nedeniyle çok sorun olmadı gibi. Azalan talebi yonga levha endüstrisinin artan talebi kapattı! Üstelik kabul etmeliyiz ki, çok sayıda, dağınık yapıdaki masif parke üreticilerinin bir kısmı, ihtiyaç duydukları odunu “yasal” olmayan yollardan tedarik etmeye çalışıyorlardı. Bizim ismini söyleyemediğimiz yeni par-

ke, bilerek veya bilmeden, önce ahşap parkeçileri, ardından da orman kaçakçılığının bir biçimini bitirmiş oldu!

Alın size çevresel bir fayda diyeceğim fakat ismi zor yeni kahramanın üretiminin gerektirdiği çevresel etkileri hatırlayınca, korkmadan edemiyor insan! Çünkü bunun üretimi için, masif parkeye göre daha fazla enerji kullanmak gerekiyor. Basınçla yapıştırırken, dünyamızı da bir parça ısıtıyoruz gibi! Masif parke ömrünü tamamlayınca, odun olarak yakılarak veya ortalığa öylece atılarak, doğadan kolayca yok edilebilirken, yapay reçinelerle yapıştırılmış kağıtlar topluluğunu, acaba nasıl yok edeceğiz? Kağıt gibi kolay yok olacak mı? Yoksa çöplüğe dönüşen dünyaya, bir çöp de biz mi ekleyeceğiz?

Sonuç olarak, ahşap masif parke üretimi Türkiye’de azalırken, **Laminat** veya **laminant** parkelerin üretimi artmakta. Bir kısmı ise ithalat ile ülkeye giriyor. Bugün en büyük parke üreticisi Polonya! Tüm parke üretiminin yaklaşık % 18’ini gerçekleştiriyor. Onu Almanya (% 14,63) ve İsveç (% 13,26) izliyor.

Piyasada gözlenen isim karmaşası aslında başkaca anlamlar da içeriyor. Türkiye’nin ne orman endüstrisi alanında, ne de endüstrinin bu alt alanında, “tutum ne olmalıdır” sorusunu çok fazla tartışan, kendine dert edinen pek yok gibi! Oysa bu alanlar iktisaden değerlendirilebilecek üstünlüklere sahip!

Ama isim konusunda bir tartışma başlayacak gibi! Prof. Dr. Ercan Tanrıtanır aracılığıyla biz de haberdar olduk. Orman Endüstri Mühendisi Sayın Fatma Öykü Yüksel bu konuyu kendine dert edinmiş ve Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu’na resmen başvurarak, söz konusu malzemenin dilimizde olması gereken karşılığını sormuş!

Kurul Başkanı Sayın Prof. Dr. Mustafa Kaçalın verdiği yanıtta: “*Fransızca’da laminante biçiminde yazılan söz Türkçeye “laminant” olarak geçmiştir. Sözü’n laminat biçimindeki okunuşu yanlışdır*” diyor!

Sayın Oktay Sinanoğlu’nun sık sık belirttiği gibi, ilk kez bir ürünü insanlıkla tanıştıranların, buna bir isim vermesi, hem hak, hem sorum-

luluktur! Eğer bu ürün dünyamızın bir başka yerinde keşfedilmiş ve sonradan ölkemize gelmişse, bizce sorumluluk o ölkede bu ürünle ilk tanışanlara geçer, geçmelidir.

Bu nedenle, **laminant**, **laminat** veya daha doğru bir kavramı bulma sorumluluğu ölkemizde bu ürünün üretimini öğreten bilim insanlarından, mühendislere, halka pazarlayan işletme yöneticilerine ve meslek örgütlerine, silsile olarak geçmiş durumdadır!

İlgilendiği ürüne, kendi dilinde ve kültüründe bir isim veremeyenlerin, söz konusu ürünün ölkesinde yaratacağı sosyal, ekonomik, çevresel etkileri görebileceklerini ve başarıyla yönetebileceklerini düşünmek, çok iyi niyetli bir beklentidir.

Dilden sorumlu kurumun bu işi yapamadığı verdiği yanıtta anlaşıl-maktadır. Fransa'nın bu ürünün ilk üreticisi olduğu yönünde bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle Fransızların nasıl okuduğu bizi ilgilendirmemeli. Kaldı ki Fransızca veya İngilizce olarak kelimenin kökenini irdelediğimizde, karşımıza “kaplama, tabakalandırma” benzeri karşılıklar çıkmakta. Bir başka değişle, bu dillerde iletişim kuranlar adı geçen ürünü, “tabakalandırılmış parke, kaplanmış parke, tabakalı kaplamalı parke” benzeri isimlerle adlandırmakta ve bu kavramlarla iletişim kurmaktadır.

Türkçe iletişim kurarken neden benzer ifadeler kullanılmasın!

Ürün bir çeşit parke olduğuna göre, parke kelimesini koruyalım. Teknik olarak parkenin ortasında bir lif levha olduğuna göre, bunu açıklayacak bir sıfat ekleyelim ve “lifli parke” diyelim. Yok, ürünün kaplama işlemini açıklamadı diyorsak, bir de kaplanmış sıfatı ekleyelim ve “kaplanmış lifli parke” olsun! Yok, bu da çok uzun oldu diyorsanız, her kelimedenden bir parça alarak ve çağrışım yaratmaya çalışarak “kaplif parke” diyelim!

Yok, bu da olmadı diyorsak, öneri geliştirelim! Bu satırlarda esasen kaplif parke terimi değil, sadece izlenmesi gereken yaklaşım önerilmektedir! Ürünle yakın ilişki içerisinde olanlar daha doğru terimler üretebilir ve

toplum kabul ederse tutar. Fakat toplumun önüne önerilerin gelmesi gereklidir.

Türkçe bir isim verirsek, yaptığımız iş veya sattığımız ürün değer kaybeder diye korkmayalım! İsim ve marka önemlidir fakat kaliteyle desteklenmediğinde, yeterli olamaz. Kalite de bütünleşik görebilme, sistematik bir biçimde yönetebilmeyle olur ki, ne yaptığını bilmeyi, hatta iyi bilmeyi gerektirir!

Bu satırların ardından; “bizlerle beraber bu topraklarda var olmaya başlamış, belki de bizden eski, ulu Gökna’ra, Kökna, kutsal kabul ettiğimiz Servi’ye, halen Selvi diyen bir sektöre, topluma, sen tutmuş elin ecnebisinin ürettiğine kendi dilinde doğru karşılık bulmalısın diyorsun! Gökna’ın K’sı, Servi’nin L’si bitti de, işimiz kaplıf parkenin N’sine mi kaldı?” diyenler olacaktır.

Ne diyelim!

Hoca Nasreddin’e binlerce rahmet, siz de haklısınız ..

Ondokuz Mayıs

20 Mayıs 2013 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Dün günlerden ondokuzu, aylardan Mayısı gösteriyordu. Yıl 1919 değil, 2013'dü. Ne Samsun'a çıkan vardı. Ne de 1919'u hatırlayan!

Resmi gündemlere, sokaklara, meydanlara bakınca, 1919'un on dokuzuncu gününün anlamının hatırlandığına dair ciddi kanıtları görmek pek mümkün değildi!

Hal böyle olunca, esasen çevre, orman ve iktisat kapsamında yazılar yazmayı hedeflenmişsek de, ülkenin içinde bulunduğu duruma kayıtsız kalarak, çevrenin, iktisadın, bir anlamı kalmayacağı gerçeğini dikkate almak gerekiyor.

Sadece çevreci kalmak isteyenlerin, işgal edilmiş bir ülkenin ormanlarına ne olacağını görmek için, bugün de tehdit altındaki İstanbul'un Belgrat ormanının geçmişine bir bakmaları yeterlidir! İşgal güçlerinin kendi ülkelerinde süreklilik ilkesini takip ederken, İstanbul'da ormanı nasıl doğradıklarını göreceklerdir.

Bugün köprüler, yollar ve yeni yerleşimlerin tehdidi altındaki Belgrat Ormanı'nın ilk envanterinin yapıldığı 1949 yılındaki dikili serveti, yaklaşık iki yüz bin metre küp düzeyindedir. Çünkü işgalciler, bu ormanın sadece İstanbul için tüketilmesine göz yummamış, ülkelerine gemilerle meşe kerestesi göndererek, savaş masraflarını karşılamaya çalışmıştır!

Bugün ise Belgrat Ormanı'nın dikili serveti, bir milyon üç yüz bin metreküp düzeyini aşmıştır! Cumhuriyet ise, gerek teknik bir ormancılık çalışmasını başlatamamış Osmanlı'dan, gerekse ülkenin teslim edildiği işgalcilerinden devraldığı orman enkazını kat be kat artırmayı becerebilmiştir.

Nasıl ki çevreye, ormana, ülke ekonomisine yapılan yatırım yurt bilincinin bir göstergesiye, ülkenin devamlılığı da; çevrenin, ormanların ve ekonomimizin sürekliliğinin ön koşuludur.

Bununla birlikte, bugün yaptıklarına karşılık gösterilen bir kadir bilirlilik duygusuyla Atatürk'ü hatırlamak yeterli değildir. Atatürk'ün liderlik özelliklerinin, yönetim yeteneklerinin de irdelenmesi ve güncel sorunlarla ilgili derslerin çıkarılması gereklidir.

Büyük Atatürk nutkunda; “1919 yılı Mayısının ondokuzuncu günü Samsun’a çıktım. Ülkenin genel durumu ve görünüşü şöyledir” diyor ve öncelikle yaptıklarına zemin olan ortamı anlatıyor. Nutuk'taki bu satırları okuduğumuzda, günümüzde çok popüler olan **stratejik planlama** yaklaşımlarının izlerini fark etmemek ne mümkün!

Gerçekten de, Atatürk sanki bir SWOT analizi yapıyor! Hani şu 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çıktıktan sonra, bilenin bilmeyenin, ilgilinin ilgisizin, üçü bir araya gelenin yapmaya kalktığı, **üstünlük, zayıflık, fırsat** ve **tehdit** belirlemeye dayalı, durum analizini sanki yıllar öncesinde uyguluyor!

SWOT analizinde, plan yapanın üstünlükleri ve zayıflıkları belirlenir ki, yapılacaklar kararlaştırılırken bu haller dikkate alınsın. Fırsatlara ve tehditlere bakılır ki içinde bulunan ortama uyum sağlamak için gerekli veriler elde edilebilsin.

Nutuk incelendiğinde de Atatürk'ün “ordunun silah ve cephanesinin alınmış ve alınmakta olduğu” veya “devleti yönetenlerin aczi” şeklindeki saptamalarından görüldüğü gibi, içinde buldukları **zayıflıkların** farkında olduğu anlaşılıyor. Sözlerinden ve aldığı kararlardan, kurulan müdafaa-i hukuk cemiyetlerinin nasıl bir **üstünlük** olduğunu kavradığı açıkça görülüyor! Uyguladığı politikalardan mandacı zihniyetleri, ulusal kurtuluş yolu olarak telkin eden dış mihrakların ve yandaşlarının yarattığı **tehditleri** uzun dönemli olarak analiz edebildiği anlaşılıyor. Batı devletleri arasındaki görüş farklılıkları ile yeni kurulan Sovyetler

Birliği'nin kendisine nasıl bir **fırsat** sunduğunun farkında olduğu ortaya çıkıyor!

Bugün kendini stratejik planlama üstadı olarak görenlerin veya adlandırılanların söylemleri, uygulamaları ve eriştikleri noktalar dikkate alındığında; büyük Atatürk'ten halen çokça öğreneceklerimiz olduğu ortaya çıkmıyor mu?

Öyle derin stratejilerden bahsetmekle, derinlik sağlanamıyor! Öyle Atatürk'ün devamıym demekle, onun erdemlerine sahip olunamıyor! Öyle hedef koydum demekle; kriz, fırsat, strateji, misyon, vizyon kelimelerini yerli yersiz kullanmakla, hedefe varılamıyor!

Tarih kimin ne olduğunu yazmaya devam ediyor.

Yaşarken lider olarak adlandırılan çok, öldükten sonra bunu koruyabilen az oluyor!

Yıl 2013, günlerden Mayıs'ın ondokuzu.

Saygı, sevgi, minnet ve ibretle anıyoruz ..

Orman, Çevre, Şehir!

6 Mayıs 2013 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Ne çocukluğumuzun oyunundan, ne de Yılmaz Özdil'in İsim, Şehir, Bitki kitabından söz etmek değildir amacımız.

Ama konumuz içerisinde bitki de geçiyor, şehir de! Hatta ve hatta kapsamda hayvan bile var! Konumuz, milli park gibi, tabiat parkı gibi, farklı statülerle tanımlanan, toplumsal ve doğal değerleri için korunan, korunması gereken alanlar! Çoğunlukla yabancı yaşamın en değerli parçaları: **korunan alanlar!**

Sizce bir korunan alanı kim yönetmeli ve planlamalı? Sizce orman yönetimi ile korunan alan yönetimini ayrı tutmak ne kadar olanaklıdır?

Sokakta rastlayacağımız sade vatandaşımıza ülke ormanlarından kim sorumludur diye sorsak, Orman Bakanlığı yanıtını almak büyük olasılıktır. Ancak, Çevre Bakanlığı diyenler de çıkabilir. Zira bir zamanlar orman konusu, çevre ile birlikte düşünülmüş ve Çevre ve Orman Bakanlığı altında yönetilmiştir. Fakat ülkemizde bugün bir Orman Bakanlığı yoktur! Orman ve Su İşleri Bakanlığı bulunmaktadır.

Aslında ormancılığın ülkemiz kurumsal yapısı içerisindeki yeri, oldukça ilginç bir tarihe sahiptir. Orman yönetimi *tarımdan, köy işlerine, maddeden, ticarete* kadar pek çok alanla ilişkilendirilmiştir.

Oysa korunan alanlar dünya sahnesine yüz yılı biraz geçen bir süredir girmiştir. Türkiye'de ise korunan alan konusu orman yönetiminin bir parçası olarak gündeme gelmiştir.

Gerçekten de **korunan alanlar** ilk olarak ormancılık teşkilatının ilgisini çekmiştir Türkiye'de! Henüz **korunan alanlardan** söz dahi edilmeyen

yıllarda, örneğin 1937 yılında kabul edilen 3116 sayılı Orman Kanununun 43, 44, 45 ve 46. maddeleri **muhafaza ormanları** konusuna ayrılmıştır. Örneğin 1950 yılında Belgrad ormanı ilk muhafaza ormanı olarak ilan edilmiştir.

Mevzuatımızda ilk defa milli park kavramı, 1956 yılında çıkarılan 6831 Sayılı Kanunda yer almıştır ki bu kanunun da adı **Orman Kanunu**'dur. Ülkemizin ilk milli parkı, 1958 yılında ve "Yozgat Çamlığı Milli Parkı" adıyla kurulmuştur ve kuran idarenin adı Orman Genel Müdürlüğü'dür. Milli parklar ve diğer korunan alanlar önceleri Orman Genel Müdürlüğü örgüt yapısı içerisinde bir şube veya daire başkanlığı tarafından yönetilirken, 1976 yılında Milli Parklar ve Avcılık Genel Müdürlüğü kurulmuş ve bu alanda uzman bir kurum oluşturulmak istenmiştir. İlginçtir ki Milli Parklar ve Avcılık Genel Müdürlüğü de o zaman var olan Orman Bakanlığı'nın bir kurumu olmuştur.

Orman Bakanlığı aç-kapa dönemleri yaşarken, milli parklar ve korunan alanlardan sorumlu bu genel müdürlük de, isim değiştirerek, bir büyüyüp, bir küçülerek, bu kadere ortak olmuştur! Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarihi ve kültürel değerleri nedeniyle korunması gereken alanlardan çok, doğal nitelikleri nedeniyle korunması gereken yerlere odaklanmıştır. Bu kapsamda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın ilgili birimleriyle zaman zaman yetki ve sorumluluk tartışmaları yaşanmışsa da, **korunan alanlardan** sorumlu birim, adı zaman zaman değişebilen "Milli Parklar Genel Müdürlüğü" olmuştur.

Hatırlanacağı gibi, 2011 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı kapatılmış ve çevre kısmı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na, orman kısmı ise Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. Ancak bu değişiklikte birlikte **korunan alan** yönetimi, geçmiş birikimleri tamamen dışlayan bir anlayışla parçalanmıştır!

Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile 1983 tarihli, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununa dayanılarak "Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmelikle" çıkarılmıştır. Bu yönetmelikle,

uzun devre gelişme planları hariç, **korunan alan** planlarının hazırlama ve onaylama yetkisi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Bu mevzuat değişiminin anlamı, ülkenin ekosistem kırılğanlıkları, floristik veya fauna önemi açılarından önemli değerlerinin, **korunan alanlarının** artık Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca planlanacak olmasıdır. Tıpkı şehirlerimizi planladıkları gibi ve tam da bugünkü yaşanılabilir şehirleri ortaya koyan değerlere göre! Bitki ve hayvan, doğa ve toplum ilişkileri artık “şehircilik” deneyimine emanet edilmiş vaziyettedir.

İlginçtir ki planları hazırlamak isteyenlere, bu alanların yönetim sorumluluğu verilmemiştir. Veya planlama görevine talip olan, yaptığı planı uygulama görevine talip olmamıştır. Yetki istenmiş fakat sorumluluk alınmamıştır! Yönetme deneyimi olmayanların planlama becerisi de tartışmaya açıktır. Yönetim aşamasında öğrenilenlerin, yeni uygulamaların planlanmasında kullanılamaması önemli bir planlama eksikliğidir! Görüş almakla geçiştirilemez.

İlginçlik sadece kurumsal yetki karmaşasıyla sınırlı değildir! Korunan Alanlarda Yapılacak Planlara Dair Yönetmeliğin 11. maddesinde belirtildiğine göre, “Milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri ve benzeri koruma statüsü bulunan diğer alanlarda hazırlanacak her tür ve ölçekte planların **müellifi, şehir plancısı** veya **şehir ve bölge plancısıdır**”.

Bu düzenlemeye göre, korunan alan plan **müellifi** yani plan yapma **yetkinliğine** ve yapılan planlamanın getirdiği özgün **eser tasarlama haklarına** sahip kişi, şehir plancısı olmalıdır!

Lütfen ülkemizdeki şehir planlaması eğitim-öğretimini bir inceleyiniz. Geçmişte bu unvana sahip kişilerin hazırladığı “korunan alanlarla” ilgili planlara bir bakınız. Sonra kendinize, ülkemin yaban hayatı, ekosistem ilişkileri, özgün flora özellikleri nedeniyle korunması gereken alanlarının yönetilmesine yol gösterecek planları hazırlama **yetkinliği** bu deneyimle kazanılmış mıdır diye sorunuz! Alınan eğitimin içeriği, uygulanan

müfredatların kapsamı şehir plancılarını doğal ekosistemler konusunda ne kadar **yetkinleştirmiştir**, lütfen bir kontrol ediniz!

Korunan alan planlamak basit bir iş değildir! Şehir planlamasında dikkate alınanlardan, çok farklı içerikte değişkenleri dikkate almayı gerektirir. İşin ayrıntısını merak edenler, meslektaşımız Prof. Dr. Yalçın Kuvan'ın <http://www.ormancilardernegi.org/UserFiles/file/Orman-veAv030412.pdf> adresinde bulabilecekleri makaleyi okuyabilir.

Lütfen biraz kafa yoralım! Korunan alan planlarında **müellif** olma gayreti, sahip olunan **yetkinlikten** mi, yoksa **eser tasarlama haklarından doğacak gelirlerin paylaşım** kaygısından mı kaynaklanıyor? Tartışmanın kaynağında hangi güdü veya motivasyon yer alıyor? Korunan alanlarımızı nasıl daha etkin yönetiriz sorununu mu, yoksa ekonomik paylaşımın nasıl yapılacağını mı tartışıyoruz?

Ne diyelim! Kimileri korunan alanlara baktıkça, doğanın gizlediği yüce değerleri, kimi de toplumsal popülerleşmeyi sağlamanın yeni fırsat alanlarını görür! Kimileri için korunan alanları planlamak, doğa ve toplum için yerine getirilmesi gereken bir görevdir, kimileri için de kapılması gereken yeni iş alanı!

Haydi, siz de seçin bakış açınızı! Alın konumunuzu.

Geç kalmayın sonra!

Adı üstünde, gitti, gider **korunmayan alanlar ..**

Üçüncü Köprü

10 Eylül 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Siz de duydunuz değil mi? Gazeteler yazdı. Televizyonlar gösterdi. İstanbul'un üçüncü köprüsü için ağaçlar kesilmeye başlanmış! Zemin etütleri için karot örnekleri alınıyor. Sağlamış zemin!!

Kıscacası, bugüne kadar yapılan tartışmalar bitmiş. İş başlamış.

Peki ya o kadar söylenenler, yazılanlar, çizilenler. Bu proje kararı sağlam zemine oturdu mu?

Bu karar, bu uygulama, sizce kamuoyunun içine sindi mi? Bu tartışmalı süreç sonunda toplumumuz için doğrunun bulunduğunu düşünüyor musunuz? Tartışmanın tarafları, diğerlerinin söylediklerini dinleyince “gerçekten de haklılar” sözünü, içinden de olsa, hiç söylemedi mi? Diğerini dinleyince, “bunu düşünememiştik, projede şöyle bir değişiklik yapmalıyız” dersi çıkarıldı mı hiç?

İlk iki köprü, öğrenene çok şey öğretti. Ama bu köprü tartışmasında birbirimizden ne öğrendik? Bir deprem oldu, neredeyse deprem uzmanı olduk. Köprü uzmanı olamasak da, bu süreçten toplum olarak bir şeyler öğrenebilir miydik?

Büyük projeler, sadece bir inşaat çalışması olarak kalmaz. Ortaya sadece bina, yol, köprü çıkarmaz! Bu konularda bilgi sahibi olmuş toplumlar da çıkarır. Bu öğrenme durumu, üstelik ve sadece o projede çalışacak veya çalışan mühendisler, mimarlar, şehir plancılar, ekonomistler için de geçerli değildir.

Yeni projenin yarattığı sorunlardan, ilişkili meslekler yeni çözümler üretmeyi öğrenir. Bilgi birikiminin sonucunda hazırlanan projeler, yeni

bilgilerin de üretilmesinin yolunu açar. Marmaray projesi sayesinde; arkeologlar büyük keşifler yaparken, bazıları da arkeolojik buluntulara, çanak çömlek demenin, en azından, ayıp olduğunu öğrenmedi mi?

Üstelik gerçekten demokratik ve saydam toplumlarda projeler toplum önünde tartışıldığı için “vatandaşlar” mühendislik tekniklerinden tutun, sosyolojik yönelimler, iktisadi etkiler, projenin çevresel sonuçları hakkında bilinçlenir. Bilinçli toplumlar, daha doğru projelerin üretilmesinin, seçilmesinin yolunu açar.

İsterseniz siz buna öğrenen toplumun dinamiği deyin! İşimiz isimlendirmek değil. Fakat şimdi, tekrar sormak zorundayım. Türkiye Cumhuriyeti mühendisleri, vatandaşları, bizler üçüncü köprü projesinden ne öğrendik?

Böylesi durumlarda yabancılara ne yaptığını az çok biliyoruz!

Daha önce mutlaka duyan, bir yerde gören olmuştur. Electra diye bir kelime var. Wikipedia’ya göre Electra denince, Yunan mitolojisinden bir trajedi, Carmen Electra ve Alkazar sineması akla geliyor. Trajediyle ilgili pek çok tiyatro oyunu yazılmış, oynanmış. Carmen Electra ise ABD’li bir model, aktris ve şarkıcı. İstanbul Beyoğlu’ndaki Alkazar sinemasının ilk ismi de Electra imiş!

Belki Yunan mitolojisindeki hikayesi nedeniyle, belki kelimenin ses yapısı nedeniyle, çok tutulan bir isim Electra. Google’da tarayın, Türkiye’de bile marka olarak seçilmiş beğenilmiş bir kelime. Fakat bir de sonu “e” ile biteni var. Electre diye yazılıyor. İşte bizim asıl ilgimizi çeken de o. Akademik Google’da bu kelimeyi tararsanız, 149 000 sonuç bulabilirsiniz.

Kelime bir akronim, bir kısaltma. Orijinali Fransızca *ELimination Et Choix Traduisant la REalité* kelimelerinden geliyor. İngilizcesi ise *ELimination and Choice Expressing the REality* şeklinde oluşturulmuş.

Türkçeye, **gerçeği ifade eden seçimler ve tercihler** şeklinde çevrilebilecek bu kelimelerin, sizce konumuzla ilgisi yok mu? Köprü tartışması-

nın da gerçekleri ifade etmesi, bu konuda da gerçeklere dayalı seçim ve tercihlerin olması gerekmez mi? Şu köprü meselesinde biri bize gerçeği ifade etse de, dördüncü köprüden de söz edildiğine göre, sonrasında da rahat etsek, benzer projelerde kullansak olmaz mı?

Biz bu soruları sora duralım, işte bu düşünceyle, bu dertle ve daha altmışlı yıllarda Fransa'da ortaya konmuş bir karar verme modelinin, tekniğinin adıdır **ELECTRE**.

Bazı problemlerde tek bir uygulama seçeneği bulunmaz. Yani aynı sorunu çözmek için köprü de yapılabilir, tüp geçit de! Karayolu ile geçiş de düşünülebilir, deniz yolunu kullanmak da istenebilir. Üstelik bazı problemlerde sadece **bir şeye**, yani **amaca** bakarak seçim yapamazsınız. Örneğin sadece maliyetleri dikkate alamazsınız. Güvenlik de önemlidir çünkü! Sadece elde edilecek gelire odaklanamazsınız, çevreye verdiği zarar da önemlidir! Eğer sadece bir toplumsal sınıfa hizmet edeyim dersiniz, diğer sınıfların itirazı yükselir ve maazallah, çatışma çıkar! Bu nedenle **birden çok amacın** birlikte dikkate alınması gerekir.

Kalkınmak isteyen toplumlar, vatandaşlarının çatışmasını değil, uyum içinde yaşamasını isterler.

İnsan zihni tatmin edilmesi gereken çok fazla **amaç**, uygulanabilecek çok sayıda **seçenek** karşısında zayıf kalır. Siz bakmayın "**dikkate aldık**" dendiğine. Yukarılara, çok yukarılara çıksanız, helikopterden de baksanız, yapılması en doğru olanı göremezsiniz. Her şeyi dikkate alamazsınız!

İşte bu nedenle, SEMA isimli bir danışmanlık şirketinin mühendisleri, daha 1965 yılında oturmuşlar ve bir karar verme yöntemi geliştirmeye çalışmışlar. Hatta Fransa'nın *Ile de France* bölgesinde yapılacak otoyol şebekesi için en uygun güzergahın neresi olması gerektiği problemini, kendilerine sorun etmişler! Yapılacak yolların geçebilecekleri yerler **seçenekleri** oluşturmuş. Yol yapım maliyetleri, süreleri, faydalanacak nüfus büyüklükleri, tatmin edilmesi gereken **amaçları** vermiş ve ortaya bir karar verme modeli, tekniği çıkmış.

Geçen sürede bu teknik pek çok problem alanına uygulanmış ve ELECTRE I, ELECTRE II, ELECTRE III, ELECTRE IV, ELECTRE TRI gibi farklı biçimleri olan, türevleri geliştirilmiştir. Bir başka deyişle, yabancı böylesi problemler karşısında zihninin doğruyu bulamayabileceğini düşünmüş ve karar vericiler için yardımcı yöntemler geliştirmiştir.

Ya bizde!

İşte bizim köprü de, tam da, bu gibi karar modellerini kullanarak çözülecek tipte bir seçim problemidir. Demek ki, sadece biz yol, köprü yapmadığımız için, başka insanların da benzer sorunları olmuş ve bunlar karşısında çözüm olabilecek **“bilgiler”** üretmişler! İnsanları, insanlık kullansın diye.

Neden köprü, tüp geçit, tünel, Ro Ro seçeneklerini tümünden değerlendirmiyoruz? Hadi köprücülere söz verdik diyelim! Neden farklı köprü geçiş güzergahları (**seçenekler**) oluşturup, bunlar arasından, hem çevreye en az etkili, hem en uygun maliyette, hem kentsel rant dönüşümünde en adil, hem de trafik yoğunluğunu en uygun etkileyecek olanı (**amaçlar**) bulmaya çalışmıyoruz? Neden dikkate alınan amaçlar bir bütün olarak ilan edilmiş değil? Neden bu amaçların hangi ağırlıkta dikkate alındığı, şeffaf bir şekilde toplumla paylaşılmaz?

Yoksa yıllarca yurt dışına gönderdiğimiz, mühendislerimiz, bilim insanlarımız bu teknikleri bilmiyorlar mı? İşin kolayına kaçıp “Herifçioğlu, Sen Mişel’de koyuvermiş sakalı, nitsin bizim köyü, nitsin Mahmut Makal’ı” mı diyeceğiz! Bu işte Mahmut Makal’ın hiç suçu yok! Bu iş aydınının sırtına yıkılabilecek bir konu, hiç değil!

Bu tekniği ülkemizde bilen bir sürü bilim insanı ve mühendis var. Üstelik yurt dışına gönderilmeden öğrenmiş olanlar da var! Bu tekniklerin Türkiye’ye uyarlanmış akademik örnekleri çok. Türk üniversitelerindeki derslerde de okutulur bu teknikler. Hatta ve hatta Türkiye’de ilk uygulama örneklerini veren kişiler içinde, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi’nde önemli görevler üstlenmişler olanlar bile var!!

Öyleyse neden kimse çıkıp bu yöntemleri kullanarak karar verelim demiyor. Kullandılar da biz bilmiyorsak, neden çıkıp kurdukları karar modelini açıklamıyor! Açıklayamazlar, çünkü bu modeller uygulandığında “yöneticinin hareket alanı” daralır. Amacını açıkça ortaya koymuş olması gerekir. Hangi seçenekler konu olmuş bellidir. Keyfi kararlara kapılar kapanır!

Açıklayamazlar. Çünkü üçüncü köprü kararı, bir grup yöneticinin, tartışılan amaçlarına hizmet için ve sezgileriyle aldıkları bir karardır. Bu kararlarıyla, önce Belgrad Ormanı'nın, sonra İstanbul'un ve ardından tüm Türkiye'nin kaderini yazmışlardır. Kaderleri, yaşanacaklara ortak olsun!

Üçüncü köprü projesinden ne öğrendiğimizi bilmiyoruz. Öğrenseydik, yeni projelerde eski usullerin yolu kapanırdı. O nedenle de öğrenmememiz gerekli. Peki, bu yazıdan ne öğrendik?

Ne zaman Alkazar sinemasının önünden geçsek, eski adının Electra olduğunu bileceğiz. Öncesini bilmeden, düşünmeden sonrasına karar vermemek gerekir diyeceğiz!

Güzel Carmen Electra'yı gördüğümüzde, güzel karar verme modelleri olduğunu da hatırlayacağız. Kaderimizi, birilerinin, neden ve nasıl söylediği belirsiz sözlerine emanet etmeyeceğiz.

Tiyatro'da, Electra trajedisine rastlarsak, **karar verme trajedileri** de olduğunu anımsayacağız. Önemli proje kararlarını, ne bizim ne de keremeti kendinden menkul kişilerin hislerine emanet etmeyeceğiz. ELECTRE, AHP, TOPSİS, .. vb, aklımız hangisini kesiyor, uygun görüyorsa, karar verme tekniklerinden faydalanmak gerekir diyeceğiz.

Yazımız öğrenmek isteyene. Bildiğini sanıp, peşin yargısı olanlara, zaten şair söylemiş, söylenmesi gerekeni;

Yesin onu nenesu!

Sudan bir yazı

2 Temmuz 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

- *Ne konuşuyorsunuz?*

- *Hiç, havadan, sudan!*

Daha önce hiç kullanmadınız mı bu diyalogu? Hiç tanık olmadınız mı bu sözlere?

Nedendir bilmem, önemsemediğimiz konuları, önemsenmesini istemediğimiz konuşmaları “**havadan sudan**” diye niteleriz. Başka ülkelerde, başka kültürlerde de böyle midir acaba?

İktisatta da serbest maldan söz ederken hep su, hava örnek olmaz mı? Havadan söz etmek çok mu değersizdir? Sudan konuşmak çok mu önemsizdir? Biri havadan **sudan** konuşuyorsa, çok mu tarafsız, zararsız bir şey yapıyor demektir?

Bir yağmur yağıyor, acaba mevsim normallerinde bir meteorolojik olay mı diye soruşturuyoruz korkudan. Her gün küresel ısınmadan söz ediyoruz. İklim değişti diyoruz. Ne olacak halimiz noktasına geldiğimiz bu günlerde “havadan, **sudan**” konuları önemsiz kabul edebilir miyiz?

1986 yılında okuduğum Silvikültür (orman yetiştirme bilimi) dersinde, hocamız Prof. Dr. İbrahim Atay’dan asıl üretimi veya çıktısı “**su**” olan orman ekosistemlerinden söz edildiğini duymuştum. Bazı Avrupa ülkelerinin ormanlarını en yüksek nitelikte su hasılası almayı amaçlayarak yönettiklerinden söz ediyordu hoca! Ormanın yapısı nasıl olursa, elde edilen suyun miktarı ve kalitesi daha iyi olur diye kafa yoruyorlarmış! Rahmetli Prof. Dr. Nihat Balcı hocamız da, aynı yıllarda ve Havza Amenajmanı dersinde ABD’den örneklerle benzer uygulamaları anlatmıştı.

Orman su ilişkisiyle ilk tanışmamızda, Avrupalı pimpirikliği diye yorumladığımızı, insan hiç su için orman yönetir miymiş diye tartıştığımızı hatırlıyorum. Fakat konuların derinliğine girildiğinde ülkemizde bile örnekleri olduğunu görmüş ve biz de inanmıştık. Gerçekten de Terkos ağaçlandırmalarının asıl amacı **su kaynağı** olarak gölü korumaktı. Belgrat ormanının 1949 yılındaki Orman Amenajman planında bile, bentlerin çevresinde suyu dikkate alan silvikültürel uygulamalardan söz edilmekteydi!

Seksenli yıllarda henüz her mahallede su bayileri yoktu. Pek çok yerde evlerin çeşmelerinden akan su içilirdi. İçme suyu, cam şişe veya damacanalarda ve genellikle lokantalara satılırdı. Kocataş, Kameriçe, Taşdelen İstanbul'un, Çene Suyu İzmit'in ünlü, meşrubat gibi zevkle içilen, fakat içilmese de alternatifi olan sulardı.

Günümüzde evine su satın almayan kaldı mı? İstanbul gibi devasa bir kentte de, Anadolu'nun 3-5 bin nüfuslu bir kasabasında da, içilebilir su, şehir şebekesinden ayrı olarak ve ayrıca satın alınıyor. İnsanlar hem evlerinin çeşmelerinden akan, içemedikleri fakat temizlik için kullandıkları suya, hem de plastik kaplarda ticari ürüne dönüştürülmüş içme sularına ödeme yapıyor! Konu sudan deyip geçemeyeceğimiz noktaya geldi ve yaşamsal bir soruna dönüştü bile!

Ülkemizde de artık daha fazla orman su ile ilgili amaçlarla yönetilmektedir. Eskiden odun üretmek üzere yönetilen ormanların bazıları bugün su üretmeye tahsis edilmiştir. Bu ormanların yapısı daha fazla odun almak için değil, daha fazla veya iyi su elde etmek üzere oluşturuluyor. Yapılacak işlemler, suya zarar vermeyecek şekilde planlanıyor. Haliyle üretim maliyetleri de elde edilen gelirler de değişiyor! Yapraklı ormanların su verimi ibrelilerden daha iyidir, su üretmeyi amaçladığımız ormanlarda odun üretim yeteneği daha fazla olsa da, ibrelilerden çok geniş yapraklı ağaç türlerine yer verelim deniliyor! Amaç topluma daha fazla, daha iyi su arz edebilmek! Peki ama odun üretiminden kaybedilen ne olacak?

Odun deyip geçmemelisiniz. Çok çevreci bir malzemedir odun! Doğal bir yolla üretilmiştir. İşlenmesi ikame ürünlere göre daha kolaydır. Daha az enerji ister. Atığı bile, bırakın doğaya zarar vermeyi, gübre sayılan bir malzemedir söz ediyoruz! Bunu üretmekten vazgeçmenin toplumsal bir maliyeti yok mu? Su üretmekle sağlanan toplumsal fayda ile odun hammaddesi üretmekten vazgeçerek ortaya çıkan toplumsal maliyet dengeli midir acaba? İşte size yüksek puanlı **sudan** bir uzmanlık sorusu!

Ülkemizde ormanların tamamına yakını devlet mülkiyetindedir. Bu nedenle orman yönetiminin maliyeti de kârı da devlet tarafından üstlenilir. Fakat odun – su kapsamında ortaya çıkan ödünleşimin kamu ekonomisi içerisinde ve kendiliğinden dengelendiği düşünülebilir mi?

Teoride dengelendiği düşünülebilse de, pratikte bu böyle değildir. Örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ) aracılığıyla, ülkenin en kalabalık kentinin su gereksinimini karşılar. Bu kapsamda, Bulgaristan sınırimız olan Rezve deresine de, iki şehir ötedeki Melen çayına da uzanmaya çalışır. Istranca Dağları'nın Karadeniz'e akan derelerinin tatlı sularını toplar ve İstanbul'a akıtır.

Buna karşılık Orman Genel Müdürlüğü'ne bağlı Orman İşletme Müdürlükleri ormanları yönetir. Yönetmek için planlar hazırlar ve uygular. Böcekten, yangından, hırsızdan korumaya çalışır ormanları. Bugün Istranca dağlarındaki pek çok ormanın ana yönetim amacı **sudur!** Bu ormanların bakım ve korunması için gerekli parayı; ana

Fotoğraf 10: Antalya Etler Köyünde Bir Su Kaynağı,
Foto: Süleyman Alkan

gelir kalemi odun hammaddesi satışları olan döner sermaye bütçesi ile Maliye Bakanlığı'nın vatandaşların vergilerinden ayırdığı genel bütçeden sağlar.

Ne dersiniz? Su üretim ormanlarının bakım ve koruma giderleri döner sermaye işi midir? Su üretim ormanlarının odun üretim gelirleri, doğası gereği daha düşük olmak zorundaysa, su üretim ormanlarının yönetim giderleri için gerekli parasal kaynak nereden bulunmalıdır?

Orman idaresine “artık su çok önemli, ormanları yönetirken bunu da dikkate al” derken, bu emrin gerektirdiği yeni finansal düzenlemeleri görmezden mi geleceğiz? Daha fazla su üretmek uğruna harcananları, harcayanlara kim ödeyecek? Eğer üretimin gerektirdiği girdi sürekliliği sağlanamazsa, üretim sürekliliği sağlanabilir mi? Sürdürülebilir su arzı için, sürdürülebilir üretim yapısı kurmak gerekmez mi? Alın size çağdaş bir **sudan** mesele daha!

İş, kamu maliyesi çerçevesinde ve suyla ilişkili kurumlar arası bütçeleme problemiyle sınırlandırmak da mümkün değildir. Örneğin İSKİ zaten su abonelerinden para tahsil ediyor! Bu paradan bir kısmını orman payı olarak kabul eder ve ilgili kuruma, amacı su üretimi olan orman alanının miktarına göre öderiz diyebilirsiniz. Fakat burada da işi abone adlı vatandaşta yıkmış olmuyor muyuz?

Üstelik bu vatandaşın yaptığı ödemenin de bir sorgulanması gerekmiyor mu? Bir İSKİ faturası alıp inceleyin lütfen. Suyun bir birim fiyatı var! Bir metre küp için 3,27 TL. Üstelik katma değer vergisi (KDV) hariç bu miktarda! Yani faturanın sonuna bir de KDV eklenecek!

Bu noktada, idare – işletme, fiyat - maliyet, gelir – kâr, hak sahibi – müşteri kelimelerinin anlamlarının hatırlanması gereklidir. Bu kelimeler eş anlamlı kelimeler midir? Nasıl ki her iğne yapraklı çam değilse, para ile ifade edilen her ödeme de fiyat, maliyet, gelir, kâr değildir! Hizmet alan herkes müşteri değildir!

Ne iktisat ne de Türkçe bilgimiz, bu kavramları eşit kabul etmiyor. Örneğin işletme denildiğinde “kâr elde etmek üzere, kamu veya özel kişiler

tarafından kurulmuş, piyasa kurallarına göre hareket eden” örgütlenmeler akla gelir. İdare ise “bir hizmet görmek, bir görev icra etmek” amacıyla kurulmuş örgütlerdir. İdarenin görevi kâr elde etmek olmadığı gibi, hizmet edilen kitleler de müşteriler değil, **hak** sahipleridir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin de hem işletmeleri, hem idareleri var. Örneğin İSKİ **işletme** olarak değil, **idare** olarak kurulmuştur. Neden? Sizce kurucular bilmeden mi koydular **idare** kelimesini isme? İSKİ’nin kuruluş gerekçesine, varlık nedenine uygun bir isim vermek istemiş olmasınlar sakın!

Fiyat da piyasaya ait bir kavramdır. Serbest piyasada arz ve talebin kesiştiği yerde ortaya çıkar. Maliyet ise bir üretimi yapabilmek için katlanılan külfetlerin karşılığıdır. Maliyet, doğa, sermaye, emek ve girişim şeklinde sınıflandırılan üretim faktörlerine yapılan ödemeleri dikkate almadan hesaplanamaz. Üretim için yapılan harcamalardan doğanın veya toprağın payına düşene rant denilirken, sermayenin aldığına faiz, emeğin aldığına ise ücret denir. Fakat bu üretim faktörlerinden **girişim**, biraz daha özel bir yapıdadır. **Girişimin** üretim için yapılan harcamalardan aldığı paya **kâr** adı verilir. Eğer üretilen mal ve hizmetin birim piyasa fiyatı; rant, ücret ve faiz ödemelerinden daha büyük (düşük) bir düzeyde oluşmuşsa, girişimci kâr (zarar) eder.

Alınan her para, istenen her parasal ödeme fiyata karşılık gelmez! Bazen, sadece bazı üretim faktörleri için para talep edilir. Bazen ise girişimci de kâr etsin istenir ve buna göre para alınır. Bu ayrımın temelinde, parayı talep edenin temel anlayışı yatar. Eğer para isteyen kendini piyasa koşullarında hareket eden bir **işletme** olarak görüyorsa, üretimine bir **fiyat** biçer ve bu fiyatın içerisinde **kârı** da olsun ister. Çünkü amacı **kâr** elde etmektir! Varlık nedeni **kâr** sağlamaktır!

Bir an için konuyu değiştirelim ve İstanbul’daki evimizde, maazallah, yangın çıktığını düşünelim. İlk yapacağımız iş itfaiyeyi çağırarak olacaktır! İşe bakın ki, İtfaiye teşkilatı da İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı bir **idaredir**! İtfaiyeciler hızla olay yerine gelip, başarıyla yangını söndürdükten sonra, elinize bir fatura tuttuğursanız ne hissedersiniz? Fa-

turada, kullanılan su miktarının ölçüldüğünü, gelinen mesafenin hesaplandığını, tahrip olan malzemenin dikkate alındığını, yangın söndürme süresiyle ilişkili bir fatura tanzim edildiğini görseniz, vatandaş olarak vay be “adamlar ne kadar ince çalışıyor” mu dersiniz, yoksa bu kentin vatandaşı olarak **değerim bu kadarmış**, diye mi düşünürsünüz?

Vatandaş olmanın gerektirdiği bir hak olarak, yangın gibi yaşamsal bir konuda, faturalı bakış açısını onaylar mısınız? Şükür ki henüz bu noktaya gelmedik! Fakat su konusunun bundan farkı nedir ki!

Su içmek bir keyfiyet midir ki fiyatı var? Su içmeden yaşayabilen bir “İstanbullu” taniyor musunuz ki, İSKİ suya fiyat koyuyor? Üstelik bu anlayış yerel idareyle de sınırlı değil. Ülke mevzuatı gereği maliye su kullanım bedeli üzerine KDV uygulatıyor! Gerçekten de, bir üretim için kullanılan faktör gelirlerinin toplamı, katma değeri oluşturur. Maliye de İSKİ'nin; rant, ücret ve faiz ödemeleri yaptığını, üstelik **kâr** elde ettiğini düşünüyor olmalı ki, yaratılan katma değer vergisini istiyor!

Konu **sudan** bir mesele olmaktan çıkmıştır. Kurulan düzen çoktan yapı değiştirmiş, idareler işletmeye, hak sahipleri müşteriye dönüşmüştür. İnanmıyorsanız, İSKİ çağrı merkezini arayın ve “müşteri” temsilcisiyle görüşün!

Fakat anlayış ve kavram karmaşası bu kadarla da sınırlı değil! Örneğin bütün dünyada su kullanım bedelleri ya kullanım alanına ya da kullanım miktarına göre farklılaştırılır. Yani evlerde kullanılan suyun bedeli ile işyerlerinde kullanılan bedeli farklıdır. Çünkü **kullanım amacı farklıdır**. Evde sadece yaşamak için, işyerinde ise yaşamak ve para kazanmak için su kullanılır. Şimdilik bu farklılık, İstanbul'da da, uygulamaktadır. Yani idare kullanım amacı arasındaki farka uygun bir uygulamaya yapmaktadır.

Fakat kullanım miktarına göre farklı bedel uygulamasının amacı, **su kullanım düzeyini kontrol etmektir**. Yani insan olmanın temel gereksinimleri kadar kullanırsan ayrı, bu miktarı aşarsan ayrı bedel ödersin mantığı uygulanır. Bu bir çeşit **sosyal pazarlama** uygulaması olarak ya-

pılır. Amaç elde edilen geliri en yüksek yapacak şekilde **fiyatlandırma** yapmak değil, su kullanım düzeyini en aza indirecek şekilde suyu **bedellendirmektir**.

İSKİ'nin resmi web sayfasında yer alan bilgilere göre, 2010 yılı sonunda aylık su tüketimi 0-10 m³ olan bir evden 2.49 TL talep edilirken, kullanım miktarı 11-20 m³ düzeyine yükseldiğinde 3.74 TL, 21 m³ üstüne çıktığında ise 4.96 TL tahsil edilmiştir. Yani kullanım miktarı arttıkça daha yüksek bedel istenmiştir. Fakat günümüzde bu uygulama yoktur. Yani su karşılığında istenen para artık sosyal pazarlama uygulaması dışına çıkmıştır! Az kullanan da, çok kullanan da aynı bedeli ödemektedir.

Şüphesiz suya karşılık istenen parayı **refah ekonomisi** kapsamında da ele almak mümkündür. Henüz yeterli suya kavuşturulamamış insanlar varken, suya kavuşturulmuş olanların bedelsiz su alması da hakkaniyete uygun değildir. Suya kavuşma ayrıcalığını elde edenlerin, kavuşamayanların suya erişim maliyetlerinin finansmanına katılması gereklidir. Bunu başarmanın en etkin yolu ise suyu kamu ekonomisi içerisinde yönetmektir.

Suyu herhangi bir ticari mal ile bir tutan, kamu kurumlarını her fırsatta zayıflatarak, özel girişimi baş tacı eden zihinlerle **su** meselesini yönetmek olanaksızdır. Bugün bir yandan su çok önemli, artık savaşlar petrolden değil sudan çıkacak diyor, diğer yandan su yönetimini piyasanın kâr odaklı yaklaşımına hapsediyoruz. Suyla ilgili değerlerimizi kısırlaştırıyoruz.

Lütfen **sudan** meseleleri konuşalım, **sudan** söz edildiğinde, taraf olduğumuzu görelim. Hak sahibi ile müşteriyi, bireysel hak ile toplumsal hakkaniyeti, idare ile işletmeyi, bedel ile fiyatı karıştırmadan tartışalım. Konunun zorluğu karşısında, sıkınca taşın suyunu çıkaracak kadar azimli olalım.

Geyik muhabbetine çevirip, suyunu da çıkarmayalım.

Su yaşamdır, geyiğe gelmez!

Anayasa (I)

11 Haziran 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Belki yakından izliyor, belki böylesi bir çalışma olduğunu sadece biliyor, belki de avare bir çaba olarak görüyor ve ilgilenmiyorsunuz bile. Fakat öyle veya böyle, “sivil” bir anayasa yazımı sürüyor!

Öyle bir Anayasa yazılacaktı ki bu defa “sivil” olacaktı! Egemenlerin değil halkın Anayasa’sı hazırlanıyordu. Öyle her şeyden bahsetmeyecekti bu Anayasa. Yönetmelik gibi, tüzük gibi değil, Anayasa gibi Anayasa olacaktı!

Örneğin sadece bizim Anayasamızda ormancılıktan söz ediliyordu. Başka ülkelerin anayasalarında yokmuş! O nedenle, yeni anayasa da ormancılıkla ilgili maddeler ya olmamalı, ya da öyle her şeyi açıklayacak şekilde yazılmamalıydı.

Böyle bir ortamda Anayasa çalışmaları yürütülüyor. Ancak işleyişin içeriği, gelişme durumu ne yazık ki bilinmiyor. Geçmişten gerekli ders alınmış mı yoksa demagogilerin yönlendirdiği bir süreç mi işliyor, onu da bilemiyoruz. Fakat bilinen bir gerçek var ki Türkiye Anayasalar konusunda aslında yeterince deneyimli bir ülkedir.

Mehmet Akif’in dediği gibi, tarihten ibret almak gerekiyor ki, hatalar tekrar etmesin! Bu anlayışa hizmet etmek üzere, İstanbul Üniversitesi (İÜ) Orman Fakültesi’nin ilk hocalarından merhum Prof. Dr. Selahattin İnal, 1970 yılında “Türkiye’de Anayasa Ormancılık İlişkileri” isimli bir kitap yazıyor. 176 sayfalık bu kitap, 1971 yılında 1647 yayın numarasıyla İÜ tarafından basılıyor.

Sayın İnal, bugünleri düşünmüş ki giriş bölümünün son cümlesinde; *inceleme, bugünkü ve gelecekteki kuşaklar içinde bu konu ile ilgilenecekler ufak*

bir hizmette bulunabilirse amacına ulaşabilecektir diyor. Ne dersiniz, Sayın İnal'ın tarihe düştüğü notlar bugün için yol gösterici olabilir mi? Sayın İnal, her ne kadar “ufak bir hizmetten” söz etse de, çalışmanın içeriği hizmetin büyüklüğünü kanıtlıyor! Bugünkü tartışmalarla ilişkili olarak, kitaptan neler öğreniyoruz, kısaca görelim isterseniz.

Örneğin *Anayasa'ya ormanlar ile ilgili bir madde ilk defa 1961 Anayasa'sıyla mı giriyor?* Hayır! 1924 Anayasası'nın 74. Maddesi, 1937 yılında 3115 sayılı yasa ile değiştiriliyor ve orman anayasaya giriyor!

1937 yılı 3116 sayılı ilk Orman Yasa'mızın da çıkış yılıdır. Bu tarih aynı zamanda ülkemizde teknik ve kurumsal ormancılık çalışmalarının başlangıç yılı olarak kabul edilir. Nitekim Orman Genel Müdürlüğü (OGM) de aynı yıl kurulmuştur. 3116 sayılı yasanın çıkarılması sırasında mecliste yapılan görüşmelerin tutanakları Türkiye Ormanlıklar Derneği (TOD) tarafından, Orman ve Av Dergisi'nin eki olarak yayınlanmıştır. Bugün 'benim' diyen çevrecilerin sahip olmadığı birikim, duyarlılık meclis görüşmelerinde yer bulabilmiş, ifade edilmiştir.

İşte böyle bir ortamda, bazı ormanların istimlak edilmesi gerekmiş ve bu uygulama düzenlenirken, 1924 Anayasa'sının 74. Maddesinde ormanlardan da söz etmek gerekmiştir! Yani dünyada başka ülkelerin Anayasa'larında orman kelimesi var mı, yok mu diye taklitçi bir zihniyet izlenmemiş, ülkenin gerçekleri gereği böyle davranılmış. Bunun neresi yanlış! Şimdi de, bizim doğrularımız denmiyor mu? Taklit etmeyeceğiz, taklit edileceğiz diyenler prim yapıyor mu?

1937 yılından sonra, halkın alışık olduğu cibali mübaha yani serbestçe faydalanma anlayışına son verilmiştir. Esasen Osmanlı'da da devletin olan fakat halkın serbest faydalanmasına bırakılmış ormanlar, OGM tarafından yönetilmeye, kontrol edilmeye başlanmıştır. Herhangi bir mülkiyet belgesi olmadığı halde, özel kişilerin mülk olarak gördüğü ormanlar, devlet ormanı ilan edilmiş, bazı özel ormanlar ise istimlak edilerek, yani parası verilerek, devlet ormanı yapılmıştır.

Bu uygulama serbestçe faydalanan halkın, kendi kendini orman sahibi ilan eden muktedirin hiç de hoşuna gitmemiştir. Bu durum, Cumhuri-

yet rejiminden hoşnut olmayanların ise çok hoşuna gitmiştir! Cumhuriyet rejimini karalamanın bir yolu olarak, halkın ormanlarına el konduğu savı her zaman dile getirilmiştir. Konu çok partili hayata geçiş ile birlikte, siyasal rekabette de prim yapmıştır. İktidar olmak isteyen, halkın ormanının elinden alındığını, faydalanma hakkının kısıtlandığını iddia eder olmuştur. Sonuç olarak 1937'de çıkan orman kanunu sık sık değiştirilmiştir!

O dönem köylülerinin ormana bağımlılığı gerçekten de çoktur. İş, aş kaynağı olarak ellerinde bir orman vardır. Yoldan okula, sağlıktan, eğitime her alanda sıkıntılı orman köylüsü çıkış aramaktadır.

Böylesi bir ortamda, İnal hocaya göre “*aslında devletin, orman kanunlarını değiştirmek yerine köklü sosyo-ekonomik tedbirlere başvurarak ormanlık bölgelerde yaşayan vatandaşlara elini uzatması, geçim sıkıntısını gidermeye, sosyal ve kültürel durumlarını geliştirmeye çalışması ve onları tabiat kaynaklarını tabrip etmeye zorlayan baskılardan kurtarması gerekirdi. Halbuki iktidara gelenler, kolay ve ucuz olduğu için palyatif tedbirlere başvurma yolunu tercih etmişlerdir*”.

İnal, kitabında uzun uzun orman konusunun siyasi partilerce propaganda aracı olarak kullanıldığını, kanunların sık sık değiştirildiğini, orman suçlarını affeden kanunlar çıkarıldığını, milli bir servet olan ormanların geleceği için haklı endişeler doğurduğunu anlatıyor. İşte bunların bir sonucu olarak 1961 Anayasa'sının 37., 38. ve 131. maddeleri ormancılıkla ilgili ifadelerle ayrılıyor!

Peki, 1961 Anayasa'sına orman ile ilgili hükümler koyanlar, diğer ülkelerin anayasalarını bilmiyorlar mıydı? Bir gün gelip, dünyadan haberleri yokmuş! Anayasa mantığını da düşünmemişler, derler diye akıl edememişler mi acaba! Bunun yanıtını da Sayın İnal'ın aşağıdaki sözlerinde bulabilirsiniz!

“Türkiye ormanlarının ve ormancılığının daba sağlam, diğer bir deyimle bir milli güvenliğe kavuşturulması için çareler aranması zorunluluğu ortaya çıkmış, bunun ancak Anayasa gücü ile sağlanabileceği sonucuna varılmıştır.

Birçok memleketin anayasalarında ormancılıkla ilgili hükümlere rastlanmadığı halde, Türkiye’de anayasaya ormancılıkla ilgili hükümlerin giriş nedeni, sorunlarımızın çok büyük, çözümün çok çetin ve sonucun milli varlığımızı tehdit edici nitelikte oluşudur”.

Aşk olsun hocam, zaman makinenden bugünleri mi dinledin de yazdın bunları!

Peki, Ormanlarla ilgili hükümlerin Anayasa’da yer alması darbeci kesimin, millet iradesini dışlayan tercihinin bir sonucu mudur? Bu sorunun yanıtı da hayır!

Sayın İnal’ın kitabından, İÜ Hukuk Fakültesinden 7 ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden 3 öğretim üyesinin katılımıyla bir komisyon kurulduğu ve bu komisyona, toplumun genel eğilim ve düşüncelerini belirtmek ve Anayasa tasarısının milli ihtiyaçlara en uygun şekilde hazırlanmasını sağlamak üzere bir anket çalışması yapma görevi verildiğini öğreniyoruz! Bu **anketin 29. sorusu** ise “amme emlakinin, diğer milli servetlerin ve hususiyile ormanların korunması hakkında anayasaya hükümler konulmasını düşünüyor musunuz?” şeklindeymiş! İlginç değil mi?

Yani o gün Anayasa yapanlar, dar bir kadroya bu hükümleri hazırlamamış. Her madde üzerinde Orman Mühendisleri Odası’nın (OMO), Türkiye Ormanlıklar Derneği’nin İÜ Orman Fakültesi Profesörler kurulunun, orman, tarım ve hayvancılık ile ilgili kurumların, günümüz moda terimiyle, paydaşların katılımıyla anayasada yer alacak maddeleri oluşturmuş! Ayrıntıları İnal’ın kitabında görebilirsiniz! Kişi kişi, belge belge sergilenmiş vaziyette! Şimdi hazırlanan ve sivil olacağı söylenen Anayasa çalışmasında paydaşların rolü ne acaba? TOD, OMO, OGM açıklasa da öğrensek!

1961 Anayasası’nın ormancılık hükümleri gerçekten de bazı kesimleri çok rahatsız etmiştir. Eski alışkanlıklar daha altmışlı yıllar bitmeden hortlamaya başlamıştır. Galiba “insan hakkı değil, İsmail Hakkı önemlidir” veya “bize plan değil pilav lazım” dönemlerine denk gelen bir dönemde, 131. maddenin değiştirileceği, yani orman suçlarına af getiri-

leceği vaatleri yapılmaya başlanıyor! Bunu bugün 2B olarak bildiğimiz uygulamanın ilk örneği ve atası olan 1970 tarihli düzenleme izliyor!

İnal hoca kitabında bu girişimleri de anlatıyor ve “*sanki aksini iddia eden varmış gibi önce insan, sonra ağaç ve orman sloganı ile af vaadinde bulunulduğunu, ucuz bağış yarışında birbirinden geri kalmamak için siyasilere birleştiklerini*” kayıt altına alıyor! Tıpkı daha geçenlerde çıkardıkları 2B kanununda birleştikleri gibi değil mi? Yani günümüze özgü bir davranış değilmiş, 2B’de yaşadığımız!

1961 Anayasa’sını izleyen 1982 Anayasası’nın 169. ve 170. maddeleri de ormancılık ve orman köylüsü konularına ayrılmıştır. Bu ifadeler, anayasanın sade ve her konuyu içermemesi gerektiğini bilmeyenlerin sokuşturdukları sıradan ifadeler olmayıp, ülke gerçeklerinin bir sonucudur. Sade, kısa bir anayasa hazırlayacağız diye feda edilebilecek ifadeler değildir. Bu nedenle yeni anayasada da ormancılıkla ilgili hükümler yer almalıdır.

Üstelik iddia edildiği gibi yeni anayasa **sivil** olacaksa, en az kendisinden öncekiler kadar katılımcı ve uzlaşa altında hazırlanmış olmalıdır!

Muktedirin değil halkın anayasası olacağı söylenen bir metnin; bırakınız ormancılık ve orman köylüsü ile ilgili hükümleri anayasadan çıkarılmayı, kentlilerin orman ile ilgili haklarını da kapsayacak, garanti altına alacak şekilde genişletilmesi gereklidir.

Sayın İnal’dan öğrendiğimiz bir başka gerçek, kimsenin söylediğinin, yazdığının, yaptığının yanına kalmadığıdır. Sayın İnal döneminin tanığı olarak, kişileri de, kurumları da kayıt altına almış. Aradan elli yıl geçse de, kimin ne olduğunu görüyoruz.

İsteyen tarihten ders alır, isteyen almaz. İsteyen Mehmet Akif’in bilgelliğini bir yana bırakıp sadece şiirleriyle laf cambazlığı yapar. Fakat tarih bazen Selahattin İnal olur, bazen başka bir kimlikte kaydeder, olanı biteni!

Biliyor musunuz, tarih affetmez de!

Anayasa (II)

18 Haziran 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

I, II, .. diye giden yazılar biraz pehlivan tefrikasını çağırırsa da, önceki yazılarla karşılaştırıldığında ilk **Anayasa** yazımız daha az okunmuş olsa da, konu aslında oldukça önemli.

Anayasa ülkenin temel yasasıdır. Toplumun ana anlayışını, kurallarını temsil eder. Yapılan çalışma ilgi görmüyor olabilir. Fakat tarih, kimin ne düşündüğünü bilmelidir. Bu nedenle affınıza sığınarak Anayasa meselesine biraz daha devam etmek gerekiyor. En azından kendim için!

Orman konusunun anayasalarımıza giriş nedeni geçen hafta kısaca tanıtılmıştı. Bu yazıda ise halen geçerli olan anayasada ormanlarla ilgili hangi hükümler var ve maddelerin varlık nedenlerine odaklanalım.

1982 Anayasa'sınının 169. maddesi ormanların korunması ve geliştirilmesiyle ilgilidir. Maddenin ilk cümlesinde "**Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır**" denmektedir.

Aslında her konu böyle değil midir? Sadeleştirme yapmak isteyenler, çok istiyorlarsa bu cümleyi çıkarabilir. Çıktı diye, olması gereken bir ilke yok olmaz. Çıktı diye, ormanlarla ilgili yasa yapmak isteyenlerin eli kolu bağlanmaz. Meclis her zaman yasa yapabilir. Alın sadeleştirin bunu!

Fakat ikinci cümle bu kadar basit bir bakışı ifade etmiyor. 169. Madde nin ikinci cümlesinde "**Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz**" denilerek, bir anlayışa mesaj verilmektedir.

Gerçekten de geçmişte, ormanları yakarak, yerleşim alanları, tarım arazileri açmaya çalışanlar çıkmıştır. Anayasa'ya konulan bu cümle ile ya-

karak yer sahibi olmak isteyenlere bir mesaj verilmektedir. ***Boşuna yakma, vermeyeceğiz, yaktığın yerin ormandan başka bir hal almasına göz yummayacağız!*** Günümüz Türkiye'sinde bu mesajı vermeye gerek yok diyorsak, bu cümleyi de çıkarmalı ve "sade" anayasa sahibi olmalıyız. Ne dersiniz çıkaralım mı?

169. maddenin 3., 4. ve 5. cümleleri aynı konudadır ve birlikte değerlendirilmelidir. 3. cümlede "**Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir**" denir. Orman sıradan bir varlık değildir! Bazı mallar veya hizmetler sadece sahibini ilgilendirir. Fakat orman, öyle değildir.

Örneğin eğimli bir arazide ev sahibi olduğunuzu düşünelim. Evinizin üstünde de bir ormanın bulunduğunu. Eğer orman sahibi, "orman benim değil mi? İster keserim, ister yakarım, kime ne" diyerek bu ormanı yok ederse, sizin eviniz de heyelan, sel, taş ve kaya yuvarlanması tehditlerine açık hale gelir. Ne dersiniz, orman sahibi malını istediği gibi kullansın mı? Orman sahibi, arazi çok para ediyor deyip, ormanını arsaya dönüştürsün mü? Dönüştürse, sadece komşu arazideki ev sahibi etkilenmez bu karardan! Küresel ısınmaya çare olarak gösterilen ormanların karbon tutma faaliyeti de biter ve tüm insanlar etkilenir. Ne dersiniz, toplumu temsil etmesi gereken devlet karışmasını ormanın yönetimine?

Bu örnekleri farklı alanlarda çoğaltmak mümkündür. İşte bu nedenle, özel ormanı az çok demeden, tüm dünyada ormanlar devletçe gözetilir! Hiçbir orman sahibi, mülkü üzerinde sınırsız tasarruf hakkına sahip değildir! Tam kapitalist ülkelerde bile bu böyledir! Ne dersiniz, bu cümle de sadeleşme uğruna gitsin mi Anayasa'dan?

169. maddenin belki de üzerinde en fazla fırtına koparılan cümlesi "**Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz**" şeklindeki dördüncü cümledir. Her zaman söylediğimiz gibi, Türkiye Cumhuriyeti uzun kökleri olan tarihsel bir mirasın üzerine kurulmuştur. İster istemez, önceki uygulamalardan, anlayışlardan etkilenmiştir.

Osmanlı devleti zamanında uygulanan toprak rejimi bize bir miras bırakmıştır. Osmanlı toprak rejimine göre tüm arazilerin sahibi Allah,

Allah'ın dünyadaki temsilcisi de Sultandır. Dolayısıyla Sultan, temsilci sıfatıyla arazilerin de malikidir. Bu arazilerden bir kısmını kişilere **sadece kullanmak üzere** vermiştir. Bir kısmını ise “özel mülk” olmak üzere hediye etmiştir ki bunlara temlik mülk denir. Bir kısım araziye ise cibali mübaha yani serbestçe faydalanılan fakat **sahibi devlet** olan araziler olarak tanımlamıştır. İşte ormanlar genel olarak cibali mübaha yerler olmuştur. Çok az temlik mülk özel arazi ile çok az da Osmanlı gelmeden önce özel mülk olan ve usulüne uygun teslim oldukları için mülkiyet hakları tanınmış, özel orman arazisi bulunabilmektedir.

Ancak, ne Osmanlı ne de Türkiye Cumhuriyeti orman kurmayı yasaklamamıştır! İktisadi nedenlerle bu yöne giden pek olmamış fakat yetişmiş ormanlara sahip olup, onların üzerindeki serveti paraya çevirme isteği her dönem iştah kabartmıştır.

Devletin mali olarak sıkıntılı olduğu dönemlerde ise akla önce hep ormanlar gelmiştir. Kes ormanı, sat odunu, al paranı sistemi kolay ve çekici olmuştur. Cumhuriyet idareleri de önceleri bunu uygulamış fakat ormanların sürekliliğinin çok olumsuz etkilendiğini de görmüştür. İşte bu nedenle “**Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz**” cümlesi anayasada bulunmaktadır. Ne dersiniz, sadelik sağlayacağız diye, bu cümle de çıksın mı Anayasa'dan?

Gelelim, “**Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir**” şeklindeki beşinci cümlesine! Dikkat buyurunuz, devlet ormanları diyor! Özel ormanlar demiyor. Vakıf ormanları demiyor. Köy ormanları demiyor. Devlet sahip olduğu ormanları yönetmezse kim yönetir ki! Orman yönetmede mahir kişi ve kurumlar diyebilirsiniz! Peki, Türkiye’de geçmişte var mıydı? Şimdi var mı Orman Genel Müdürlüğü dışında bir kurum?

Osmanlı'dan miras aldığımız tablo, bizi özel ormancılığı zayıf bir ülke yapmıştır. Bu nedenle, orman yönetmek gibi karmaşık, zaman ve para isteyen bir işi yapabilecek kurumsal işletmeler, örgütler kamu dışında oluşmamıştır. Ormanların işletirildiği dönemlerde de, elinde parası

olan; kasaplar, celepler, .. vb. esnaf orman işletmeciliğine soyunmuştur. Bunları çok uluslu sömürgeci işletmeler takip etmiştir.

Geçen yazımızda Selahattin İnal hocamızdan yararlanmıştık. Bu defa kendi anabilim dalımın ilk hocalarından Prof. Dr. Şeref Nuri İlkmen beyi hatırlamalıyız. Şeref Nuri bey, Trabzon Halk Eğitim Merkezinde bir konferans veriyor ve devlet orman işletmelerinin neden kurulduğunu anlatıyor halka. 1940'lı yıllar. Bu konuşmayı Orman ve Av dergisinin arşivinde bulabilir meraklısı.

Şeref Nuri bey “*orman teşkilatının 1937 yılında kurulmasına rağmen henüz gelişemediği dönemlerde, ormanların mültezim adı verilen kişilere bölme bölme satılmak zorunda kaldığını, var olan idare ile bu kişileri ormana zarar vermeden çalıştırmaya çalıştıklarını, hatta satış sözleşmelerini çok iyi hazırlamaya gayret ettiklerini fakat kar hırsıyla tutuşan özel işletmecilerle başa çıkamadıklarını*” uzun uzun anlatıyor. Hoca bir süre sonra adı orman olan idarenin, daha çok “dava takip eden” bir kuruma dönüştüğünü belirtiyor! Üstelik doğası gereği fazla para kazandırmayacak ormanlara müşteri de bulamadıklarını söylüyor Şeref Nuri Bey.

Şeref Nuri bey, bu deneyimin sonucu olarak “devlet orman işletmelerini geliştirerek, kar eden ormanlardan kazanılan paralarla, bakım gereken, altyapı isteyen ormanlara yatırım yapmayı” ilke edindiklerini belirtiyor!

Yani, milletin ormanına el koymak için Anayasa’ya devlet işletmeciliği girmemiş! Anayasada devlet ormanlarının devletçe işletilmesi sağlanırken, özel ormanlara el konmamış yani! Özel kişi ve kurumlara orman kurmak yasaklanmamış yani! Sadece var olan, yetişmiş hazır ormana el koymanın yolu kapatılmış! Bunu pekiştirmek için de “**Bu ormanlar zamanlaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz**” şeklindeki altıncı cümle Anayasa’ya eklenmiştir.

Şimdi bazıları “ama artık zaman değişti” diyorlar. Artık daha güçlü bir orman teşkilatımız var diyorlar! Engel oluruz, kontrol ederiz diyorlar. Peki devletin ormanı kalmazsa, bu teşkilatı kim tutar ki! Peki bu teşkilat güçlüyse, başkentin göbeğinden, Atatürk Orman Çiftliğinin hemen ya-

nından nasıl çıkarılabilir ki! Bu güçlü Orman Genel Müdürlüğü; ondan fazla binasıyla, ofisleriyle, lojmanlarıyla, helikopter pistleriyle, misafirhanesi, araştırma müdürlüğü, laboratuvarları, garajlarıyla, yarım asırdan fazla zaman harcayarak oluşturduğu botanik bahçesine çevirdiği koca yerleşkesini, bir işgalci gibi terk etmek zorunda bırakılmıştır. Siz bir de devlet ormanlarının kalmadığını düşünün! Ülkeyi terk etmez mi?

Türk ekonomisi için bugün getirilen en önemli eleştiri **cari açık** tehdididir. Yani devletin gelir ve giderleri arasında fark çok büyümüş ve ekonomi çevrilememe tehdidi altındaymış. İşte günümüzün asıl gerçeği budur! Anayasa'dan devlet ormanları devletçe yönetilir ilkesi çıkar çıkmaz, önce devlet ormanları satılabilir hale gelecek ve 2B'de gördüğümüz son yaşanacaktır. Ardından devletin ormanı yok ki denilerek, ormancılık teşkilatı dağıtılacak ve hayvancılıkta, balıkçılıkta yaşananlar ormancılık alanına yansiyacaktır.

İlginçtir ki, orman teşkilatından sorumlu kişilerin son yıllarda övünç kaynağı olarak gösterdikleri iki durum bulunmaktadır. Bunlardan biri **orman yangınlarıyla mücadele**, diğeri **ormanlarımızın artışı**dır.

Gerçekten de, Akdeniz havzasında orman yangınlarıyla mücadelede en başarılı ülke, devlet ormanlarının en çok olduğu, devlet ormancılık teşkilatının en geliştiği Türkiye'dir.

Gerçekten de, dünyanın genelinde orman alanı azalırken, Türkiye'de artmıştır. Fakat Türkiye'deki artışın nedeni, 1937 yılından beri desteklenen, Özal'dan sonra bu desteğin daha da artışı, özel kişi ve kurumların orman kurma çalışmaları değil, devletin yaptıklarıdır! İsteyen rakamlara bakar.

Üstelik bütün bunlar, devlet idarelerinin başında bulunmaya layık olup olmadığı tartışılır, siyasi amaçlara hizmet için seçilmiş, hiç de azımsanmayacak sayıda yöneticilere rağmen başarılmıştır.

Sadeleştirilim, sadeleştirilim diye, Anayasa'dan temel ilkeler dışlanmaz ki! Sade suya tirit de yapılmaz ki!

Anayasa (III)

25 Haziran 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

“Sivil” Anayasa yazılmaya, biz de tarihe not düşmeye devam ediyoruz. Aradan elli yıl geçince, bizim de verilecek hesabımız var! Okuyucu ister okur, ister okumaz, takdirleridir. Düşüncelerimizi kayıtlara geçirmek zorundayız. Anlayışla karşılayınız!

Anayasa (I)'de, ormancılıkla ilgili hükümlerin Türkiye'nin Anayasa'sında neden bulunması gerektiğini açıklamaya çalıştık. Anayasa (II)'de mevcut anayasanın içerdiği hükümleri irdeleyelim istedik. Ama 169. Maddenin daha ilk paragrafında hedef yazı uzunluğuna eriştik ve konuyu tamamlayamadık.

Bu yazıda mevcut anayasanın ormancılıkla ilgili diğer ifadelerini irdelemeye devam edelim.

169. maddenin ilk cümlesi “**Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez**” şeklindedir. Cümleyi okuyanların aklına, malumu ilam durumu gelebilir. Yani zaten olması gerekeni söylemeye gerek var mı diye düşünebilirsiniz. Fakat ifadenin maksadını görebilmek için hemen arkadan gelen iki cümleyi de bilmek gerekir. Bakınız bu cümleler ne diyor?

“Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.”

Söyler misiniz, bu cümle kime karşı yazılmıştır? Üzerinde biraz düşünür müsünüz, siyasi propaganda yapan, af çıkarana kimdir diye! Sen veya ben mi? Sade vatandaş mı af çıkaracak?

Anayasanın bu hükmünün muhatabı anayasaya uymakla görevli Türkiye Cumhuriyeti sade vatandaşları değildir! Bu cümlenin muhatabı “anayasal” düzeni koruması, uygulamalarıyla yaşatması gereken yetki sahipleridir! Daha açık ve net söylersek, siyasilerimizi orman üzerinden politika yapmaktan men etmek üzere bu madde Anayasaya girmiştir. Amaç siyasilerden ormanı korumaktır!

Hem de öyle, şüphelere dayalı olarak, ön yargıların esiri olunarak Anayasa’ya sokulmamıştır bu madde. Yaşanmış hadiselerle bir çare olarak Anayasa’ya sokulmuştur. Özellikle ellili yıllardaki siyasi faaliyetlerin, 1960 Anayasa’sının getirdiği engellere rağmen, altmışların sonu ve yetmişlerin başında ortaya atılan af vadetme yarışlarının bir sonucu olarak anayasaya bu ifadeler sokulmuştur. Daha birkaç ay önce kabul edilen 2B yasa’sının görüşmeleri incelendiğinde, halen bu kaygının geçerli olduğu ortaya çıkıyor! Ne yazık ki ülkemiz siyasileri orman konusunda, **verirsin tavizi alırsın oyu** ilkesine inanıyor!

Bazıları bu maddeyle ilgili olarak, “ormanların tahribine yol açan siyasi propaganda yapılamaz” deniliyor fakat 2B’de gördüğümüz gibi, bal gibi de yapıyorlar! O nedenle, Anayasa’da bulunması işe yaramıyor, kaldıralım gitsin!” görüşündeler.

Ne kadar ilginç bir yaklaşım değil mi? Anayasamızın 2. Maddesinde de Türkiye Cumhuriyeti ... demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir” diyor. Fakat biz biliyoruz ki, demokrasi sorunumuz var. Biliyoruz ki laiklik çok zedelendi. Sosyal devleti arar olduk. Hukuk devletinde hiç olmaması gerekenler, sürekli dillerde! Öyleyse, Anayasa’ya koymak işe yaramadı, kaldıralım gitsin bu ifadeleri de!

Ne mantık ama! Ne mantık! O nedenle bu ifadeler, sırf bu nedenle bile, anayasada kalmalıdır.

Ancak çok istiyorlarsa “Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan

tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz” ifadeleri çıkarılabilir! Çünkü meşhur 2B, bu ifade sayesinde hayat bulabilmiştir. Sanırım bir tek uygulaması bulunan, 2A maddesinin kökeni de bu ifadelerdir.

Ülkemizde bir **“mülkiyet sorunu”** olduğu kesindir. Bir yandan tapu sahibi insanlarımızın elindeki yerler alınırken, diğer taraftan orman işgalcileri ödüllendirilmektedir. Bu nedenle 169. Maddenin son paragrafının Anayasa’dan çıkarılması da çözüm değildir! Bu maddenin yeni 2B uygulamalarını tamamen ortadan kaldıracak, kadastro ve mülkiyet ile ilgili devletin temel görevini net bir şekilde açıklayacak, devlet ormanını koruduğu kadar **vatandaşın da mülkiyet hakkını teminat altına alacak şekilde** yeniden yazılması gereklidir.

Dikkat buyurunuz önerimiz sadece devlet ormanlarıyla ilgili değildir! Artık sivilleşiyorsak, devletin mülkiyet hakkına tasallut edilmesine karşı olduğumuz kadar, vatandaşın mülkiyet hakkına da saygılı olmayı öğrenmeliyiz. Devletin kusurlarından dolayı vatandaş mağdur etmemeliyiz.

Bu nedenle, 169. Maddenin son fıkrası mülkiyet sorununun çözümüne yol açabilecek, üstün kamu yararına dayalı olarak arazi tahsisi yapabilme olanağı verecek bir şekilde yeniden yazılmalıdır.

Anayasanın 170. Maddesi ise orman köylüleriyle ilgilidir. Her ne kadar bazıları ormancılığımızın geçmişinin, insandan çok ormanı düşünmekle geçtiğini düşünse de, anayasanın 170. Maddesi orman ile en yakınındaki insanı, yani orman köylüsünü konu almıştır.

170. maddenin ilk cümlesinde *“Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakım-larından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin*

tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir” denilmektedir.

Dikkatlice okunduğunda görüleceği gibi, orman köylüsünü dikkate alır gibi görünen, içerisinde kalkınma sözünün de geçtiği, fakat özü itibariyle hadiseyi sadece köylünün arazi sahipliliği ve devlet orman bütünlüğü açısından ele alan bir maddedir.

Nitekim devamında “*Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır. Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır”* diyerek, arazi değişimi temelli bakış pekiştirilmiştir.

Üstelik bu maddenin gereklerinin günümüze kadar yerine getirildiğini söylemek hiç de kolay değildir. Orman köylüsü ile orman ve devlet arasında sadece arazi meselesi bulunmamaktadır. Bu köylülerin ormanla barışık bir şekilde yaşatılmasının yollarının da açılması gereklidir.

Üstüne üstlük, geline noktada sadece orman köylüsü ile orman arasında ilişki olduğunu söylemek, kentsel yaşam ile ormancılık bağınyok kabul etmek, büyük bir hatadır. Türkiye demografik yapısı içerisinde kentsel nüfus payı gittikçe artmaktadır. Ancak, bu artışı, ormana bağımlı nüfusun azalışı şeklinde değerlendirmek yanlıştır.

Sayıları gittikçe artan kentliler, orman köylüleri gibi, ormanda işçilik, ormandan yapacak ve yakacak beklememekte, fakat ormanın hizmetlerine her geçen gün daha fazla muhtaç hale gelmektedirler. Orman suyun miktarını ve kalitesini etkileyerek, kentsel hayata girdi sağlamaktadır. Kentsel yaşamın yarattığı küresel ısınmanın en büyük çözümü karbon yutacak ormanlar kurmaktır. Orman rekreasyonel hizmetleriyle, kentsel yaşamın stresinden bunalanların önemli bir kaçış alanıdır. Artan sağlık sorunları karşısında kentliler, ormanın biyolojik çeşitliliğinin içerdiği; ilaçtan gıda güvenliğine kadar pek çok değeri arar olmuştur.

Bu nedenle, günümüz Türkiye'sinde ormanların sağlıklı kalabilmesi kalkınmış köylüler yaratmanın temel yaklaşımları Anayasa'da ifade edilmelidir. Ancak bununla yetinilmemeli, sayıları her geçen gün artan kentsel yaşamın, insan olmaktan kaynaklanan temel gereksinimleriyle ilişkili ormancılık mal ve hizmetlerinin üretimiyle ilgili, sürdürülebilir kalkınma anlayışından ve çok yönlü faydalanma ilkesinden anayasada söz edilmelidir.

Görüldüğü gibi, meslek taassubuyla, anayasada ormancılıktan söz edilsin istemiyoruz! Fakat sadelik sağlanacak diye var olan hükümleri yok saymayı da kabul edemeyiz.

Mevcut ifadelerin tamamı ve olduğu gibi kalsın da demiyoruz. Fakat temelsiz mantıklarla, köksüz tarihi bakışlarla, anayasanın içerdiği ve ülkemiz ormancılığı için olmazsa olmaz ilkelerin yok sayılmasına da "**değişiklik olsun**" diye evet diyecek değiliz!

Yeniliklere sürekli karşı çıkan, **istemezük** takımından değiliz! Sorunları doğru analiz edebilen, kaş yaparken göz çıkartmayan önerilere açığız!

Anayasa'nın ormanlarla ilgili maddeleri sadece ülkemiz vatandaşlarını etkilemeyecek! Alınacak kararlardan kurt, kuş, börtü, böcek, Türk veya dünyalı, fark etmez, tüm canlılar etkilenecek.

Gelen gideni aratır der milletimiz.

Umarız, hem sade, hem de sivil olacağı söylenen yenisi, önceki Anayasaları aratmaz cümle mahlûkata!

Termos Ekonomisi

4 Haziran 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Başlığı görenlerin, Kapitalist ekonomi, Marksist ekonomi, Karma Ekonomi duymuştuk ama nereden çıktı bu termos ekonomisi dediklerini duyar gibiyim.

Geçen hafta medyada yer alan bir haber bilmem dikkatinizi çekti mi? Bursa Orman Bölge Müdürlüğü (OBM), fotoğrafını gördüğünüz termos-tan 72 tanesini, yörede çobanlık yapan köylülere törenle dağıtmış. Ayrıntılı bilgiyi, <http://bursaobm.ogm.gov.tr/> adresinden görmek mümkün.

Niyetimiz bu uygulamayı eleştirmek veya övmek değildir. Fakat kamu bütçesiyle yapılmış bir iş var ve kamu yararı açısından bu işin anlamını irdelemek gereklidir.

Orman Bölge Müdürü **Ahmet Köksal Coşkun**'a göre orman içi veya çevresinde hayvancılık yapan çobanlar çay pişirmek için ateş yakıyor ve orman yangınına neden olabiliyorlar!

Gerçekten de idarenin web sayfasında yangın çalışmalarını anlatan sunumlar da var. 2007 - 2011 yılları arasında çıkan orman yangınlarının % 3,3'ünün çoban ateşinden çıktığı anlaşılıyor! 1987 - 2011 döneminde ise Bursa OBM sorumluluk alanında yılda ortalama 67 yangın çıkmış. Bu dönemde her yıl ortalama 423 hektar orman yanmış!

Yangın ve çobanı birlikte düşündüğümüzde, bu demektir ki çoban ateşinin ihmali, her yıl ortalama 2,2 yangına neden olmuş. 1,986 hektar orman, her yıl çoban ateşiyle harap olmuş!

Fotoğraf 11: Kendi küçük etkisi büyük yangıncı termos, **Foto:** www.bursaobm.ogm.gov.tr

Ne dersiniz, 72 termosun Bursa OBM için maliyeti, çoban ateşlerinin yarattığı zararın büyüklüğüyle karşılaştırılabilir mi? Bursa OBM bu uygulamayla acaba kamu kaynaklarını nasıl kullanmış oluyor?

Resimdeki termosun benzerlerinin fiyatları e-pazarlarda, büyüklüğüne bağlı olarak, 19,9 TL ile 70 TL arasında değişiyor. İdare 72 termosu yaklaşık 1433 TL ile 5040 TL arasında bir bedel ödemiş olmalı!

Rakam pek çok işletme için küçük görünebilir. Fakat kamuda bir mal veya hizmeti satın almak hiç de kolay değildir. Bütçede paranız olacak, paranın bulunduğu fasıl harcanacak yere uyacak, satın alma kuralları tek tek ve eksiksiz takip edilecek, denetleme için gerekli evraklar hazırlanacak! Hiç de kolay değil bu parayı ödemek. Ama Bursa bu parayı ödemiş!

Umalım ki mali kurallar gereği hesabını da verebilsinler. Malum “hesap verebilirlik” modasının yükseldiği bir dönemdeyiz. Fakat hesap sadece **maliyecilere** verilmemelidir. Bu harcamanın **iktisaden** de hesabı verilebilir olmalıdır. Ancak, bizde mali hesap verilebilirlik daha çok dikkate alınır. Müfettiş korkusundan, Sayıştay denetçileri bahane edilerek, akla ve mantığa uygun işler bile yapılmaktan vaz geçilir! Ne de olsa *iktisadi kayıp*; gizlidir, göreni, anlayanı azdır. Ama mali olan öyle mi?

Termos hadisesinin analizi bu konuyu daha iyi anlamaya yardım edebilir. Bursa OBM yangınla mücadelede termos dağıtımından başka hangi işleri yapıyor, nerelere para harcıyor, bir hatırlayalım!

Web sayfasında yer alan verilere göre, 2012 yılında 37 adet yangın gözetleme kulesinden izleme yapacakmış. Bu demektir ki yaz boyunca 37 kulede insan istihdam edecek, aydınlatma, iletişim, ulaşım masraflarına katlanacak. 28 ayrı haberleşme merkeziyle iletişimi yönetecekmiş. Acaba bu merkezlerde kaç kişi çalıştıracak! Bu merkezleri kurmak için ne kadar harcamıştır ve işler halde tutmak için daha neler harcayacak acaba?

İş bununla bitse iyi! 39 arazöz, 12 su ikmal ve 17 ilk müdahale aracını faal halde bekletecekmiş. 29 yangın ilk müdahale merkezinde 412 yan-

gın işçisini sürekli hazır tutacakmış! Kendisinin 1 treylerine, 7 tane de kiralık treyler ekleyecekmiş. Resmen bir taşıma filosu! Sonra 8 dozeri yangınla mücadele için hazır bekletecekmiş. Olmazsa olmaz olarak, 1 helikopter kiralayacak ve 1 Temmuz ile 30 Eylül arasında bu helikopterin günlük olarak kirasını verecekmiş!

Hesaplayabildiniz mi? Yangınla mücadelenin faturası ne tuttu? Sizce bütün bunların maliyeti nedir? Çok dediğinizi duyar gibiyim. Fakat yangının maliyeti bununla da kalmaz ki!

Yangın alanına erişmek için yol gerekir. Yolun açık tutulması lazım! Arazözün, helikopterin suyu bitince tekrar doldurulması gerekir. Göletlerin, su çukurlarının açılması lazım! Dozer, arazöz, pikap suyla çalışmaz ki! Yakıt lazım. Elle yangın sönmez, işçilere ekipman lazım! Yangın işçisi de insan. Yemek yemesi, su içmesi, dinlenmesi, güvenliğinin sağlanması lazım! Her ne kadar sürekli yangın işçin olsa da, büyük yangınlarda askerinin, belediyenin, mükellef ve gönüllülerin yardımı gerekir. Onların da masraflarını, zararlarını karşılamak lazım! Lazım da lazım!

Hiç yangın çıkmasa bile, yangına hazırlık masrafları kadar kaybınız var demektir. Yangın çıkarsa kaybınıza söndürme masrafları da eklenir! Eğer zarar oluşmadan söndürebilmişseniz şanslısınız. Yoksa bütün bunlara yangının orman ekosisteminde bıraktığı zararı da eklemeniz gerekir. Üstelik bu zarar her yerde aynı değildir. Yanan yer; bir milli park, doğa anıtı, biyosfer rezervi ise kaybınızın ölçülmesi bile güçleşir. Yanan yerleri restore etmek için tekrar projeler yapmak, uygulamak ve bütçe ayırmak gerekir ki bu da yangının cabası!

Yangınla mücadele sırasında boğularak, düşerek, yanarak can verenler hiç de eksik değildir! Can gider, ocaklara kor düşer! Gel de hesapla maliyetini! Mahkemeler kurulur, tazminatlar hesaplanır, bitmez!

Ne dersiniz, Bursa OBM termoslarının kamuya maliyetiyle, yangınla mücadele maliyetleri ve sakınılan zararın büyüklüğü karşılaştırıldığında nasıl bir tablo çıkıyor ortaya! Bir de bunu tüm Türkiye için düşünün!

Şüphesiz iktisaden de çok anlamlı ve yaratıcı bir uygulama; Termos dağıtımını. Hesap yapmaya bile gerek yok! Yılda bir yangının çıkışını önleyebilse dahi, termos maliyetleriyle karşılaştırınca çok anlamlı. Üstelik bir halkla ilişkiler çalışması olarak, çobanları motive eden, kurumsal mesajlara açık bir hale getiren yönüyle de değerli. Uzun vadede idareye elinde termosu olan ve olmayan çobanları izleyerek, duyarlı ile duyarsız saptama fırsatı verecek bir göstergeyi oluşturacak bir uygulama!

Önce problemi anlamak, ardından bu problemin kaynaklarını ortadan kaldıracak çözümlere odaklanmak en akılcı yoldur. Proje hazırlarken de bu geçerlidir. Çılgın proje aranmaz, problem saptanır ve çözüme yönelinir! Ne kadar önemli bir problemi hedef almış ve buna ne kadar çarpıcı bir çözüm önerebilmişseniz, işte o zaman çılgın projeniz var demektir. Termos uygulaması bu açıdan da basit, ama örnek bir çalışmadır.

Fakat bürokrasiyi iyi tanıyanlar bilirler ki, Bursa OBM eleştirilmeye başlanmıştır bile! İcat çıkardılar denildiğini duyar, dudakların büküldüğünü görür gibiyim. Buna da bürokratik mobbing diyebiliriz! Ancak icat çıkarmak erdemdir. Problemler anlaşılmaya çalışılmalı, çözümler icat edilmelidir.

Bursa OBM bu anlayışı yangının diğer nedenlerine de uygulamalıdır. Örneğin 2007 - 2011 döneminde Bursa'daki yangınların % 1,6'sı çöplüklerden, % 2,6'sı piknikçilerden, % 4,9'u enerji nakil hatlarından, % 6,5'i sigaradan çıkmış! Çobana termosu bulduk da çöplük nedenli yangına ne bulacağız? Bir süredir tüm ülkede zaten dumansız piknik deniyor! Sigara konusunda devletin yürüttüğü dumansız hava sahası uygulamalarına ormancı olarak kayıtsız mı kalacaklar?

Çoban çay içmek için termosu razı olur olmasına, fakat enerji hatlarının bakımını yapmayanlar kim? Kim kaçınıyor nakil hatlarının altıyla, üstüyle bakım masraflarından? Kaçınılan masraflar nedeniyle topluma nasıl bir maliyet yükleniyor? Nasıl anlatacağız kaçındıkları maliyetin karşılığını? Sonunda aynaya bakmış gibi olsak da, haydi, başlamalıyız düşünmeye!

Termos dağıtmakla yetinir, veri toplama ve analiz etme yöntemlerini politika analizleri yapabilecek bir niteliğe kavuşturamazsak, diğer bölgelerde de Bursa'nın yaptığını taklit edersek, bu iş **termos ekonomisi** olarak kalır! Yangınla mücadele uygulamalarımızın tamamını problemlerle ilişkilendirir, yangın istatistiklerini; adet, alan, saat, gün şeklindeki kalıplardan kurtarıp, kullanılan araçların etkinliklerini izleyebilecek, ekonomik analizler yapabilecek bir altyapıya kavuşturursak işte o zaman **yangın ekonomisine** geçeriz. Ülkemizde yangın ekonomisi alanında Dr. Ahmet Şenyaz'ın Prof. Dr Uçkun Geray'ın danışmanlığında ve İÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Ormancılık Ekonomisi programında tamamladığı doktora dışında, ne yazık ki ilerleme kaydedemedik! Yangın sadece teknik bir konu değildir. Sosyal ve iktisadi boyutu olan bir hadisedir!

İdareci; mevzuatı takip eder, durumu götürür, vaziyeti kurtarır! Ne kadar az soruşturma görmüş, ne kadar az ceza almışsa o kadar mutludur. **Yönetici** ise; verimliliği izler, seçenekler arasından hedefine en iyi hizmet edenleri arar ve başardıklarından mutlu olur. Yangın idarecileri acilen, **yangın yöneticisine** dönüşmelidir!

Neil Armstrong'un ilk Ay yürüyüşünde söylediği gibi, Bursa bir kurum için küçük bir adım atmıştır; fakat bu anlayış belki ormancılık için büyük bir adıma dönüşebilir! Henüz yangınlar başlamadı ama çok yakında başlayacak. Ormanı sevenler zaten yangına duyarlı. Parayı sevenler de yukarıdaki masraflara hassasiyetlerinden, mücadeleye katılırlar diye umalım. Sorumlu kurumların da artık yangının ardından değil, önünden konuşmaya başlamasının zamanıdır.

Bursa OBM idarecileri, **yönetici** olmaya doğru yönelmiş! Belki başkaları yangınla mücadele stratejilerinin etkinlik değerlendirmelerini yapmaya başlar ve herkese örnek olur. Neden olmasın?

Yapanlar gökten zembille mi indiler!

Orman ve Ormancılık Kurumları Ne Üretir?

28 Mayıs 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Şimdi nereden çıktı böyle bir soru diyebilirsiniz. İlkokuldan beri bu konuda binlerce konuşma duymuş hatta ödev hazırlamış olabilirsiniz. Beşikten mezara kadar diye başlayan ve artık tekerleme halini almış “ormanın faydaları” üzerine metinlerden gına gelmiş olması da büyük olasılıktır.

Benzer şekilde “zamana uymak” konusunda da en az bu kadar zengin bir birikime sahipsinizdir büyük olasılıkla. Ne derler, kendini duruma göre yenileyemeyen kişi ve kurumlar yok olur! İçinde bulunduğunuz zamana, duruma uyum göstermek gerekir!

Öyleyse orman ile ilgili mevcut bilgilerimizi de zaman zaman gözden geçirmemiz gerekmez mi?

Günümüz ormanı acaba, ilk insanların anladığı içerikte bir üretime devam ediyor mu? Örneğin insanlar ormanı hala bir barınma, saklanma alanı olarak görüyorlar mı? Eğer yanıtımız evet ise, ormanlar günümüzde de “barınma hizmeti” üreten bir işleve sahiptir. Fakat hayır diyorsak, ormanların bizim için böylesi bir üretimi artık söz konusu değildir! Haliyle ormancuların da bunu üretmesi beklenmemelidir.

Üretim konusunu toplumsal taleplerden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bir insan odun ister ve ormanı odun üreten bir kaynak veya “üretici varlık” olarak tanımlar. Fakat diğer bir insan, halen ormanda toplayıcılık yaparak besin elde ediyor olabilir ve orman onun gıdasının üretildiği yerdir!

Günümüz insanının ormandan ne beklediğini öğrenmeden ne ürettiği, ne üretmesi gerektiği de anlaşılamaz! Üstelik üretimin ne olduğu bilin-

mezse, sunumun ne zaman, nasıl yapılması gerektiği de bilinmez. Bu durumda kurumsal görevlerin yerine getirilmesi de güçleşir. Bu yazının da asıl gerekçesi, bu pratik sonuçların Türkiye’de gittikçe artan sıkıntılar yaratmasıdır.

İktisaden üretim; bir malın şeklini, sunum yerini veya zamanını değiştirerek **faydalılık derecesini artırmak**, başkalarına **fayda sağlayan hizmetleri meydana getirmek** şeklinde tanımlanır. Yani tohumu fidan haline getiren kişi *şekil değiştirerek* üretim yapmıştır. Oysa bu fidanın dikim sahasında hazır olmasını sağlayan kişi de, *sunum mekanını değiştirerek* bir başka üretim yapar. Başarılı bir ağaçlandırma çalışması için gerekli danışmanlık hizmetini veren mühendis ise *başkalarına fayda sağlayan bir hizmet* üretmiş olur.

Hatta günümüzde bu üretim anlayışı biraz daha genişlemiş durumdadır. İnsanların bir mal veya hizmet alırken esasen ilgilendikleri bir **değer** olduğu ve bunu talep ettikleri düşünülür. Örneğin aynı fiziksel özellikte ve hatta aynı fiyatta fakat markaları farklı iki gömlekten biri daha fazla talep görüyorsa, tüketicinin ikisini eş değerde görmediği ortadadır. Öyleyse, üreticisi talep edilen gömleğe, talep görmeyenden farklı “hangi değeri” katabilmiştir? Öyleyse, talep gören ve görmeyen üretim süreçleri eşit kabul edilebilir mi?

Günümüzde ormancılık da “**değer**” üreten bir sektör olarak tanımlanmalıdır. Esasen günümüz insanı görünür mallardan çok o malların ilişkili olduğu değerlere ilgi göstermektedir.

Ormancılığın ürettiği değerler günümüzde **kullanım değerleri** ve **kullanım dışı değerler** olarak ikiye ayrılmaktadır. Kullanım değerleri ise kendi içerisinde doğrudan (aktif) kullanım ve dolaylı (pasif) kullanım değerleri şeklinde ikiye ayrılır. Doğrudan kullanım değerlerine ekolojik işlev değerleri de denilmektedir.

Bir insan yakacak odunu alır, yakar ve ısınır. İşte bu nedenle ormanlar yakacak odun şeklinde kullanım değeri üretir. Çam fıstığını alır dolmaya koyar. Böylelikle fıstık üreticisi kullanım değeri üretmiş olur. Ziyaretçi

piknik yapar, mesire yerinin ürettiği kullanım değerinden yararlanır. Bu örnekleri kalıplaşmış ormanın faydaları makalelerinden hatırladığınız için uzatmak gerekmez.

Pasif kullanım veya ekolojik hizmet değerleri ise üretimin yapıldığı yerde bulunmayı gerektirmeden yararlanılabilen değerlerdir. Örneğin hiç gitme gereği duymadığınız bir orman su akımını düzenleyerek evinizi sellerden korur. Yöneticisi orasının bir üretim ormanı olmadığını, koruma ormanı olduğunu söylese, siz de yararlandığınız faydanın farkında olmasanız bile, orası aslında pasif kullanım değeri üretmektedir! Benzer şekilde, bütün ormanlar karbon tutarak insanlık için küresel ısınmadan korunma hizmeti üretmektedir. Bu nedenle, binlerce kilometre uzaktaki Amazonlar Türkler için de “üretim” yapan ormanlardır ve önemlidir!

Kullanım dışı değerler genellikle üç alt gruba ayrılır. Bunlardan ilki **miras değeridir**. Bazı insanlar sahip olduklarına, sevdikleri de sahip olsun ister! Cümlelerin “bazı insanlar” şeklinde başladığına lütfen dikkat buyurunuz. Bu değerın ortaya çıkabilmesi için insanın yüreğinde “sevgi, paylaşım” gibi başkaca değerlerin olması ön koşuldur. Sindirim sisteminden ibaret vücutlarda miras değeri görülmez!

İşte bu insanlar çok sevdikleri, beğendikleri doğa parçalarının, orman hizmetlerinin çocukları tarafından da görülebilmesini istemekte, bunun için harcama yapmayı göze almaktadır. Kendisi balık avlamaktan, yaban hayatı gözlemekten çok mutlu olmuşsa, çocuğunun da bunları yapabilmesi için ilgili kurumları destekler. Miras değeri nedeniyle düzenli bağışlar yaparak, gönüllü çalışmalarda bulunarak fedakârlıklarda bulunur. Bunun için, doğa koruma alanları bu kişilerce miras değeri üretim alanları olarak kabul edilmektedir. Miras değeri üreten ormanlar sadece gelecek kuşağa hizmet etmez, miras değerini hisseden kişiler için günümüzde de değer üretirler!

Miras değerinin farkında olan ABD'nin Milli Parklardan sorumlu kurumunun (Park Service) **VIP** isimli bir programı vardır. Fakat bu VIP çok önemli kişi anlamına gelmez. Parktaki gönüllüler anlamına gelen *Volunteers in Park* kelimelerinden türetilmiştir. Bu program sayesinde

Park Service milyonlarca dolara eşit bağış ve gönüllü çalışma olanağı elde eder!

Varlık değerini aslında *Bay Uğurlu'yu takdimindir* makalesinden hatırlayabilirsiniz. Bazı doğa parçaları, insan olarak faydalanmayı düşünmesek dahi, var olmalıdır. Bizim için faydaları olmasa da diğer ekosistem bileşenleri için değer taşırlar. Fare bizim için zararlı, yılan için temel besin maddesidir. Yılan bizim için korku, kartal için av kaynağıdır. O nedenle korunan alanlar hem insan hem diğer doğa bileşenleri için varlık değeri üretim merkezleridir!

Seçenek değerine ise 'Biyolojik Çeşitliliğin Piyasası' makalesinde değinilmişti. Bu nedenle, seçenek değerini bu defa başka bir örnekle açıklayalım. Porsuk genellikle bir hayvan olarak bilinir. Ama bir de bitki olan, bilimsel adı *Taxus baccata* olan bir porsuk vardır. Çok yavaş büyür. Odunu kesildiğinde parlak ve pürüzsüz yüzeyler elde edilir. Bu nedenle tarihte en önemli ok, mızrak, kargı yapım maddesi olmuştur. Bu silahların kullanıldığı dönemlerde porsuk ağaçları insanlar için kullanım değeri üretmiştir. Ama artık porsuktan ne ok ne de kargı yapılmaktadır. Fakat günümüzde daha da önemli bir kullanım alanı ortaya çıkmıştır. Porsuğun içerdiği taxin maddesi ilaç sanayinin üzerinde çok sık durduğu bir maddedir. Yani ilaç olarak kullanımı söz konusudur porsuğun!

Biran, silah yapımı için, yavaş büyüyen tüm porsukların yok edildiğini, yeryüzünden silindiğini varsayalım! Bugün ilaç sanayinin üzerinde çalışabileceği taxin diye bir madde olur muydu? Şüphesiz olmazdı. Öyleyse, porsukları yok etmeyen atalarımızın, bizim için taxin seçeneğinin var olmasını sağladığı ortadadır. İşte bu nedenle biyolojik çeşitliliğin içerisinde yer alan her eleman, bizim için bir **seçenek** demektir. Bugün için değerli olmayan gelecekte değerli olabilir. Bu nedenle bazıları seçenek değerini, *gelecek değeri* olarak da adlandırır. Biyolojik çeşitliliği koruyucu her faaliyet aslında seçenek değeri üretim çalışmasıdır. Gen merkezleri, gen kaynakları, biyosfer rezervleri ise seçenek değeri üretim alanlarıdır!

İşte günümüz ormanları kullanım ve kullanım dışı değer olarak adlandırılan ve yukarıda açıklanan değerleri üretir. Bu değerleri talep eden

insan sayısı da her geçen gün artmaktadır. Oysa günümüz ormancılık kurumlarının üretim anlayışının ne yukarıdaki iktisadi tanımlamaya ne de değer anlayışına uyduğunu söylemek güçtür. Üstelik kullanım değerleri alanında dahi sıkıntı bulunmaktadır.

Konuyla ilgili yazın incelendiğinde dar ve geniş anlamda ormancılık üretimi şeklinde tanımlar bulunduğu görülmektedir. Dar anlamda üretim denildiğinde tohumun veya fidanın toprak ile buluşturulmasıyla üretim sürecinin başladığı, bu fidanın ağaca dönüşmesi için yapılması gerekenlerle devam ettiği ve kesime olgun ağacın belirlenmesiyle üretimin sona erdiği düşünülür. Bu anlayışa göre kesme, sürütme, taşıma vb. hasat işleri ormancılık üretiminin dışında kalan çalışmalardır. Geniş anlamda ormancılık denildiğinde ise yukarıdaki iki sürecin, yetiştirme ve hasat birlikte ele alınması gerektiği kabul edilir.

Türkiye’de genellikle geniş anlamda ormancılık anlayışına uygun bir üretim biçimi uygulanmıştır. Oysa Finlandiya, ABD gibi farklı ülkelerde farklı uygulamalar görülmektedir. Bu nedenle zamanında bir holding patronu, Finlandiya’daki orman hasat masrafları ile bizdeki üretim masraflarını karşılaştırmaya kalkmış ve bizim çok pahalıya çalıştığımızı iddia etmişti! O zaman sektöre yabancı birinin yorumu olarak bunun üzerinde çok durulmamıştı. Fakat şimdi de dikili satışlar ortaya çıktı ve benzer kargaşayı kendi içimizde yaşar olduk. Bazı yöneticiler, üretim denilince sadece hasat işlerini anlar hale gelmiş! Dikili sattıklarını da kendi üretimleri olarak görmez olmuşlar. Üreticisi belli olmayan bir malı satar hale geldiklerinin farkında olmayanlar var!

Fakat bütün bunlar odun hammaddesi üreten ormancılık faaliyetleri için geçerli olabilecek bir üretim tanımıyla ilgili eleştirilerdir. Ormancılığın tüm alanlarında değer üretimiyle ilişkili güncellemeleri içermektedir. İktisaden üretim tanımı hatırlandığında da, şekil değiştirerek fayda artırmaya odaklı bir anlayış dikkat çekmekte, hizmet üretimi ve diğer fayda yaratan çalışmalar dışlanmaktadır.

Bunun kanıtları ilgili yönetmeliklere de yansımış vaziyettedir. Örneğin 1995 tarih ve 22456 sayılı Orman Ürünlerinden Faydalanmak İste-

yenlere Verilecek İzinlere Ait Yönetmelik hükümlerine göre “**Orman Ürünleri**, her çeşit ağaç, ağaççık, mantar, tıbbi ve sınai bitki .. vb.” elle tutulur gözle görülür somut nesnelere ifade etmektedir.

2008 yılında yenilenen Amenajman Yönetmeliğinin 24, 36 ve 37. maddelerine göre “üretim ormanı, **üretim dışı orman**, hatta **üretim dışı maktalı ormanlar**” bulunmaktadır. Bu maddelerdeki terminoloji esas alındığında da oduna ve somut mallara dayalı bir üretim anlayışı ortaya çıkmaktadır. Ancak, aynı yönetmeliğin 50, 52, 53 ve 55. maddelerinde geçen “hizmet üretim sürekliliği, amacı odun üretimi olmayan, hizmet üretim amaçlı” ifadeleri ormancılığın soyut faydalarla da ilgilendiği düşüncesine neden olmakta ve sektörün “üretim” tanımında netleşemediğini, bu konudaki anlayışın berrak bir şekilde ortaya konulmadığını kanıtlamaktadır.

Ne dersiniz, sahibi ve sorumlusu bir yeri “**üretim dışı**” diye tanımlamış ve “koruma alanı” ilan etmişse, sade vatandaş da “öyleyse bana ne oradan” demez mi? Başlamaz mı neden ve kimin için **koruyorsun** tartışması? Bu ülkede başbakan, cumhurbaşkanı olmuş kişiler arasında “ormancılar dağı taşı çevirmişler tel örgüyle, ne yaptıkları belirsiz” diyenler çıktı! Ve iş, genel müdürlük yerleşkesini dahi koruyamamaya kadar gitti!

Uzmanlık alanı dışındaki konularda herkes bilgisiz olma hakkına sahiptir! Sorumlu olan, uzmanı olan, neden koruduğunu anlayamamışsa, açıklayamamışsa, sorumsuz vatandaş koruma çalışmalarını neden anlarsın ve desteklesin ki! Neden “ayıyı insandan daha çok seviyorlar” diye düşünmesin ki!

Büyük hümanist ve düşünür Yunus Emre'nin dediği gibi;

İlim ilim bilmektir,

İlim kendin bilmektir,

Sen kendin bilmezsin,

Ya nice okumaktır!

PES Doğrusu

21 Mayıs 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Başlığa bakınca birilerine sitem edeceğimiz, çok kızdığımız düşünülebilir. Bir yorumlama eksikliği ve hatası olduğunu düşünüyoruz, düşünmesine! Ama bu yazıda rutinleşmiş tuhafıklara PES demiyoruz! Sayın Kamil Akalın HES yazımıza yaptığı yorumun başlığını HES Doğrusu şeklinde koymuştu. HES konusuna da çok yakıştırdı böylesi bir başlık. Yazarın acemiliği işte!

Son zamanlarda bir de PES konusu gündemde. Doğal kaynak yönetimine ilgi duyanlar arasında neredeyse yükselen bir moda PES! PES bir akronim ve dilimizde “*ekosistem hizmetleri için ödeme*” anlamına gelen İngilizce **Payment for Ecosystem Services** kelimelerinin kısaltılmışı.

Bildiğiniz gibi, ekosistemler aslında birer üretim üniteleridir ve sadece mallar üretmez. Hizmetler de üretir. Örneğin orman ekosistemi bir mal olarak odun hammaddesi üretirken aynı anda erozyonu önleyerek toprağı korur, yağışları düzenleyerek selleri ve taşkınları önler, yani hizmetler de üretir!

Odun hammaddesi piyasada alınır ve satılır. Odunun bir piyasa fiyatı vardır. Bu fiyat sayesinde ormanı yönetme külfetlerinin gerektirdiğı kaynaklar yine piyasadan elde edilebilir. Odundan yararlananlar, yaptıkları ödemeye, yararlanmayanlara göre bir fedakarlığa katlanırlar ve sosyal adalet sağlanabilir. Bu gibi mallarda hem üreticinin katlandığı külfetler hem faydalanıcılar arasındaki denge, piyasa yardımıyla yönetilebilmektedir. Ormanda yapılan piknik, doğa yürüyüşü, yaban hayatı gözleme .. vb. hizmetler için de piyasa oluşturmak, örneğin giriş ücretleri alarak, üretici ve kullanıcı arasında denge kurmak mümkündür.

Fakat bütün hizmetler dikkate alınınca, konu bu kadar basit değildir. Örneğin, erozyonu önleme, havayı temizleme, su akış rejimlerini iyileştirme, karbon tutarak küresel iklimi düzenleme, .. vb. hizmetler için yararlanıcılar ile bu hizmetleri üretenler arasında bir ilişki sınırlaması olduğu gerçektir.

Fotoğraf 12: Artvin’de Ormanların Koruyucu Hizmetlerine Muhtaç Topraklar ve Sular, **Foto:** Süleyman Alkan

Türkiye ve diğer dünya ülkelerinin orman yönetim amaçları incelendiğinde, her geçen gün daha fazla ormanın, piyasası olmayan mal ve hizmet üretimine ayrıldığı görülmektedir. Ülkemizde odun üretimi amacıyla yönetilen ormanlar olduğu gibi, su üretimine ayrılmış, biyolojik çeşitlilik değerlerini oluşturmaya tahsis edilmiş ormanlar da bulunmaktadır.

Örneğin, İstanbul’un önemli bir su depolama alanı olan Terkos gölü, Karadeniz’den esen rüzgarın hareketlendirdiği kıyı kumullarıyla dolma tehdidi altındadır. Bu tehdit, kıyı şeridinde kurulan ağaçlandırmalarla günümüzde potansiyel bir tehdit derecesine indirilmiştir. Terkos kıyı şeridinde yer alan ormanlar, gölü kum hareketinden kuruyarak, İstanbul halkına hizmet etmektedir. Fakat ne İstanbul halkı farkındadır bu hizmetin, ne de İSKİ!

İktisat öğretiminin ilk aşamalarını yaşayan öğrencilerin bile bildikleri gibi, üretim yapabilmek için toprak, emek, sermaye ve girişim faktörlerini kullanmak gerekir. Terkos ağaçlandırmalarında da hazine, toprak faktörünü bu üretim sürecine kazandırmıştır. Ormanlılar, sadece giri-

şimci işlevini görmekle kalmamış, gerekli sermayeyi tedarik etmiş ve kullandığı emeğin ücretini ödemiştir. İstanbul halkı işte bu harcamalar neticesinde üretilen hizmetten faydalanmaktadır! Hem de bedavadan!

Bu durum biyoçeşitlilik koruma alanlarında, tüm insanlık boyutuna taşınarak ortaya çıkmaktadır. Bir ülkenin koruduğu bir türden, bir başka ülke dev bir ilaç pazarı yaratarak faydalanmaktadır. Sınır aşan nehirlerde, yukarı havzayı koruyan ülkeler, aşağı havzadaki ülkelerin sel bekliliğini, bedavadan yapmaktadır. Ormanlarını koruyan ve geliştirenler daha fazla karbon tutarak küresel ısınmayı azaltırken, yok edenler ve karbon yayanlar ateşe körükle gitmektedir.

İşte bu nedenle PES konusu gittikçe daha fazla ilgi çeken bir konu olmuştur. Birileri üretiyor fakat diğerleri **bedava** faydalanıyor! Öyleyse, “önce üretilen hizmetin değerini belirleyelim (valuation), ardından bu değeri üretime ödeyecek düzeni kuralım” diyorlar. Değeri belirlemezsek içselleştiremeyiz diyorlar. Onlara göre bu bir **piyasa başarısızlığı** ve ortadan kaldırmak gerekiyor!

PES tartışmalarındaki piyasacılar, adlarına da uygun olarak, üretilen her hizmete bir pazar yaratarak dengeyi kurmayı öneriyor. Onlara göre PES denilince, piyasa yaratmak gerekiyor. Karbon ticaretinde bir parça bunu başardıkları da söylenebilir. Dünyada sanal bir piyasada karbon alım satımı yapılıyor. Emisyon yayanların, yaydıkları kadar, karbon tutanlardan satın alması isteniyor. Şimdilik, karbon alanlar ile satanlar arasında bir ilişki var fakat sanki başka politik kaygıların yönlendirmesiyle ilerliyor gibi! Şimdilik, gelişmiş ekonomilerin az gelişmişlere örtülü hibe yapması gibi çalışıyor karbon pazarı.

Piyasacılar, karbon piyasası benzerlerinin diğer ekosistem hizmetleri için de yaratılabileceğini düşünüyor. İş fikri mülkiyet haklarına kadar götürüyor ve doğada zaten var olan biyolojik çeşitlilik elemanları için, patent hakkından dahi söz ediyorlar. Bu kapsamda tohumculuk alanında çok yoğun girişimleri var! Su fiyatlandırılmalı diyorlar. Her yerde su idarelerinin özelleştirilmesini savunuyorlar.

Bu nedenle PES'in bir ayağının ekosistemlerin de özelleştirilmesi demek olduğunu bilmek gerekir. PES heveslilerinin dillerinin altında aslında doğayı özelleştirmek ideolojisinin olduğu bir gerçektir. Ancak, diğer ekosistem hizmetlerinde iş, karbon piyasası kurmak, avlanma kotası satmak kadar kolay değil! Çünkü kamu malı, insan hakkı, vatandaşlık hakkı, kamu mülkiyeti kavramları işin içine girmeden, sorgulanmadan konu çözümlenemiyor.

Gerçekten de insanın piknik yapmayı vermesi düşünülebilir. Odun yerine ikame malzemeleri kullanması da istenebilir. Fakat vücudunun üçte ikisini oluşturan suyu içmemesi, kullanmaması nasıl düşünülebilir? Su içmek insan olmanın gerektirdiği bir davranıştır, haktır! Bu nedenle, insani zorunlulukların piyasanın insafına terk edilmesi kolay kabul edilebilecek bir öneri değildir.

İÜ İktisat Fakültesinde öğrencisi olduğum Sayın Hocam **Erol Manisa-lı**, 7 Mayıs 2012 tarihli Cumhuriyet gazetesinde “Fayda, Değer, Fiyat ve Demokrasi Üzerine” başlıklı bir makale yayımladı. Bu makalede, “Türkiye’de HES’ler konusu, fiyat ve değer üzerindeki algılamayı gösterir” diyordu. Ardından da “düşündüğün gibi yaşayamıyorsan, yaşadığın gibi düşünmeye başlarsın, sisteme karşı olduklarını söyleyenler bile onun dişlileri arasında yuvarlanıp giderler” diye bir uyarıda bulunuyordu.

Bu nedenle PES tartışmalarında yer alırken neye ve kime hizmet edildiğini bilerek hareket edilmelidir. Konunun hizmet üretenlerin, hizmetin sürekliliğini sağlayabilmesi için ihtiyaç duyduğu kaynaklara sahip olması, daralan pazarlara yeni soluklar açtıracak yeni piyasalar oluşturma ve uluslararası rekabetin yeni entelektüel mücadele alanı olma şeklinde üç ayrı boyutu var!

Ülkemizde ormanların hemen hemen tamamı devlet mülkiyetindedir. Dolayısıyla bu ormanların ürettiği ekosistem hizmetlerinin üretim masraflarını devlet karşılıyor. Devlet ilgili kurumlara “genel bütçeden” ödenekler tahsis ederek bu üretimlerin yapılmasını sağlıyor. Aslında **beleşçi** olarak adlandırılan ekosistem hizmet faydalanıcıları, devlete **ödedikleri vergilerle**, dolaylı olarak, bu hizmetlerin üretimine katılıyor. Üs-

telik gelirleri, varlıkları veya tüketimleriyle orantılı olarak! Bu nedenle PES'lerin "ödeme" kısmının bir şekilde yapıldığı fakat bu **ödemenin büyüklüğünün** tartışılabilir olduğunu düşünmek gerekir. Ayrıca, PES'ler için çare ararken, modası geçtiği düşünülen kamu mülkiyetinin de bir seçenek olduğunu, hatırlamak gereklidir!

Öyleyse ülkemizde ormanlar zaten kamu mülkiyetinde deyip, PES ve birlikte anılan "ekosistem değerlerinin belirlenmesi" konusunda çalışma yapmaya gerek yok mu? Ne yazık ki bu soruya "evet" denilemez. Ekosistem değerleri ancak özel yöntemler kullanılarak kıymetlendirilebiliyor. Bu nedenle bir özelleştirme düşünmeden işi kamu ekonomisi içerisinde çözmeyi benimsemiş olsak da, bu alanda bilgi eksikliği vardı! Ne yazık ki hem kıymet takdiri hem kamu ekonomisi alanına yeterince ilginin gösterilmemiş olması, bugün için bir kısıt oluşturuyor!

Ne derler; **ölçemiyorsanız, değerlendiremezsiniz!** Ekosistem hizmeti üreten projelerin veya kurumların ürettikleri değerleri toplum adına ölçemiyorsanız, bu üretime ayrılması gereken kamu bütçesinin büyüklüğünü de kararlaştıramazsınız. Günümüzde, hükümetin bahsettiği kadar bütçe ilgili kurumlara veriliyor. Hükümetler de sözde toplumsal talepleri dikkate alarak, çevreye o kadar, ormana bu kadar, diyanete şu kadar diye bütçe yapıyor!

Acaba, halka bir sorsak ve baksak erozyonu önleme faydasına verilen değerın büyüklüğüne, ardından erozyonla mücadele çalışmalarının bütçesini kararlaştırsak! Gözlesek, toplumun farklı ekosistem hizmetlerine atfettiği değerın büyüklüğünü ve değer değişimlerini izleyerek, bir kurumu kapatmaya, misyonunu değiştirmeye karar versek, daha akılcı olmaz mı?

Ekosistem hizmetlerini üreten kurumların kendi çalışmalarını planlar-ken de geçerli bu durum! Kurumlar da, olsa olsa yöntemine göre, bütçelerini aday uygulama projelerine tahsis ediyor. Oysa aday projelerle üretilecek değerın büyüklüğü, projenin önem derecesi olarak kabul edilemez mi?

Konu ülke sınırları içerisinde kalacak gibi de değil. Bazı ülkeler uluslararası ilişkiler alanında da, PES'e hazırlanıyor! İnsanlık için üretiyorsam, finansmanını da insanlık yapsın diyor. Örneğin biz de ölçsek ülkemiz kurumlarının yarattığı ekosistem değerlerini ve desek ki bizden su talep eden ülkelere, ver şu kadar havza koruma bedelini diye! Fırat ve Dicle'nin sularında hakkı olduğunu iddia edenlerin, bu havzalardaki erozyon kontrol çalışmalarında da sorumlulukları olması gerekmez mi? Biyolojik çeşitliliğimiz pek çok ülkeden fazla ve korumaya çalışıyoruz. Bu projelerin paralarını dünyadan istesek veya dünyaya katkımız olarak belgeleseک fena mı olur?

Dünyada PES'le özelleştirme yanlısı piyasacılar, kamu ekonomisini iyileştirmeye çalışan devletçiler, dış ilişkilerde yeni mukayeseli üstünlükler arayan diplomatlar ilgileniyor. Bakalım bizde kimler ilgilenecek PES'le? Şimdilik moda bir terim. Kimin değirmenine su taşındığı bilinmeden konuşuluyor.

Ziya Paşa'nın dediğı gibi, ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz!

Bekleyeceğiz ve göreceğiz Türkiye'de kimin hangi değirmenciye çalıştığını!

PES aynasında!

Sürdürülebilir Kalkınma mı? Sürdürülebilir Yaşam mı?

14 Mayıs 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Bilmiyorum kaç başbakana nasip olmuştur, Norveç başbakanı Bayan Gro Harlem Brundtland'a nasip olan kalıcı tanınırlık.

Kendisi farklı dönemlerde iki defa Norveç'in başbakanıydı. Sonra Birleşmiş Milletler adına, 1987 yılında **Ortak Geleceğimiz** isimli bir çalışmanın önderliğini üstlendi. Bu rapor Brundtland Raporu olarak da adlandırıldı. İşte bu rapor sayesinde, belki de kendisinin de tahmin edemeyeceği kadar, büyük bir küresel tanınırlık elde etti.

Ortak Geleceğimiz isimli rapor pek çok sektör için oldukça yeni sayılabilecek "sürdürülebilir kalkınma" kavramını getirdi. Günümüzde artık herkes bu kavramı kullanıyor. Neredeyse çevreciliğin bir göstergesi haline geldi. Dernekleri kuruluyor, lisansüstü programları açılıyor, projeleri yapılıyor!

Ne diyor sürdürülebilir kalkınma kavramı? Gelecek kuşakların gereksinimlerini de dikkate alın diyor. Bugün de kalkınalım fakat bu kalkınma gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılanmasını tehlikeye atmasın diyor. İşlerin sadece ekonomik bir yönü yoktur diyor. Bu işlerin toplumsal sonuçlarını da dikkate almak gerekir diyor. Çevreyi ve doğayı dışlayarak kalkınamayız diyor!

Bu dediklerini de bir tercih olarak değil, yaşanmış deneyimlerin kanıtlarına dayandırıyor. Gerçekten de sadece para kazanmayı düşünenler bile sosyal sıkıntılara kayıtsız kalamıyorlar günümüz dünyasında. Yok saydıkları insanlar bir gün geliyor ve işlerine "çomak" sokuveriyor! Çok sevdikleri işin yarattığı çevre sorunları, bu işlerin sahiplerine bile içecek su, solunacak hava bırakmayabiliyor!

Bunları sosyal açıdan veya doğa cephesinden de söylemek mümkün. Sosyal hayatı yok sayarak kurduğunuz yaban hayatı rezerv alanlarını, kaçak avcılar, tarımsal baskılar tehdit ediyor. İnsana rağmen, koruyamıyorsunuz çok sevdiğiniz hayvanlarınızı! İktisadi sürekliliği sağlayamamışsanız, bulamıyorsunuz koruma projeleriniz için gerekli bütçeyi!

Bu nedenle artık sürdürülebilir kalkınma, iş dünyasından, toplumsal farkındalık yaratıcılarına, çevrecilerden, hayır kurumu yöneticilerine kadar herkesin ilgilendiği bir konu haline geldi.

Hal böyleyken, birileri “**sürdürülebilir kalkınmayı** değil **sürdürülebilir yaşamı** tartışmaya başlamalıyız” demeye başlamasın mı!

Kim söylüyor bu sözü? Kültür adamı insanlar söylüyor. Kim söylüyor? Çevreci kimliğiyle toplumda rol model olmayı başarmış kişiler söylüyor. Yani kimlikleri gereği yadsınmaması gereken kişiler! O nedenle önerinin üzerinde biraz düşünmek gerekli!

İşte bizim de kafamız burada karışmaya başlıyor. Sürdürülebilir kalkınma nerede eksik kalmıştır ki bu kavramın yerine yenisi konmaya çalışılıyor?

Ülkemizdeki **kavram yaratma** merakının varlığı malumunuzdur. Ben senden daha iyi bilirim bunları demenin bir yolu da kendi kavramını yaratmaktan geçer bu topraklarda! Tıpkı öz Türkler gibi, hakiki yurtseverler, gerçek Fenerbahçeliler gibi! Bugün de böyle bir durumla mı karşılaşıyoruz acaba? Şüphesiz bunların da doğruluk payı olabilir fakat biraz daha derin bakmak daha yararlı olacaktır. Bu nedenle başka sorular da sormalı ve gerçek nedenini anlamaya çalışmalıyız bu tartışmanın.

Sürdürülebilir yaşamı savunanları rahatsız eden “sürdürülebilir kalkınma” adının arkasına sığınılarak yapılan ve bu anlayışla özünde hiç uyuşmayan uygulamalar olabilir mi acaba?

Gerekten de sürdürülebilir kalkınma, yerli yersiz o kadar çok kullanılır oldu ki, samimiyet de sorgulanır hale geldi. Hele sadece iktisadi yaklaşımlarıyla bilinen kişilerin ağzından bu kavramı işitip, ardından çevre-

yi veya sosyal hayatı dikkate almayan uygulamalarına tanıklık edilince, ister istemez, “olmasın böyle sürdürülebilir kalkınma” dedirtiyor insana. Bu ülkede orman keserek kendine kuruluş yeri açmış bir üniversite, “uluslararası koruma sempozyumu” düzenleyebildi. Fabrika arazisi için fidanlıkları, tarım arazilerini yok edenler, çevre projelerinin sponsoru olarak gündemde yer aldı. Bir yerde çevre zararlısı olan, diğer yerde çevreci diye karşımıza çıkar oldu.

Bazıları unutup olabilir fakat düşünen insanlar görüyor ve bu ne perhiz, ne lahana turşusu diyor! Ve ardından sürdürülebilir kalkınma kavramını sorgular hale geliyor. Bu açıdan konu ele alındığında, **sürdürülebilir yaşam** diyenler çok da haksız sayılmazlar. Neredeyse koy başına sürdürülebilir lafını, yap bildiğini noktasına gelindi!

Bu nedenle şikâyetlerinde haklılar fakat önerileri işin özünü görmemizi engelleyecek bir yaklaşım! Kavramları suçlamak yerine, bu kavramı “suldandırılara” odaklanmak gerekmez mi? Yok, benim ona gücüm yetmez diyorlarsa başka! Fakat o zaman da kavram karmaşası yaratmama sorumluluğunu taşımaları.

Sürdürülebilir yaşam kavramını gündeme getirmeye çalışanların bazıları sürdürülebilir kalkınmanın ikinci bölümünü çok mu iktisadi buluyorlar acaba?

Sürdürülebilir kalkınma ile sürdürülebilir “büyümenin” sağlanmaya çalışıldığı düşünülüyor. Tanık olduğumuz bazı öneriler, “kalkınma” kavramının iktisadi içeriğiyle ilgili bir takıntı olduğunu gösteriyor. Bu kişilere göre, sürdürülebilir kalkınmayı savunurken, yaşam sürdürülebilir olmaktan çıktı. Yani ekonomi düşünüldü fakat toplum, doğa, çevre düşünülmedi. Öyleyse, sürdürülebilir kalkınmayı bırakalım sürdürülebilir yaşama geçelim!

Gerçekten de kalkınma ekonomik bir terimdir. Özellikle iktisat yazınında büyüme ile ilişkili olarak kullanılır. **Fakat kalkınma büyümeyle eş anlamlı değildir.** Üstelik 1987 Brundtland Raporundan önceki zamanlarda da, eşit kabul edilmemiştir. Yani sürdürülebilir kalkınmanın

popüler olmadığı dönemlerde dahi, iktisatçılar “ekonomik büyüme” ve “ekonomik kalkınma” terimlerini aynı anlamda kullanmamışlar, farkını tartışmışlardır.

Şimdi aramızda olmayan fakat halen tanındığını düşündüğümüz, Sosyal Demokrat Halkçı Partinin eski genel başkanı, değerli iktisatçı **Aydın Güven Gürkan**'ın 1979 yılında yayınlanan bir kitabından yararlanarak bu konudaki birikim örneklenebilir. Sayın Gürkan'ın kitabının adı, Ekonomik Gelişme ve Sorunları'dır.

Gürkan'a göre, bir yandan ekonomi büyürken, öte yandan kentler yaşanmaz hale geliyorsa, ülkenin siyasal bağımlılığı artıyor, gelir dağılımı bozuluyorsa, mülksüzlük yaygınlaşıyorsa, **doğa büyük ölçüde kirletiliyorsa**, toplumu bir arada tutan tüm sosyal değerler yerine yenileri konulmadan yıkılıyorsa, en basit ihtiyaçlar karşılanamazken en lüks mallar üretiliyorsa, sosyal ve siyasal kargaşa ortaya çıkıyorsa, bu olgu artık kalkınma diye adlandırılmaz.

Ne zamanın bilgisi bunlar diye lütfen dikkat buyurunuz. Sayın Gürkan, Brundtland Raporundan yaklaşık on yıl önce bunları yazıyor ve yayınlıyor. Gürkan'ın kalkınma kavramında aradığı özelliklerin, niteliklerin “**yaşama**” yabancı olduğu düşünülebilir mi? Hem sosyal hem çevresel sorumluluklar, kalkınmanın kapsamına girememiş mi ki, kalkınmayı içerik olarak yetersiz bulalım?

Bu dönemde yazılmış başka kaynaklarda da benzer düşüncelerin savunulduğunu görebilirsiniz. Belki çevre ve doğa çok öne çıkmamış olabilir fakat büyümenin **niceliksel** bir değişim, kalkınmanın ise **niteliksel** bir gelişim olduğu bilinen bir durumdur.

Kendini bilen iktisatçılar hiçbir zaman büyüme ile kalkınmayı bir biriyle karıştırmadı. Sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin ortaya çıkmasından önce de bu böyleydi. Fakat sürdürülebilir kalkınmanın küresel bir ilke haline gelmesinin, büyüme ile kalkınma arasındaki farkın daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağladığı söylenebilir.

Ancak, uygulamada kalkınmanın ikinci planda kaldığı, büyümenin öne çıktığı iddia ediliyorsa, onda da haklılık payları var. Günümüz iktisatçılarının geçmişe göre daha az kalkınma konularına ilgi gösterdiği, politikacıların da bu duruma eşlik ettikleri söylenebilir. Siz bakmayın adında kalkınma geçen kurumların varlığına. İçerik tartışılır!

Fakat bu durumda da uygulama sorunu yok mu? Sorun sürdürülebilir kalkınma kavramının içerik eksikliğinde midir ki “sürdürülebilir yaşam” kavramına geçmek çözüm olsun?

Hani Orhan Veli diyor ya Süleyman Efendi için; “hiçbir şeyden çekmedi dünyada, nasırından çektiği kadar” diye. İktisatçılar da hiçbir şeyden çekmemişlerdir, kendilerini **sadece para düşünen** insanlar olarak tanımlayanlardan çektikleri kadar!

Yine en çevreci, en filozof sürdürülebilir yaşamcılar olsun. Varsa düşüncelerde eksiklikler, çıksın ortaya. Fakat sanılara dayalı fikirlerle değil, bilgiye dayalı önerilerle tartışılsın kavramlar. Uygulamaya kızıp kavrama küsmek ne kadar çare olabilir ki!

Yoksa yazık oluyor, pek de günahkâr sayılmayan iktisatçılara ve kavramlara!

Gilgameş

7 Mayıs 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Gilgameş veya Gilgameş. Sayın **Muazzez İlmiye Çığ**'a göre Gilgameş ve tarihin ilk kral kahramanı. İsminin anlamı da “her şeyi bilen ve gören”.

Muazzez hanımın Sümer medeniyetiyle ilgili araştırma deneyimi ve tarih bilgimize yaptığı katkının büyüklüğü, bu saptamalara saygı duymamızı gerektiriyor.

Peki, kimdir bu Gilgameş? Bir Mezopotamyalı. Yani Fırat ve Dicle nehirlerinin, bugünkü Irak topraklarında kalan kısmında yaşamış bir hükümdar. Uruk şehir devletinin kralı. Halkının yarı tanrı olarak kabul ettiği bir ölümlü! Milattan 4700 yıl önce yaşamış. Aradan neredeyse 7000 yıl geçmesine rağmen halen hatırlanan biri.

Ne yapmıştır da kahramanlık payesini hak etmiştir Gilgameş? Pek çok dilde bilinen Gilgameş efsanesini, nasıl yaratabilmiştir ki bu her şeyi bilen ve gören muhterem?

Kısaca özetlemek gerekirse, Gilgameş büyük inşaat işlerini başarıyla yapmış. Muhterem, imar açısından yetenekli biri! İlk cesaret örneğini, tanrıça İnanna'nın bahçesindeki Huluppu ağacını keserek göstermiş. Bir ağaç kesmenin neresi cesaret demeyin! Köküne bir ejder yılanın dolaştığı, gövdesine Lilit isimli cinin yerleştiği, tepesinde Anzu kuşunun yuvası bulunan bir ağaç bu, Huluppu ağacı. İşte bunu kesebilmiş. Hem de bir vuruşta! Böyle cesur ve güçlü bir şahsiyet Gilgameş!

Başka ne yapmış Gilgameş? Tanrı Enlil'in verdiği görev gereği, çok sık ve verimli bir Sedir ormanını koruyan yarı tanrı Humbaba veya Huva-va'yı öldürmüştü. Bu Humbaba öyle bir yaratılmış ki kükremesiyle fırtı-

nalar ve seller yaratabilir, ağzından ateşler çıkarır, nefesi ölüm olurmuş! İşte Gilgameş bu yaratığı da öldürebilmiş. İnsanlarına, hatta tüm insanlara korumasız kalan bu Sedir ormanından istedikleri gibi ağaç kesebilmenin yolunu açmış.

Kestirdiği ağaçlarla imar yeteneğinin büyüklüğünü daha bir kanıtlamak istemiş. Esasen **bu yapılar sayesinde sürekli anılmak istiyor, rekabet ettiği tanrıların ölümsüzlüğünü bu eserlerle yakalayabileceğine inanıyormuş!** Arkadaşı Enkidu'nun ölümü veya Enlil tarafından öldürülmesi onda ölüm korkusu başlatmış. Hem tanrı olamayacağını görmüş hem de ölümsüz olmak istemiş. Ne yapsın, kendin yaşayamıyorsan eserlerinle yaşarsın! Vurmuş kendini inşaata. Gelsin tapınaklar, yükselsin ziguratlar, uzasın kent duvarları.

Yukarıda kısaca özetlenenlere benzer bilgilerin yer aldığı yerli ve yabancı pek çok kaynak bulabilirsiniz Gilgameş hakkında. Hatta içinde bulunduğumuz günlerde çokça tartışılan tiyatro dünyasının bile, Gilgameş yorumlarını izlemiş olabilirsiniz. Antalya Şehir Tiyatrolarının bir oyununu hatırlıyorum. İzlemeyi çok istemiş fakat şehir farklılığından fırsat bulamamıştım. Acaba, tiyatro sahnesine nasıl yansıtılmıştı Gilgameş'in kişiliği?

Çünkü Gilgameş'e farklı bir pencereden bakanlar da var. Onu bir **kabraman** olarak görmeyenler de var. Bunlardan biri John Perlin. "A forest Journay, The Role of Wood in the Development of Civilization" isimli kitabın yazarı. Ne yazık ki bu kitap dilimize çevrilmedi.¹ Çevrilseydi ismi "Medeniyetin gelişiminde Ahşabın Rolü: Bir Orman Yolculuğu" olabilirdi. Perlin, Gilgameş destanının bir orman yolculuğu olarak bildiğini söylüyor. Geçmişte TÜBİTAK'a bu kitabın bir kopyasını yollamış, sosyal bir yaklaşımla kitabın çevirisine gönüllü bir profesyonelin var olduğunu bildirmiş ve popüler bilim kitapları serisi içerisinde yayınlanmasını önermiştim. Kuru bir "uygun görülmedi" yazısı ile yanıtladılar.

¹ Şubat 2023'de Orman Mühendisleri Odası tarafından tercüme ettirilmiş ve Bir Orman Yolculuğu adıyla yayınlanmıştır.

Oysa kitap hem tarih bilinci, hem teknolojinin evrimi, hem de doğal kaynaklar hakkında önemli bir çalışmaydı.

İşte bu çalışmayı tanıdıktan sonra, Gilgameş'e bakışımı sorgulamaya başladım. Gerçekten de Gilgameş bir kahraman mıydı? Yoksa medeniyetini batıran *ekolojik felaketin başlatıcısı* mı?

Perlin'in belirttiğine göre, sedir ormanı Uruk kentinin yer aldığı Fırat havzasının üst kısımlarında yer alıyor. Günümüz Sedir yayılışı dikkate alınırsa, hatta bizim Amanos dağlarının üzerinde bir yer bile olabilir! Yerini bilmiyoruz. Fakat ister misiniz Adana Çukurova Üniversitesinin korumaya çalıştığı Zeytin ve Turunçgil Gen Bahçelerine bakan bir tepede olsun!

İşte Gilgameş bu ormana gelip, Humbaba'yı, Enkidu ve diğer arkadaşlarının yardımıyla öldürüyor. Kafasını kesip, Uruk'a götürüyor ve bu kafa ile halkına hava atıyor. Bu işe tanrı Enlil çok kızıyor ve rüzgara, sedir kokuları arasında dolaşan bir şarkıyı söyletmeye başlıyor. *Dağların örtüsünü kaldırdınız, kayaları serbest bıraktınız, Enlil sizi lanetliyor, yiyebileceklerini zi ateş yesin, içebileceklerinizi, ateş içsin* diye!

Fotoğraf 13: Antalya'da Bir Sedir Ormanı,
Foto: Süleyman Alkan

Bu dönemde Gilgameş'in Uruk kentinin Girsu, Ur, Larsa ve Legas gibi yakın komşuları başka şehir devletleri de var. Fırat ve Dicle arasındaki verimli alüvyon

topraklarda tarım yapıyorlar. Hem de sulu tarım. Nehirlerin suyunu kanallarla tarlalarına taşıyorlar. Çok düzenli kanallar kazmışlar. Bu kanalları aynı zamanda nakliyat işinde de kullanıyorlar.

Binalar topraktan yapılıyor. Toprağı sertleştirmek için ateşte pişirmek lazım. Ateş için de odun gerek! Pişmiş toprağı yüksek binalara dönüş-

türmek lazım. Hatıllar, iskeleler için odun gerek! Kanal kazımı için alet edevat, düzenerk lazım. Odun gerek! Kanallarda nakliyat için tekne yapmak lazım. Yine odun gerek!

Gel de odun aramaya taa yukarı havzalara gitme! Yarı tanrı canavarlarla dövüşme! İşte bunlara soyunduğu, başarıyla sona erdirebildiği için Gilgameş bir kahramanmış!

Gilgameş'in elde ettiği kerestelerle anıtlar inşa ettiğini gören komşu şehir devletlerinin kralları da rekabetin doğal sonucu olarak onu izlemiş. Arkadan gelenler de öncekileri geçmek istemiş. Gittikçe daha uzaklara, daha yukarılara giderek odun elde etmeye çalışmışlar. Hindistan'dan, Güney Arabistan ve Afrika'dan dahi kereste ithal etmeye çalışmışlar.

Bildiğimiz gibi, bu dönemde tabletler üzerine yazılar da yazmışlar. Hatta bir kil tablet kitaplığı bile çıkmış arkeolojik kazılardan. Bu nedenle aslında medeni bir toplum Gilgameş'in toplumu. Üretim düzeylerini de kaydetmişler.

Perlin'in belirttiğine göre, MÖ. 2400 yılında Girsu kentinin hektardaki arpa üretim düzeyi 2537 litreymiş. Ama üç yüz yıl sonra bu hasıla % 42 azalmış! MÖ 1700 yılında Larsa kentinin çiftçileri hektardan ancak 897 litre arpa üretebilmiş. 700 yılda Girsu'daki üretim düzeyinin % 35 altına düşmüşler. İşte hızla azalan bu üretim düşüşleri bu medeniyetin de sonu olmuş.

Peki, bu düşüşün nedeni neymiş? Bunu da yapılan çalışmaların niteliğinde görmek mümkün. Örneğin Gilgameş'den sonraki dönemlerde komşu Ur kentinin krallığını yapmış Ur-Nammu, kanal kazım ekiplerini, kanal tarama ekiplerine dönüştürmüş. Çünkü sulama kanalları toprakla dolmaya başlamış nedense! Kimse dememiş ki Gilgameş açtı tepelerin örtüsünü, serbest bıraktı toprakları diye! Dolan kanalların hem sulama, hem nakliyat yetenekleri azalmış. İşte kral Ur-Nammu bu kanalları tekrar eski derinliğine kavuşturursunlar diye ekipler kurmuş.

Bundan daha da beteri, topraklar eski verim düzeylerini kaybetmiş. Eskiden bitki yetişen toprakları, bu defa bitkileri kurutmaya başlamış. Su

verseler de, işe yaramamış. Çünkü eskiden sadece doğal erozyonun verdiği kadar mineral tuzlar içeren sular, artık kayaların da açığa çıkmasıyla daha fazla tuz içerir olmuş. Verilen su, **tuzlanmış** topraklar üretmiş sadece. Ne yazık ki, Sümerler ne görünmeyen bu tuzlanma sorununu ne de bu sorunu tetikleyen Gilgameş ve ardıllarının etkisini öngörememişler.

Tanrı Enlil'in rüzgara söylediği şarkının dedikleri; sinsi sinsi, sessiz sessiz, yıllara yayıla yayıla çıkmış ortaya! Yani Enlil affetmemiş Gilgameş'e meydan veren Sümerleri. Onu kahraman, Humbaba'yı kötü görenleri.

Peki biz bunları neden yazdık şimdi? Artık şehir devletleri yok, Gilgameş de olmaz diyebiliyor musunuz? İçiniz rahat bir şekilde artık ekoloji biliniyor, erozyon, toprakların tuzlanması sorunları yaşanmaz diyebiliyor musunuz? Artık Humbaba'ya ihtiyaç mı var? Doğal kaynaklardan faydalanmayı süreklilik ilkesi zaten korur, der misiniz?

Belki erozyon biliniyor fakat küresel ısınma halen tartışılıyor! Evet, tuzlanma biliniyor fakat biyolojik çeşitliliğin yok olması halen bir tehlike. 4700 yıl önce erozyon ve tuzlanmayla başlayan ve medeniyetleri çöküşe götüren sürecin, 7000 yıl sonra küresel ısınma ile benzerinin yaşanmayacağını kim söyleyebilir? Humbaba'nın yerini ilkeler, yetkili kurumlar alabildi mi?

Evet, siz ne diyorsunuz Bay Gilgameş bir kahraman mı? Yoksa, önüne gelen ağacı kesen, korunan ormanlara arız olan bir çeşit orman zararlısı mı? İsminin gerektirdiği bilgelikle, her şeyi bilebilmiş, görebilmiş mi? Yoksa hırsıyla, cüretkarlığıyla, şan şöret düşkünlüğüyle, toplumuna kötü bir rol model mi oluşturmuş?

İşte Perlin'in yorumu bende bu ikilemi yarattı. Kendimi Amerikan westernlerindeki süvarileri alkışlayan çocuk gibi hissettim. Yurdunu savunanana karşı, işgalciyi alkışladığım için yüzüm kızardı. Onurlu bir biçimde ülkesini savunan Truvalı Hektor'u öldüren Aşil'i kahraman saymakla, Gilgameş'e kahraman demek arasında ne fark var ki!

Sizce Humbaba Sedir Ormanını korumakla kötü mü yapmış? Sedir halen ülkemizin Toros Dağlarında var. Hatta Sedir Muhafaza Ormanları da var. Ne dersiniz, bunlardan birinin adı Humbaba Sedir Muhafaza Ormanı olamaz mı? Hazır başlamışken, bu konuda da tarihi bir gerçeği ortaya çıkarmış, geçmişle yüzleşmiş, yok edilen onuru iade etmiş oluruz. Gilgameş değil ama Humbaba Anadolu’lu olabilir!

İş yapmak önemlidir. Fakat işi yaptıran duygu, motivasyon şan kazanmak, şöhret olmak şeklinde biçimlenmişse, yapılan işin topluma da faydası olmuyor, doğaya da. Para kazanmak için yapılan işten, sanat ürünü çıktığını gördünüz mü hiç? Şöhret olmak için yazarlığa başlamış ve kârlı eserler verebilmiş kaç tane edebiyat ustası tanıyorsunuz? Hepsisi gelip geçiyor! Tüketiyor ve tükeniyor.

Öyleyse, yapana değil yaptırana bakmak gerek! Yoksa Gilgameş’ler kahraman olurken, meydanı bu kişilere bırakan toplumlar önce değerlerini kaybediyor, ardından yıkıldıklarıyla kalıyor!

Gördüğünüz gibi Enlil Sümerleri affetmedi!

Günümüz Gilgameş’lerinin tanrıları, bugün tartıştığımız arazi kullanım uygulamalarına ne der bilemeyiz! İşimiz tanrılarla insanlar arasında aracılık yapmak değildir. O nedenle çılgın projelerin ilahi sonuçları hakkında hiçbir fikrimiz yok. Fakat sosyal ve ekolojik sonuçları olacağı kesindir!

Enlil’in veya doğanın affetmediği, Sümer deneyimiyle sabit. Kaçış, kurtuluş yok. Bu nedenle “Tanrı, Gilgameş’leri hükümdar yapanları, Enlil’in ve doğanın gazabından korusun” diyebiliriz!

Vahidi Fiyat

30 Nisan 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Başlık çok kişi için yeni bir kavram olabilir. Fakat milyonlarca orman köylüsünün kaderini etkilemiş bir kavramdır. Vahit (tek) ve fiyat kelimelerinden oluşur. **Tek fiyat** olarak da ifade edilebilir.

Adında fiyat geçmesine rağmen, mal satışlarıyla bir ilgisi yoktur. Ama emek piyasasıyla ilgilidir. Dolayısıyla, bu yazıda içinde bulunduğumuz haftanın da ruhuna uygun olarak, çalışma ekonomisinin alanına biraz gireceğiz. Malum yarın 1 Mayıs.

Ülkemizde ormanların hemen hemen tamamı devletindir. Bu durum tarihi mirasımızın sonucudur. Yüzeysel ele alındığında hatalı çıkarımlara neden olduğu deneyimlerle sabittir. Aynı bir yazı konusudur. Ormanlar devletin olunca bir de bu ormanlardan sorumlu devlet kurumunun olması gerekir. İşte ülkemizde o kurumun adı Orman Genel Müdürlüğü (OGM) dür.

OGM yasa ile kurulmuştur. Çalışmalarını düzenleyen kapsamlı bir mevzuata göre çalışır. Ana amacı kar elde etmek değildir. Fakat ticari manada odun hammaddesi üretir ve satar. Kurumlar vergisi şampiyonu olduğu yıllar bile olmuştur. Bugün çok tanınmasa da, yılların emeğiyle oluşturduğu ana karargahından dahi kovulmuş olsa da, tüm ülkeye yayılmış, güçlü, faydalı bir kurumdur.

İş yapar ve yaptırır. Haliyle çalışanları vardır. Bunların bir kısmı sürekli işlendirdiği kadrolu işçilerdir. Bir de örneğin sadece yangın sezonunda işe alınan, geçici işçileri vardır. Çalışma biçimleri, sosyal hakları ilgili mevzuatla tanımlanmıştır. Özellikle sendikal konular gündeme geldiğinde, seçim öncesi yapılan kadro vaatlerinde hatırlanırlar.

Oysa bizim gündeme getirmek istediklerimiz bu işçiler değildir. Hatta ve hatta işçi bile olup olmadıkları belirli olmayan fakat OGM'ye çalışan köylülerdir. OGM'nün ormanında, OGM'nün tanımladığı işi, OGM adına yapan fakat işçi yerine, **İŞVEREN** olarak görülen köylülerdir konumuz.

Gerçekten de her yıl ciddi sayıdaki köylü vatandaşımız, vahidi fiyat sistemi denilen bir düzenle OGM adına çalışır, çalıştırılır. Örneğin OGM'nün mühendislerinin kesilmesine karar verdikleri ağaçları, OGM'nün talimatlarına göre keserler. Bazen bu işi kar altında yaparlar. 6831 sayılı Orman Yasası'na göre, hangi köyün mülki sınırları içerisinde bir orman işi yapılacaksa, OGM'nün öncelikle bu köy halkını çalıştırması gereklidir. İş yapmak istemezlerse, işin gecikmesinden orman ürünü zarar görebilecekse, OGM köy dışından gelenleri çalıştırabilir.

Bir başka deyişle, köylünün OGM sorumluluğu altındaki yerlerde çalışması yasal bir haktır. Bu durum ilk bakışta son derece sosyal bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Fakat iyi niyetli gibi görünen bu **hak**, ne yazık ki orman köylüsünün sürekli bir sosyal güvenceye sahip olabilmesini sağlayamamıştır. Örneğin bir emeklilik kapısı aralamamıştır. Sistem köylüyü hem işçi yapmamış hem Cem Karaca'nın şarkısındaki gibi "işçisin sen, işçi kal" demiştir. Çalışırken sakatlandığında elinden tutmamıştır. İyi gününde kapısına kadar gitmiş, kötü gününde sen sağ ben selamet diyebilmiştir orman köylüsüne.

Fotoğraf 14: İşçi mi, İşveren mi?

Foto: Süleyman Alkan

Çünkü vahidi fiyat diye adlandırılan bu düzene göre köylüler, OGM adına çalışmalarına rağmen, kendi nam ve hesabına çalışan İŞVERENLER olarak kabul edilmiştir. Çünkü çalıştıkları yer ormandır ve orman, İş Kanunu'nun işyeri tanımı içerisine girmemektedir. Burası tarımsal işletme olarak da görülmemiştir. Aynı anda bazen tüm köy bir arada çalışmasına rağmen, anlaşmalar kişilerle yapılmış ve çalışan sayısı itibarıyla de İş kanununun istisnalarından yararlanılmıştır.

Yıllarca bu köylüler, OGM'nün ormanında, OGM'nün ağaçlarını, OGM adına kesip, OGM'nün belirlediği şekilde tomruk, maden direği vb. ürünlere ayırmış, OGM'nün rampa ve depolarına taşımış, bu depolarda istif tasnif işlerini yapmış fakat hep "İŞVEREN" tanımına layık görülümüştür.

Hal böyle olunca, çalışanların iş güvenliklerinin, sosyal güvencelerinin sağlanması da "İŞVEREN" köylünün sorumluluğuna bırakılmıştır. Hem de köyünden başka yer görme, eğitim alma fırsatını yakalayamamış orman köylüsüne! Köyünde ne görebildiyse o kadar mahir orman köylüsü; iş güvenliği, sosyal güvence, doğru hasat teknikleri vb. konularda sorumlu tutulmuş, fakat üretim teknikleri hakkında üniversite okumuş mühendislerin, sosyal güvenlik konusunda yüksek öğrenim görmüş kamu yöneticilerinin, çalışma ekonomisi dersleri almış ekonomistlerin yönetimindeki OGM bu yükten muaf olmuştur. Ne adalet, ne insaf ama değil mi?

Bugün dahi geçerli anlayışa göre, OGM'nün hüküm ve tasarrufundaki bir ormanda bu köylüler sigortasız çalışıyorlarsa, İŞVEREN olarak kendi tercihlerinden dolayıdır! Eğer OGM'nün ağacını, OGM adına kesen köylü, kestiği ağacın altında kalıp ezilerek ölmüşse, İŞVEREN köylünün gerekli önlemi almamasından kaynaklanan bir sorundur! Eğer baltayı yanlışlıkla ayağına vurup, sakatlanmışsa, uygun ekipman kullanmayan İŞVEREN köylünün suçudur bu sakatlık! Yıllarca OGM için çalışmasına rağmen, kocadığında da çalışmak zorunda kalıyorsa, bu da İŞVEREN köylünün geleceğini düşünmeyerek, sigorta yaptırmamasının bir sonucudur!

OGM ne yapsın ki! Köylü okuyup öğrenmeliydi. Geleceği görüp bilmeliydi. Başka ülkelerin uygulamalarından bu işte bir tuhaflık olduğunu anlamalıydı! İşveren olmak kolay mı?

Halen geçerli anlayış budur!

İşte bu düzenin, bu sistemin adıdır **vahidi fiyat!** Üretim mi yaptıracağını. Eskiden 161 A sayılı tebliğ vardı. Şimdi de 280. Bakarsın tebliğe, işin yapılacağı yerin eğimini, sürütme mesafesine ölçersin, taşıma yönüne bakarsın, artık hangi ölçüt geçerliyse, bulursun zorluk katsayısını. Çarptın mı genel müdürlüğünün belirlediği birim fiyatlarla, çıkar ortaya kesim yapılacak yerin **vahidi fiyatı!** İşte bütün sorun çözüldü. Çalışana verilecek işçilik ücreti belirlenmiş oldu. Hem de işin yapılacağı yerler arası zorluk farklarını dikkate alarak. Zor yerde çalışanlarla, kolay yerde çalışan arasında hakkaniyetle ücret vererek! Adalet denir buna, adalet!

Vahidi fiyat kararı tamamdır. Şimdi sıra işi yapacak köylüyü belirlemekte. Yer orman köyü. İş, para, hak getire. Herkes 3-5 m³ kesim işi çıksa da, eve birkaç kuruş geçse derdinde. Toplarsın köylüyü kahvede. Başlarsın “tefrik” yapmaya. Toplam kesilecek miktarı bölersin hane veya kişi başına. Her kişinin keseceği miktarı bulursun. Sonra başlarsın maktaları veya kesilecek ağaçları, buna göre dağıtmaya. Hasan’a şunlar, Mehmet’e bunlar diye. İşte size üretim planlaması. İşte size iş yönetimi.

Sonrası mı? Vahidi fiyat sağ olsun. Artık iş bitti. Çünkü saha teslim tutanağı da tuttunuz ve işi Hasan ile Mehmet’e yıktınız. Artık onlar İŞVEREN. Çalışacakları yer de İŞYERLERİ. Eğer yanlış ağaçları veya bölme yapırsa, OGM’nün İŞYERİNDE hata yapmış olacaklar ve OGM tarafından mahkemeye bile verilebilecekler. Fakat kaza olursa, OGM’nün değil, Hasan’ın İŞYERİNDE gerçekleşen bir hadise olacak ve ne OGM ne de OGM yöneticileri sorumlu olmayacak. Nasıl ama? Türk işi çalışma mucizesi.

Orman köylüsü yıllarca bu şekilde çalıştırıldı. Halen bu şekilde çalıştırılıyor. Ne Çalışma Bakanlıkları, ne Sosyal Güvenlik Kurumları, ne İş kanunları bu durumu umursamadı. Ne de olsa, taraflardan biri kamu

kurumu. Ne de olsa diğer tarafta, ülkenin gözden en irak sosyal kesimi var. Güçsüz, açlıkla mücadele ediyor. İş bulduğuna şükrediyor. Daha ne istesin?

Fakat ya OGM yönetimleri! Onların da mı gözlerinden irak kaldı bu köylüler! Üstelik ülkemiz ormancılık kurumlarının yöneticileri arasından, hayata orman köylüsü çocuğu, torunu olarak başlamış pek çok yönetici çıkmıştır. Üstelik bunlardan bir tanesi yetmişli yıllarda Çalışma Bakanı bile oldu!

Daha birkaç hafta önce bu kurumların üst yönetimlerine gelebilmiş müdürlerinden, “onlar bizim işçimiz değil ki” sözünü duyabildim. Vahidi fiyat sisteminin bürokrat kesime sağladığı avantajın arkasına halen sığınabildiklerini görmek çok acıydı. Sanki bu kapsamda çalışan tüm köylüleri “kadrolu” işçi yapın diyen varmış gibi, “o zaman OGM bu köylülere çalışsın” sözünü işitebildim, büyük olasılıkla köylü çocuğu bükrattan! Hani kendini kesen baltaya demiş ya ağaç, bari sapı benden olmasaydı diye!

Ey mevzuat nedir bilenler, ey devlet kurumlarını tanıyanlar, ey haktan, adaletten, köylüden dem vuranlar, ey devletin parasıyla study tour adı altında pek çok kez orman işçiliğinin düzgün yürütüldüğü ülkeleri ziyaret etmişler; bu köylüler için hiç mi yapılabilecek yoktu? Çözüm arama sorumluluğu nasıl sadece köylüye bırakılabildi?

Örneğin, OGM adına çalıştıkları 3-5 günlük süreleri kapsayan sigortalama olanakları yaratmak, OGM’nün ödeyeceği bu sigorta primleri ile tarımsal çalışmalardan gelebilecek primleri birleştirmek, hatta ve hatta, bu primleri isteğe bağlı sigorta uygulaması ile bütünleştirmek hiç mi mümkün değildi. Eğer bu olanağı açmış olaydık, belki 3 gün belki 5 gün OGM’nün sigortaladığı köylüler, sigorta konusunda yıllarca önce bilgi sahibi olacak, diğer günlerin sigorta primlerini ödemenin yolunu arayacak ve bugün emekli orman köylüleri oluşabilecekti. Belki de bu yol “profesyonel orman işçilerinin” yolunu açacak ve bugün OGM’nün aradığı vasıflı işgücü sorunu bu kadar büyümeyecekti. Kırsal göç bu kadar şiddetli yaşanmayacaktı.

Ey her seçim dönemi vaat yarışına giren politikacılar. Gerçekten orman köylüsünün sıkıntılarını bildiğinizi düşünüyor musunuz? 2B ile maliyenin para sorununu çözdünüz. İşgalcinin üzerindeki korkuyu kaldırdınız. Peki ya vahidi fiyat düzeniyle, köylünün gelecek korkusuyla ilgili parti programlarınızda ne var?

Yarın 1 Mayıs işçi, emekçi bayramı. Yazıyı, doğal olarak emekçi orman köylülerine adamak gerekir. Ama korkarım yine bazıları onlar “işçi değil işveren” diyecekler. Bu nedenle biz de bu yazıyı esasen bir orman köylüsü olarak dünyaya gelmiş ve zamanla orman idaresinin, sosyal güvenlik kurumlarının üst yönetimlerine gelebilmiş bürokratlara, orman köylülerinin oylarıyla istikbal bulabilmiş politika erbabına ithaf ediyoruz.

Gurur duymaları üzere ..

HES ..

23 Nisan 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Eskiden baltalar elimizde, uzun ip belimizde hep giderdik ormana. Fakat gazete haberlerine bakılırsa artık insanımız ormana değil, derelere gidiyor. Baltayı ve ipi de modernleştirmiş! Kiminin altında bir kepçe, kiminin elinde bir kazan. Biri çekil kepçemin önünden kazacağım diyor. Diğeri kazan kaldırıyor!

Gerçekten neler oluyor şu derelerde?

Günümüz bilgi çağı. Fakat bu konuda bir türlü “sağlıklı” bilgi alamıyoruz. Tartışmaların içinde kimler yok ki. Köylüler var. Suyumu vermem diyor. Bilim insanları var. Bu işte hata var diyor. Girişimci var. Yatırım yapıyorum diyor. Devlet var. Benim denetiminde bu işler diyor. Ve Hatta Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nın akademisyen kökenli bakanı var. Bazı bilim insanları bilim dışı hareket ediyor, diyor. Demekle yetinmiyor ve savcılığa şikâyet ediyor!

Olayın görünen yüzü de tartışılıyor. Görünmeyi de. Biri suyumuzu aldınız, deremizi kuruttunuz, bizi de kurutacaksınız diyor. Diğeri Türkiye’yi enerji bağımlısı yapmak isteyen dış mihrakların yönlendirmesiyle hareket ediyorsunuz diyor! Gerçekten neler oluyor şu derelerde? Gün geçmiyor ki bir HES haberi görmeyelim, gazetelerde, televizyonlarda. Kanıksadık olanları ve HES işte deyip geçer olduk!

Bir köylü sahip olduğu iki ineğinden birini satıp neden mahkemeye taşısın ki HES’i? Köyündeki düğün ve ilçesindeki Pazar dışında kalabalık görmemiş bir köylü kızı, neden gösterici olsun ki durduk yerde? Bir akademisyen neden gösterilere katılma gereği duysun ki! Bu olayların hepsinin örneğini basından okuduk.

Nedir şu HES meselesi?

HES, Hidroelektrik santrali kelimelerinin kısaltılmışı. Çok sade bir şekilde açıklamak gerekirse; derenin veya akarsuların sularını kaynağa yakın yüksekçe bir yerde topluyor ve bir borunun veya tünelin içerisine tıkiyorsunuz. Sonra bu boru içerisinde bir süre eğim aşağı, kendi kendine akmasını sağliyorsunuz. Buna **cazibe** de diyorlar. Aktıkça güçleniyor su. Eğimi de arkasına aldı ya. Yani akıtmak için bir masraf yapmaya gerek yok. Toplayıp boruya soktun mu, iş tamamdır. Suyun eriştiği güç

Fotoğraf 15: Trabzon Maçka'da Bir Dere, **Foto:** Süleyman Alkan

istediğin kıvama gelinceye kadar boruyu uzatıyorsun. Sonra bu noktaya bir tesis kuruyorsun. Suda biriken “enerjiyi” satılabilir hale getirsin diye. Bu tesis sayesinde artık, elektrik sahibi biri oluyorsun.

Enerji piyasasını düzenleyen mevzuatta yapılan değişikliklerle, HES kuranların ürettikleri elektriği devlete satabilme olanağı getirildi. İş bu noktaya geldikten sonra pazarlama sorunu yok. Enerji tüketim analizleri talebin sürekli artacağını gösteriyor. Gelecekte de pazarlama sorun olmayacak gibi.

Elektriğini aldıktan sonra suyu tekrar bırakıyorsun. Amma, artık borunun ucu nereye denk gelmişse! Bu yer suyu alınan derenin eski yatağı da olabilir. Elektrik üretim biriminin kurulduğu yer yakınındaki bir başka dere yatağı da. İşte bu noktada sorunlar ortaya çıkmaya başlıyor.

Eğer, suyun alınıp boruya sokulduğu yer ile bırakıldığı yer arasındaki dere yatağında yeterli su kalmamışsa, o derenin içindeki canlılar, çevresindeki insanlar olumsuz etkileniyor. Suyun debisinden ve oksijen düzeyinden çok etkilenen balıklar azalıyor, hatta yok oluyor. Dereden

hayvanını sulayan köylü su derdine düşüyor. Tarlasını sulayan çiftçinin üretimi azalıyor. İşte köylü bu nedenle, ineğini satıp mahkemeye koşuyor. İşte gencecik köy kızları, mahkemelik olmayı göze alarak bu nedenle **eylemci** oluyor.

Boruya alınan suyun başka bir havzaya boşaltılması halini ise hiç sormamak lazım. O zaman eski dere havzası tamamen ekolojik değişime mahkum ediliyor. Çünkü derenin başı var fakat sonu yok! Bir de suyu boruya sokmak, boruyu istenen yerlere döşemek için yapılan kazılar, değişen yataklar, kesilen ormanlar var. Zaman zaman öyle vahim tablolar ortaya çıkmış ki, tutumuyla HES destekçisi görüntüsü veren ilgili bakanlık dahi, müdahale ettiğini söylüyor.

Görüldüğü gibi, işin özünde yapılan inşaattan çok **alınan suyun miktarı** ve **bırakıldığı yer** var. Miktar fazlaştıkça HES'in olumsuz etkisi artıyor. Dereye bırakılan su azaldıkça, etkiler ve tepkiler yükseliyor. Suyun bırakıldığı yer alındığı yerden uzaklaştıkça olumsuzluk büyüyor. Yani hadise tam **Sayın Aydın Boysan**'ın tavsiyesine uyan bir durum. Sorun miktar sorunu! Son yer ve zaman sorunu! İçi yorsan miktarını iyi bileceksin, yoksa su bile zararlıdır diyor Sayın **Boysan**. HES'te de kullandığın suyun **miktarını** ve **yerini** iyi ayarlayacaksın!

Öyleyse, bu kadar net bir konu, neden bu kadar sosyal karmaşa haline geliyor? Getiriliyor? Olanı başka bir şekilde göstermeye çalışanlar mı var? Yoksa bir mühendislik problemini çözmeyi beceremiyor muyuz? Taraflar arası iletişim, güven sorunu mu var?

Bu gibi projeler dünyanın her yerinde yapılır. Bazı ülkeler bizim gibi yaparken bazıları bu işler için kurumsal yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Bu yaklaşımlar Türkiye'de dile getirildiğinde, nedense pek hoş gitmiyor ve başlanıyor; ideolojik davranıyor, gerçekçi değil, bir yerlerden beslenerek böyle konuşuyor, dış güçlerin yönlendirmesinde hareket ediyor, .. vb. denmeye. Hep öyle olmadı mı?

Öyleyse biz de her zaman referans aldıkları bir yeri emsal alalım. Örneğin Amerika Birleşik Devletlerini (ABD). ABD'de Arazi Yönetim Bü-

rosu (Bureau of Land Management) isimli federal bir kurum vardır. Bu kurum bazı kamu arazilerinin sahibidir ve bizzat yönetir! Yani devletin arazisi vardır ve özelleştirilmemiştir! Bu arazilerde ormana da yetiştirir, otlak da işlettir. Madeni de vardır rezerv alanı da!

Arazi Yönetim Bürosu, kamu arazilerini herhangi bir kullanıma tahsis ederken veya olası projeleri irdelerken beş ayrı ölçüte göre değerlendirme yapar. Bunlardan birincisi, **fiziksel ve biyolojik yapılabirlik**dir. Yani projeyi gerçekleştirileceği yerin ekosistem ile ilişkisini irdeler. Ekosisteme olası etkilerinin “kabul edilebilir sınırlar” (limits of acceptable changes) içerisinde kalıp kalmadığına bakar ve buna **biyolojik yapılabirlik** der. Biyolojik yapılabirlikle yetinmez ve bu proje uygulanırsa suyu toplayan ve yönlendiren tünelinin ucundaki kapak patlar ve çalışanları yok eder mi diye sorgular. **Fiziksel yapılabirlik** bunu gerektirir çünkü. Bunun ne anlama geldiğini Adana, Gökdere Köprü Barajının derivasyon tüneline daha bu kış yaşayarak görmedik mi? 10 can gitmedi mi?

İkinci değerlendirme ölçütleri **ekonomik yapılabirlik**dir. Projeyi yapan özel girişimci de olsa, kendi kaynaklarını da kullansa, iktisaden yapılabir olmayan projelere izin vermez. Eğer kamu desteği ile yapılacak bir projeyse, ticari karlılık ölçütleriyle bir değerlendirme yapmaz, ulusal karlılık analizlerinin gerektirdiği metotları tercih eder. Her değerlendirme ölçütünün hesaplanmasıyla ilgili yönergeleri vardır. İsteyen istediği maliyeti dikkate alıp, istediğini unutamaz. Keyfine göre belirlediği iskonto oranıyla hesap yapıp, millete fayda maliyet analizi yaptık diye yutturamaz.

Üçüncü ölçütlerini “**hakkaniyet**” olarak dilimize çevirebiliriz. Yani bu proje ile yaratılan yüklerin toplumsal kesimler arasında dengeli bir dağılım gösterip, göstermediğini inceler. Bir bölgenin çok gelişirken, diğerinin geri kalmışlığına mahkum edilmesini istemez. Bu ölçütü demokrat olmanın bir gereği olarak da savunurlar. **Dengeli dağılım** şeklinde de Türkçeleştirebileceğimiz bu ölçütün liberalizmin en uç uygulayıcısı olan ABD’nin bir kurumuna ait olduğunu hatırlatmalıyım!

Dördüncü ölçüt, **sosyal ve kültürel kabul edilebilirlik** tir. Yıllardır balık avlayarak geçinen veya sadece balık avlamaktan mutlu olan insanların ellerinden bu hakların alınmasının kültürel kayıplara da neden olacağını düşünür. Proje hazırlarken “sosyal değerlendirme” (social assessment) raporları hazırlatır, olası projenin yaratacağı sosyal veya kültürel değişimin kabul edilebilirliğini (socially or culturally acceptable change) tartışarak, proje hakkında karar verir.

Beşinci ölçüt **idari yapılabilirlik** veya projesine, konusuna göre değişerek, “**arazide uygulanabilirlik**” olarak adlandırılır. Merkezden emirle yapılan projelerin yerel idarecilerin benimsememesi halinde sıkıntı yaratacağını bilir. Kağıt üzerinde doğru olan projelerin arazide gerçekleşmeyebileceğini örnekleriyle görmüşlerdir çünkü.

Görüldüğü gibi, ABD bu işi yönetmek üzere bir düzen kurmuş. Aslında çok savunulan iktisat sloganındaki gibi ***birakınız yapınlar, bırakınız geçsinler*** denmemiş. Bu ayrı bir yazı konusu!

Peki ya biz ne yapıyoruz? Biz de benzer ölçütleri kullanamaz mıyız?

Örneğin, uygulanmaya çalışılan HES projeleri biyolojik ve fiziksel olarak yapılabilir projeler mi? İnsanların şüphesi var bu konuda. Biyolojik yapılabilirlik incelemesine karşılık gelecek ÇED raporları çok tartışmalı. Kim inkar edebilir bunu. Hatta bazı yerlerde ÇED raporu gerekemeyebileceği bile düşünülebiliyor! Son düzenlemelerle ÇED gerekli olmaktan neredeyse çıktı, çıkacak.

Ya ekonomik yapılabilirlik! Bu projelerin ilk tesis masrafları fazladır. Yatırım maliyetleri ilk yıllarda çoktur fakat gittikçe düşer. O nedenle girişimci için uzun dönemde karlı olabilir. Hatta ve hatta hazır parası olan, yatırım yapacak yer bulamayanlar için, bulanmaz fırsattır. HES başvuru sayısının çokluğu özel sektörümüzde bu parasal birikimin olduğunu gösteriyor. Kaynağı neresi desek, servet düşmanı derler diye bunu geçiyoruz. Ya ulusal açıdan bu projelerin ekonomik değerlendirmesi ne alemde? Projelerin yarattığı maliyetler sadece inşaat işleriyle mi ilgili? Köylünün gelir kaybı nerede dikkate alındı? Bilmiyoruz!

Köylülerin tepkilerinin yoğunluğu, bu projelerin **hakkaniyet, sosyal ve kültürel yapılabirlik** ölçütleri bakımında sıkıntılı olduğunun net kanıtı değil mi? Köylü bilmeyebilir. Fakat devlet bilmelidir. Köylü öğrenmemiş olabilir. Fakat devlet vatandaşına doğruyu öğretmenin yöntemlerini öğrenmelidir.

Demokrasinin olduğu toplumlarda, medeni ülkelerde, bilime dayalı çalışan idarelerde, kim iktidarsa onun borusu öter demekle yürümez işler. HES'in borusu değil ki bu!

Bugün 23 Nisan, çocuk bayramı. Çocuklarımıza kutlu olsun. Koltuklar gelenek üzere çocuklara devredilecek. İster misiniz, hesap sorsun çocuk bakan!

Ne olacak bizim gelecek, nedir bu HES diye..

Bay Uğurlu'yu Takdimimdir

16 Nisan 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Ne zaman çok yaşlı bir ağaç görsem, aklıma yaşadıklarından çok **yaşamaAdıkları** gelir. Böyle bir karaçamı Kütahya'nın Domaniç ilçesinde 1988 yılında halen ayaktayken görmüştüm. Yaşı dikkate alındığında Osmanlı kurulurken, kalınca bir ağaç halinde olması gerekir. Domaniç'liler Hayme Ana'nın, oğlu Osman bey ve torunu Orhan beyi Beşik Çamı veya **Mızık Çamı** diye adlandırdıkları bu çamda kurduğu salıncakla eğlendirerek büyüttüğüne inanır. Bugün bu çam yaşamıyor ve yerde boylu boyunca yatar vaziyette **koruma altında!**

Bu gibi ağaçların kesilmiş gövde kesitlerinden daha önce görmüş olabilirsiniz. Kesit üzerindeki yıllık halkalardan ağaçların yaşları hesaplanır ve kesim yılından geriye giderek, örneğin Osmanlı devletinin kurulduğu, İstanbul'un fethedildiği veya Amerika'nın keşfedildiği tarihler işaretlenir. Bu işaretlerle, ağacın yaşarken gördüğü olaylar hatırlatılmak istenir.

Gerçekten bu ağaçlar, işaretlenen olaylar olurken yeryüzindedir ve olanlara tanıklık etmiştir. Belki şimdi o insanların ne yaptığını söyleyemezler. Fakat Dendroklimatoloji gibi bilim dalları onların tanıklığından yararlanarak günümüz için iklim analizleri yapmaktadır. Yani bu ağaçlar halen yaşayan birer tanık olarak, geçmişin iklim olayları hakkında bilgi üretme fırsatını vermiştir bize. Bu nedenle varlıklarıyla sadece oksijen üretmez, karbon depolamaz, **seçenek değeri** de üretmeye devam ederler.

Bunlar o anıt ağacın yaşadıklarından türetilen çıkarımlar. Ama **yaşamaAdıkları!** Bugüne gelene kadar neler **yaşamaAdılar ki!** Bir düşünelim isterseniz.

Örneğin ağaçlar pek çok tohum üretir ve çevreye saçar. Fakat ayrıcalıklı bir birey olarak bizim anıt ağaç olacak tohum kendine uygun bir toprak bulabilirken, pek çoğunu kuşlar yer. Bazıları düştükleri yerde besinsizlikten, susuzluktan, ışıksızlıktan henüz çimlenmeden ölür. Ama anıt ağaç olabilen bunların hiçbirini yaşamaz ve köklenebilir. İlk şans yüzüne gülmüştür. Daha tohumken *ölMEDi*.

Fotoğraf 16: Şah Ardiç, Antalya. **Foto:** Nagehan Bilge Ok

Abartmayalım. Bizimkiyle birlikte başka tohumlar da çimlenebildi. Fakat içlerinden bazılarını daha minicik birer fidanken yaban keçileri ve geyikler yedi. Bazılarını da insanların yetiştirdiği inekler ezdi, kırdı. Ama bizimki *yenilMEDi, ezilMEDi*. Ne şans!

Ama o da ne. Bizim fidan tam kurtuldum derken, kendinden daha büyük bir bitki örtüsünün altında olduğunu fark etti. Üstünde adeta bir tabaka oluşturan bir sürü ağaç, ne köklenmeye izin veriyorlar, ne de gök-

yüzünden birazcık ışık bırakıyorlar. Bizim şanslı yeterli ışığı ve besin maddesini bulamazsa sararıp solacak. Birlikte yola çıktıklarından bazıları çoktan sararmaya başladılar bile. O da ne? Bir rüzgar, bir rüzgar. Ve üst tabakadan kocaman, dev bir ladin yerde! Hem de bizimkinin tam tepesindeki. Ne de görkemliydi. Fakat işte yıkıldı, üstelik bizimkini ezmeden. Bir hayat bitti fakat bizimkine de ışık yolu açıldı. Yoksa bu rüzgar, bizimki için mi esmişti? Şans işte, diğerleri solarken, bu **solMAdı**, ışığı da buldu, kökü yayacak toprağı da.

Çimlenebilen ve solmayan arkadaşlarıyla birlikte genç birer ağaççık oldular sonunda. Ama sayıları da epey azaldı. Bu arada çevrelerinde de insanlar dolaşmaya başladı. Çünkü ısınmaları için oduna, barınmaları için ahşap kulübelere ihtiyaçları var. Bizimkiyle aynı zamanda yola çıkan bazıları, ne yazık ki, bu uğurda kesilmekten kurtulamadı. Fakat bizimki ne yine dokunan olmadı. Geldiler, gittiler, geldiler, gittiler fakat nedense bizim şanslıya dokunmadılar. **KesilMEdi**.

Çevresinde akranları azalsa da bizimki de artık olgun bir ağaç olmaya doğru ilerledi. Fakat o da ne! Bir yağmur, bir tufan, çakan şimşekler ve düşen bir yıldırım. Doğa ne yaptı etti ve bir yangın başlattı. Daha insanlar yangınla mücadele edecek güce de sahip değiller. Yangın hızla ilerliyor, ilerliyor ve o da ne! Tam bizim ağaca geldiğinde durdu. Tıpkı filmlerdeki gibi! Bizim şanslı bu felaketten de kendini kurtardı. **YanMAdı**.

Bu arada talihinin de yardımıyla, yaş da 400'e gelmiş oldu. Fakat insanlar da çok artmaya başladı. Her yere ev yapıyor, yollar, tarlalar açıyorlar. Bir gün bir köylü bizimkinin oralarda dolanmaya başlamasın mı? Yoksa ev yapacak yer, hayvanlarına otlak açacak bir alan, kendine tarla açma derdinde mi? Galiba öyle! Önce ağaçları kesmeye, ardından küçük küçük ateşler yakmaya başladı. Belli ki kendine bir tarla oluşturmaya çalışıyor. Ama o da ne! Tarla büyüdü büyüdü fakat bizimkinin yanına gelince durdu. Artık büyümüyor. Yine kurtuldu. Kesilmeyecek, **yerini tarlaya kaptırMAdı**. Şans işte!

Yıllar da su gibi akıyor. Bizimkinin yaşı 800 oldu galiba. Arkadaş çok, fakat yaşıt ararsan tek tük, yalnızlık başlıyor!

Fakat bir insan, bir doğa tehdit ediyor. Tehditlerin ardı arkası kesilmiyor. Şimdi de aşağıdaki dere yatak değiştirmeğe başlamasın mı! Gelip kökleri çevreleyen toprakları yok edecek ve koca gövdeyi devireceğe benziyor. Şimdiden komşu iki ağaç son selde devrildi ve gitti bile. Sanırım sonunda sıra bizim şanslıya geldi. Fakat o da ne! Yer mi sarsılıyor? Yoksa bu bir deprem mi? Evet bu bir deprem olmalı. Ama bizim sinsi sinsi yaklaşan dereye su kesiliverdi! Şu işe bakın. Deprem derenin geldiği tepede taşı toprağı oynatmış, sinsi derenin yatağını bir heyelanla kapatıvermiş. Oldu mu bizim dere bir göl! Bu defa da jeoloji kurtardı şanslı ihtiyarı. **YıkılMAdı.**

Yaş da 1000'e geldi. Artık hiç arkadaş yok. Yeryüzünde o bir yalnız! Görmüş geçirmiş bir yalnız. Sizce bu noktaya nasıl geldi?

Hiç şüphenez olmasın **şansıyla**. Peki bu kadar şanslı yakalamış olmak tek başına bir **ayrıcılık** değil midir? Bizce ayrıcalıktır ve artık bu ihtiyar **“var olmayı”** hak etmiş demektir. Bu nedenle, günümüz ekonomisinde bu gibi ekosistem elemanlarının bir **varlık değeri** olduğunu kabul edilir. Üstelik, varlık değerinin bir başka gerekçesi daha var. İnsanoğlu bu ihtiyarlardan hiçbir şekilde faydalanmayı düşünmese de, diğer canlıların onlarla ilişkileri var. Bu nedenle, insanın dışındaki canlılar için de **var olmaları** gerekiyor.

Bu varlık değerini **kültürel değerler** için de düşünmek mümkündür. Bir insan ama sıradan insanlara benzemeyen, Leonardo Da Vinci isimli bir insan çıkıyor ve Mona Lisa isimli bir tablo yapıyor. Bu tabloyu yapan aslında başka tablolar da yapıyor fakat nedense bazıları yok olurken, Mona Lisa günümüze kadar kalıyor. Birileri Mona Lisa'ya sahip olmak için bir sürü parayı ödemeye razı olsalar da (buna ekonomide **mübadele değeri** diyoruz), artık onun bir **varlık değeri** de var demektir.

İsterseniz konuyu, tarihi eserler, tarihi yapılar hatta görünmeyen kültürel değerler için de genişletebilirsiniz. 10 000 yıl önce yapılmış ve günümüze kadar gelebilmiş bir arkeolojik eser, asla çanak çömlek olamaz! Olsaydı, yapıldığı zaman sarf olur giderdi. Zaman onu yok etmediyse bu nedensiz olmamalı!

Fakat biz esasen bu makalede konuyu şanslılıktan şanssızlığa getirmek ve günümüz için pratik çıkarımlar yapmak istiyoruz. Neticede hayat devam ediyor ve günümüz yaşamını da düzenlememiz gerekli.

Tekrar bizim şanslı ağaca dönelim. Hani yaşı 1000'i geçmiş olana. Hani çimlenmeden, kesilmeye, yakılmaktan yıkılmaya pek çok badireyi atlatmış şanslıya. Artık bu ağaç **Bay Uğurlu** adını almayı hak etmedi mi?

Fakat bir gün **Bay Uğurlu**'nun dibine bir adam, örneğin bir orman mühendisi gelir. Yıllık üretim düzeyini tutturmaya odaklanmış bir mühendis bu kişi! Bizim yaşlı, kalın çaplı ağacı görür ve zihninde "tek bir ağaçta pek çok metre küp odun" fikri doğar ve emri verir. **KESİLE!** Bay Uğurlu yer ile yeksan olur.

Sen 1000 yıl her türlü badireyi atlat ama bir mühendise takıl! Acaba **Bay Uğurlu** yaşadığı bu son güne ne demiştir?

Bu Bay Uğurlu'nun başına geliyor da diğer ekolojik veya kültürel değerlerde farklı mı oluyor? Hiç de değil. 2000 yıldır yerinde durabilen bir tarihi eser, bir gün bir mühendis ile bir mimarla karşılaşılıyor ve yolun altında, suyun dibinde, otelin temel taşında kendini bulabiliyor. Dünya kurulduğundan beri var olan bir gen kaynağını korumak için birileri tesisler kurup yaşatmaya çalışırken, diğerleri bu alanları birilerine tahsis ediveriyor! O nedenle **Bay Uğurlu** aslında doğal veya kültürel değerlerin hepsinin ortak adı.

İşte bizim sorumuz da bu noktada ortaya çıkıyor. 1000 yılda, 2000 yılda bir yaşanan bu **hadiseler** ne ad verilir? Şüphesiz Bay Uğurlu için hadisenin adı **ŞANSIZLIK!**

Ama bir de hadiseyi çıkaran taraf yok mu? Bir de o açıdan bakmak gerekmez mi? Peki bu hadiseleri **yaşatana ne ad verilir?**

Bay Uğurlu olamayacağı kesin! O diğer tarafı temsil ediyor. Yanıt, Orman mühendisi, mimar, arkeolog da olamaz. Çünkü bu hadiseyi yarata-

bilmek meslek ile ilgili değil. Her meslekten çıktıkları görülmüş bunların. Hatta belediye başkanı, vali, bakan, profesör olanı bile var!

Ad koymak önemlidir. Arkasındaki anlamı kavramadan ona ad veremezsiniz. Bu hadiseleri yaşatanı anlamalı, tanımalıyız. Kimler doğuruyor bu kişileri? Hangi ortamlar yaratıyor bu kişilikleri? Anlamalıyız. Anlayamazsak adını koyamayız. Adını koyamadığınızla nasıl bir ilişki içerisinde bulunacağınızı bilemezsiniz.

Bay Uğurlu'nun **varlık değerinden** söz ediyorduk. Bu hadiseleri yaşatanın hangi değerinden söz edeceğiz? İdari değer mi? Bilimsel değer mi? Politik değer mi? Yoksa ekonomiden çok iyi bildiğimiz **mübadele değeri** mi?

Evet, yardımlarınızı bekliyorum. **Bay Uğurlu'**ların hazin sonunu yaratabilen bu hadiseleri **yaşatana ne ad verilir?**

Vereceğiniz yanıtlara göre bu kişilerle ilişkilerimi gözden geçireceğim. Elime Diyojen'in fenerini alacağım ve adını koyduğunuz kişileri çevremde aramaya başlayacağım.

Üstelik sıradan vatandaşlara takılmadan, sadece mühendislere, mimarlara bakmadan, tarihçi veya bakan demeden.

Söz ..

Yine, Yeni, Yeniden 2B!

9 Nisan 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Artık bilmeyen, tanımayan kalmadı Şu 2B meselesini.

Yani, aslında devlet orman arazisi olup, işgalcisine satılarak maliyenin para kazanma, siyasetin sosyal sorunları çözmeye gerekçeleriyle savunduğu dâhiyane uygulamayı.

Duyumlara göre, hükümetçe hazırlanan ve muhalefetin öze yönelmeyen eleştirilerle desteklediği tasarı ilgili komisyonlarından geçmiş ve meclis genel kurul gündemini bekliyormuş. Yani bir nevi meclis içi **milli muta-bakat** tasarısı ile karşı karşıyayız! Hatta bu hafta bu iş bitebilirmiş.

Bitecek olan nedir? Bilerek, isteyerek, bir orman arazisini işgal edip, **nasıl olsa bir gün verecekler** diyerek sabretme dönemi mi?

Yoksa aslında devlet arazisi olduğunu bilerek, sahibi olmayan bir işgalci-den düşük bedelle araziyi kapatma ve “**2B çıkınca çok kar edeceğiz, çok**” diyerek avuç ovuşturma dönemi mi sona erecek?

Hiç kuşkunuz olmasın, öyle! Yeter ki meclisin kabul edeceği tarih bu kişileri de bir kapsayıversin.

Peki, devletin verdiği tapuya güvenerek bir yer satın alıp, önce devletin yaptığı eksik iş nedeniyle “işgalci” yaftası yiyip, ardından potansiyel 2B faydalanıcısı haline gelenlerin kederli günleri sona erecek mi? Dedesinden kalmış tapulu arazisinde işgalci olanın derdi, ne olacak?

Eğer kabul edilen yasanın içerdiği tarih piyangosu vurur ve tekrar para vermeyi kabul ederlerse, onlar da kaybettikleri eşeklerini bulmuş kadar sevinecekler. Yoksa kadere küsülecek, politikacıardan yeni tasarılar istenecek. Hem de esastan işgalcilerle aynı safta yer alarak.

Böylelikle siyaset sahnemiz de kendisine yeni seçim dönemleri için vaat edebileceği, hiç de yabancı olmayan bir konuya sahip olacak. Zaten siyaset dediğin halkın sorunlarını bilmekle yapılmaz mı? İş görülenlerden sağlanan başarı karşılığında oy istenirken, henüz sorunu çözülmemelere yeni tasarılar vaat edilmez mi? Alan memnun veren memnun, tasası bize!

Bu arada bu işten kazançlı çıkanları gören vatandaşlarımız da “biz ormanı işgal etmedik de ne oldu” muhasebesine girecek. Sonrasında, artık vicdanı ne yöne gönderirse! Yol açık.

Ülkemizde bir **orman mülkiyeti sorunu** olduğu kesindir. Fakat bugün gündemde olan 2B önerisi, bu sorunu hakkaniyetle çözmekten çok uzak bir girişimdir. Üstelik geleceği olumsuz etkileyecek yönleri vardır. En önemlisi de yaratacağı beklentilerdir.

Oysa bu kez yapılması gereken, daha önce iki defa uygulanan 2B'nin tamamen tersi bir uygulamayı yapmaktır! Bu defa adalete güvenenler kazanmalı, “nasıl olsa verecekler” diyenler kaybetmelidir.

Vasfı kaybetmek ve Rasyonel Beklentiler Teorisi başlıklı önceki yazılarımızda daha ayrıntılı açıklandığı gibi, 2B'cileri;

- 1- Tamamen hukuk içerisinde kalınmasına rağmen, devlet kurumlarının tapu işlemlerinde eksik çalışmaları nedeniyle işgalci hale gelenler,
- 2- Devlete ait orman arazisi üzerinde tarım, hayvancılık, turizm, endüstriyel tesis, .. vb çalışmalar yapmak üzere işgal yapanlar,
- 3- Ormanla ilgisi olmayan temiz araziler pahalı olduğu için, sorunlu ucuz arazileri kapatıp, o arazilerinin sorunsuz hale gelmesini bekleyen rant meraklıları şeklinde üç ayrı grup altında ele almak gereklidir.

Birinci gruba girenlerin mülkiyet hakları verilmelidir. Bu kişiler devletin tapusuna güvenerek yer satın almışlardır. Veya atalarından miras kalan yerin veraset vergilerini vererek, devletin görevlilerinin nezaretinde tapu işlemlerini yürütmüşler hatta bu işler için gerekli vergileri, harçları öde-

mişlerdir. Eğer bu yerler sorunlu arazilerse, devlet vatandaşını tapulama işini yürütürken uyardırmamış, üzerine düşeni yapmamıştır. Bu nedenle şimdi bu gibi yerleri, işgal edilmiş olarak kabul etmek haksızlıktır. Kendi kusurunun yarattığı olumsuzlukları vatandaşına yıkmaktır. Üstelik bundan ayrıca çıkar sağlamaya çalışmaktır!

Eğer bu gibi yerlerin tekrar orman olması gerektiği düşünülüyorsa, tapu sahibi adına özel orman şeklinde tescil edilerek orman özelliği kazandırılmalı fakat kişinin mülkiyet hakkı elinden alınmamalıdır. Ya da bu araziler **kamulaştırılarak**, sahibinden satın alınmalı ve devletçe orman haline getirilmelidir.

Ama bu iki durumda da, bırakınız devlete para kazandırmayı, kamu bütçesinden harcama yapmak gereklidir. **Bütçe harcanır fakat devlet kurumlarına güven harcanmaz!** Devlet para kaybedebilir fakat yasa içerisinde kaldığı halde kaybeden haline getirilen vatandaşın güveni kazanılır. Bütün birikimini bir ev arsasına bağlamış vatandaşın tüm ömrü, birikimi yok edilmemiş olur.

İkinci gruba giren işgalciler için de şağıline satış anlayışı terk edilmelidir. Ancak, bu gibi kişilerin geçmiş satış işlemleriyle teşvik edildiği bir gerçektir. Bu araziler işgal edilirken, devlet görevlilerinin, bazen baskı görerek, bazen işbirlikçilik yaparak, görevlerini yapmadıkları da doğrudur. Hatta anayasa da “ormanların tahrip olmasına neden olacak siyasi propaganda yapılamaz” denmesine rağmen, bazı siyasilerin

Fotoğraf 17: Trabzon Uzungöl'de Yasalar Eliyle Yapılaştırmanın Rolü Nedir? **Foto:** Süleyman Alkan

seçim vaatleri arasında bu gibi yerleri vereceklerini belirttikleri de çok bilinen bir hadisedir.

Devleti oluşturan geçmiş uygulamalar, kişi ve kurumlar, adeta bazı kişilerin şeytana uymasına neden olmuştur. Bu ortam insanlara kendilerine ait olmayan arazilere, meyve bahçeleri kurdurmuş, oteller açtırmış, evler yaptırmıştır. Dolayısıyla, bu insanlar devleti temsil eden kişilerin cesaretlendirmesiyle birikimlerini bu arazilere bağlamıştır. Bu kusur nedeniyle, hem bu kişilerin, hem bağlanan iktisadi değerlerin ülke ekonomisi açısından heba olmaması gereklidir.

Bu gibi yerlerin tek tek kaydı çıkarılmalı, üzerindeki tesis veya yatırımın ekonomik ömrü belirlenmelidir. Tesis sahiplerine kalan ekonomik ömür boyunca bu yerlerden **arazi kirası** ödemeleri karşılığı kullanma izni verilmelidir. Kiralama dönemi içerisinde, bu gibi arazilerin üçüncü şahıslara satışı, devri yasaklanmalı, var olan tesislerin ömrünü uzatacak bakım çalışmalarına olanak tanınmamalıdır.

Belirlenen ekonomik ömrün sonunda bu araziler boşaltılmalı ve tekrar orman yapılması uygun görülenler ormana dönüştürülmelidir. Artık orman yapılamayacak olanlar ise kamu adına hazineye geçirilmelidir. Kökü ormana dayanan bu gibi hazine arazileri imar ve orman kadastro komisyonlarının ortak kararıyla, kamunun ihtiyaç duyduğu, kent ormanı, okul, hastane, park veya rekreasyon alanı, kadın sığınma evi, sokak çocukları rehabilitasyon evi, deprem ve benzeri felaketler için rezerv alan .. şeklindeki gerekli kamusal kullanımlara tahsis edilmelidir. Bu aşamadan sonra dahi asla ve asla bu yerler bir zamanlar **işgalcisi olmuş kişilere mülk haline getirilmemelidir.**

Üçüncü gruba giren rant düşkünlerine gelince, bu kişilerin bir mağduriyetinden söz etmek mümkün değildir. Bu kişiler kendisine ait olmayan bir araziye satmak isteyen kişiyi muhatap kabul etmiştir. Bir nevi çalıntı mal satın alarak, bu işe ortak olmuştur. Satın alma işleminde devletin yetkili tapu idaresini yok saymıştır. Bu işten kazançlı çıkacaklarına inandıkları için kendilerini, bilerek, isteyerek bu duruma sokmuşlardır. Bu kişiler biran önce bu arazilerden çıkarılmalı, çıkmamakta ısrar etmeleri

halinde mevcut mevzuatın gerektirdiği yargılama ve cezai işlem uygulanmalıdır.

Pek çok kişi Kızılıçık bitkisini tanır. Meyveleri koyu kırmızıdır. Marmeladı, şerbeti yapılır. Sopası da çok sağlamdır. Geleneksel eğitim düzenimize bu özelliğiyle çok katkı yaptığı söylenir.

Kızılıçık baharda ilk çiçek açan fakat bu çiçeği en son meyveye dönüştüren bir bitkidir. Bu nedenle Anadolu'da açık göz geçinen fakat işin sonunu pek düşünemeyenlere “şeytanın kızılıçık dibinde beklediği gibi bekliyor” denir. Çünkü erken çiçeğe aldanan açık göz, kızılıçık altında beklerken, diğer bütün meyveler olmuş da geçmiştir bile!

İşte Yüce Meclis alacağı kararla ya bu rantçıları “şeytanın kızılıçık dibinde beklediği gibi bekleterek” işgalcilikle mülk sahibi olunmayacağını net bir mesajını verecek, işgalcilikten fayda umanları, umacakları büyük hayal kırıklığına uğratacak ya da eskinin bir tekrarını yaşatarak “bu ülkede böyle olur bu işler” kuralını pekiştirecektir.

Eğer tasarı reddedilirse işgalciler “kan kusacaklar fakat kızılıçık şerbeti içtik” demek zorunda kalacaklardır. Kabul edilirse, bize **yine, yeni, yeneden 2B** yazıları yazdıracaklar. Yeni orman açmaları, yeni tapu iptal davaları devam edecektir.

Merakla bekliyoruz yüce meclisin iradesini. Fakat tasarının uygulamaya olası etkilerini hiç merak etmiyoruz çünkü mülkiyet sorununu çözemeyeceğinden kuşkuymuz yok. Devlet bir kurumuyla tapu vermeye, diğer kurumuyla tapu iptal davaları açmaya devam ediyor. Koyduğu tarihlerle, yeni dönemler, vaat vermeye açık yeni kişiler yaratıyor.

Özetle sistem **üretmeye** devam ediyor!

Ne diyelim, hayırlara vesile olsun.

Biyolojik Çeşitliliğin Piyasası ..

2 Nisan 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Doğa ve iktisat alanında Dünya ölçeğinde çok tartışılan konular nelerdir diye bir soru sorsak, ilk akla gelen başlıklar arasında mutlaka iklim değişimi, biyolojik çeşitlilik, küreselleşme, liberalizasyon kelimeleri yer alır.

Gerçekten de günümüz insanı yer kürenin geleceğinden hiç olmadığı kadar kaygılı hale gelmiştir. Küreselleşme artık bırakınız tartışılmayı, gündelik yaşamın bir parçası olmuştur. Dünyamız Birleşmiş Milletler çatısı altında veya Dünya Ticaret Örgütü gibi küresel kurumların öncülüğünde pek çok süreci, öyle veya böyle yaşamaktadır.

Liberalizasyon bu süreçlerden biridir. Kökleri çok daha eskilere dayansa da somut ilk adım olarak 1947 tarihli Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) gösterilebilir. Bu anlaşma ile başlayan ve Kennedy, Tokyo, Uruguay Roundları ile devam eden süreçlerde uluslararası ticareti engelleyen her türlü uygulamanın kaldırılması amaçlanmıştır. Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Bankası gibi kurumlar bu düşüncenin takipçisi, yönlendiricisi olmuş, ülkeleri daha liberal bir ekonominin alt yapısını kurmaya teşvik etmişlerdir.

Öte yandan, çevreci kaygılar 1992 Rio zirvesi gibi sonuçlar da doğurmuştur. Bu zirvede **Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi** isimli uluslararası bir anlaşma imzalanmıştır. Türkiye bir yandan liberalleşirken, diğer yandan biyolojik çeşitlilik sözleşmesi gibi çevreci anlaşmaları kabul eden ülkeler arasındaki yerini almıştır.

Sorumuz işte bu noktada ortaya çıkmaktadır. Acaba bu süreçlere imza atan ülkeler mantıksal tutarlılık içerisinde hareket etmekte midir? Aca-

ba bu süreçlerin birbiriyle çelişen içerikleri olabilir mi? Ülkeler bir taraftan yaparken diğer taraftan yıkıyor olabilirler mi?

Bu soruların yanıtlarını şüphesiz pek çok kişi sorguluyor. Hatta serbest piyasa çevrecileri isimli kişi ve gruplar ortaya çıkıyor ve Bill Clinton'a “**Adam Smith**’in görünmez elinin yeşil bir parmağı olabilir mi?” gibi derin felsefi sözler de söyletebiliyor.

Bu söylemler ülkemizde de yer bulmuştur. Serbest piyasa çevrecileri bizde de toplantılar düzenlemiş, kitaplar yayınlamışlardır. Bu kişilerin arasında av meraklısı zenginler de vardı, kendini sol olarak tanımlayan bir partide genel başkan yardımcılığı, grup başkan vekilliği yapanlar da!

Artık Bill Clinton dönemi bitip, Hillary Clinton dönemine geçtiğimize göre, bu sözlerin, toplantıların ve sözleşmelerin üzerinden de epey zaman geçti demektir. Acaba teorilerin pratiğe yansımalarını görebilecek somut hadiseler halen ortaya çıkmadı mı?

Ne diyordu Adam Smith! Serbest piyasa koşullarını sağlayınız. Yani isteyen istediği işe girebilsin. Mobilite sağlansın. Şeffaf olunsun. Smith’e göre bireyler “**kendi çıkarları doğrultusunda**” hareket etmektedir. Üreticiler kararlarını verirken kârı maksimize etmeyi hedeflemekte, buna karşılık tüketiciler ise faydalarını en çoklayacak seçenekleri tercih etmektedir. Üretici ve tüketicilerin söz konusu hedefleri piyasa içerisinde **görünmez bir el** gibi hareket ederek koordinasyonu sağlamaktadır. Başka deyişle, piyasa belirli bir malı satmak veya almak isteyen tüm bireylerin ayrı ayrı kararlarını bir havuzda toplayabilen bir koordinasyon mekanizmasıdır. Dolayısıyla, piyasaya müdahale etmeksizin bir serbestlik sağlandığında, piyasa kendiliğinden üretim faktörlerini optimal olarak dağıtmakta ve ekonomide tam istihdam, en yüksek refah seviyesi oluşmaktadır.

Smith’in dediğine uyan bir çiftçi düşünelim. Haliyle kendi çıkarını düşünüyor ve var olan tarlasını en yüksek karı getirecek ürüne tahsis etmek istiyor. Örneğin meyvecilik yapabilecek ve babasından dedesinden bildiği bir sürü meyve çeşidi var. Bu meyveleri inceliyor ve pazarın en çok

talep ettiği, yıllık üretim gücü en yüksek olan, depolamaya, nakliyata en elverişli çeşidi bulmak istiyor. Çünkü bunlar karı en çok etkileyen faktörler ve çıkarını düşünmek zorunda!

Şüphesiz seçenekler arasından en uygunu mutlaka bulacak ve tarlasını bu türle dolduracaktır. Buraya kadar piyasa mekanizmasının yönlendirmesinde ve rasyonel hareket eden bir çiftçiyi en karlı türden oluşan tarlasında gördük. Piyasa çalıştı ve **“doğru olan tür”** tarlaya geldi.

Peki ya kendine tarla bulamayan türler, nereye gitti? Örneğin elmacılıktan pek anlamayan, Pamuk Prens ve yedi cüceler masallarındaki elmadan başka elma tanımayan tüketicilerin, rengi biraz soluk diye tercih etmedikleri elma türü ne oldu? Ya biyolojisi gereği, bir yıl bol ürün veren fakat bir yıl dinlenen elma çeşidi nerede yaşamaya başladı? Olgunlaşması hızlı gelişen ve çok çabuk bozuşan fakat çok aromatik lezzetler içeren elmaya acaba **“çıkarmı düşünemeyen”** birileri bir yer ayırdı mı?

Benzer hikâye, tavuk çiftlikleri, inek besihaneleri, balık havuzları için de söylenebilir. Meyvecilik yapan rasyonel olacak, piyasa mekanizmasına göre hareket edecek de tavukçunun ne eksikliği var! Hayvancılık yapanın çıkarını düşünmesi abesle iştigal mi sayılacak!

Köy deneyimi olanlar bilir. Bugün tavuk çiftliklerinizde gördükleriniz gibi değildir, 30, 40 yıl öncenin tavuk kümesleri. Tavukların kimisi beyazdır, kimisi kırmızı, kimisi alacadır. Kimisinin boynu keldir, kimisinin ibiği büyüktür. Kimisinin paçası vardır, kimisinin tepesi. İnek denilince ithalat haberlerinden artık hepimizin ismini ezbere bildiği Anguslar dışında da çeşitler vardır. Ormanlar sadece çam ağaçlarından oluşmaz. Fasulye denilince sadece barbunya ve şeker ayşe akla gelmemelidir. Kalamata zeytininden başka zeytinler de olduğunu zeytinden anlayan iyi bilir. Hatta hangi zamanda hangi zeytini yemek gerektiğini de söyleyebilir.

Buna tür içerisinde genetik çeşitlilik denir. Doğa yaratır bu çeşitliliği. Türe yönelik örneğin **kuş gribi** gibi bir salgın ortaya çıktığında, tür içerisinde bazılarını öldürürken, bazılarını genetik üstünlükleri sayesinde hayatta

kalmayı başarır. Örneğin iklim değişimi bir tehdit halini aldığıında, yeni koşullara uyum sağlayabilecek bireyleri, biyolojik çeşitlilik koruma alanları içerisinde ararsınız. Genetik çeşitliliği fakir olan tür herhangi bir tehdit altında toptan yok olmaya mahkûm kalırken, zengin olanlardan zayıf bireyler gider fakat dayanıklılar kalır ve türün devamlılığını sağlar.

Genetik çeşitlilik tür için bir seçenek oluşturur ki buna iktisat dilinde **seçenek değeri** denir. Bir doğa parçasının içerdiği *tür sayısı*, tür içerisindeki *genetik çeşitlilik* düzeyi ve *ekosistem zenginliği* yüksek ise biyoçeşitlilik değeri yüksek kabul edilir.

İşte Biyolojik çeşitlilik sözleşmesiyle korunmaya çalışılan budur. İşte **Çukurova Üniversitesinin** inşaat alanına kurban edilen Narenciye Gen Bahçesi gibi yerler, bunun için kurulur!

Ormanlar çok sayıda ağaç ve bitki türünün, tarlalar kültüre alınabilen pek çok bitkinin, çiftlikler bir sürü evcilleştirilmiş hayvanın yaşam alanıdır. Fakat her zaman bu türler içerisinde **en karlı** olan hep tektir. Karlılar diğerlerine, ne orman bırakır, ne tarla, ne de ahır. Kısacası yaşam alanı bırakmaz. Dışlar, kovar az kar getirenleri!

Bir işletme bataabilir, kapanabilir. Koşullar değiştiğinde tekrar açılır ve yaşam bulur. Ama doğadan yok olan bir tür, koşullar değişse de artık **yok olmuştur!!** Onların ne bekleyecek yerleri ne de beklemeye tahammülleri vardır. Çünkü onlar işletme, faaliyet değil, **canlıdır**.

Bu durum biyolojik çeşitliliğin ekosistem ayağı için de geçerlidir. Eğer piyasa kurallarına işi bırakırsanız. Orman ekosistemleri daha karlı olan tarlalarla rekabet edemez. Tarlalar turizmle başa çıkamaz. Turizm endüstriyle yarışamaz. Sadece balık tutulabilen nehir HES'e karşı koyamaz. Nitekim **kendi çıkarları doğrultusunda** hareket eden maliki tarafından önce tarlaya çevrilmiş, ardından yerleşim alanına döndürülmüş ormanlar ülkemizde dahi bulunmaktadır. İnanmayan İzmit'teki Kumla Çiftliği Özel Ormanını otoyoldan geçerken bir fabrika olarak görebilir. Oraya kadar gitmek istemeyenler, İstanbul'daki Saip Molla Özel Ormanı'nı ziyaret edebilir.

Bu dönüşümü yapan orman sahipleri de zaten Adam Smith'in dediği gibi hareket etmiştir. Yetersiz olanı kovmuş, karlı olana kucak açmıştır. Tıpkı kötü paranın, iyi parayı, kötü komşunun iyi komşuyu, kötü hocanın iyi hocayı kovduğu gibi!

Önce karlı türler daha az kar getirebilenleri ormanlardan, tarlalardan kovdular. Fakat şimdi bu türleri de **genetiği değiştirilmiş organizmalar** (GDO) kovmaya hazırlanıyor. Laboratuvar ortamında üretilmiş eti medyada izledik. Bazıları bu eti farkında olarak veya olmadan tattı bile. Bu demektir ki bizim muhterem Angus'a da yol görünmeye başladı!

Ne dersiniz? Küresel liberalizasyonu savunurken, biyolojik çeşitliliğin korunacağı ümit edilebilir mi? Liberal bir ekonomiyi savunanlar ile Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi gibi küresel girişimleri yürütenler sizce aynı kişiler mi? Yoksa oralarda da örtülü bir mücadele mi sürüyor!

Sizce hem çevreci hem piyasacı olunabilir mi? Bu sorunun yanıtını sadece kalanlar öğrenebilecek! Ne diyelim; giden gider, kalan sağlar bizimdir. Yeter ki piyasa sağ olsun.

Yangın Olur Biz Yangına Gideriz ..

26 Mart 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Bu kış oldukça karlı ve yağışlı geçti. Geçti fakat yangın kelimesini duymadığımız gün neredeyse geçmedi. Önce Van depremzedesi kardeşlerimizin dramı, ardından alış veriş merkezi inşaatında kaybettiğimiz emekçi kardeşlerimizin acısı ..

Oysa biz yangın kelimesini yazları bekler, orman kelimesiyle birlikte kullanırdık!

Ülkemizde orman yangınları hava sıcaklıklarının artışıyla başlar. Öyleyse şimdi zamanı mı yangın yazısının demeyiniz. Çünkü bugünlerde ormanlar yangından daha kalıcı bir tehdidin pençesinde! Üstelik orman haftasındayız ve ormanları ne kadar sevdiğimizi dosta düşmana kanıtlamamız gerek.

Ülkemiz kamuoyu yangına karşı, özellikle son zamanlarda oldukça duyarlı hale gelmiştir. Geçmiş yangın haberlerini hatırlayınız. Spikerlerin yüzündeki samimi üzüntüyü rahatlıkla görürsünüz. Yetkililerle sorgulayıcı tarzda röportajlar yapana, hatta azarlar gibi soru soranına dahi rastlanmıştır.

Yangın saat kaçta çıkmıştır? Kaç tane uçak kalkmıştır? Neden helikopter gecikmiştir? Toplam yanan alan ne kadardır? Yanan sahanın ağaçlandırma çalışmasına ne zaman başlanacaktır? Söndürme çalışmalarında kaç kilo helva yenmiştir? Genellikle bu gibi hususların merak edildiği düşünülür ve sorulur. Kimileri sosyal sorumluluklarını hatırlar ve hemen yardım kampanyaları başlatır.

Gerçekten de orman yangını ürkütücü bir hadisedir. İster doğal nedenlerle çıkmış, ister kasten çıkartılmış olsun; görüntüsüyle, sesiyle izleyeni

ürpertir. Dumanyla boğar. Ateşiyle yakar, kavurur, öldürür. **Cebennemi** andıran görüntüsüyle, belki de inançlarımıza hitap eder ve ürpertir. Sadece odunsu bitkileri değil, ilişki halindeki tüm canlıları öldürür. İnsan hayvan ayırmaksızın evini barkını yok eder. Aç, açıkta bırakır.

Bütün bu nedenlerle yakın ilgiyi hak eder yangın. Yangın sahasından ölü bir hayvan resmi bulunabilmişse, kamuoyu yangına daha da dikkat kesilir ve lanetler.

Kamuoyunun tepkileri yerden göğe kadar haklıdır. Orman yangını ilgiyle izlenmesi gereken bir sorundur. Tıpkı bir savaş gibidir. İnsanın diyenin gözüne, kulağına, burnuna, dokunma duyularına, varsa vicdanına etki ederek, kendini gösterir. Ama yangın ormancının mert düşmanıdır. Her şeyiyle ortadadır. Yıldırımdan, volkanlardan, göktaşlarından kaynaklanan yangınlar, ekosistemin bir parçası olarak, kabul bile görebilir.

Fotoğraf 18: Antalya Adrasan'da Yanmış Bir Orman Alanı, **Foto:** Süleyman Alkan

Fakat ülkemiz için ormanın tek sorunu, düşmanı yangın değildir! Yanan bir alanın insan yardımıyla veya insanın olumsuz etkisini kontrol altına

alarak, zaman içerisinde tekrar iyileşme olasılığı vardır. Üstelik Anayasa'mızın 169. Maddesine göre "Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz".

Peki ya Anayasa'nın, yasaların koruyucu hükümleri dışına çıkarılarak, ormancılık dışındaki kullanımlara tahsis edilen ormanların hali nice-dir? İşgal edilmiş, yasalar aracılığıyla ormancılık dışı kullanımlara tahsis edilmiş yerlerin geleceği acep nedir?

Örneğin orman iken, üzerine kent kurulan ve sonra 2B diye adlandırılan "yasal" düzenlemelerle orman dışına çıkarılan yerlerin tekrar orman olma olasılığı var mıdır? Orman olarak topluma hizmet ederken, üniversite kurulsun, yurt yapılsın diye "kamu yararı" var denilerek tahsis edilmiş yerlerin, ilelebet orman olması mümkün müdür? Siz hiç *49 yıllık tahsis süreniz doldu, artık buradan çıkın, tekrar orman yapacağız*, denilen bir yer gördünüz mü? Görebileceğinizi sanıyor musunuz?

2B'lerin yangın gibi alevi yok diye, tahsis yaparken ortaya bir ısı çıkmıyor diye, işgal edilen arazilerde yanmış, kavrulmuş hayvan leşlerinin fotoğrafları çekilemedi diye, dumanı tütmüyor diye, bu alandaki sorunun toplum tarafından görülmemesi - görülememesi büyük bir sosyal algı eksikliğidir. Yangın savaş ise 2B ve yasal tahsisler soğuk savaştır, düşük yoğunluklu savaştır. Fakat özünde aynıdır.

Yangını çıkaran kimseye, yangının failine ne ad verilirse, işgal ederek 2B arazileri yaratana da o ad verilir. Orman dışındaki arsaların yüksek maliyetinden kaçmak için, ormandan tahsis arazisi peşinde koşan da aynı kişidir.

İlginçtir, halkımız sadece yangını görüyor; işgallerin, tahsislerin büyük yıkıcılığını göremiyor! Yangına gösterdiği ilgiyi bu alanlarda esirgiyor!

Aslında ormancılık camiasının da benzer sıkıntıda olduğu söylenebilir. Yangınla mücadele ormancılar arasında onur, namus meselesidir. Orman yangınına söndürmek uğruna pek çok can verilmiştir. Yangın söndürme görevinden kaçan biri, belki idari olarak kurtulabilir fakat meslektaşlarının psikolojik baskısından kaçamaz. **Adam yerine konmaz!**

Peki ya, işgalcilere göz yumanlar, arazi heveslileriyle birlikte yeni yerler arayanlar! Bırakınız ormanları korumayı, bizzat orman şagili, daha açıkçası işgalcisi haline gelmiş ormancuların, camia içerisindeki konumları ne durumdadır? Sanki yangın söndürmekten kaçandan daha masumlar! Anki onlar adam değil de, bunlar adam!

Bu kış soğuk ve karlı geçti. Hiç orman yangını yaşamadık diyorsanız yanılıyorsunuz. Ormanlar bir başka şekilde yanıyor. Hayvanlar işgal edilen yerleri çoktan terk etti, fakat gidebilecek bir yer bulabildiler mi? Bilen yok! Bu kış hiç yangın helikopteri, uçağı kalkmadı fakat lobi için binlerce kilometre yol yapıldı, saatlerce konuşuldu. Bazıları “kasten” işgali savunurken, kimileri de yangın karşısında terler gibi, dumandan boğulur gibi, dünyanın gerçeklerini göremiyorsunuz eleştirileri karşısında direnerek ormanları korumaya çalıştı. Alevlere su yetiştirircesine paneller yaptı, yazılar yazdı, karşı lobi çalışmaları yürüttü.

Bu yaz da yangın çıkacak, bu yaz da yangınlarla mücadele edilecek, yangının kazandığı yerlerde doğal gençleştirme veya ağaçlandırmalarla kayıplar onarılmaya çalışılacak. Bundan emin olun.

Peki ya işgalcisine satılan ormanlar! Peki ya tahsis edilen ormanlar!

2B'ye giden ormanlar asla geri gelmeyecek! İşgal girişimleri başarıyla sonuçlanan kişileri gördükçe başkaları da yeni orman işgallerine yönelecek. Arsa bulamayan ormandan tahsis isteyecek.

Uçakları saymaya, helikopterleri beklemeye devam! Tutturun başlıktaki türküyü, dostlar mücadele görsün. Yoksa maazallah, ormanlarımızı sevmediğimizi düşünürler!

Yangın olur biz yangına gideriz ..

Rasyonel Beklentiler Teorisi

19 Mart 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

İktisatçıların çok yakından bildiği bir teorinin adıdır rasyonel beklentiler teorisi. 1975 Nobel iktisat ödüllü Lucas'ın ekonomi yazınına bir katkısıdır.

Teori makro ekonometrik modellerin optimal davranış veya karar verme biçimlerine dayandığını, oysa gerçek hayatta sonuçların, modelde yer alan tarafların politikalarla ilgili **beklentilerine** göre oluştuğunu belirtir. Lucas'ın bu teorisi ekonominin farklı alanlarına uygulanmıştır. Örneğin karşılığı olmadan para basarak, ek kaynak yaratılabileceğini, bununla da yeni işlendirmeler yapılabileceğini savunanlara karşı teori, iş gücü sahiplerinin enflasyon **beklentisine** girerek emek arzını artırmayabileceğini hatırlatır.

Bir başka deyişle, İktisatçılar **beklenti** olgusunu yeni modelleme çalışmalarına dahil edebilmenin yollarını tartışmıştır. Artık model kurucularının optimal davranış yanında, muhtemelen geçmiş deneyimlere göre oluşan **beklentileri** de dikkate alarak politika önerilerini sınaması gereklidir.

Peki bu durum sadece iktisat alanında mı geçerlidir? Örneğin sağlık alanındaki bir yeni politikanın hastalar tarafından benimsenmesinde **beklentiler** ne kadar işin içine girmektedir? Milli Eğitimin 4+4+4 politikası oluşturulurken kimlerin hangi **beklentileri** dikkate alınmıştır?

Sağlık ve eğitim deneyimsizliğimiz yorum yapmamızı engelliyor. Fakat ülkemiz ormancılık politikaları alanında **beklentilerin** hala modellerde bir yeri yok görünüyor. Örneğin birilerinin işgal ettikleri ormanlara zamanla sahip olabildiklerini gören bir kişinin gelecek **beklentisi** ne olur?

Nasıl bir **beklenti** içerisine girerler? Üstelik bu kişi bir yandan Anayasa-da “ormanlara zarar verecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez, ... orman suçlarına karşı af çıkarılamaz” gibi net hükümler yazarken, diğer taraftan “... tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş yerler orman dışına çıkarılır” diyebilen yöneticilerin, politika yapıcılarının halen var olduğunu biliyor, görüyorsa ..

Yaşadığımız ülkenin tarihinde ilk defa ormanlar işgal edenin kazançlı çıkarıldığı bir şekilde daraltılmıyor. Önce, 1973 yılında, *15.10.1961 gününden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş* denilerek, belirtilen tarihe kadar işgal edilmiş yerlerin işgalcilerinin eline geçmesinin yolu açılmıştır.

Aradan zaman geçmiş, bazı ormanlar nedense yine orman niteliğini kaybetmiş, çözüm bekleyen, kangrenleşmiş bir sorun haline (ilginçtir, hep bu kelimelerle savunuluyor) gelmiştir. Bu defa 1982 Anayasa’sının 169. Maddesinin son fıkrasına “31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş” yerler orman dışına çıkarılır hükmü eklenerek, yine işgalciler ve işbirlikçileri kazançlı yapılmıştır. Bir başka deyişle, yaklaşık her 20 yılda bir orman affı yaşamışız.

Bütün bunlar olurken; bu bir yol olur, insanları işgale teşvik eder, toplumda dürüst olma güdüsünü zayıflatır, diyenler, **beklentilere** dikkat çekenler kaybetmiş, azınlıkta bırakılmıştır. Yani maçın güncel sonucu: işgal ve işbirliği spor 2, vatan millet spor 0 şeklindedir.

Şimdi 2B tasarısı ile tekrar aynı politika hayata geçirilmeye çalışılıyor. Efendim Sultanbeyli’ler oluşmuş. Bu bir toplumsal sorunmuş. Bu insanların mağduriyeti giderilmeliymiş. Orman köylüleri düşünülecekmiş. Elde edilen paralarla ağaçlandırma yapılacaktı. Sırça köşklerden eleştirmek kolaymış, mış mış ..

Bu uygulama yol olur dendi, hayır bu son dediler. Yeni **beklentilere** neden olur dendi, hayır ne beklentisi, artık eski devlet değiliz, daha güçlü bir teşkilatımız var dediler.

16 Mart 2012 günü Cumhuriyet gazetesinin Ankara bürosunun haberine göre, 2B arazilerinin satışını düzenleyen tasarıda yapılan değişiklikle, orman sınırları içerisinde kaldığı için tapuları iptal edilen fabrika ve ticarethanelerin yerleri 29 yıla kadar kiraya verilebilecekti. Üniversite ve yurt amaçlı taleplere, bir başka deyişle **beklentilere** de, ormandan arazi tahsis edilebilecekti. TBMM Tarım Komisyonu böyle karar vermişti.

İnsanlar işçi de olsa, köylü de olsa hayatlarını etkileyen uygulamaları yakından takip ederler. Belki sebep sonuç ilişkilerini kitabi bir şekilde açıklayamazlar. Belki kısa dönemi, uzun vadeye tercih ederler. Fakat yaptıklarının geçmişte gördüklerinin etkisinde olduğu kesindir. Lucas'a sadece para politikaları ve enflasyonu tartışırken kulak vermemek, teorinin farklı alanlardaki geçerliliğini de düşünmek gereklidir. Lucas'ın işçisi para miktarı ile enflasyon ilişkisini görebilirken, bizim vatandaşımız "işgal et, bekle, senin de olur" dizisini neden göremesin? Nesi eksik ki! Ama Nasrettin hocanın torunları, Lucas'ın işçisinin enflasyon beklentisine inanıyorlar da, işgalcilerin hep kazandığını görenlerin yeni işgal **beklentileri** içerisine gireceğine inanamıyorlar!

Mevcut 2B politikası hem yasal zeminde hareket etmelerine rağmen, devletin uygulamaları nedeniyle tapularından olmuş vatandaşın sorununu çözmekte, hem de yaratacağı **beklentilerle** yeni orman işgallerini teşvik etmektedir. Bu uygulama kesinlikle son olmayacak.

Ne dersiniz sizce bu maçın sonucu ne olacak? Sayın Hasan Pulur, kamu mallarının talan edilmesi, çarpık kentleşme .. vb. alanlardan örneklerle, yıllarca yapılanın yapanın yanında kar kaldığını, haklı olarak yazmıştır. Belki bu defa Sayın Pulur'u haksız çıkarmak isterler ve işgal edilen ormanlar işgalcinin elinde kalmaz.

Ya sizin **beklentiniz** nedir? Bizim gönlümüzden geçen, sürekli tekrar eden bu kötü oyunu tarihin sayfalarına gömülmesidir.

Bitsin artık bu çile. Çekemiyoruz bile bile ..

Vasfı Kaybetmek ..

14 Mart 2012 tarihinde
www.fuarhabercisi.net sitesinde yayınlanmıştır.

Merhum Anayasa hukukçusu Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, henüz çevrecilikten söz edilmeyen dönemlerde, zaman zaman orman konusunda yazılar yazardı. Hatta bir yazısının başlığını “**Orman deyince okumazlar ki**” şeklinde koymuştu.

Bu durum günümüzde de çok farklı değil. Fakat bir istisnası var. Orman hakkında bir fikri olmayanların 2B hakkında görüşleri olabilir.

Nedir 2B? Hukuken 6831 sayılı Orman Yasası'nın 2. Maddesinin bir fıkrası. Orman vasfını kaybeden yerlerden söz ediyor. Ancak durduk yerde bir yer neden orman vasfını kaybeder ki! Buranın iklimi, toprağı biz farkında olmadan orman yetişmez bir hal mi almış? Yoksa bu işin arkasında iktisadi, siyasi, sosyal bazı sorunlar mı var?

2B bugün için bir hukuki sorundur. Fakat kökleri iktisadi ve siyasi saiklere, güdülere dayanır. Bugün bu konuyu takip edenlerin de ilgilerinin arkasındaki saik iktisadi ve siyasideir. 2B iktisaden bir kazanç kapısıdır. Üstelik hem mikro hem makro ölçeklerde!

Günümüzde birileri devletin mülkiyetinde olan bir orman parçasını işgal etmiş, burasının kendisine “ucuz” yollu devredilmesini bekliyor. Bir kısım işini bilen işgal edecek zamanı veya fırsatı olmamış fakat “fırsatları” görerek, tapusu dahi olmamasına rağmen bir yer satın almış ve **kâr realizasyonu** sağlamaya çalışıyor. Bazıları bu işin organizatörlüğüne soyunmuş. Emlakçısı olmuş. Yerler buluyor, alıcılar buluyor ve komisyon alıyor. Spekülasyon yapmaya çalışıyor. Gazetelere “2B arazisi bulunur” ilanları veriyor. Pazarlama yapıyor. Bir kısım avukatlar da sorun çözüyor. 2B davalarınıza itinayla bakılır ana sloganları haline gelmiş. Bütün bu

işletmelerin varlığı “işgal edilmiş ve devlet tarafından işgaline son verilemeyen” orman niteliği kaybettirilmiş orman arazileri.

Hükümet, *bu arazileri işgalcilerden kurtarmak mümkün değil, bu kişilere satalım ve para kazanalım* diyor. Bu **son olur, bir daha da yaptırmayız** diye teminat veriyor. Fakat bu uygulamanın daha önce de yapıldığını ve son uygulama olarak kalmadığını, kalamadığını unutuyor. Arazi işgalcilerinin isimleriyle ilgili söylentilerde kimlerin adı geçmiyor ki! Bakan mı ararsınız, orman fakültesi hocası mı, yok yok. İnşaat şirketleri, konut piyasasının önemli aktörleri olarak, gelecek dönem analizlerini 2B yasa-sının kabulüne endeksliyor. Çıkmazsa konut fiyatları çok artar diyerek, başını sokacak bir ev peşinde koşanları uyarıyor! Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bu arazilerle ilgili projeler üretiyor.

Ülkemizde Orman Genel Müdürlüğü (OGM) diye bir kurum var. Tüm ülke yüzeyine yayılmış teşkilata sahip. Yangın zamanlarında helikopterlerini medyadan izliyoruz. Pek çok kamu kurumunun sahip olmadığı olanaklar elinde. Hatta beli silahlı “memurları” bile var. Fakat **“bu araziler orman ve benim sorumluluğumda, fakat ben bu işgalcileri çıkaramıyorum”** diyor. Öyleyse bugüne kadarki çalışma şeklinin bir sorgulanması gerekmez mi? Neden bu işgalcileri çıkaramamış. Yoksa birileri engel mi olmuş? Görevini yapmaması için baskı mı kurmuş? Yoksa bazı çalışanları bu işgalin bir parçası haline mi gelmiş?

Bütün bu işler olurken, aynı ülkede, bir kamu kuruluşunda memur olarak çalışan vatandaş Adem bey, 2004 yılında yaşadığı kasabanın belediye sınırları içerisinde, imarı olan, **tapusu** bulunan 300 m² bir arsa satın alıyor. Satış işlemi için tapu idaresine giden Adem Bey, mülk ile ilgili herhangi bir şerhi tapu kayıtlarında görmüyor ve “temiz” bir araziye satın aldığını düşünerek satış işlemini gerçekleştiriyor.

Aradan zaman geçiyor ve OGM’nün yerel orman işletme müdürlüğünden Adem Beye arsasının bulunduğu yerde 1998 yılında orman kadastro çalışması yapıldığı, bu çalışmaya göre arazisinin “orman” olduğuna karar verildiği bildiriliyor. İlgili mevzuat gereği, bu karara 2008 yılına kadar bir itiraz yapılmadığı için, alınan kararın kesinleştiği bildirilerek,

burayı işletmeye devrettiğini yazılı olarak bildirmesi, yoksa mahkemeye verileceği ve mahkeme masraflarını da ödemek zorunda kalacağı tebliği ediliyor.

Vatandaş Adem Bey olan bitene inanamıyor. Henüz arazi sahibi değilken yapılmış bir çalışmadan haberdar olamayacağını, parasıyla ve tapulu bir yer aldığını düşünerek, işletmenin talebini yerine getirmiyor. İşletme mahkemeye gidiyor ve Adem Bey mahkemede “kamu malları zaman aşımıyla mülk edinilemez” ilkesiyle tanışıyor. Yaptığı incelemede aldığı arazinin önceki malikiyle orman idaresinin daha önce de davalık olduğunu ve 1978 yılında söz konusu arazi hakkında zeytinlik kararı çıktığını, yani orman idaresinin kaybettiğini öğreniyor. Fakat mahkeme temyiz hakkıyla Adem beyi haksız buluyor.

Şimdi Adem Bey ve komşu parsel sahibi 60 arkadaşı bir çözüm bekliyor. Ve önündeki tek seçenek 2B önerisi. Adem beye iktidarı da muhalefeti de “ bana oy verirsen” 2B yarasını çıkaracağım ve sorununu çözeceğim diyor. Adem bey, hakkı olan bir malı elde etmek için, haksız yere mal edinmeye yönelmiş kişileri koruyacak bir eylemi desteklemeye zorlanıyor! Üstelik önce “şagil- işgalci” sıfatıyla 2B hak sahibi şeklinde tanımlanmayı onur sorunu haline getirmemeye ve ardından da, daha önce satın aldığı bir yer için “devlete” tekrar para ödemeyi kabul etmeye zorlanarak.

Ne dersiniz? 2B neyle ilgili? Nasıl oluyor da aynı ülkede işgalciler çıkarılmazken, tapulu mal satın alanlar, ellerindeki malı mahkemede kaybediyor? 2B kimin projesi? Bugün tartıştığımız vatandaş Adem Bey gibi, tapusu olduğu halde orman idaresiyle ihtilafı vatandaşların sorunu mu, yoksa makro ve mikro ölçekte kazanç peşinde koşanların kar realizasyonu mu?

İşte bütün mesele bu!

Vasfi kaybetmemek ...

Karar verme teknikleri açısından rektör seçimleri

31 Ekim 2008 tarihinde
Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji ekinde yayınlanmıştır.

YÖK ile birlikte kurulan düzenin üniversiteleri tatmin edemediği bir gerçek. İlginçtir ki, bu düzenden faydalandığı düşünülen hükümetler ve siyasi kişilikler de sistemi sık sık eleştiriyor! Fakat ne hikmetse, değiştirmek yerine bir defa da kendisi için işlemlerini tercih ediyor! Akademik çevrelere de bu kişilerin tercihleri üzerinde tartışmak kalıyor.

Cumhuriyet Bilim ve Teknoloji (CBT) dergisinde sadece 2008 yılının on aylık döneminde yaklaşık otuz yazının konusu rektörlük seçimi ile ilgiliydi. 13 ayrı yazı ile Sayın Bursalı başta geliyor. Onu 5 ayrı yazıyla Sayın Şengör izliyor. Çetiner, Mutlu, Türkdemir ve Yazıcı'nın konuyla ilgili değerli görüşleri var. Ayrıca çeşitli derneklerin, gazetecilerin ve diğer entelektüellerin de konuyla ilgilendiği, yaptıkları katkılardan anlaşılıyor. Gerçekten de, rektör seçimi veya atanması, hele bugünkü yetkilerle, ciddi sonuçlar yaratan ve herkesi ilgilendirmesi gereken bir sorun.

Yazılar incelendiğinde Sayın Bursalı'nın, mevcut sistemin sakıncalarına değindiği, özellikle öğretim üyelerinin bu düzendeki rolünü sorguladığı, merakla beklenen İstanbul Üniversitesi seçimleriyle ilgili görüş ve kaygılarını paylaştığı görülüyor.

Sayın Çetiner, bugüne kadar yapılan seçim sisteminin aksayan yönlerini başarıyla açıklıyor ve "iyi çocuklar, bizim çocuklar" yaklaşımını haklı olarak eleştiriyor (CBT 1118/15).

Sayın Şengör ise, iki Cumhurbaşkanının tercihleri yanında, seçim konusuyla ilgili kökten bazı yargılarda bulunuyor. Öncelikle birlikte çalışacak öğretim üyelerinin rektörü seçmemesi gerektiğini, bu konuda demokratik davranmanın sakıncalı olduğunu savunuyor. Şengör'e göre

rektör adayı olmadan önce uluslararası bilimsel çevrelerde saygın bir yer edinilmesi ve rektörlük dönemi için projelere sahip olunması gerekiyor. Adayların bu niteliklere uygunluğunu ise YÖK tarafından seçilecek bağımsız bir kurulun inceleyebileceğini ve doğru adayı belirleyebileceğini düşünüyor (CBT 1116/5).

Sayın Yazıcı'nın görüşleri ise YÖK'ün biran önce kaldırılması ve fakülte dekanları ile fakültelerin seçecekleri birer üyeden oluşan üniversite senatosunun rektörü seçmesi yönünde (CBT 1122/21).

Rektör seçim sistemi ile ilgili bir öneri de, Sayın Mutlu tarafından kaleme alınmış. Vakıf üniversitesi deneyimine de sahip olan Mutlu'ya göre (CBT 1119/21), valilerin başkanlığında bir heyetin üniversite mütevelli heyet üyelerini seçmesi, ardından mütevelli heyetin rektörü belirlemesi sorunları çözecek bir yaklaşımdır.

Yukarıdaki görüşler bir bütün olarak ele alındığında, mevcut sistemin benzer noktalarından sıkıntılar duyulduğu hemen fark ediliyor. Sıkıntı kaynaklarının; öğretim üyelerinin rektör belirleme sürecindeki rolü, rektör adaylarında olması gereken nitelikler veya seçenin kararını yönlendiren ölçütler, seçim kampanyalarının işleyiş şekilleri ve etkileri, YÖK ve Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini kullanma biçimleri noktalarında odaklandığı anlaşılıyor.

Üniversite içerisinde rektörlük dışındaki farklı pozisyonlar için yapılan seçimlere ne YÖK ne de Cumhurbaşkanı katılmıyor. Fakat bu seçimlerin doğru adayları belirleyebildiğini söylemek, deneyimler ışığında çok güç. Bu da YÖK veya bir başkası karışmadan, öğretim üyelerinin yapacağı seçimin sağlıklı sonuçlar verebileceği beklentisini şüpheli hale getiriyor ve Şengör'e hak vermemize neden oluyor.

Kurullar zaten var: Bununla birlikte, çeşitli kurulların yaptığı seçim örneklerini de halen uyguluyoruz. Örneğin fakülte yönetim kurulu üyelerini fakülte kurulları seçiyor. Fakat yıllarca ne ürettiği belli olmayan, katkıları izlenmeyen kişiler bu kurul tarafından yönetim kuruluna seçilebiliyor. Benzer durum YÖK üyeleri için de geçerli. Bilindiği gibi,

YÖK üyeleri tüm üniversite öğretim üyelerinin tercihlerine göre seçilmiyor. Yasada yetki verilen kişi ve kurumlar YÖK üyelerini belirliyor. Bir başka deyişle, Sayın Şengör veya Sayın Yazıcı'nın önerdiği sistem bu alanlarda zaten uygulanıyor. Ancak kurulların seçim yapması da, Sayın Şengör'ün YÖK üyeliğine seçilmesi örneğinde görüldüğü gibi, bazı kişileri memnun etmiyor veya hatalı kabul ediliyor. Dolayısıyla Yazıcı ve Şengör'ün kurul seçsin önerisine katılmamızı engelleyen örnekler olarak karşımıza çıkıyor.

Bir rektörde olması gereken nitelikleri tanımlamak veya seçim ölçütleri belirlemek önerisini de tartışmak gerekiyor. Hiç kimsenin alnında **Unamuno** olup olmadığı yazmıyor! Unamuno'nun yaşadığının benzerini yaşamadan da kimin nasıl bir tepki verebileceği kolaylıkla kestirilemiyor. Eğer bu özellikleri başarıyla tanımlayabilen ölçüt ve göstergeler başarıyla tanımlanamazsa, yalancı ölçütler devreye giriyor. Örneğin SCI kapsamındaki bir derginin, araştırma ile ilgisi olmayan; yayın tanıtımı, ülkelerden haberler köşelerinde yazılan yazılar gösterilerek saygınlık kazanılma gayretleri türüyor. İşin içine niteliksel özellikler girince bu durum daha da güçleşiyor. Bu nedenle rektör seçimiyle ilgili ölçüt geliştirme çabalarını önemli bir başlangıç olarak kabul etmek gerekiyor.

İster öğretim üyelerinin tamamının, ister belirli kurulların seçimine bırakılsın, bu şekilde yapılmış geçmiş seçimlerin sonuçları hiç de doğru adayların seçimlerini garanti etmiyor. Ne yazık ki öğretim üyelerinin tercihleri, Çetiner'in belirttiği gibi, yönlendirilebiliyor, kabul edilemeyecek gerekçelerle yanlış seçeneklere yönelebiliyor. Öğretim üyeleri belirtilen ölçütlere uygunluğu ya anlayamıyor ya da bu ölçütleri eksik, yanlış kıymetlendirebiliyor.

Öyleyse, doğrudan öğretim üyeleri seçsin veya yetkili kurullar atasın yaklaşımlarının, belirli amaçları başarıyla yerine getirebilecek doğru adayı kararlaştırma işine uygunluğunu tartışmak gerekmiyor mu? Birkaç tane seçim ölçütü geliştirmekle bu işi "nesnel" bir tabana oturtmak mümkün mü? Bu iş YÖK kalsın, Cumhurbaşkanı en çok oyu alanı atasın, seçimi önce YÖK yapsın sonra öğretim üyeleri oylasın önerilerinin kapsaya-

bildiğinden daha ileri sorunlar taşıyor mu? Yoksa üniversitelerimizin aslında, rutinleşmiş idari bir işlemden daha ileri anlamlar taşıyan, mühendislik veya işletmecilik alanındaki bilimsel birikimleri kullanarak çözebileceğimiz bir karar verme (decision making) sorunu mu var?

Satış elemanı seçilmiyor: Üniversite gibi yönetilmesi bilimsel, ekonomik, sosyal ve hatta çevresel bilgi ve görgüyü gerektiren bir kurumun yöneticisi olacak rektörlerin seçimi, bir işletmenin pazarlama departmanına alınacak satış elemanlarının seçiminden daha kolay veya değersiz bir karar değildir. Bu kararın farklı düzeylerde ve birden fazla **amaca** hizmet edebilmesi gereklidir.

Karar verirken dikkate alınması gereken amaçlar aynı üniversitede zaman içerisinde değiştiği gibi, farklı üniversitelerde de farklı olmalıdır. Karar vericinin sahip olduğu **değerleri** bilmeden, verilen kararın anlamını tartışmak olanaksızdır. Bilim ve toplumsal yaşam konularında benimsenen değerler farklı ise seçilen rektörler de farklılaşır. Amacı ve değerleri farklı kişilerin değerlendirme **ölçütleri** ve **kısıtları** farklıdır. Yeni kurulan bir taşra üniversitesinin çözüm bekleyen sorunları ile kuruluşu yüz yılı aşmış bir üniversitenin atması gereken adımlar aynı değildir. Dolayısıyla her iki kurum için seçilecek kişinin sahip olması gereken özellikler de aynı olamaz.

Kısaca belirtmek gerekirse, rektörün belirlenmesi işi bilimsel karar vermenin gerektirdiği tüm bileşenleri içermekte.

Kim seçerse seçsin, tartışılan sorunun özünde karar verme problemi yatmaktadır. Karar verme ise pek çok mühendisin, işletmecinin üzerinde çalışmalar yaptığı bilimsel bir faaliyet alanıdır. Konuyla ilgili Çok Amaçlı Karar Verme Derneği gibi uluslararası dernekler bulunmakta, konferanslar düzenlenmekte. Oluşan birikimi anlamak için <https://scholar.google.com.tr> sitesinde MCDM kısaltmasının taranması yeterlidir.

3000 kişi oy kullanacak ama... Bugüne kadar yapılan rektörlük seçimleri oldukça fazla sayıda adayın seçimlere katıldığını göstermektedir. İstan-

bul Üniversitesi'nde 10 civarında öğretim üyesi halen aday. Bu kişilerle belki de hiç bir arada bulunmamış, mesleki deneyimleri, bilimsel kişilikleriyle ilgili pek az fikir sahibi olan yaklaşık 3000 öğretim üyesi bu adayları, belirli olmayan ölçütlere göre ve standartlaştırılmamış bilgileri kullanarak değerlendirecek ve “en uygun” adayı sıralayacaktır.

Bu durum diğer üniversiteler için de benzerdir. Seçmenleri, (öğretim üyeleri, YÖK, Cumhurbaşkanı hiç fark etmez) bilinmeyen amaçlara hizmet etmek üzere, belirsiz değerlerin etkisi altında ve herkes için farklı ölçütleri dikkate alarak, çok sayıdaki adayı karşılaştırma ve en iyiyi seçme problemi beklemektedir. Günümüz Türk üniversitelerinin farklı dallarında, insan zihninin sınırlarını zorlayan bu problemle ilgili olarak bilimsel çalışmalar yapan pek çok akademisyen olmasına rağmen, ilginçtir ki, geliştirilmiş birikimler rektör seçim sürecinin tasarlanmasında hiç gündeme gelmemektedir.

Bilim dünyasının geliştirdiği karar verme süreç veya modellerini, bir başka deyişle bilimsel birikimleri aynı camianın kullanmaması düşünülebilir mi? Düşünülürse bu üniversiteler “hayatta en hakiki yol gösterici” olarak kimi, neyi gösterebilir? Karar verme bilimsel alanının ortaya çıkmasının nedeni, karar vericinin olası hata kaynaklarını en aza indirmek, insan zihninin muhakeme yeteneklerini yükseltmek, verilen kararın etkilerini izleme - değerlendirme yöntemlerini oluşturmaktır. İnsanın olduğu yerde keyfilik her zaman olabilmıştır ve keyfiliğe karşı mücadelenin önemli araçları olarak, karar verme modelleri geliştirilmiştir. Bir karar modelinin varlığı, alınan kararın oluşma biçiminin saydamlığını sağlamaktadır.

Seçim sürecini tasarlamak: Bizce, Bilim ve Teknoloji dergisinde yayımlanan çalışmalardan da yararlanarak, çok amaçlı karar verme süreçlerini kullanan bir rektör seçim süreci tasarlanabilir ve tasarlanmalı. Çok amaçlı karar verme anlayışına dayalı bir seçim süreci şu şekilde olabilir.

1- İlgili mevzuatta rektör seçim amaçlarını ve rektör seçiminde dikkate alınması gereken değerleri açık ve net bir şekilde açıklamak: Bu aşama bir defa ve mevzuatta yapılacak değişiklik ile yapılmalı. YÖK

Yasası'nın 5. maddesindeki ilkelerin veya 13. maddesindeki rektör ile ilgili açıklamaların bu boşluğu doldurması olanaksızdır. Bu maddeler ne rektörden beklenen "bağımsız kişilikten" ne de "bilimsel yetkinlikten" söz ediyor. Bu maddelerde YÖK'ün veya Cumhurbaşkanlığı'nın yetkilerini kullanırken dikkate alacağı amaç ve değerler de açıklanmıyor. Bu da YÖK'e ve Cumhurbaşkanlığı'na istediği gibi atama yapma olanağını vermekte.

2- Rektör seçim amaç ve değerlerine hizmet eden, seçim yapılacak kurumun gereksinimlerine, bu kurumdan beklenen işlevlere uygun kişiyi belirleyebilecek seçim ölçütlerinin katılımcı bir anlayışla belirlenmesi: Bu aşamaya öğretim üyeleri, üniversitelerin ilgi grupları (Cumhurbaşkanlığı temsilcileri, YÖK, Üniversiteler Arası Kurul, Hükümet temsilcileri, yerel yöneticiler, sivil toplum vb) katılabilir. Hatta katılım şekilleri bir düzene kavuşturulmalı ve ulusal politikaların, yerel farklılıkların karar sürecine katkısı garanti altına alınmalıdır. Üstelik her seçim dönemi için ayrı ölçütler belirlemek de gerekemeyebilir. Önceden belirlenen dönemler için bir defa ölçütler seti hazırlanabilir. Bu set yapısal değişimler ortaya çıktığında yenilenebilir. Kullanılabilecek ölçütler ile ilgili öneriler, Türkdemir örneğinde görüldüğü gibi (CBT 1122/20), oluşmaya başlamıştır. Fakat sadece ölçüt sahibi olmak başarılı bir seçimi garanti etmemektedir. Bu ölçütlerle ilgili "doğrulama araçlarının" da tanımlanması gereklidir.

3- Belirlenen ölçütlerin önem derecelerinin veya ağırlıklarının belirlenmesi: Birden fazla ölçüt söz konusu olduğunda bu ölçütlerin birbirleriyle ilişkilerini de dikkate almak gerekli. Birden fazla ölçütten dem vurup, tek ölçüte göre verilen kararlar çoktur. Kararlaştırılan ölçütlerin önem derecelerinin de açıkça bilinmesi gereklidir. Ağırlıklandırma aşamasında da katılımcı bir anlayış kullanılmalı. Hatta ve hatta farklı ilgi gruplarının bu aşamaya katkı düzeyini de ağırlıklandırmak mümkün. Belirlenen aralıklarla ağırlıkların değişimi gözden geçirilebilir. 2. ve 3. aşamaların önceden belirli olması, gelecekte aday olacak kişilerin kendilerini geliştirmesi için çalışması gereken alanları da ortaya koyacaktır. Bu durumda adaylar basit seçim lobilerinin ötesinde ve tanımlanmış

alanlarda çalışırken, farklı ilgi gruplarının nerede ve nasıl sisteme dahil olacağı da netleşmektedir.

4- Adayların belirlenen ölçütlere göre kişisel dosyalarını hazırlamaları ve yetkili kurullara, kişilere sunmaları: Her ölçüt adayın farklı bir alandaki yetkinliğini veya uygunluğunu gösterir. Adaylar bu alanlardaki çalışmalarını kabul edilebilir doğrulama araçlarıyla birlikte seçmenlere tanıtmalı. Bu aşama için tüm adaylara standartlaştırılmış (toplantılar, web olanakları, değerlendirme dosyaları vb) olanaklar sağlanmalı, gerekli bilgilendirmeyi yapabilmeleri teşvik edilmeli. Bu aşamanın icrası için belirli bir süre konmalı ve adaylar hakkında kanaat bildirecek, oy verecek seçmenlerin daha doğru davranması için gerekli altyapı oluşturulmalı.

5- Belirlenen ölçütlerle ilgili kıymetlendirmelerin yapılması: Rektör seçiminde dikkate alınması gereken ölçütlerin bazılarını niceliksel değişkenlerle ölçmek mümkündür. Fakat bu ölçütlerin bazılarının niteliksel karakterde olması kaçınılmazdır. Örneğin Şengör'ün savunduğu uluslararası yayın durumunu adet olarak ölçebiliriz. Ancak adayların yapacakları işlerle ilgili öneri projelerini iyi, kötü şeklinde niteliksel olarak yargılamak daha kolay veya doğru olabilir. Üstelik yayın sayısını adaydan da öğrenebiliriz. Fakat projelerinin iyi veya kötülüğünü birilerinin değerlendirmesi gereklidir. Yani, kabul edilen her ölçüte göre adayların durumunun kim veya kimler tarafından değerlendirileceği açıklığa kavuşturulmalı. İşte bu noktada, farklı ölçütlerin farklı kişi veya kurullarca değerlendirilerek karar sürecine girdi sağlaması, böylelikle öğretim üyeleri seçsin veya kurullar atasından daha doğru bir yaklaşımın geliştirilmesi sağlanabilir. Bu altyapının kurulması halinde bugünkü düzendeki oy verme ortadan kalkmakta, yerine her ölçüte göre tüm adayların durumu hakkında, ilgililerin kanaat belirlemesi gelmektedir.

6- Karar verme tekniğinin uygulanması: Analitik Hiyerarşi Süreci veya ELECTRE tipi tekniklerden yararlanılabilir. Söz konusu tekniklerin gerektirdiği hesaplamalar için paket programlar geliştirildiği gibi, üniversite seçimleriyle ilgili özel programlar dahi yazılabilir. Şüphesiz

bu tekniklerin üstünlükleri ve zayıflıkları vardır. Uygulama süreçleri bazı farklılıklar içermektedir. Fakat bu farklılıklara göre süreçte bazı değişiklikler yapmak da mümkündür. 2, 3, 4 ve 5. aşamaları belirlenen tekniğe göre yeniden düzenlemek ve 6. aşamada kullanılacak paket program ile ilişkilendirmek de olanaklıdır.

7- En iyi adayın belirlenmesi ve atama: Kullanılacak tekniklerin sonucunda adayları tüm ölçüt ve ağırlıkları dikkate alabilmiş bir şekilde sıralamak mümkün olmaktadır. Dolayısıyla karar kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Üstelik bu karar tek bir ölçüte göre veya sürece katılmış tek bir kişi veya kurumun tercihine göre ortaya çıkmış bir karar olarak nitelendirilememektedir. Seçilen kişi veya seçenek de tek bir amacın veya kişinin tercihi olarak adlandıramamaktadır. Doğal olarak, sürece katılmış her kişi ve kurumun saygı duyması gereken bir karara ulaşılabilir. Bu da rektörleri birilerinin adamı olmaktan kurtaracak büyük bir üstünlüktür.

Rektörlük seçimiyle ilgili tartışmaların akademik hayatı bilimin yol göstericiliğinde kararlar alan bir kurum haline getirmesi en büyük dileğimizdir. Bilimsel birikimleri pratik hayata aktarmayan profesyonellerden şikâyet edebilmemiz için, öncelikle akademik hayatın bu birikimleri kullanması gereklidir. Önerdiğimiz yaklaşım, gelecek günlerdeki seçimlere çare olabilecek kısa dönemde faydalı bir öneri değildir. Üstelik yukarıda temel adımları açıklanan karar modellerine getirilen eleştiriler de bulunmaktadır.

Ancak bunlar genellikle çok fazla hesap yükü gerektirmek, ölçütleri yanlış kararlaştırmak, önem derecelerini öznel yargılarla oluşturmak noktalarında toplanmaktadır. Model kurulmasında gösterilecek özen ile eleştiriler ortadan kaldırılabilen, bilgisayar olanaklarının devreye girmesiyle hesap yükü de bir sıkıntı olmaktan çıkmaktadır. Geriye hiçbir ilkeye bağlı kalmaksızın, sadece kendi değerlerine göre “keyfi” kararlar vermek isteyenlerde yarattığı sıkıntı kalmaktadır.

2B, B2 Derken Anlaşılamayan Gerçekler, Yok Olan Ormanlar

*Mart 2005’de Orman Mühendisleri Odası
Marmara Şube Bülteni’nin ilk sayısında yayınlanmıştır*

Azmetmişler, satacaklar!! Dikkat ederseniz meşhur 25 milyar dolar ve 2B arazileri tekrar gündeme gelmeye, getirilmeye başlandı.

Önce, 24 Aralık 2004 tarihli Milliyet gazetesinin haberinden, Orman Genel Müdürü Sayın Osman Kahveci’nin veto yemiş “2B yasanın tekrar çıkması ihtimalini” dikkate alarak, İstanbul, Antalya, İzmir ve Muğla’da 2B Ofisleri kurduğunu öğrendik. Ardından Ankara Sanayi Odası Başkanı Sayın Zafer Çağlayan’ın, bir toplantıda ve başbakanın huzurunda, 2B arazilerinin satışını desteklediğini duyduk.

24 Ocak 2005 tarihli Cumhuriyet gazetesinin haberinden Ankara Ticaret Odası başkanı Sayın Sinan Aygün’ün de konuyu takip ettiğini anlamış olduk. Ve nihayet, NTV’nin haberinden Çevre ve Orman Bakanı Sayın Osman Pepe’nin 2B Yasasını tekrar meclise getireceğini açıklayan, Trabzon konuşmasını dinledik.

Sayın Aygün’e göre “devlet yokluk çekiyor, işgalciler 25 milyar dolarlık orman vasfını yitirmiş araziler üzerinde keyif çatıyor. Rant lordları, işgallerinin bedellerini ödemelidir”. Bunun için de, “yıkamıyorsan, işgalden kurtaramıyorsan en mantıklı çözüm satmaktır”.

Raporları ve açıklamaları ile takındığı tutumlarıyla pek çok kez övgüyü hak etmiş Sayın Aygün’ün 2B ile ilgili düşünceleri, bize göre bu kez övgüyü hak etmiyor.

Evet, işgal edilmiş, üzerine binalar, kentleşmeden nasibini alamamış kasabalar, hatta ilçeler oluşturulmuş orman arazileri, hayatın gerçeğidir ve çözülmesi gereken bir problemdir. Ancak bu gerçeğe neden olan

problemler ortadan kaldırılmadan ana problemin çözülemeyeceği de bir gerçektir.

Bu arazilere yerleşenlerin önemli bir bölümü buraların orman olduğunu bilerek yerleşmiştir. Bu yerleşim gerçekleşirken ormanı korumakla görevli olanlar bunu engelleyememiştir. Hatta arazi mafyası olarak adlandırılan gruplar, yerleşim alanı arayan zavallı iç göç kurbanlarına buraları “parayla satmıştır”. Güçlü, geleceği gören tuzu kurular ise mafyaya ihtiyaç duymadan, “bir gün buraların kendilerine öyle veya böyle” verileceğine inanarak, istediği yere oturmuş, ikinci, üçüncü kondularını yapmış, fabrikalar, oteller inşa etmiştir.

Sayın Aygün’ün ve diğerlerinin yanıtlaması gereken sorular bulunmaktadır. Yıkamayan, işgalden kurtaramayan bir devlet yapısı, nasıl olacak da yeni “işgal edilmiş” orman arazilerinin oluşmasını engelleyecek? Bugün bu arazilerin satışını isteyenler, nasıl olacak da “önce işgal et, bir şekilde orayı bırakma, sonra nasıl olsa bir gün sahibi olacaksın” inancını yok edebilecek? Yıkamıyorsan sat mantığının dayandığı, yıkamama koşulu kalıcı bir durumsa, bundan böyle bir kamu düzeninden nasıl söz edilebilecek ve meşru güç kullanma hakkını kimin kullanması beklenecek, devlete neden ihtiyaç olacak?

Rant elde etmeye dayalı işgalcilik felsefesi, günümüzde önemli bir toplum kesiminin yerleşik inancı haline gelmiştir. Sayın Aygün’ün rant lordlarının ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu lordları incelediğimizde, ekonomik olarak güçlü, riskli yatırımları sevecek kadar yüksek kâr hırslı, siyasal açıdan etkin kişilerle karşılaşmanız büyük olasılıktır.

Peki, yapılması gereken nedir? Bu araziler asla satılmamalı ve topluma “işgal ederek mülk sahibi olunamayacağı” mesajı güçlü bir şekilde verilmelidir. Bu arazileri ve üzerindeki yapıları kullananlardan, belirlenen bir süre için düzenli olarak “kira” alınmalı ve sürenin bitiminde tahliyeleri sağlanmalıdır. İşgal edilmiş arazilerdeki binaların ekonomik ömürleri belirlenmeli, bu binaların genişletilmesine, büyütülmesine, ikinci şahıslara miras, kiralama veya satış şeklinde devredilmesine izin verilmemeli ve ömrünü tamamlayan yapılar, imar ve orman kadastro komisyon-

larının ortak kararıyla, kamunun ihtiyaç duyduğu, kent ormanı, okul, hastane, park veya rekreasyon alanı, kadın sığınma evi, sokak çocukları rehabilitasyon evi, deprem vb. felaketler için rezerv alan, şeklindeki kullarımlara tahsis edilmelidir.

Bu arada, her sorumlu ve dürüst vatandaşın, işgalci olduğu belirlenmiş kişilerin, üyesi oldukları üniversitelerinde, sivil toplum örgütlerinde, meslek odalarında, siyasal partilerde itibar görmelerine tavır almaları şarttır. 2B konusunda düşüncelerini kamuyla paylaşarak, alınacak kararın oluşmasında rol üstlenen, örneğin Sayın Çağlayan ve Aygün odalarının, Sayın Pepe partisinin, rektör veya dekanlar kurumlarının üyeleri arasında orman işgalcilerinin olup olmadığını öğrenmek üzere, Sayın Osman Kahveci ile işbirliği başlatabilir ve varsa bu rant lordlarını kurumlarından ihraç ederek, topluma öncülük edebilirler.

Önerilerimizin, anayasayı değiştirmeye göre daha basit hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyacağı, satış amaçlı 2B Ofisleri kurmak ve çalıştırmaktan daha fazla idari yük getirmeyeceği, buna karşılık, daha fazla kamu yararı oluşturacağı ve adil olduğu açıktır.

Bakalım, milli ve manevi değerlere bağlılığı kimseye bırakmayanlar, Hz. Ömer'in adaletini hatırlayıp, nasıl yorumlayacak ve herkesin hakkı olan bir kamu malını işgal edenlerle, bu işgale gönü olmayan, hiçbir zaman kamu malına tecavüz etmeyi düşünmemiş, namuslu, dürüst, hak sahipleri arasında nasıl bir adalet tesis edecek! Göreceğiz, adalet anlayışları, satış gelirlerinin yüzde bilmem kaçını ağaçlandırma, kırsal kalkınma işlerinde kullanacağız, şeklindeki bir "kefaret mantığına" mı dayanacak, yoksa hakkaniyet ilkesine mi?

Göreceğiz ...

Türkiye Ormancılar Derneği (TOD)

TOD 26 Aralık 1924 tarihinde kurulmuş ülkemizin en köklü sivil toplum kuruluşlarından biridir. 7 Mart 1951 tarihinde kamu yararına çalışan dernek statüsünü almıştır. İstanbul ve Antalya'da olmak üzere iki şubesi, 26 il ve 6 orman fakültesinde temsilcilikleri bulunmaktadır.

TOD, 1924 yılından bu yana yaptıkları ile orman, çevre ve doğa sevgisinin yayılmasını, kökleşmesini, kamuoyunun bilinçlendirilmesini, ormancılık bilim ve tekniğinin ilerlemesini sağlamayı, ormancılık sorunlarının ülke gereksinimleri ve kamu yararı gözetilerek, bilimsel ilkelere göre çözümünü amaçlamaktadır.

TOD, ülke ormancılığının ulusal çıkarlara, akla ve bilime uygun olarak yeniden yapılandırılması, kamu yararı ilkesi doğrultusunda doğanın, çevrenin ve ormanların korunması ve doğal varlıkların çoğaltılması için her türlü çabayı desteklemekte; doğanın, çevrenin ve ormanların tahribine yönelik her türlü tehdide karşı mücadele etmektedir.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB)'nin kurulmasına öncülük eden kuruluşlardan birisi olan TOD, Ankara'nın akciğerleri niteliğinde olan ve bugün ODTÜ Ormanı olarak bilinen "Atatürk Ormanı" çalışmalarını 1958 yılında başlatmış ve bu ormanın meydana getirilmesinde önemli görevler üstlenmiştir.

TOD, ülkemizin Akdeniz ekosisteminde yer alan belediyeler ile orman yangınlarına karşı halkın bilinçlendirilmesi için eğitim ve proje çalışmalarını yürütmekte; diğer bölgelerde ise yerel yönetimlerle birlikte toplumda ve özellikle çocuklarda, orman ve doğa sevgisini pekiştirmek için çeşitli faaliyetler yapmaktadır.

Orman ve Av dergisini 1928 yılından beri düzenli olarak yayımlayan TOD; ormanlarımız ve Türk ormancılığı konularında, bünyesindeki bilim insanlarının yazdığı veya editörlüğünü yaptığı onlarca kitabın basımını gerçekleştirerek kamuoyunun bilgisine sunmuştur. TOD'un Ankara'daki genel merkezinde yer alan Ali Kemal Yiğitoğlu kütüphanesinde; çoğunluğu orman, ormancılık, doğa ve çevre konularında olmak üzere binlerce kitap ve dergi mevcuttur.

DENEMELER:

Doğa • Orman • Ekonomi • Akademi

Yazar Hakkında

Prof. Dr. Kenan OK

1967 yılında Sakarya ili, Geyve ilçesi, Alifuatpaşa kasabasında doğdu. İlk ve orta eğitimlerini kasabasında aldı. Liseyi Geyve’de okudu. İÜ Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği ve İÜ İktisat Fakültesi, İktisat bölümlerinden lisans diplomaları aldı.

1990 yılından beri, İÜ Orman Fakültesi, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı’nda çalışan Kenan Ok: 1997 yılında doktor, 2006 yılında doçent, 2012 yılında ise Profesör oldu. Ormancılık Ekonomisi anabilim dalında çalışan Kenan Ok İngilizce bilir, evli ve bir kız babasıdır.

Türkiye Ormancılar Derneği
Marmara Şubesi